

ARNE SOMERSALO

TOTUUS
MÄNTSÄLÄSTÄ

HELSINGISSÄ 1932

KUSTANTAJA
AJAN SANA OY

Helsinki 1932. Kirjapaino-Oy. LAUSE

JOHDANTO.

Maamme poliittiset tapahtumat viime maaliskuun ensimmäisellä viikolla lienevät sikäli ainutlaatuisia koko maailmanhistoriassa, että kokoontunut miesjoukko, johon kuului vain nelisensataa puutteellisesti aseistettua miestä, seitsemän päivän ajan saattoi pitää valtiovaltaa, ja kansaa mitä sotaisimmassa jännityksessä. Asian omalaatuisuutta ei vähennä se tosiasia, että vaikka tällä joukolla ei ollut minkäänlaisia hyökkäyksellisiä aikeita, se kun oli kokoontunut nimenomaan vain jäsentensä vangituksi tulemisen estämistarkoituksessa, valtiovalta sitä vastaan mobilisoi huomattavan osan sotilaallisesta voimastaan kooten pääkaupunkiin raskaita aseita ja varustaen sen täyteen puolustuskuntoon. Mäntsälän juttu lienee myös ainoa virallisesti k a p i n a k s i merkitty tapahtuma, jossa — lukuunottamatta Ohkolan mielenosoitusta — ei ainoatakaan laukausta ammuttu eikä veripisaraakaan vuodatettu. Ja kysymys oli kuitenkin kansasta, jonka jokapäiväiset väkivallantyöt todistavat arvioivan ihmishengen ehkä, halvimpaan kurssiin koko Euroopassa. Verenvuodatus olisi tässä operettisodassa tosin ollutkin melko vaikeaa molempien leirien etuvartioiden seisoessa i l m a n k o v i a p a n o k s i a enemmän kuin kiväärinkantaman etäisyydellä toisistaan.

Tällaisen kapinan pääpiirteet ansaitsevat tulla merkityiksi muistiin muuallakin kuin tuomioistuimen arkistoihin uppoavissa asiakirjoissa. Mitä siitä lehdissä, on kerrottu, on jo ennättänyt unohtua ajankohtaisempien tapahtumien, jopa uusien n.s. kapinoidenkin tieltä. Asian oikeudelliseen käsittelyyn puuttumatta on erikoisen mielenkiintoista juuri tällä hetkellä todeta, mitä Mäntsälän vaiheesta sen aikana julkisen sanan kautta suurelle yleisölle tiedoitettiin, eli miltä se näytti, ja millaisena se sotaisten kulissien taakse katsojille esiintyi, eli millainen se siis todellisuudessa oli.

Tässä mielessä uskon tekeväni lukijalle parhaimman palveluksen, esittäessäni hänelle ensialuksi yhteenvedon sanomalehdistön tärkeimmistä tiedoituksista aikajärjestyksessä, sekä jäljennöksinä osan niistä merkillisistä asiakirjoista, joihin muutamit viranomaiset tapahtumien arvostelun ja kaiketi myös toimenpiteensä perustivat, ja tämän jälkeen eräiden virallisten neuvottelijain ja tapahtumain seuraajain kuvaukset omista näkemyksistään. Totuus Mäntsälästä selvinnee täten harkitsevalle kansalaiselle ainakin suurin piirtein.

Valitettavasti ei aika vielä ole kypsä erinäisten tapahtumia kirkkaasti valaisevien asiakirjojen julkaisuun. Mutta niidenkin vuoro on kerran tuleva. Kun niillä ei kuitenkaan, ole vaikutusta „kapinallisten” kohtaloon — ne koskevat nimittäin aivan vastakkaisia piirejä — on niiden salassapito erinäisistä syistä täysin motivoitua, mitä ei kaiketi voi sanoa niistä julkaisemattomista asiakirjoista, joita „valtiollisesti vastuunalaiset piirit” ovat ilmoittaneet omistavansa pätevinä todistuskappaleina „kapinan” suunnitelmanmukaisuudesta ja jotka nyt olisivat tuomioistuimelle erittäin tarpeellisia.

Kun Mäntsälän jutun käsittely hovioikeudessa jo on tuonut esille LL:n johdon osuuden tapahtumiin sekä selvitellyt n.s. sivuliikehtimisien laadun, en ole tahtonut näitä täten tunnettuja yksityiskohtia enää kerrata. Ainoa oleellinen kysymys on, miten tämä historiassani me ainutlaatuinen selkkaus syntyi ja mitä sen polttopisteessä todella tapahtui — ja siihen saanee lukija kirjasta vastauksen.

A r n e S o m e r s a l o.

MILTÄ SE NÄYTTI.

Sunnuntai-aamuna viime helmikuun 28 päivänä ilmestyivät Helsingin lehdet suurin etusivun otsikoin, joissa hämmästyneille lukijoille kerrottiin „kapinan” puhjenneen heidän omassa maakunnassaan. Näin ilmoitti *S. Sosialidemokraatti*:

„Mäntsälässä eilen ilmikapina. — 400 konepistoolein aseistettua miestä mellasti Ohkolassa. — 50-miehininen poliisikomennuskunta voimaton. — Aseita uhattiin käyttää ja käytettiin poliisia vastaan. — Sotilaallisesti järjestynyt joukko, jota johtivat univormupukuiset upseerit.”

Lehden tekstissä kerrottiin seuraavaa:

„Eilen illalla oli Mäntsälässä Ohkolan työväentalolle järjestetty iltama, mihin puhujaksi oli pyydetty tohtori Mikko Erich Helsingistä.

Jo perjantaina oli levinnyt tietoja siitä, että lapualaiset tulisivat väkivalloin, suurella miesvoimalla estämään tohtori Erichin puheen. Niinpä oli paikkakunnan ympäristöön pylväisiin naulatut iltamailmoitukset revitty perjantaina ja lauantaina pois ja tilalle asetettu plakaatteja, joissa mainittiin: Tohtori Erich ei puhu Mäntsälässä.

Viranomaisten tietoon oli myöskin tullut sellaisia huhuja, että katsottiin välttämättömäksi lähettää Mäntsälään lisää poliisivoimaa iltaman ajaksi. Niinpä lähetettiin Helsingin poliisilaitokselta Ohkolaan noin 30 virkapukuista poliisia, poliisiluutnantti Stoltin johdolla. Mukana oli vielä joitakin siviilipukuisia etsiviä.

Lehemme edustaja saapui Ohkolaan tohtori Mikko Erichin seurassa 7 tienoissa illalla Mäntsälään. Tällöin oli jo lisätty poliisivoima saapunut paikkakunnalle, ja kylässä tarkastivat poliisit kaikkien liikkuvien autojen numerot, mer-

kiten ne muistiin. Vähän ennen klo 8 meni tri Erich työväentalolle, jonne oli kokoontunut jo runsaasti yleisöä. Työväentalon edustalla ja sisäpuolella oli myöskin virkapukuista poliisimiehistöä, ollen läsnä myöskin piirin nimismies.

Puolisen tuntia kestäneiden musiikkiesitysten aikana oli sali täytynyt ääriään myöten, ollen paikalla alun toistastaa iltamavierasta.

Kun eräs yhdistyksen toimihenkilöistä oli klo 20,30 lausunut yleisön tervetulleeksi, seurasi runonlausuntaa. Tämän jälkeen astui tri Erich puhujapaikalle, aloittaen puheen.

Puhuja huomautti alussa, että on kulunut lähes vuosi siitä, kun hän viimeksi oli samalla paikalla puhumassa. Tällöin painosti mieliä se kohtalo, jonka alaiseksi entinen kansanedustaja ja kaikin tavoin rauhaa rakastava puolueen luennoitsija Otto Toivonen väkivaltaisesti kyydittiin pois iltamatilaisuudesta. Tämä tieto levisi kulovalkeana, paitsi omaan maahan, myöskin ulkomaille. Samaan aikaanhan vihittiin pääkaupungissa uusi eduskuntatalomme, jonne kutsuvieraita oli saapunut viidestä naapurimaasta. Nämä vieraat olivat aikaisemmin pitäneet Suomea laillisuusmaana. Hämmästykseseen saivat he tiedon luennoitsija Toivosen kohdistetusta väkivallasta. Samoihin aikoihin oli Virossa ja Latviassa puhjennut joitakin liikehtimisiä, jotka muistuttivat Suomen lapualaisliikettä. Näiden maiden viranomaiset olivat kuitenkin ottaneet vaarin tilanteesta, mikä Suomessa oli päässyt vallalle, ja tukahduttivat omissa maisaan ilmaantuneet ilmiöt alkuunsa.

Kaikissa kansanvaltaisissa piireissä on ponnisteltu lailisuuspuhjan saavuttamiseksi, mutta siinä ei ole täysin onnistuttu, jatkoi tri Erich. Tämä paikkakuntahan itse asiassa

on rauhallinen, mutta paikkakunnalle puhumaan saapunutta kansanedustajaa varten uhkauksien pakosta on täytynyt viranomaisten ryhtyä erikoisiin toimenpiteisiin. Seudun naapuripitäjät ovat rauhallisia seutuja. Täällä Mäntsälässä ei kuitenkaan asianlaita ole niin.

Millä edellytyksellä voi valtiota sanoa oikeusvaltioksi? Kaikissa valtioissa on ihmishenki nauttinut suurinta suojaa. Niin on ollut asianlaita meilläkin, mutta on sattunut sellaisiakin kuin Haposen ja Mätön. Käsitteet ovat järkkyneet, koska tällaista on voinut tapahtua ja että tällaiset tapaukset vielä ovat saaneet kannatustakin. Kaikkien Euroopan valtioiden rakenne perustuu yksityisen omistusoikeuden pyhyteen. Totean, että näin oli laita meilläkin. Suo-

men kansalainen on nauttinut lain suojaa, niin omaisuuteensa kuin henkeensäkin nähden. Sekin on osoittautunut pettäväksi, olemme nähneet sosialidemokraattisten järjestöjen omaisuutta tuhottavan lapualaisten toimesta. Näyttää siltä kuin tällaisten tekojen keskipisteenä olisi Mäntsälä.

Henkilökohtainen vapaus. Meillä on sattunut tämän viimeisen villityksen aikana, että valtakuntamme kaikissa piireissä suuresti kunnioitettu entinen presidentti temmataan puolisoineen ja kyyditään lähelle itäistä rajaamme. Se on niin törkeä rikos, että muussa maassa tapahtuneena olisi se nostanut sellaisen vastamyrskyn, että tämän ennenkuulumattoman teon tekijät olisi maan päältä pyyhitty. Esitin tämän vain esimerkkinä. Samanlaisia tapauksia on kohdistettu myöskin työväenluokkaa kohtaan, mutta tällaisten tekojen tekijät eivät ole juuri koskaan joutuneet edesvastuuseen...

Puhujan päästyä tähän kohtaan esityksessä kuului ulkoa laukaus, joka osoittautui valopistoolista lähteneeksi. Heti tämän laukauksen kajahdettua alkoi ympäri työväentalon kuulua kiivasta konepistoolin rätinää ja kovempia käsiaseiden pamauksia.

Yleisön keskuudessa syntyi tavaton pakokauhu. Kaikki ryntäsivät juhlasalin oikealta seinustalta vasemmalle päin ulko-ovea kohti. Penkit kaatuilivat, lasten ja naisten hätäntyneet huudot täyttivät salin ja seinistä sinkoili puun siruja. Konepistoolien rätinää jatkui noin parin minuutin ajan, kunnes se melkein yhtäkkiä taukosi muutamien harvojen yksityislaukauksien säästykseen. Salissa kuului naisten ja lasten hysteeristä itkua ja kaikki yrittivät ulko-ovelle, jonka eteisessä ja sisällä olleet poliisit kuitenkin estivät, kehoittaen yleisöä rauhoittumaan ja pysymään toistaiseksi sisällä.

Kun edustajamme pääsi salista ulos talon rapuille, selvisi, että työväentalo oli piiritysketjun saartama. Pimeän turvin oli useammalta taholta työväentaloa lähestynyt 800–400 miehen vahvuinen lapualaisjoukko, joka oli saartanut pienoisella kunnaalla sijaitsevan työväentalon täysin sotilaalliseen ympyränmuotoiseen ketjuun, jonka halkaisija oli arviolta noin 100 metriä. Ketju oli sijoittautunut lumihangelle pimentoon, kun sensijaan työväentalo ja sen pihamaa oli valaistu, joten piirittäjiä oli vaikea ensi silmäyksellä havaita.

Työväentalolla läsnäollut poliisiluutnantti Stolt kiiruhti heti hyökkäyksen tapahduttua noin puolen kilometrin pääs-

sä olevaan kylään puhelimeen, asettuakseen yhteyteen ylemmän päällystön kanssa. Ammunnan lakattua oli ketjusta kuulunut karkeaa ärjymistä ja huutoa, että mennään taloon ja otetaan se mies ulos. Tähän eivät kuitenkaan piirittäjät ryhtyneet, vaan saivat heidän johtajansa raivostuneemmat vaikenemaan, huutamalla että „komppanian ja ryhmän johtajat vastaavat, että ketjussa kuolohiljaisuus”. Mäntsälän piirin nimismies Laitinen, joka oli juhlapaikalla, meni piirittäjien luo, kehoittaen heitä poistumaan. Hänelle oli kuitenkin vastattu, „ettei poistuta, ennenkuin toht. Erich on saatu käsiin”. Muu yleisö kyllä saisi poistua rauhassa.

Nimismiehen ollessa ulkona rauhoittuivat työväentalon salissa järkyttyneet mielet ja ryhdyttiin järjestämään kumoon kaatuneita penkkejä uudelleen pystyyn, aikomuksella jatkaa juhlatilaisuutta. Tällöin klo 20,55 saapui ulkona neuvotteluissa ollut nimismies saliin, ilmoittaen olevansa pakotettu keskeyttämään juhlatilaisuuden, koska hän ei voi taata yleisön turvallisuutta, jos iltamaa jatkettaisiin. Toht. Erich, jonka puhe näin kuulumattomalla tavalla keskeytettiin, ilmoitti hyväksyvänsä nimismiehen toimenpiteen tämän mainitsemalla perusteella. Yleisö alkoi nyt poistua vähitellen talosta ja sai se rauhassa kulkea piiritysketjun läpi. Kuitenkin ketju piti silmällä, ettei toht. Erich päässyt menemään talolta pois yleisön mukana.

Kun yleisö oli poistunut työväentalolta kuului piiritysketjun sisäpuolella olevasta pienestä johtajaryhmästä ketjulle tarkoitettu huuto: „vapaaehtoiset vanhimmat miehet tänne!” Pian kokoontuikin ryhmän sisäpuolelle työväentalolta pois johtavalle polulle noin 10 miestä käsittävä ryhmä, joka tuntui pitävän eräänlaista neuvottelua. Klo 21.20 tienoilla lähti toht. Erich poliisivartioston saattamana työväentalolta poistumaan. Kun hän saapui polulla seisovan miesryhmän luokse, kysyi näistä eräs iäkäs mieshenkilö verrattain kohteliaaseen tapaan, onko hän toht. Erich. Saatuaan kysymykseensä myöntävän vastauksen ryhtyi sama henkilö nuhtelemaan toht. Erichiä siitä, että hän käy „mäntsäläisiä marxilaisuudella ja juutalaisuudella kiihoittamassa”.

Toht. Erich kysäisi kuitenkin häntä puhuttelevalta mieheltä, olivatko he kuulleet hänen äskeisen puheensa, ja lisäksi, että hänessä ei ole pisaraakaan juutalaisverta. Puhuttelija myönsi, etteivät he ole toht. Erichin tätä puhetta kuulleet, mutta että toht. E. ei saisi vastedes pahempia sen-

rauksia välttääkseen tulla Mäntsälään puhumaan, eikä hän saisi puhua edes Helsinginkään työväentalolla, muussa tapauksessa tulee vaikka 2,000 tai 20,000 miestä hänet sieltä häätämään. Mainittu vanhanpuoleinen puhuttelija käytti keskustelussaan yleensä säyseätä puhetapaa. Toht. Erichä puhutteli samassa paikassa kuitenkin vielä eräs nuorenpuoleinen mieshenkilö, joka käytti kaikenlaisia räikeitä sanoja, kysyen m. m., onko toht. E. lukenut raamattua, johon E. vastasi, että hän on kyllä sitä lukenut ja tuntenee sen kirjan ehkä paremmin kuin kysyjä. Tämän jälkeen ilmoitti miesryhmä kuuluvalla äänellä, että toht. Erich saa tällä kertaa poistua paikkakunnalta ilman muuta ja miesryhmä hajaantui samalla, antaen tietä. Kun toht. Erich oli sivuuttanut piiritysketjun, puhkesi ketjussa kaamea huuto: „hyvä, hyvä, hyvä, ainoastaan tämän kerran, tämän kerran, tämän kerran“.

Työväentalolta poistui toht. E. maantien varrella autonsa luo, ja paluumatka Helsinkiin tapahtui ilman mitään vaikeuksia.

Noin klo 21.30 tienoilla lähtivät piiritysketjussa olleet poistumaan työväentalolta. He järjestivät 3-miehistön jonorivistön, lähtien marssimaan työväentalolta maantielle. Maantietä lähestyttäessä virittivät he laulujaan. Ensimmäisen laulun sanoista ei saatu selvää, mutta toinen oli „Vala“.

Jonorivistön saapuessa maantielle havaittiin, että sen alkupuolella marssi rivistössä yksi tai kaksi vormupukuista upseeria. Merkkejä ei voinut eroittaa, olivatko he armeijaan vai suojeluskuntaan kuuluvia.

Useampisatalukuinen miesjoukko oli koottu pitkin maakuntaa. Miehiä oli Mäntsälästä ja sen ympäristöltä, jopa aina Helsingistä saakka. Mikäli olemme saaneet tietää, lähti Helsingistä klo 16:n aikana useammalla auto-omnibusilla toistasataa lapualaista Mäntsälään. Lähempää tietoa heidän henkilöllisyydestään ja autobusseista ei myöhäisen yön takia ole onnistuttu saamaan.

Sisäasiainministeri von Born oli tapahtuman sattuessa maatilallaan Sarvilahdessa. Tapahtumasta tiedon saatuaan kiiruhti hän autolla pääkaupunkiin, johon saapui puolen yön tienoissa.

Niistä mahdollisista muista toimenpiteistä, joita tapahtuma viranomaisten puolelta tulee aiheuttamaan, ei vielä

viime yönä annettu tietoja. Sisäasiainministeri von Born ja maaherra Jalander neuvottelivat maaherranvirastossa tapahtuman johdosta myöhään yöhön."

Tämä marxilaislehden kuvaus tapahtumista oli monessa kohdin virheellinen, mutta siitä selvisi, että tilanne Mäntsälässä oli käynyt erinomaisen vakavaksi Mikko Erichin puhematkan johdosta. Mutta vasta päivän mittaan paikkakunnalta saapuvat uutiset osoittivat, ettei nyt enää ollut kysymys vain poliittisesta välikohtauksesta, jollaisiin on totuttu, vaan romahdusmaisesti syventyvistä selkkauksesta valtiiovallan ja Mäntsälässä marxilaisuutta vastaan nousseitten miesten välillä. Työväentaloa piirittänyt joukko ei nimittäin Erichin lähdön jälkeen enää hajautunut, vaan siirtyi suojeluskuntatalolle, sinne leiriytyen. Tilanteen vakavuudesta todisti *Helsingin Sanomien* etusivu seuraavana päivänä. Tietonsa se otsikoi yli viiden palstan:

**„Mitä on tekeillä? — Mäntsälä sotaleirinä.
— Myös Pohjanmaalta lähtenyt Mäntsälään miehiä kenr. Walleniuksen kanssa. — Aikovatko kapinalliset marssia Helsinkiin? — Onko hallitus ryhtynyt tarpeellisiin toimenpiteisiin? — Lapuanliike mobilisoi voimansa."**

Uutisista kävi ilmi, että „kapinalliset" olivat eristäneet Mäntsälän ympäristöstään, valvoen sekä puhelinkeskusteluja että maantieliikennettä. Joukkoja kuului saapuneen lisäksi niin, että niiden lukumäärä huhupuheiden mukaan jo kohosi tuhansiin. Suojeluskuntatalo oli muutettu esikunnaksi ja vartiopalvelus järjestetty sotilaalliseksi. Sivullisia ei leiripaikalle päästetty. Hallituspiireissä herätti erikoista levottomuutta tieto, että miehiä olisi maan eri osista aina Etelä-Pohjanmaata myöten lähtenyt tai aikeissa lähteä Mäntsälään. Valtioneuvoston jäsenet kokoontuivat vielä sunnuntai-iltana neuvotteluun, johon myös armeijan ja suojeluskuntien johto ottivat osaa. Kun „kapinallisten" pelättiin marssivan Helsinkiin, peruutettiin varuskunnan sotilaitten lomat ja joukot koottiin kasanneihinsa.

Maanantain kuluessa maaseudulta saapuvat tiedot, joita Helsingissä levitettiin lisälehtien muodossa, todistivat selkkauksen jo laajentuneen sovittamattomaksi ristiriidaksi hallituksen ja Lapuanliikkeen välillä, jonka kannattajia alkoi, osaksi aseistettuna, kokoontua erinäisiin liikennekes-

kuksiin. *Helsingin Sanomain* tiistain numero antaa selvän käsityksen siitä levottomuudesta, joka oli hallituksen kannattajat vallannut, mutta jota kuitenkin koetettiin rauhoitavilla tiedoilla peitellä. Koko sivun otsikolla se ilmoitti:

„Hallitus tilanteen herrana. Lapuan liikekannallepanomääräys epäonnistunut. — Suojeluskunnat hallituksen takana. — Hallitus julistanut tasavallan suojelulain käytäntöön. — Väärennetty liikehtimiskäsky suojeluskunnille kenr Malmbergin nimessä.”

Tilanne:

„Yleistilanne eilispäivän kuluessa kääntyi kokonaan hallitukselle myönteiseen suuntaan. Tilanne illalla myöhällä oli asiantuntijain lausuntojen mukaan paljon valoisampi kuin vielä eilen aamupäivällä. Saatujen tietojen mukaan ei Lapuan antamaa mobilisatsioonimääräystä ole toteutettu muualla kuin jonkin verran Satakunnassa ja osassa Hämettä sekä Uudellamaalla. Karjalassa, Savossa ja Pohjois-Suomessa ei Lapuan vetoamus ole saavuttanut minkäänlaista vastakaikua. Voitaneen näin ollen katsoa, että Lapuan määräys joukkojensa liikekannallepanosta on melkein täydellisesti mennyt myttyyn.

Lapuan liikkeen johtajien kerrotaan olevan epätoivon vallassa, nähdessään selvästi pelin olevan menetetyt. Heidän ilmoitetaan käyttävän kaikkia mahdollisia keinoja saadakseen hankkeilleen lisätukea.

Lisäksi saapui eilispäivän kuluessa luotettavia tietoja siitä, että Mäntsälästä on miehiä suurin joukoin lähtenyt kotipaikkakunnilleen, luopuen siten kaikista kapinahankkeista. Uusia miehiä riveistä poistuneiden tilalle lienee tullut sangen vähän.

Niinikään saapui kaikkialta maasta tietoja siitä, että suojeluskunnat ovat asettuneet hallituksen taakse, ilmoittaen tottelevansa hallituksen määräyksiä.

Hallituksen viimeksi suunnittelemat keinot kapinaliikkeen tukahduttamiseksi tulevat todennäköisesti viemään positiiviseen tulokseen.

Suomessa vallitsi vielä eilenkin sotatilanne, mutta se näyttikin iltaan mennessä muodostuneen hyvin edulliseksi hallitukselle. Helsingissä olivat mielet koko päivän kiihdyk-

sissä ja lisätietoja tilanteen kehityksestä odotettiin kuumeisesti. Toimituksessa soivat lakkaamatta puhelimet ja kymmeniä mitä erilaatuisimpia huhuja risteili kaupungilla. Iltapäivällä julkaisi Helsingin Sanomat erikoisen iltapäinoksen, „Ilta-Sanomat”, joka myytiin lyhyessä ajassa loppuun. „Ilta-Sanomissa” julkaisi lehtemme m.m. seuraavia tietoja:

Soitimme eilen klo ½ 11 aikaan Mäntsälän piirin nimismiehelle Laitiselle, joka ilmoitti, että tilanteessa ei näkynyt mitään merkittävää muutosta. Eilen ei hänen tietojensa mukaan ollut saapunut lisäjoukkoja. Mutta sensijaan vielä toissailtana klo 21—22 tienoissa niitä tuli, miten paljon, sitä hän ei osannut arvioida enempää kuin sitäkään, paljonko Mäntsälässä sillä hetkellä oli joukkoja. Kaikilla teillä liikkuivat patrulleja, mutta aseita ei näkynyt kellään, joten tilanne ainakin ulkonaisesti näytti rauhalliselta.

Sikäli kuin olemme saaneet tietää, ovat Mäntsälään kookoutuneetjoukot asettaneet sikäläisen puhelinkeskuksen tarkistuksen alaiseksi. Puheluja kirkonkylästä Helsinkiin kyllä vielä välitetään, mutta erinäiset seikat ovat osoittaneet, että näitä puheluja kuunnellaan Mäntsälän keskukassa. Kun muutamissa tapauksissa puhelinkeskustelussa olleet ovat keskenään lausuneet epäilyksen, että heidän puheitaan kuunnellaan, on yhteys Mäntsälästä käsin katkaistu.

Kuvaavana seikkana mainittakoon, että kun maaherra Jalander eilen aamupäivällä oli puhelinkeskustelussa Mäntsälän piirin nimismiehen kanssa, kapinalliset puhelutarkkailijat katkaisivat yhteyden.

STT:n edustajalla oli eilen klo 12.30 tilaisuus päästä suoraan puhelinyhteyteen Mäntsälän suojeluskuntatalolla majailevien joukkojen johtohenkilöiden kanssa. Ensinnä hän tapasi puhelimesta aluepäällikkö Kivisen, joka kuitenkin jyrkästi kieltäytyi antamasta mitään tietoja. STT:n edustajan tiedusteltua eräitä nimeltä mainitsemiaan henkilöitä tuli puhelimeen eräs liikkeen johtohenkilöistä, joka näytti tuntevan haastattelijan. Tämä henkilö ilmoitti tällöin, että Mäntsälän miehet muodostavat vain etuvartiojoukon, jonka takana on suurempia joukkoja eri osissa maata. Mäntsälän miehet eivät halua pyrkiä johtamaan maan kohaloita tietäen, että siihen on saatavissa parempia kykyjä. Mäntsälän miehet vaativat kuitenkin, että marxilaisuus on juurta jaksain hävitettävä ja että nykyisen hallituksen tilalle

on saatava toinen hallitus, joka kykenee tämän tehtävän suorittamaan. Haastateltava kertoi Mäntsälän miesten lähettäneen sunnuntaina tasavallan presidentille kirjelmän, jossa nämä vaatimukset ja pyrkimykset on esitetty. Tiedusteluun, suunnittelevatko Mäntsälän miehet matkaa Helsinkiin, vastattiin: „Mitäpä me siellä tekisimme.”

STT on tiedustellut eri puolilta maata, missä määrin kansanliikkeen miehiä on mobilisoitu, ja on tällöin saanut sen käsityksen, ettei mitään suurempia joukkoja ole keräytynyt.

Kenraali Wallenius

vietti saapuneitten tietojen mukaan toissayön Hämeenlinnassa „esikuntineen”. Mikäli kerrotaan, saapui hän sinne aseistettuna mauserilla. Kosolaa odotettiin saman tiedon mukaan myöskin Hämeenlinnaan.

Edelleen kerrotaan, että joukkojen keräytyminen Mäntsälään tapahtui liian aikaiseen, sillä järjestelytyöt eivät vielä olleet päättyneet.

Saamamme tiedon mukaan saapui maanantain vastaisena yönä osa Hyrylään majoitetusta kenttätykistörykmentti I:stä Helsinkiin. Tykistö majoittui täällä Kaartin maneesiin. Suomen valkoinen kaarti lähti maanantaina aamuteen jälkeen, siis kello 6—7 aikaan, kaupungista ulos ja asettui Helsingin ulkopuolelle vartioimaan kaupunkiin johtavia teitä. Paitsi kivääreitä oli osastoilla mukanaan myös raskaita tuliaseita, konekiväärejä. Osastojen marssi herätti tietysti huomiota aamuissa kaupungissa.

Toissa yönä lähti Hämeenlinnaan sijoitetuista joukko-osastoista liikkeelle hyökkäysvaunupataljoona ja osa Kajaanin sissipataljoonaa. Joukko-osastot lähtivät etelään päin.

Helsingin poliisi oli maanantain vastaisena yönä vahvistanut itsensä mahdollisimman voimakkaaksi. Kaikki poliisiupseerit valvoivat koko yön poliisiasemilla.

Eilen klo 11 ajoissa lähti Helsingin Sanomien auto tustumaan tilanteeseen „tulilinjilla”. Hämeentiellä liikkuvat sotilasautot ja moottoripyörät, joissa näkyi myös poliisimiehiä, osoittivat, että varotoimenpiteisiin on ryhdytty.

Vanhankaupungin nuorisoseuran talon edustalla, lähellä Vantaanjoen siltaa, näkyi Uudenmaan rykmentin kuormastoja ja sotilaita. Nuorisoseuran taloon oli majoitettu sotilasosasto, ja talon pihamaalla liikuskelivat kypäräpäiset so-

tilaat, suksi- ja kivääririvistöt sekä rekiin sijoitetut konekiväärit osoittivat, että ilmeisestikin ollaan liikkeellä vakavassa tarkoituksessa. Parhaillaan oli eversti Heinrichs neuvottelemassa joukko-osastoa komentavan upseerin kanssa.

Vanhankaupungin sillalla oli kymmenkunta poliisimiestä tarkastamassa autoja, jotka sivuuttivat sillan. Paitsi sillan tuollapuolen olevilla varastokellareilla ei sotilaita Helsingin pitäjän kirkonkylään mennessä näkynyt. Joku- nen sotilasauto sensijaan oli liikkeellä. Meille kerrottiin, että valkoiseen kaartiin kuuluvia joukko-osastoja olisi josakin edempänä, ja että myös tykistö olisi liikkeellä.

Pasilan asemalla näky oli yhtä vakava kuin Vanhassa-kaupungissakin. Asemarakennuksen edustalla oli toista- kymmentä poliisia sekä joitakin valkoisen kaartin upseereja ja keskilaiturilla käyskenteli sotilaspatrulli. Kaikki junat tarkastetaan Pasilassa, ilmoitettiin meille. Asemarakennuksen takana oli majoittuneena osasto valkoisen kaartin sotilaita kuormastoineen, kiväärikekoineen ja niiden viereen pinottuine panoslaatikoineen. Muuten näyttivät sekä sotilasviranomaiset että poliisimiehet suhtautuvan tehtäviinsä varsin rauhallisesti ollen ilmeisestikin vakuutettuja, että mihinkään vakavampiin toimiin tuskin tarvitsee ryhtyä.

Sk:n päällikön julistus.

Koska on levitetty sellaista huhua, että suojeluskuntain päällikkö olisi antanut määräyksen suojeluskuntain hälyttämisestä marssia varten Mäntsälään, ilmoittaa suojeluskuntain päällikkö, ettei mitään tämänkaltaista määräystä ole annettu, vaan päinvastoin on kaikkien suojeluskuntalaisten pysyttävä rauhallisina alallaan ja noudatettava yksinomaan päällikkönsä määräyksiä.

Saamamme tiedon mukaan sijaitsee Lapuan liikkeen päämaja Hämeenlinnassa kokoomuslaisen sanomalehden „Hämeen Sanomain” toimituksessa. Lehden päätoimittajan huoneeseen majoitetun Lapuan liikkeen päämajan puhelinnumero 5 oli koko päivän yhtämittaa varattu ja puheluja saapui sinne kaikilta tahoilta maata, etupäässä pohjoisesta ja Hämeestä. Kenraali Walleniuksen kerrottiin koko illan oleskelleen mainitussa paikassa senjälkeen, kun Lapuan liikkeen johdon kokous Kaupungin Hotellissa oli päättynyt. Kun illalla soitimme numero viiteen ja tiedustelimme, olivatko Vihtori Kosola tai maisteri Nieminen tavattavissa,

ilmoitettiin meille, että he olivat lähteneet pois äskettäin.

Eilen aamulla antoi Lapuanliikkeen johto uuden mobiilisoimismääräyksen. Siinä sanotaan m.m., että kaikkien lapualaisiin lukeutuvien henkilöitten on viipymättä lähdettävä liikkeelle varustettuina neljän päivän muonalla ja ampumasein.

Tämä Lapuanliikkeen johdon uusi määräys osoittanee, ettei aikaisempaa määräystä ole noudatettu siinä määrin kuin oli toivottu, koska on annettu uusi. Mikäli on saatu selville, ei Etelä-Pohjanmaalta ollut eilisaamuun mennessä lähtenyt Mäntsälään muuta kuin noin 150 miestä, mutta Pohjois-Pohjanmaalta ei ainoakaan.

Lapuan liikkeen johdon julistus.

Lapuan liikkeen lisätty johto oli eilen koolla Hämeenlinnassa. Se on lähettänyt tasavallan presidentille ja hallitukselle seuraavan sähkösanoman:

Viitaten Lapuan liikkeen aikaisemmin julkaisemaan ohjelmaan ja siinä tekemiin esityksiin valtiollisen elämämme tervehdyttämiseksi toteaa Lapuan liikkeen laajennettu johto, ettei LL:n esittämiä, valtakunnan hyvinvointia koskevia useita tärkeitä ehdotuksia ole ryhdytty toteuttamaan, jonka vuoksi nykyhetkellä olemme joutuneet sellaiseen tilanteeseen, ettemme katso voivamme rauhallisuutta maassa säilyttää ellei nykyinen hallitus heti eroa ja poliittinen suunta maassa muutu. Nykyisen hallituksen tilalle on saatava uusi hallitus, joka on puoluepyyteistä vapaa ja nojaa toiminnassaan isänmaallisten kansanainesten kannatukseen.

Hämeenlinnassa helmikuun 29 p:nä 1932.

LL:n johdon puolesta

Vihtori Kosola.

Klo 16:n aikaan päivällä julkaisemassaan lisälehdessä kertoi Uusi Suomi Lapuan liikkeen johdon Hämeenlinnassa pitämässään kokouksessa päättäneen omaksua Mäntsälän miesten kannan ja lähettäneen hallitukselle sähköteitse vaatimuksen, että sen on erottava.

STT tiedusteli asiaa heti tämän jälkeen Hämeenlinnasta tavaten puhelimessa kenraali Walleniuksen, joka ei kuitenkaan vielä sillä hetkellä ollut halukas antamaan liikkeen johdon päätöksistä mitään tietoja. Hän ei myöskään ollut

halukas vahvistamaan Uuden Suomen tiedon todenperäisyyttä, vaan lupasi antaa tarkemmat tiedot myöhemmin illalla.”

Tämän jälkeen lehti kertoo lapualaisten kokoontumisesta *Lapualle, Seinäjoelle ja Loimaalle*. Kun *Saloonkin* oli ilmoitettu joukkoja keräytyneen, tiedusteli lehti tilannetta Salon asemalta, saaden vastaukseksi, että „paikkakunnalla oli 100 suojeluskuntalaista valmiina ja ilmoittanut noudattavansa *hallituksen määräyksiä*”. *Jyväskylältä* saadun tiedon mukaan oli sikäläisen sanomalehden „Itä-Suomen” ikkunoissa ollut maanantaina tiedonantoja, että paikkakunnalle kokoontuisi 800 ja *Poriin* 3,000 „kapinoitsijaa”. Pohjanmaalle kokoontuneitten joukkojen ilmoitti *Hels. Sanomat* jälleen lähteneen kotiin.

Sotaväen keskitystä jatkui tiistainakin. Niinpä olivat aikaisemmin liikkeelle lähteneiksi ilmoitetut hyökkäysvaunut, 6 kappaletta, saapuneet Helsinkiin, samoin kuin vielä toinenkin patteri kenttätykistöä. Valkoisen Kaartin joukoista oli 1 komppania sijoitettu Pasilaan, toiset kasarmiinsa, ollen kuitenkin „joka hetki hälyytysvalmiina”, siirrettäväksi lehden ilmoituksen mukaan „autoilla 15 minuuttia valmiille asemapaikoille kaupungin ulkopuolella”. Maaseudulla oli suojeluskuntia mobilisoitu ratavartiointiin ainakin Turussa, Hämeenlinnassa, Raahessa, Oulussa sekä Savon radoilla.

Eräänlaista mielenkiintoa ansaitsee *Hels. Sanomain* samassa numerossa julkaistu „Vuorimaan selostus Mäntsälän tapahtumista”, josta selvästi ilmenee koko selkkauksen spontaanisuus.

„Mäntsälän tapahtumista ja tilanteesta siellä olemme onnistuneet saamaan haltuumme seuraavan luutnantti Vuorimaan antaman selostuksen.

Ohkolan ampumistapahtuman jälkeen joukot kokoutuivat sopimuksen mukaan kirkonkylään suojeluskuntatalolle. Ohkolan työväentalon ympäristössä oli ketjussa 150 miestä ja taaempaan reservissä 300 miestä. Kun nämä olivat saapuneet leiripaikkaansa, tuli klo 1 aikaan yöllä Sääksjärven kylässä asuvan maanviljelijä Vuoren taloon 11 poliisia piiritäten sen. Talon emäntä huomasi poliisien tulon ja ilmoitti puhelimitse suojeluskuntatalolle, että tuntemattomat miehet ovat ympäröineet talon ja kysyi, tiedetäänkö suojeluskuntatalossa, keitä nämä miehet mahdollisesti ovat. Suojeluskuntatalosta ilmoitettiin emännälle, etteivät miehet ai-

nakaan ole heidän joukkojaan, vaan ehkä poliiseja ja kehoittivat emäntää päästämään heidät sisälle. Tällä välin poliisit olivat jyskyttäneet ikkunoita ja ovia, jolloin emäntä avasi heille oven ja poliisit menivät sisään töykeässä muodossa tiedustellen isäntää. Emännän ilmoitettua, että isäntä ei ole kotona, vaan luultavasti suojeluskuntatalolla, poliisit poistuivat.

Poliisien poistumisesta ilmoitettiin viipymättä suojeluskuntatalolle. Tämä tiedonanto ärsytti yhä enemmän talolla olevia miehiä. Nämä päättivät, etteivät he hajaannu niin kauan kuin vangitsemisia aiotaan jatkaa, vaan he pysyvät aseissa. Ne, jotka tahtovat poistua, saavat tämän päätöksen jälkeen ilman muuta lähteä paikkakunnalta ja loput jäävät sinne siinä mielessä, että nyt ajetaan asia loppuun taikka kaadutaan. Apua pyydetään muualta, jos saadaan.

Senjälkeen laadittiin presidentille lähetettävä kirjelmä ja valittiin miehet toimittamaan se perille.

Kun aikaisemmin ei ollut mitään yhteyttä muun maan kanssa, niin ryhdyttiin nyt antamaan tietoja ympäri maata ja ilmoittamaan tilanteesta eri keskuksiin. Senjälkeen on miehiä saapunut Mäntsälään ja saapuu jatkuvasti, niin paljon, ettei enää ole voitu ottaa vastaan kaikkia, vaan on uudet halulliset tulokkaat kehoitettu menemään muihin keskitysleireihin. Mäntsälän joukko käsitti päätöksen tehdesään, että joku sata tai tuhat miestä ei merkitse mitään ja siksi käännyttiin Lapuan liikkeen johdon puoleen ja tehtiin ilmoitus ennakkotapahtumasta.

Maanantai-iltapäivällä oli tilanne Mäntsälässä ennallaan, joukot pysytetään koolla. Kuri ja järjestys on täysin sotilaallinen ja johtajina on täydellisen sotilaskoulutuksen saaneita henkilöitä. Senjälkeen, kun Ohkolan välikohtaus tapahtui, on miesten ote saanut vastakaikua kaikkialla maassa ja Mäntsälään saatujen tietojen mukaan on kaikkialla isänmaallinen kansanaines noussut aseisiin ja kokoutunut eri puolilla maata sijaitseviin keskitysleireihin, joista useat ovat miesluvultaan ja aseistukseltaan vahvemmat kuin Mäntsälän leiri."

Joukkojen vakuutti V. pysyvän koolla, kunnes hallitus olisi eronnut ja toinen, joka antaa takeet marxilaisuuden nujertamisesta, muodostettu.

Luonnollista oli, että *sosialidemokraatit* yrittivät käyttää hyväkseen syntynyttä tilannetta. *Hels. Sanomat*, ilmoittaa:

„Sos.-dem. puoluehallituksen puheenjohtaja, ed. Harvala ja eduskuntaryhmiin puheenjohtaja, ed. Tanner kävivät eilen lähetystönä valtioneuvostossa v. t. pääministeri Niukkasen puheilla. Lähetystö esitti tällöin v. t. pääministerille täsmällisessä muodossa vaatimuksen, että hallituksen on nopeasti ja tarmokkaasti toimittava järjestyksen palauttamiseksi ja kapinallisten joukkojen aseista riisumiseksi ja rangaistukseen saattamiseksi sekä vangittava heidän johtajansa.

Sosialidemokraattinen puoluetuimikunta on antanut julistuksen, jossa aluksi todetaan sosialidemokraattien jo alunperin osoittaneen kansanliikkeen fascistisen luonteen ja pyrkimyksen kansanvaltaisen valtiojärjestyksen hävittämiseen. Senjälkeen julistuksessa lausutaan, että nyt, kun äärimmäisyysaineokset ovat katsoneet sopivan ajan tulleen ryhtyäkseen ratkaiseviin toimenpiteisiin, hallituksen on käytettävä viime vuosina hankkimiaan ylimääräisiäkin valtuuksia laillisen järjestyksen puolustamiseksi, lyötävä kapinalliset takaisin ja saatettava kapinan järjestäjät rangaistukseen. „Lisäksi on vihdoin puhdistettava maan asetetut voimat sellaisista niihin tunkeutuneista aineksista, jotka valansa rikkoen ovat antautuneet vehkeilemään laillista järjestystä ja valtiovaltaa vastaan. Jos hallitus näin esiintyy, tulevat epäilemättä kaikki lainkuuliaiset kansalaiset antamaan sille kaikkea mahdollista tukea. Kysymys on kansan tulevaisuudesta, sen kehitysmahdollisuuksista. Ainoastaan kansanvallan pohjalla nykyisistä raskaista oloista voidaan selviytyä.”

Lopuksi kirjelmässä kehoitetaan työväkeä kaikissa olosuhteissa tekemään parhaansa kansanvaltaisen järjestyksen tukemiseksi.”

Maanantaipäivän tärkein tapahtuma oli kuitenkin *tasavallan suojelulain* käytäntöön ottaminen. Neuvoteltuaan tilanteesta koko päivän antoi valtioneuvosto klo 18 aikaan yleisradion välityksellä yleiseksi tiedoksi seuraavan asetuksen:

Asetus

eräistä tasavallan suojelulakiin perustuvista toimenpiteistä.

Annettu Helsingissä, 29 päivänä helmikuuta 1932.

Pääministerin esittelystä säädetään 18 päivänä marraskuuta 1930 annetun tasavallan suojelulain nojalla seuraavaa:

1. §.

Jos painokirjoitus sisältää kiihoitusta, joka on omiansa aikaansaamaan vaaraa yleiselle järjestykselle tai turvallisuudelle tahi herättämään levottomuutta yhteiskunnassa, voidaan painokirjoitus panna takavarikkoon ja, mikäli se on aikakautinen, sen julkaiseminen toistaiseksi kieltää.

Mitä 1. momentissa on sanottu, sovellettakoon myös painokirjoitukseen, jota julkaistaan kielletyn painokirjoituksen vastikkeena.

2. §.

Jos on syytä varoa, että yleisessä tai yksityisessä kokouksessa harjoitetaan sellaista kiihoitusta, joka 1. §:ssä mainitaan, taikka jos kokouksen pitäminen on omiansa saattamaan yleisen turvallisuuden ja järjestyksen vaaranalaiseksi, voidaan kokouksen pitäminen tai jatkaminen kieltää.

Mitä 1. momentissa on säädetty, sovellettakoon vastaavasti myös huvitilaisuuksiin, kulkueisiin ja mielenosoituksiin.

3. §.

Mikäli yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen tai rauhallisuuden säilyttäminen niin vaatii, voidaan vaikkei laissa määrättyjä edellytyksiä muuten olekaan olemassa, kotietsintä ja ruumiintarkastus määrätä toimitettavaksi, niin myös rikoksentekijä tahi se, jota todennäköisillä perusteilla epäillään rikoksesta, määrätä vangittavaksi ja pidettäväksi vangittuna, kunnes lainvoimainen päätös asiassa on annettu tai syyte häntä vastaan on jätetty silleen.

Jos joku henkilö aiheuttaa vaaraa yleiselle järjestykselle tai turvallisuudelle, voidaan hänet niinkään määrätä vangittavaksi ja pidettäväksi toistaiseksi vangittuna.

4. §.

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi voidaan posti-, lennätin-, puhelin-, radio- ja muiden tiedotuslaitosten käyttö asettaa valvonnan

alaiseksi, niin myös kieltää matkustaminen paikkakunnalta toiselle tai paikkakunnalla oleskeleminen tai määrätä se luvan saannista riippuvaksi.

5. §.

Tässä asetuksessa mainitun kiellon ja määräyksen antaa valtioneuvosto.

6. §.

Joka rikkoo tämän asetuksen määräyksiä, tuomittakoon ellei teosta ole laissa ankarampaa rangaistusta säädetty, sakkoon tai vankeuteen.

Helsingissä, 29 päivänä helmikuuta 1932.

Tasavallan presidentti
P. E. SVINHUFVUD.

Pääministerin estettynä ollessa ministeri
Juho Niukkanen.

Tämän lisäksi ilmoitettiin hallituksen ryhtyneen toimenpiteisiin, että kaikki aseistettujen henkilöiden liikuskeleminen maassa ilman asianomaista lupaa estetään ja ettei mitään n. s. talonpoikais- eikä muutakaan marssia pääkaupunkiin sallita.

Maanantaina illalla oli eduskunnan puhemies kutsunut puhemiesneuvoston jäsenet, eduskuntaryhmäin puheenjohtajat ja hallituksen edustajan neuvottelemaan siitä, olisiko syytä tilanteen takia siirtää tiistain istunto aikaisemmaksi kuin oli päätetty. V. t. pääministeri Niukkasen selostettua tilannetta päätti puhemiesneuvosto kuitenkin, että istuntoaika ei siirrettäisi. Hallitus lupasi antaa seuraavana päivänä ilmoituksen niistä toimenpiteistä, joihin se oli ryhtynyt tasavallan suojelulain nojalla. Samana iltana kokoontui maalaisliiton valtuuskunta sekä sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä tilannetta pohtimaan. Viimemainitussa neuvoteltiin välikysymyksen tekemisestä hallitukselle, mutta jätettiin tämä toimenpide riippuvaksi hallituksen selonteon laadusta.

Tilanne ei kuitenkaan vielä tiistainakaan ollut niin selvä kuin millaiseksi sen saman päivän keskusta- ja sosialistilehdet kuvailivat. Siitä todistavat ne suurenmoiset ponnistelut, joihin eri tahoilta oli järjestyksen palauttamiseksi vielä ryhdyttävä. Keskiviikon *Suomenmaa* saattoi tosin kokosivun otsikoin keskiviikon aamuna julistaa, että

»Maaseutu nousemassa kapinoitsijoita vastaan. - Kapinallisten lisävoimain saanti näyttää nyt tyrehtyvän. — Lapuan Liike r.y:n johtajat määrätty vangittaviksi ja Ajan Sana lakkautettu. — Tasavallan presidentti, hallitus ja puolustusvoimat hallitsevat tilanteen",

mutta samalla täytyi sen ilmoittaa, että

»Kokoomusministerit jättävät paikkansa ja kokoomuksen eduskuntaryhmä vaatii koko hallituksen eroamista".

Lehti tiedotti tiistain tapahtumista seuraavasti.

„Hallitus ilmoittaa: Kapinallinen liikehtiminen Mäntsälässä saa, yhä ankarampaa arvostelua laajojen kansalaispiirien keskuudessa eri puolilla maata. Hallitus on antanut toimintaohjeet armeijalle ja suojeluskunnille. Suojeluskuntapiireistä on tullut ilmoituksia siitä, että suojeluskunnat ovat johtajiensa käsissä valmiina, estämään kaikenlaisten aseistettujen kansanjoukkojen liikehtimisen, mikä liikehtiminen tuntuu saavan yhä enemmän paikallisen luonteen. Armeijan joukko-osastot ovat johtajiensa mukana valmiina estämään mahdolliset rauhattomuudet.

Hallitus luottaa vakavasti ajattelevan kansanaineksen rauhalliseen suhtautumiseen sattuneisiin liikehtimisiin ja on vakuutettu siitä, että myös siihen osallistuneet kansalaispiirit järkevästi asiaansa ajatellen luopuvat enemmistä, yleistä levottomuutta edistävästä ja maata vahingoittavista toimistaan.

Ministerit E. Kilpeläinen ja N. Solja antoivat eilen illalla klo 7 v. t. pääministeri Niukkaselle tasavallan presidentille osoitetun eronpyyntönsä. Ministerien Kilpeläisen ja Soljan yhteinen eroanomus kuuluu seuraavasti:

„Herra Tasavallan Presidentti.

Koska me viime aikoina olemme joutuneet usean kerran hallituksen eräiden muiden jäsenten kanssa vakavaan erimielisyyteen niistä toimenpiteistä, joihin maan etua ja rauhoittamista varten olisi ryhdyttävä, ja kun me mielestämme emme enää voi ottaa vastuullemme hallituksen enemmistön kantaa, pyydämme kunnioittaen, että Herra Tasavallan Presidentti vapauttaa meidät valtioneuvoston jäsenyydestä.

Helsingissä, maaliskuun 1 päivänä 1932.

E. Kilpeläinen. Niilo Solja."

Virallisesti ilmoitetaan:

Ministeri Kilpeläisen ja Soljan eronpyyntöjä ei ole vielä tasavallan presidentille esitetty eikä niitä hyväksytty.

Ministeri Kilpeläinen on toiminut sosialiministerinä ja Solja apulaissäministerinä. Viimeksimainittu kuuluu Lapuan liikkeen Tampereen osaston johtoon.

Kansallisen kokoomuspuolueen eduskuntaryhmä on myöhään eilen illalla pitämässään kokouksessa asettunut sille kannalle, että koko hallituksen olisi erottava. Mikäli myöhemmin saatiin tietää, tullee ministeri Järvinen jättämään eroanomuksensa tänään.

Hallituksen tiedonanto viime päivien tapahtumien johdosta, joka oli tarkoitus jättää eduskunnalle eilisessä täysistunnossa, ei vielä eilen valmistunut, joten sen jättäminen lykkäytyi. Todennäköisesti se esitellään eduskunnalle tänään.

Niinkuin eilen kerroimme, kokoontui Hämeenlinnassa Lapuan liikkeen johto, joka päivän kuluessa antoi erilaisia määräyksiä ja esitti m. m. vaatimuksen, että hallituksen on erottava.

Toissayönä antoikin hallitus määräyksen Hämeen läänin v. t. maaherra Kalliolalle Lapuan liikkeen johtohenkilöiden vangitsemisesta. Saamiemme tietojen mukaan koski vangitsemismääräys neljää henkilöä, nim. Kosolaa, Walleniusta, konsuli Sariota sekä erästä neljättä, jonka nimeä emme onnistuneet saada tietoomme. Eräissä eilen kaupungilla levitetyissä sähkösanomissa mainittiin, että tämä neljäs henkilö olisi joko Koivisto tai Malkamäki.

Vangitsemismääräyksen tultua tiedoksi, komennettiin sitä täytäntöönpanemaan klo 3 aikaan yöllä osa Kajaanin sissipataljoonan miehistöä ja poliisikomennuskunta Hämeen Sanomain toimitalon luo, sotilaiden muodostaessa vartioketjun. Lehden päätoimittaja Kauhtio haettiin kotoa autolla, ja toimitettiin huoneitten tarkastus poliisimestarin johdolla. Etsittyjä henkilöitä ei kuitenkaan tavattu.

Mikäli meille eilen Hämeenlinnasta ilmoitettiin, olivat Lapuan liikkeen johtomiehet "poistuneet kaupungista autoilla jo klo neljän aikaan iltapäivällä paikkaan, mistä ei ole tietoa.

Saamamme tiedon mukaan on edellämainituista johtomiehistä ainakin kenraali Wallenius Mäntsälässä.

Ollessamme eilen puhelinyhteydessä Mäntsälään, ilmoi-

tettiin, että kenr. W. ei ole paikkakunnalla, vaan muualla, mutta, „että Koivisto täällä kyllä on”.

Mikäli Mäntsälän nimismies ilmoittaa tiistaina, on vaikea tietää onko sinne kuluneen yön aikana tullut lisää joukkoja tai ei, tiedoitti STT eilen iltapäivällä. Hän arveli kuitenkin jonkun verran lisää saapuneen. Aseita ei missään näy ja miehistöäkin yleensä näkee ulkosalla hyvin vähän, sillä ne on majoitettu taloihin. Maantievahitia on edelleen säännöllisesti pidetty, mutta eivät kansanliikkeen miehet mitenkään ole puuttuneet poliisin toimiin tai niitä häirinneet. Paikkakunnalla vallitsee, ilmoitti nimismies, erittäin mallikelpoinen järjestys ja kaikki on hyvin hiljaista.

Kerrotaan, että Mäntsälään kokoutuneista miehistä on suuret joukot lähtenyt pois siten luopuen aseellisesta toiminnasta. Sikäli kuin meille on ilmoitettu, ei Mäntsälään kertyneillä miehillä ole käytettävissään mitään raskaampia tuliaseita, kuten esim. konekiväärejä. Tämän vuoksi ovat he sellaisia tiedustelleet eräiltä lähiseudun suojeluskunnilta. Mikäli olemme saaneet kuulla, saivatkin he eilen Järvenpäästä yhden konekiväärin, jonka tuloa perillä juhliittiin. Edelleen ilmoitetaan, että kiväärinpanoksista olisi myös puute.

Tilanne Mäntsälässä ja Järvenpäässä.

Lehtemme kirjeenvaihtaja Järvenpäässä on haastatellut sikäläisiä suojeluskuntalaisia. Näiden kertoman mukaan saapui Järvenpäähen maanantain kuluessa 11,100 miestä, joiden sanottiin olevan pohjalaisia. Miehiä vastaanottamaan oli saapunut kenraali Wallenius Mäntsälästä autolla siviilipuvussa. Heihin liittyi paikallisia suojeluskuntalaisia, ja joukko lähti Mäntsälään linja- ja yksityisautoilla. Paikkakunnalta lähteneet miehet veivät mukanaan pikakiväärejä, jotka kuuluvat Järvenpään sk:lle.

Eilen aamulla saapui junalla Helsingistä Järvenpäähen virkapukuinen sk.-upseeri ja samalla saapui Mäntsälästä Järvenpään ent. paikallispäällikkö siviiliasussa. Miehet ryhtyivät värväämään paikkakuntalaisia Mäntsälään ja saivatkin heti mukaansa puolikymmentä miestä, jotka lähtivät autolla.

Eilen illalla saapui Järvenpäähen Mäntsälästä nuori, virkapukuinen sk.-upseeri pyytämään miehiä Mäntsälään.

Kirjeenvaihtajamme tiedusteli häneltä tilannetta Mäntsälässä. Puhuteltu kertoi miesvahvuuden tasaisesti lisääntyvän. Eilen on saapunut paljon miehiä pienemmissä ryhmissä pääasiallisesti lähiseutulaisia, mutta huomattavia lisävoimia on tulossa kauempaakin. Sellaiset tiedot, että Mäntsälästä olisi lähtenyt miehiä palaamaan kotiseuduilleen, hän peruutti jyrkästi.

Lehden tietämän mukaan oli myös Porin rykmentti tiistain kuluessa siirretty Helsinkiin varuskunnan vahvistukseksi.

Ympäri maata oli maanantain ja tiistain kuluessa järjestetty maalaisliittolaisten ja edistysmielisten kokouksia, jotka pommittivat hallitusta kehoituksilla käyttää „kaikkia keinoja” Mäntsälän miesten kukistamiseksi. Huomattavan julkilausuman antoi *Karjalan Kansalaisliitto*, joka tiedoitti kannastaan myös tasavallan presidentille:

„Mäntsälässä sattui helmikuun 27 päivän iltana sangen valitettava ja uhkaava väkivaltainen tapaus, joka räikeästi loukkaa maan oikeusjärjestystä.

Kenen toimesta väkivaltainen esiintyminen oli järjestetty, siitä ei ole luotettavaa tietoa, mutta sen lähimpänä vaikuttimena näyttää olleen se toimenpide, että sosialistipuhujan sallittiin vahvan poliisivartioston suojaamana esiintyä Mäntsälän työväenyhdistyksen talossa, jonka sulkemista paikkakunnan yhteiskuntaa suojeleva väestö on pitemmän aikaa kommunismin vastustamisen merkeissä vaatinut. Määräävässä asemassa olevien viranomaisten kyseellinen menettely ei ole ollut niin harkittua ja varovaista kuin heiltä on varsinkin tällaisena aikana vaadittava.

Tämä ei kuitenkaan riitä sellaisen kapinallisen esiintymisen puolustamiseksi, johon Mäntsälään kokoontunut miesjoukko ryhtyi. Se on maan oikeusjärjestystä ja yhteiskuntarauhaa vaarantavana ehdottomasti tuomittava.

Kun tuo Mäntsälässä alkanut vaarallinen liikehtiminen näyttää jatkuvan ja uhkaa levitä koko maan käsittäväksi, niin on valtiovallan ryhdyttävä viivyttelämättä kaikkiin sellaisiin toimenpiteisiin, joiden kautta uhkaava ristiriita saadaan rauhallisella tavalla poistetuksi.

Kansalaisten ei ole lähdeittävä laittomuuden ja väkivallan tielle, vaan on pyrittävä lakien ja oikeusjärjestyksen pohjalla vallitsevien epäkohtien poistamiseen sekä isänmaan ja yhteiskunnan turvaamiseen uhkaavia vaaroja vastaan.

Näillä perusteilla päätti Karjalan Kansalaisliiton hallitus tänään pitämässään kokouksessa 1) lausua vakavan huolestumisensa ja tuomitsemisensa Mäntsälässä tapahtuneen väkivaltaisen esiintymisen johdosta ja 2) hartaan toivomuksensa, että kansalaiset väkivaltaista ja maan oikeusjärjestystä loukkaavaa esiintymistä ehdottomasti karttaisivat, sekä 3) että maan valtiovallan taholta viivyttelemättä pyrittäisiin syntyneen ristiriidan ja sen syiden poistamiseen rauhallisella tavalla.

Viipurissa, maaliskuun 1 päivänä 1932.

Karjalan Kansalaisliiton hallitus."

Mikäli Suomenmaata sai uskoa, oli maassa kaikkialla rauhallista. Joukkoja ei missään enää liikehtinyt, ei edes Jyväskylässäkään.

Maalaisliiton eduskuntaryhmän tiistaina kokoonnuttua annettiin lehdille seuraavana päivänä seuraavanlainen julistus:

„Isänmaamme elää nykyään raskaitten koettelemusten keskellä. Edesvastuuttomaan harhaanjohtamat joukot ovat ase kädessä nousseet maan laillista hallitusta ja valtiovaltaa vastaan.

Maalaisliiton eduskuntaryhmä, jonka Suomen talonpoikaisväestö on lähettänyt maan eduskuntaan, kääntyy ensi sijassa valitsijainsa puoleen vakavasti kehoittaen jokaista tänä isänmaallemme kohtalokkaana hetkenä työskentelemään kaikin voimin rauhan ja järjestyksen palauttamiseksi maahan. Meidän jokaisen, niin aseellisen kuin aseettomankin, on noudatettava vain tasavaltamme presidentin ja maan hallituksen käskyjä ja määräyksiä. Alkanut kapinaliike on saatava nopeasti alkuunsa pysähdytetyksi. Sitä vaatii isänmaamme onni ja kansamme menestys. Sitä vaatii myös tänä hetkenä erikoisesti se äärimmäisen vaikea taloudellinen asema, mihin kansamme on joutunut. Maamme itsenäisyys ja sen kansanvaltainen vapaus on kallein uhrein ostettu. Tätä suurta saavutusta ei ole nyt tuhottava, vaan on se koskemattomana säilytettävä.”

Myös arkipiispa Ingman määritteli kantansa henkilökohtaisessa julistuksessa:

„Jotka miekkaan tarttavat, ne miekkaan hukuttavat. Tämä oli Vapahtajamme sana rakkaalle ope-

tuslapselleen Pietarille, joka miekalla koetti estää maailman vapahtajan vangitsemista, Golgatalle viettäväksi. Jeesuksen vaatimus: Pistä miekkasi takaisin tuppeen, oli ystäväallinen mutta ehdoton. Ja kuuliaisena opetuslapsena Pietari totteli, niin käsittämätöntä kuin hänestä olikin, että synti ja saatana oli saava sellaisen vallan kuin se nyt on saamassa ja niin mielellään kuin hän olisikin uhrannut kaikkensa sitä estääkseen.

Suomen kristikansalle kuuluvat tänään velvoittavina nämä samat Vapahtajamme sanat. Ne, jotka nyt ovat vetäneet miekkansa tupesta, ovat ilmoittaneet sillä tahtovansa suojella m. m. kristillistä uskontoamme sen elinjuuria vastaan tähdätyn henkisen ruttoliikkeen turmelukselta. Mutta Vapahtaja sanoo: Pistäkää miekkanne takaisin tuppeen. Häntä ja Hänen valtakuntaansa ei voida puolustaa aseilla. Joka sitä yrittää tehdä, hän ei tiedä, minkä hengen lapsi hänen tulisi olla. Jumalan valtakunnan työtä ei tehdä väellä, eikä voimalla. Sitä tehdään vain Herran hengellä. Miekka siis takaisin tuppeen. Muuten toteutuu se sana, että kaikki, jotka miekkaan tarttuvat, ne miekkaan hukkuvat.

Niille, jotka tämän unohtaen ovat tarttuneet, aseisiin ja väittäväet sillä tahtovansa kristinuskkoa maassamme puolustaa, on sanottava, mitä Luther sanoi oman aikansa kapinaan nousseille talonpojille, jotka kutsuivat itseänsä kristilliseksi joukkueeksi. Näin kuuluvat uskonpuhdistajan vakavat sanat: „Pankaa pois kristillinen nimi, sanon minä,, antakaa sen olla, älkääkä tehkö siitä kärsimättömän, rauhattoman, epäkristillisen menonne häpeäpeittoa.” „Rakkaat ystäväet, kristityt eivät, ole niin yleisiä, että niistä koontuisi niin paljon yhteen joukkoon, kristitty on harvoinainen lintu.” Ja, vielä kuuluivat uskonpuhdistajamme varoittavat sanat: „Minä pelkään, että teidän joukkoonne on tullut joitakin murhaprofeettoja, jotka teidän kauttanne tahtoisivat päästä herroiksi maailmassa, johon he kauan ovat pyrkineet, eivätkä välitä siitä, että he saattavat teidät vaaraan ruumiin, omaisuuden, hengen ja sielun puolesta, niin ajassa kuin iankaikkisuudessa.

Vapahtajamme sanat velvoittavat meitä kristit-

tyinä. Ja uskonpuhdistajamme varoitukset kehoittavat meitä sanoutumaan irti kapinasta ja väkivaltaantöistä luottaen siihen, että Jumala asiansa hoitaa ilman meidän aseitamme.”

Turussa 1. 3. 1932.

Lauri I n g m a n.

Tiistain tärkein tapahtuma oli kuitenkin *tasavallan presidentin* julistus suojeluskuntalaisille, joka yleisradion välityksellä saatettiin julkisuuteen klo 19:

Suojeluskuntalaiset!

Vapausotamme armeijan kallis perintö — suojeluskuntajärjestömme — on ollut varminpana tukena kansamme itsenäisyydelle ja vapaudelle. Se on nyt vaarassa: unohtaen suojeluskuntalupauksensa ovat useat sen jäsenistä seuranneet muiden kuin päällikköjensä käskyjä ja lähteneet aseistettuina liikkeelle. Tämä on kohtalokas erehdys. Rauhan keinoin täytyy meidän voida johtaa isänmaan asiat onnelliseen tulokseen. Kavahtakoon jokainen vuodattamasta veljesverta, mikä olisi anteeksiantamaton rikos. Sankarivainajiemme meille antamaa perintöä emme saa tahrata hajoittamalla heidän työnsä vaalijoita kahteen leiriin.

Käskän kaikkia suojeluskuntalaisia kuuliaisina laeille ja valalleen viipymättä palaamaan kotiseudulleen ja seuraamaan ainoastaan oman päällystönsä käskyjä.

Helsingissä 1. 3. 1932.

P. E. SVINHUFVUD

Tasavallan Presidentti

LAURI MALMBERG

Suojeluskuntain päällikkö.

Vielä keskiviikonkaan kuluessa ei tilanne maassa ollut sellainen, että se olisi hallituspiirejä tyydyttänyt. Kokoomuspuolueeseen kuuluvien ministerien eronpyyntö oli ilmeisesti heikentänyt hallituksen asemaa. Tilanteen selvittämiseksi päätti tasavallan presidentti itse ottaa huolehtiakseen järjestyksen palauttamisesta maahan, ja tässä mielessä hän antoi julistuksen, joka vielä samana iltana klo 19.15 luettiin julki yleisradiossa:

„Otettuani tänä päivänä sotaväen ja suojeluskuntain ylipäällikkönä huolehtiakseni järjestyksen palauttamisesta maahan, tahdon täten henkilökohtaisesti kääntyä kaikkien suojeluskuntalaisten ja muittenkin puoleen, jotka ovat lähteneet aseellisen väkivallan teille, ja käskeä heitä, niinkuin eilen allekirjoittamassani julistuksessakin sanotaan, kuuliaisina laeille viipymättä palaamaan kotiseuduilleen. Kukaan ei ole oikeutettu lähtemään paikkakunnaltaan aseistettuna ilman päällystön lupaa eikä kenenkään myöskään pidä kallistaa korvaansa kiihoittajille ja värvääjille, jotka yrittävät yllyttää kansalaisia lähtemään ase kädessä taisteluun laillista yhteiskuntajärjestystä vastaan. Minä olen läpi pitkän elämäni taistellut lain ja oikeuden ylläpitämiseksi ja minä en voi sallia sitä, että laki nyt tallataan jalkojen alle ja kansalaiset johdetaan aseelliseen taisteluun toisiansa vastaan. Suojeluskuntalaitos tulee kärsimään vastaisuudessa arvaamattomia vaurioita, jos osa suojeluskuntalaisista nyt unohtaa valansa ja ryhtyy taisteluun yhteiskuntajärjestystä vastaan, jota he ovat vannoneet henkeen ja vereen asti puolustavansa. Kun nyt olen omalla vastuullani, kenestäkään riippumatta, ottanut vastatakseni rauhan palauttamisesta maahan, kohdistuu jokainen salahanke tästä lähtien paitsi laillista järjestystä, myöskin minua vastaan henkilökohtaisesti, joka itse olen suojeluskuntalaisten riveissä marssinut yhteiskuntarauhan ylläpitäjänä. Vielä tahdon sanoa niille monille, jotka jo katuen hairahdustaan, ovat huolissaan heitä uhkaavasta rangaistuksesta, että jos he hetimiten palaavat kotoisiin askareihinsa, heitä ei uhkaa mikään rangaistus, mikäli he eivät ole olleet kapinaan yllyttäjiä. Rauha on kiireimmiten saatava maahan ja ne epäkohdat, joita valtiollisessa elämässämme on, sen jälkeen laillisessa järjestyksessä poistettavat.

Svinhufvud."

Virallisesti ilmoitettiin torstain lehdille edellisen päivän tapahtumista:

„Sen johdosta, että tilanteesta on tullut julkisuuteen totuudesta poikkeavia uutisia ja sähkösanomia, jotka kai- paavat oikaisua, saatetaan yleiseen tietoon seuraavaa:

Mäntsälässä on tarkistettujen tietojen mukaan koolla ainoastaan 700 miestä. Niillä on aseiden puute ja hermostuneisuus mielialassa laajenee, ilmeten m. m., että miehiä pyrkii lähtemään takaisin kotiseuduilleen. Mäntsälästä kä- sin yritetään kuitenkin edelleen jatkaa värväystä.

Salon tienoilla on tarkistettujen tietojen mukaan koolla vain 250 miestä ja Loimaalla korkeintaan 450 sekä Lautta- kylässä satakunta. Näissäkin paikoissa näyttää koti-ikävä jo ennen tasavallan presidentin eilen radioteitse antamaa käskyä kasvaneen.

Jyväskylän suojeluskuntatalolla näyttää kokoontuneen muutamia kymmeniä miehiä ja pienempi joukkue lienee lähtenyt Viitasaarelta Jyväskylää kohti.

Suurimmassa osassa maata, etenkin Karjalassa, Savossa, Kymenlaaksossa, ruotsalaisella rannikkoalueella, Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla sekä Kainuussa ei kapinallista liikeh- timistä ole havaittu, vaan ilmoitetaan siellä seistävän lu- jasti hallituksen toimenpiteitten takana.

Levitetyt tiedot siitä, että suurempi määrä ylioppilaita olisi lähtenyt kapinallisten värväystehtävissä ei pidä paik- kaansa."

Torstain vastaisena yönä pidetyssä hallituksen istun- nossa myönnettiin ero ministereille *Soljalle* ja *Kilpeläiselle* ja heidän tilalleen nimitettiin sisäasiainministeriksi kenraa- limajuri *Oesch* ja sosialiministeriksi kansanopiston johtaja *Erkki Paavolainen*. Ministeri *Järvinen* jäi paikoilleen. Eronneet ministerit perustelivat STT:lle eroaan, ilmoittaen tarkoitukseksen rauhoittavasti vaikuttaa mielialaan maassa sekä tehdä mahdolliseksi hallituksen uudelleen jär- jesteleminen, jos tasavallan presidentti katsoisi sen tilan- teen vaatimaksi.

Eräitä *Suomen Liikemies-Yhdistyksen* ja *Helsingin Kauppiaitten Yhdistyksen* johtokuntain jäseniä sekä muita liikemiehiä oli eilen kokoontunut pääkaupungissa neuvotte- lemaan nykyisestä vaikeasta tilanteesta. Kokouksessa oltiin yksimielisiä siitä, että jos nykyistä tilannetta jatkuu vielä muutaman päivän, voi siitä koitua sanomatonta vahinkoa maamme koko taloudelliselle elämälle. Kokouksen edusta-

jana kävi vuorineuvos *K. A. Paloheimo* ilmituomassa tasavallan presidentille liikemiespiirien huolestumisen.

Huomattavana kannanilmaisuna mainittakoon myös valtioneuvos *Danielson-Kalmarin* haastattelu *Vaasa-lehdessä*, jossa hän selitti seuraavaa:

„Pohjanmaalla muistettaneen vielä, että minä Lapuan liikkeen alkaessa heti lähettämässäni sähkösanomassa ilmoitin lämpimän myötätuntoni sitä kohtaan, mutta kuinka minä samalla korostin, että toiminta ehdottomasti oli pysyttävä laillisuuden rajoissa. Syvällä surulla jouduin piankin huomaamaan, että tätä varoitustani ei noudatettu. Tapahtui tekoja, jotka vaikkakin niiden tarkoitus kieltämättä oli hyvä, törkeästi loukkasivat maan lakeja. Eikä tämä surullinen ilmiö suinkaan, niinkuin toivottiin, ollut ohimenevä, osoittautui, että kansanliikkeen johtajissa oli henkilöitä, jotka tarkoitustensa saavuttamiseksi turvautuivat peräti arveluttavaan toimintaan ja heihin on valitettavasti muista kansanluokista yhtynyt saman katsantokannan valtaan joutuneita. Kun sitten erinäiset viranomaiset lainkaan ymmärtämättä tilanteen arkaluontoisuutta ryhtyivät suorastaan ärsyttäviin toimenpiteisiin, arvelivat nähtävästi puheenaolevan liikkeen johtajat ajan tulleen, jolloin hallituksen ja eduskunnan täytyisi alistua heidän vaatimuksiinsa, jos nämä esitettäisiin ase kädessä.

On itsestään selvä asia, että tämä heidän olettamuksensa ei toteudu eikä voi toteutua. Niin syvälle Suomen valtiovalta toki ei ole alentunut, että se suostuisi noudattamaan kokoonkerättyjen väkijoukkojen asekadessa sille esittämiä vaatimuksia, oli näiden sisällys vaikka kuinkakin huomiota ansaitseva. Minun käsitykseni on siis, että vasta, kun kapinaliikkeeseen osallistuneet ovat hajaantuneet kotiseuduilleen ja rauha kaikkialla maassa täydellisesti palautettu, on aika käydä harkitsemaan ja niin täydellisesti kuin suinkin toteuttamaan niitä kieltämättä oikeutettuja ehdotuksia, joita kansanliike monen paikkansa pitämättömän vaatimuksen ohella on esittänyt. Korostan lopuksi, että lain ja yhteiskuntajärjestyksen arvo ei salli kapinan varsinaisten alkuunpanijain jättämistä rankaisematta."

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, oltuaan keski-
viikon iltana jälleen koolla totesi, että asema yhä edelleen on melkoisen epäselvä, mutta että hallitus viime vuorokausien kuluessa on ryhtynyt päättävämpiin toimenpiteisiin kapinan kukistamiseksi. Näitä toimenpiteitä ryhmä kan-

nattaa ja päätettiin ryhmän yksimielisenä vaatimuksena esittää, että kapina laillista yhteiskuntajärjestystä vastaan on nopeasti ja ilman epäröintiä kukistettava riisumalla kapinalliset joukot aseista ja pidättämällä sen johtajat ja yllyttäjät sekä saattamalla ne ansaitsemaansa rangaistukseen. Kaksi vuotta kestäneestä uhmailusta valtiiovallan auktoriteettiä vastaan on vihdoinkin päättäväisesti tehtävä loppu.

Edelleen ryhmä päätti ilmoittaa hallitukselle, että nykyisen hallituksen on, huolimatta kapinallisten ja heihin tässä asiassa yhtyneen kokoomuspuolueen vaatimuksesta, lujasti pysyttävä paikallaan ja rauhoitettava maa. Mihinkään neuvotteluihin tai kompromisseihin kapinallisten kanssa ei hallituksella ole oikeutta ryhtyä. Tässä työssään voi hallitus odottaa täyttä tukea sosialidemokraattisen ryhmän puolelta.

Kun tilannekeskustelun virittämisestä nykyoloissa ei olisi odotettavissa mitään hyötyä päätti ryhmä samalla luopua ajatuksesta saada asema välikysymystietä keskustelun alaiseksi eduskunnassa.

Pyrkimyksissään vaarallisten kapinallisten pidättämiseksi ei hallitus jäänyt aivan ilman menestystä. S. Sosialidemokraatti saattoi torstaina ilmoittaa:

„Hallituksen antaman määräyksen mukaan, kuten jo olemme kertoneet vangittiin eilisaamuna kotonaan Lapuanliikkeen tunnettu tiedotustoiminnan harjoittaja, rouva Gudrun Lindroth. Vangitsemisen syistä ei ole annettu tietoa, mutta lienevät ne yhteydessä hänen viimeaikaisen ulkomaille harjoittamansa tiedotustoiminnan kanssa.

Tohtorinna Lindroth pidätettiin eilen Helsingissä. Klo 14 aikaan toimitti poliisi tarkastuksen Lapuan liikkeen kansliassa Mikonkadulla. Läsä oli m. m. etsiväpoliisikomisari Sinervä ja muutamia etsiviä sekä järjestyspoliiseja. Kanslian tarkastuksen yhteydessä tuotiin etsivään osastoon kuulusteltavaksi E. Cairenius-niminen henkilö ja kanslian emännöitsijä, nti Laurikainen. He viipyivät etsivässä osastossa useita tunteja.”

Samassa numerossaan alotti lehti n. s. Craucher-”paljastuksensa”, julkaisten seuraavan hupaisan tarinan:

„Miten kapinaa on suunniteltu.

Lapualaisten lauantaina Ohkolassa alkama kapinapuuha on katsottava laajempaa taustaa vastaan. Kuten jo alusta

alkaen saattoi päätellä, oli se vain alkurengas laajassa, perusteellisesti harkitussa suunnitelmassa, jonka päätarkoitus oli vallan anastaminen. Mikäli olemme ehdottoman luotettavalta taholta onnistuneet saamaan tietoomme, ovat puuhan alkuvaiheet ja pääpiirteet lyhyesti kertoen seuraavat:

Koko viime kesän kulkivat lapuanliikkeen pääjohdon so-luttajat maaseudulla, jossa jokaiseen pitäjään organisoitiin luotettava tukimies. Tämän tehtäväksi jäi heti hälytyksen saatuaan välittää tästä tieto muille pitäjän luotettaville lapualaisille. Jo lokakuun puoliväliin mennessä oli koko tukimiesverkosto organisoitu. Jokseenkin kaikkien pitäjien tukimiesten nimetkin ovat viranomaisten tiedossa.

Pääjohdon suunnitelmana oli toimeenpanna palatsival-lankumous marraskuun kuluessa. Mutta jo alunpitäen esiintyi liikkeessä kahdenlaista ilmaa. Toinen mielipide-suunta tahtoi järjestettäväksi kaikki palatsivallankumouk-sena Helsingissä, jolloin presidentti sivuutettaisiin ja halli-tus ja eduskunta vain hajoitettaisiin. Eduskunta piti panna „sieniä poimimaan”, kuten lapualaisten oli tapana sanoa. Tätä suunnitelmaa valmistelivat aktiivisesti m. m. eräät tie-tyt rintamamiespiirit Helsingissä. Toinen mielipide taas, jota edusti sängen energisesti kenraali Wallenius, tahtoi juhlalli-esti joukkojen etunenässä marssia Helsinkiin, eli siis sa-maan tapaan kuin tapahtui Mussolinin Rooman marssi.

Siis teatraalisempaa esiintymistä kannattava suunta.

Kun ensimmäinen suunnitelma meni myttyyn, turvautui Wallenius omaan ideaansa.

Kapinahanke lykättiin nyt alullepantavaksi vasta myö-hemmin. Tässäkin suhteessa oli aikomus aluksi toimeen-panna kumous maaliskuun 13 p:nä, jonka päivämäärän suh-teen oltiin yhteistoiminnassa Saksan kansallissosialistien kanssa. Mahdollisesti sielläkin siis oli ajateltu suoraan toi-mintaan siirtymistä tuona päivänä.

Joulukuun 6 p:ksi huhuiltu kapina oli lapualaisten puo-letta aivan puhdasta provokatsionia.

Wallenius valmisti suunnitelmansa. Vissin joukon piti määröpäivänä saapua Helsinkiin, ja samalla olisi maaseutu-pitäjien tukimiesten luokse saapunut kuin „nappulaa paina-malla”, kenraali Walleniuksen sanoja käyttääksemme, luot-tettavat joukot, jotka olisivat olleet kaiken varalta heti val-miit lähtemään. Suunnitelma kuitenkin, kuten on saatu nähdä, oleelliselta osaltaan on pettänyt.

Mikäli edelleen tiedämme, yritettiin kovasti kenraali Mannerheimia soluttaa mukaan. „Vapaussodan Kenttäharmaiden” toimesta järjestettiin lapuanliikkeen johdon ja kenraali Mannerheimin välille pari kohtaamista, joista ei kuitenkaan liene tullut mitään positiivista. Kuvaavana kerrotaan kenraali Hannes Ignatiuksen sanoneen viime syksynä pankinjohtaja I. Koivistolle, ettei lapuanliikkeen johdolle koskaan anneta anteeksi sitä, ettei kesällä 1930, talonpoikaismarssin aikana, ohjelmaa viety loppuun saakka. Koivisto ei kuitenkaan jäänyt vastausta vaille, vaan hän sanoi, ettei I. tällaisesta voi mitään puhua, kun ei itse Mannerheimin kanssa v. 1918 vienyt ohjelmaansa perille.”

Lehden etusivulla komeili Craucherin itsensä valmistama tunnettu provokatoorinen kaavakuva LL:n salaisesta organisatiosta, joka harhaanjohdattamisen tarkoituksessa ilmoitettiin „erään pidätyksen yhteydessä paljastuneeksi”. Edesmenneen Craucherin tilille on pantava lehden seuraavatkin „talvi-iltain tarinat”:

Liikkeen todellinen ja nimellinen johto.

Tietoomme on tullut eräs kuvaava keskustelu Lapualta viime vuoden lopussa. Pankinjohtaja I. Koivisto oli tällöin puheliaassa seurassa lausunut kuin perikatoa aavistellen ja huomaten ajavansa suurempien, piilossa pysyvien herrojen asiaa: eihän tästä mitään tule. Miltäs se näyttäisi, jos Vikki (tarkoitti Kosolaa) ja minäkin oltaisiin ministereitä? Kukas sen Vikin salkkuakaan kantaisi? Parasta, kun takaisivat hänelle elinkautisen eläkkeen ja viinaa niin paljon kuin hän jaksaisi juoda, ja lähettäisivät hänet maalle.”

Miehillä itsellään oli siis kyllä olleet suunnitelmat korkealle. Liian myöhään he huomasivat, että heitä käytettiin vain välikappaleina. Oikeastaan, kuten jo on kerrottu, oli liikkeessä kaksi suuntaa, joista aktiivisen hyökkäyssuunnitelman, jota nyt juuri yritettiin toteuttaa, vei perille kenraali Wallenius. Toinen suunta, jota edustivat huomattavat teollisuus- ja liikemiehet, m. m. kenraali Walden y. m., tahtoi päästä perille askel askeleelta, alkamalla ensiksi talousdiktatuurilla. Tämä suunnitelma olikin erittäin hyvin valmisteltu.

Walleniuksen tarkoituksiin sisältyi eduskunnan hajoittaminen ja edustajain lukumäärän supistaminen 50:een. Äänioikeus olisi rajoitettu, niin kuin kenraalisihteerin useissa

puheissaan hahmoitteli. Walleniuksen pyrkimys oli päästä diktaattoriksi, mutta hänen suhteensa oltiin varsinaisissa liikkeen rahoittaja- ja salaisissa johtopiireissä jyrkästi kielteisellä kannalla. Niinpä viime marraskuun jälkeen salaisen johtomiesten ohjelmaksi tulikin Walleniuksen ja Kosolan syrjäyttäminen.

Tässä tarkoituksessa yritettiin useammin kuin kerran siirtää lapuanliikkeen pääkanslia Lapualta Helsinkiin, mutta Kosolan ehdottoman jyrkkään vastustukseen hanke raukesi. Kosolaa yritettiin tämän jälkeen kaikin tavoin saada huonoon asemaan, ja kuuleman mukaan häntä tahallisesti silloin tällöin juotettiin humalaan. Kosola oli m. m. hämäläisten talossa äskettäin, vähän ennen kapinaa, niin myrtynyt näihin salaisiin helsinkiläisiin johtajapiireihin, että hän hammasta purren oli kertonut, ettei hän tilanteen näin ollen enää koskaan tule Helsinkiin puhumaan.

Ensiksi saatiin Herttua väistymään lapuanliikkeen johdosta. Johtopiirien suunnitelma oli tämän jälkeen poistaa pelistä myöskin Kosola ja Koivisto, sekä heidän hankkeisiinsa sopimattomana myöskin ?????

Ehdottoman varmalta taholta olemme saaneet tietää, että liikkeen ohjelmaan kuului melko pitkälle menevä inflatio maan teollisuuspiirien intressien mukaisesti, sekä myöskin osittainen moratorio.

Wallenius luotti armeijan nuorempiin upseereihin.

Erikoisen tarmokkaasti kenraali Wallenius solutti puolelleen armeijan ja suojeluskuntain nuorempia upseereita. Tämä kaikki oli tehty jo siinä tietoisuudessa, että korkeampien upseereiden taholla tullaan kohtaamaan vastustusta, koska nämä henkilökohtaisesti tunsivat Walleniuksen. Ylempien upseeripiirienkin voittamiseksi tehtiin yrityksiä, ja vielä viime marraskuussa oli Walleniuksella Hotelli Helsingissä neuvottelukokous. Kenraali Walleniuksen simasuiisiin puheisiin ei kuitenkaan luotettu. Tämä antoikin W:lle aiheen surumielin todeta, että „korkeilla upseereilla on hyvä näin. Siksi onkin puolelle voitettava nuoremmat upseerit, joilla on tilaisuus vielä kohota nopeasti”. Tämän mukaan Wallenius kiertomatkoillaan maassa viime vuoden lopulla ja tämän vuoden alussa aina koetti etsiä yhteyttä upseeripiirien kanssa, mutta huonolla tuloksella.

Rahankeräys kapinallisille vielä viime päivinäkin.

Saamiemme tietojen mukaisesti keräsi eilen pidätetty rouva Gudrun Lindroth vielä aivan viime päivinäkin sangen tarmokkaasti rahaa kapinallisille Mäntsälään. Nämä hänen keräämänsä varat, toistasatauhatta markkaa, piti eversti Somersalon viedä perille, mutta toiselta puolen on taloudenhoitaja Tuomisto kertonut, että heillä Mäntsälässä on huutava rahapula, ja että suurempia rahalähetyksiä ei ole tullut.

Vapaussodan Kenttäharmaita mennyt Riihimäelle.

Kerrotaan, että viime yönä ja sen edellisenä yönä olisi Vapaussodan Kenttäharmaita lähtenyt Riihimäelle. Mainitaan m. m. eräiden nimettyjen henkilöiden olevan matkalla.

Onko lapuanliikkeen tarmokkain rahankerääjä Mäntsälässä?

Eilisessä lehdessämme kerrottiin eräästä „madame” Kraucherista, joka on ollut helsinkiläisten lapualaispiirien tarmokkaimpia toimihenkilöitä. Hän on pääasiallisesti koonnut liikkeelle varoja, sekä ilmoitusmaksuina liikkeen julkaisuille että kannatusmaksuina listoilla. Hänen osuutensa on muutenkin verraten suuri lapuanliikkeen toiminnassa. Mikäli olemme saaneet tietoomme, on juuri hän kaupunginviskaali Lindhin ja pankinjohtaja Koiviston kanssa organisoinut koko maata käsittävän tukimiesverkoston, käyden henkilökohtaisesti joka pitäjässä miesten puheilla. Mikäli tiedämme, ei häntä toistaiseksi ole onnistuttu pidättämään. Hänellä lienee paljon enemmän tietoja takanaan kuin eilen pidätetyllä tohtorinrouva Lindrothilla. Mahdollista ja todennäköistäkin on, että „madame” on itse lähtenyt viemään rouva Lindrothin keräämiä sekä omassa hallussaan-kin olevia liikkeen varoja Mäntsälään.”

Kertomuksen viimeisellä kappaleella yritettiin tietenkin naamioida tietolähdettä.

Todistuksena siitä, ettei *hallitus* vielääkään katsonut tilannetta vaarattomaksi, oli sen päätös ryhtyä vain muutamain tunnein väliajoin tilanneselostuksiin yleisradiossa. Lehtien kautta ilmoitettiin:

„Levottomuutta ja kiihtymystä synnyttävien huhujen estämiseksi on hallitus kieltänyt puhelinkeskuksien väliset puhelut, mutta jotta tällaiset huhut eivät kuitenkaan muual-

lakaan tapaa pääsisi leviämään oikeiden tietojen puutteessa, tulee STT seuraavina kellon määrinä tiedoittamaan yleisradioteitse millainen kullakin hetkellä on yleinen asema ja mitä huomattavaa on tapahtunut. Nämä tiedoitusajat ovat klo 12.45, 16.00, 18.50, 21.45 ja 24.00."

Jyväskylässä sillä välin sattuneista selkkauksista ei STT:11a toistaiseksi ollut paljoakaan kerrottavana:

„STT:n saaman tiedon mukaan nähtiin tänä aamuna Kuusassa iso kuorma-auto täynnä suojeluskuntapukuisia miehiä takaisin Viitasaarelle. Toiseltakin taholta saadun tiedon mukaan ovat miehet joko kokonaan tai osaksi poistuneet Jyväskylästä Suoja-talosta, jossa kuitenkin edelleen majailee joukko miehiä. Asiaa Viitasaarelta tiedusteltaessa on saatu tietää, että pari päivää sitten oli siellä suojeluskuntatalolla ollut 150 miestä, joista ainoastaan noin nelisenkymmentä oli ollut Jyväskylään lähdön kannalla. Osa oli ollut nuoria poikasia, jotka lähtivät matkaan vastoin vanhempiensa toivomuksia.

Vähänkyrön nimismies on ilmoittanut STT:lle, että siellä aluepäällikkö Kari oli keskiviikkoillaksi hälyttänyt Vähänkyrön suojeluskunnan.

Hälytytystä noudatti 60–70 miestä, joilta aluepäällikkö tiedusteli, ketkä ovat halukkaita lähtemään Mäntsälään. Tällöin ilmoittautui kymmenkunta nuorta suojeluskuntalaista halukkaiksi. Ketään ei kuitenkaan lähtenyt, eikä lähtemään kehoitettukaan. Aluepäällikön tarkoituksena lienee ollutkin kerätä tietoja mielialasta Vähänkyrön suojeluskunnan keskuudessa.

Loimaan piirin nimismies ilmoitti tänään aamupäivällä, että siellä olevasta miehistöstä näyttää osa poistuneen pienemmissä ryhmissä. Jäljellä on ainoastaan muutamia harvoja. Muuten kaikki rauhallista."

Valtioneuvoston tiedoituskeskus ilmoitti torstain kuluessa:

Klo 16:

Tasavallan presidentille ja hallitukselle on eri puolilta maata saapunut eilisen ja tämän päivän kuluessa useita kymmeniä sähkösanomia, joissa kansalaiskokousten, kuntien, erinäisten suojeluskuntapiirien, entisten sotilaiden yhdistyksen, Viipurin ja Karjalan rintamamiesten y. m. puolesta on ilmoitettu kannatettavan valtiovallan toimenpiteitä rauhallisuuden palauttamiseksi.

Asema on presidentin puheen ja muiden lehdissä julkaistujen huomattavien kannanilmaisujen johdosta tuntuvasti rauhoittunut siitä, mitä se oli keskiviikkona aamupäivällä.

Tampereella on suojeluskuntalaisten keskuudessa harjoitettu kiihoitusta ja painostusta, mutta tähän asti ilman tulosta. Muutoinkin on Tampereella mieliala, paitsi rajoitetuissa piireissä, rauhallinen ja lailliselle esivallalle kuu-liainen.

Saatujen tietojen mukaan oli Porissa ilman lupaa kokoontuneita suojeluskuntalaisia yli 400, mutta presidentin puheen kuultuaan lauloivat nämä Maamme-laulun ja lähtivät kotiinsa. Samoin tekivät Lauttakylään kokoontuneet huudettuaan puheen jälkeen eläköön-huudon presidentti Svinhufvudille. Jyväskylän suojeluskuntataloa ovat pitäneet hallussaan sinne etupäässä Viitasaarelta saapuneet suojeluskuntalaiset. Torstaina ovat kuitenkin Viitasaarelaiset lähteneet kotiinsa. Antreassakin kokousta pitäneet ovat hajaantuneet.

Oulun läänin lääninhallituksen klo puoli 12:een mennessä torstaina saamien tietojen mukaan oli läänissä kaikki täysin rauhallista. Viipurin maaherran klo 14.30 antaman tiedon mukaan on kaikki siellä myös täysin rauhallista. Samaten pari tuntia aikaisemmin annetun maaherran tiedoituksen mukaan on ollut asian laita Turun ja Kuopion lääneissä. Ja yhtäläiset olivat myös klo 2:lta saapuneet Mikkelin ja Hämeen läänin maaherrain tiedoitukset. Koko Karjalassa ei ole mitään liikehtimistä.

Klo 18.50:

Turun läänin maaherra ilmoittaa:

Tänään klo ½ 12 lähtivät viimeiset 200 miestä Salosta kotiinsa senjälkeen, kun insinööri Olavi Saarinen, joka on Lapuan liikkeen Turun osaston sihteeri, oli pitänyt puheen. Eilen illalla oli jo suuri osa lähtenyt. Samoin ovat miehet poistuneet Loimaalta niin, että koko läänissä ei ole tällä hetkellä yhtään miehiä koolla.

Vaasasta ilmoitetaan, että kaikki kapinalliset ovat poistuneet Seinäjoelta.

Klo 21.15:

Riihimäeltä ilmoitettiin klo 20.50, että siellä on mieliala presidentin puheen johdosta rauhoittumassa. Yksityisen ilmoituksen mukaan selvinnee tilanne nopeasti.

Irrallisia, luvattomasti liikkuvia joukkoja ei enää tietävästi ole muualla kuin jossakin Keski-Suomessa.

Uhkasähkösanomat valtakunnan presidentille ja hallitukselle, joita on muutama kappale tullut, ovat lähemmän tutkimuksen tapahduttua osoittautuneet ainoastaan yksityisten henkilöiden lähettämiksi vaikka itse sähkösanoma on väitetty sen tapahtuneen jopa muka tuhatlukuisistakin kokouksista.

Hämeen läänin maaherran eri puolilta lääniä nimismiehiltä klo 20 mennessä eilen illalla saamat tiedot osoittavat, että kaikkialla on täysin rauhallista. Siellä täällä on miehiä edelleen kotiutunut, kuten esim. Tampereella, missä on ollut koolla muutamia rintamamiehiä. Klo 8 aikaan kerrottiin Helsingissä, että Riihimäellä koolla olleet miehet olisivat lähteneet kotiinsa, mutta tähän tietoon ei maaherra voinut antaa vahvistusta. — Mikäli Riihimäen piirin nimismies ilmoitti, on Riihimäelle komennettuina olleista suojeluskuntalaisista osa komennettu takaisin kotiin, mutta osa on edelleenkin vartiotehtävissä. Kapinallisten joukkojen mahdollisesta poistumisesta kotiseuduilleen, ei nimismies sitävastoin voinut sanoa mitään. Tiedusteltaessa ilmoitti nimismies kuulleensa kerrottavan, että Lapuan liikkeen johtomiehet ovat lähteneet Riihimäeltä pohjoiseen.

STT:n Riihimäen suojeluskuntatalolta päivystävältä suojeluskuntaupseerilta saaman tiedon mukaan, on Riihimäellä kaikki rauhallista. Paikallinen suojeluskunta toimii piiriesikunnasta saatujen määräysten mukaisesti.

Toistaiseksi tarkistamattoman tiedon mukaan olisi ainakin osa Lapuan liikkeen johdosta, mukana kenraalimajuri Wallenius, lähtenyt eilen Riihimäeltä autoilla pohjoiseen päin.

Torstaina kokoontui yleisesikunnassa tasavallan presidentin johdolla toimiva *päämaja* sotilaallisten kysymysten käsittelyä varten. Siihen kuuluivat, paitsi tasavallan presidenttiä, puolustusministeri *Lahdensuo*, sisäministeri, kenraali *Oesch*, sotaväen päällikkö, kenraali *Sihvo*, suojeluskuntain päällikkö, kenraali *Malmberg* sekä jalkaväen tarkastaja, kenraali *Österman*. Päämajan oli määrä toimia, kunnes järjestys maassa olisi palautettu. Sotaväen päällikkö antoi joukko-osastoille seuraavan päiväkäskyn:

„Tasavallan presidentti on ryhtynyt henkilökohtaisesti johtamaan armeijan ja suojeluskuntain toimintaa järjestyksen palauttamiseksi. Hänen käs-

kystaan tulen antamaan määräyksiä, joita on ehdottomasti noudatettava. Tämä käsky on viipymättä tiedoitettava kaikille alaisilleni."

Perustuslakivaliokunnan kokouksessa oli torstaina käsiteltävänä asetus eräistä tasavallan suojelulakiin perustuvista toimenpiteistä. Asia aiheutti lyhyen keskustelun, jossa kokoomuksen edustaja Riipinen ehdotti, että asetus kumottaisiin. Tätä ehdotusta ei kuitenkaan kukaan kannattanut, joten se ei joutunut äänestykseen.

Valiokunta katsoi, että käsiteltävänä olevaa asetusta annettaessa ovat tasavallan suojelulaissa säädetyt edellytykset olleet ja jatkuvasti vieläkin ovat olemassa, minkä vuoksi ja kun sanotun asetuksen säännökset myöskin ovat sopuoinnussa tasavallan suojelulain määräysten kanssa, valiokunta päätti ehdottaa, ettei mainittua asetusta olisi kumottava.

Keskustelussa ehdotettiin mietintöön otettavaksi lausuma, että asetus on pidettävä voimassa vain niin kauan kuin se on ehdottoman välttämätöntä. Tästä ehdotuksesta äänestettäessä menivät äänet tasan, 8 ääntä 8 vastaan, jolloin arpa ratkaisi niin, että lausuma jätettiin pois mietinnöstä.

Mietintöön liittyi ed. Riipisen allekirjoittama vastalause, jossa ehdotetaan asetus kumottavaksi, koska hallituksen selontekoa maassa vallitsevasta tilanteesta ei ole annettu ja koska näin ollen ei ole eduskunnalle selvitetty, eikö oikeustilaa olisi voitu palauttaa säännöllisissä oloissa käytettävissä olevilla keinoilla.

Suomenmaan perjantain numero sisälsi m. m. seuraavat „suurpoliittiset" tiedot:

„Täksi päiväksi oli Vallilan työväentalossa ilmoitettu pidettäväksi sosialidemokraattinen juhla, puhujana tri Mikko Erich. Hallituksen määräyksestä on tämä tilaisuus kuitenkin peruutettu.

Pidätetty tohtorinna Gudrun Lindroth on laskettu vapaalle jalalle. Pidätys tapahtui hänen Sv. Pressenille antaman tiedon mukaan siitä, että hän olisi ollut yhteydessä kenr. Walleniuksen kanssa. Poliisikuulusteluissa ei kuitenkaan ilmennyt mitään sellaista.

Eilen julkaisimme tiedon, että kokoomuspuolueen eduskuntaryhmä olisi päättänyt pitkän ja kiivaan keskustelun jälkeen 3 äänen enemmistöllä kutsua kokoomuksen ministrit pois hallituksesta. Tämän johdosta on S:maa saanut

ryhmän varapuheenjohtajalta vastaanottaa seuraavan ilmoituksen:

Suomenmaan Toimitukselle.

Kokoomuspuolueen eduskuntaryhmän toimeksiannon mukaisesti saan ilmoittaa, että lehtenne tämän päivän numerossa ollut esitys asioiden käsittelystä ryhmässä on kokonaan perätön.

Helsingissä 3. 3. 1932.

Ryhmän varapuheenjohtaja.

Ylläolevan johdosta huomautamme, että olimme saaneet tietomme taholta, jonka luotettavuuden olemme aina katsooneet olevan epäilysten ulkopuolella.

Tohtori Paavo Virkkunen tiedoittaa STT:n kautta:

Helsingin Sanomien eilisessä iltapainoksessa esitetyt väitteet tohtori Virkkusen toiminnasta kokoomuspuolueen eduskuntaryhmässä ovat kokonaan perättömiä. Myöskään toht. Virkkunen ei ole mitään sähkösanomaa lähettänyt ulkoasiainministeri Yrjö-Koskiselle kehoittaakseen häntä eroamaan. Päinvastoin tohtori Virkkunen on vapaaherratar Yrjö-Koskisen kautta, joka kääntyi hänen puoleensa, ulkoasiainministeri Yrjö-Koskiselle ilmaissut käsityksensä, että hänen ei nyt pidä erota."

Vasta lauantain lehdet saattoivat antaa tietoja, joista päättäen tilanne todellakin oli selvenemässä. Niinpä ilmoitti Hels. Sanomat *Jyväskylästä*:

„Saatujen tietojen mukaan nousi Jyväskylään asettuneiden miesten luku eilen päivällä korkeintaan viiteensataan. Junaliikennettä Jyväskylään ei ole mitenkään häiritty ja elämä Jyväskylässä sujuu entiseen rauhalliseen tapaansa. Kaupungissa ja ympäristön maaseutuväestössä voidaan todeta voimakasta tyytymättömyyttä sinne ilmutuneiden joukkojen esiintymisen johdosta ja toivotaan tilanteen pikaista selvenemistä.

Jyväskylästä ilmoitetaan myöhemmin, että asema siellä on selvennyt. Joukot ovat jälleen piiripäällikkö Hämäläisen komennuksessa. Tästä kertoo STT seuraavaa.

Eilen aamulla lähti Helsingistä muutamia suojeluskuntapiireissä luottamusta nauttivia henkilöitä Jyväskylään tutustumaan tilanteeseen siellä. Illalla saapui Jyväskylästä tieto, että suojeluskuntalaiset siellä olivat sitoutuneet tottelemaan sikäläistä piiripäällikkö Hämäläistä ja että järjestys on täydellisesti palautettu pääkaupungista annettu-

jen ohjeiden mukaan. Jyväskylän lapualaiset olivat toivoneet saavansa Kuopiosta huomattavaa kannatusta, mutta oli Kuopion suojeluskunnan päällystö ilmoittanut, ettei minäkäänlaisen tuen antaminen tule kysymykseenkään.

Valtioneuvoston Tiedotuskeskus ilmoittaa klo 24:

„Vahvoja armeijan osastoja on sijoitettu Haapamäelle ja Pieksämäelle.”

Kun Mäntsälästä oli lähetetty neuvottelijoita tasavallan presidentin luo, kertoi *Hels. Sanomat* tästä seuraavaa:

„Eilen kello 14.15:n aikaan saapui Erottajan raitiotiepyräkille Kansallis-Osake-Pankin sivukonttorin eteen keltainen Buick-merkkiä oleva henkilöauto, joka oli varustettu rekisterinumerolla Koe U 110 ja valkoisella lipulla vaunun etupuolella. Eräs henkilö astui autosta pankkiin vaunun odottaessa paikallaan. Kadulle keräytyi luonnollisesti runsaasti ihmisiä katsomaan autoa, joka arvattiin kapinoitsijoille kuuluvaksi. Noin 10 minuutin kuluttua poistui auto paikalta ja suuntasi kulkunsa Korkeavuorenkadulle, jonne se pysähtyi puolustusministeriön eteen. Vaunussaolijat astuivat sisälle rakennukseen, jonka edustalla nähtiin tasavallan presidentin auto. Myös Korkeavuorenkadulle kokoutui useita henkilöitä autoa katsomaan.

Noin puolen tunnin kuluttua astuivat puolustusministeriöstä autossa olleet henkilöt, kaksi harmaisiin suojeluskuntahousuihin ja -takkeihin puettua keski-ikäistä, pettyneeltä näyttävää miestä autoon. Heti heidän jäljessään saapui autoon kadun yli armeijan pukuun puettu luutnantti ja keski-ikäinen, siviilipukuinen mies. Auto poistui tämän jälkeen paikalta. — Armeijan luutnantti oli valvomassa neuvottelijoita näiden liikkeessä valkoisen lipun turvissa.

STT:n kautta ilmoitetaan tapahtumasta seuraavaa:

Eilen klo 14 saapui Mäntsälästä muutamia henkilöitä esittämään tasavallan presidentille eräitä toivomuksia porvoollaisen tuomarin E. A. Järveläisen johtamana, joka on ollut ajamassa asioita käräjillä Mäntsälässä. Esitettyään toivomuksensa saivat asianomaiset poistua. Vastauksessaan tasavallan presidentti ainoastaan huomautti heille yleisradiossa t. k. 2 p:nä lukemastaan julistuksesta.

Mäntsälässä oli vielä eilen iltapäivällä arviolta kolmisensataa miestä, odottaen lähettiensä paluuta tasavallan presidentin luota. Siitä, miten lähettien tulokseton matka on kapinallisiin vaikuttanut, ei ole vielä tietoa, ilmoittaa STT.”

Lounais-Hämeestä *Hels. Sanomat*, kertoi:

„Tiistaina lähettivät Forssaan kokoutuneet Lounais-Hämeen suojeluskunnat piiripäällikkö Suolahdelle ja hänen kauttaan edelleen suojeluskuntain päällikölle seuraavan puhelinsanoman:

„Saamamme määräyksen mukaisesti Forssaan kokoutuneina tahdomme me Forssan, Tammelan, Humppilan, Jokioisten, Ypäjän ja Someron suojeluskunnat ja niiden eskunnat sekä Somerniemen suojeluskuntalaiset piiripäälliköllemme ja teidän kauttanne suojeluskuntain päällikön tietoon saattaa, että samalla kuin lausumme täyden luottamuksemme suojeluskuntain johdolle, tahdomme myöskin muistaa edelleen sen suojeluskuntavalamme velvoituksen, joka ei salli meidän puolustaa sitä oppia ja niiden aatteiden julistajia, jotka vuonna 1918 veivät tämän maan raskaaseen kansalaissotaan ja joiden aatteiden julistajat sen jälkeen monella tavoin ovat heikentäneet isänmaan asioita ja koettaneet vahingoittaa ja tuhota suojeluskuntalaitosta.”

Sunnuntain lehdet saattoivat vihdoinkin kertoa „Mäntsälän kapinan” olevan päättymässä. Niinpä tiedoitti *Hels. Sanomat* lihavin kirjaimin:

„Kuten Helsingin *Sanomat* jo eilisessä iltapainoksessaan voi tiedoittaa, loppui kapinaliikkeen viimeinenkin aallonkäynti lauantain kuluessa. Sen jälkeen kuin Jyväskylässä oli palattu laillisiin oloihin jäi Mäntsälä ainoaksi — ja irralliseksi — kapinallisten keskityspaikaksi. Sen ympärille vedettiin vartioketjujen saartorengas, joka sulki kaikki tiet, joten Mäntsälän „kärkijoukko” joutui täydelleen eristetyksi. Aseman kestättömyys kävi nyt ilmeiseksi viimeiseen asti niskuroiville „Mäntsälän miehillekin”, joiden pariin tiedettiin eräitten huomattavien lapualaisten johtomiestenkin asettuneen. Illalla alettiinkin jo vähin odottaa miesten lähtöä asemistaan. Mutta lehden mennessä painoon ei vielä ollut saapunut ilmoitusta Mäntsälän leirin tyhjentämisestä. Kuitenkin odotetaan tilanteen nyt nopeasti kehittyvän ratkaisuun. Mäntsälässä olevien keskuudessa on huomattavissa suurta erimielisyyttä.

Muualta Suomesta ilmoitettiin eilen täydellisen rauhallisuuden palautuneen.

Kello 3:n ajoissa aamulla saapui meille tieto, että tilanne Mäntsälässä oli kehittynyt alistumiseen, jonka odotettiin olevan selvillä päivän valjetessa. Yön aikaan ei enää ollut mahdollista hankkia lehteen ehtiviä yksityiskohtaisempia

tietoja tapahtumien kulusta. Mutta jo myöhäisimmät iltauutiset antoivat aavistaa tämän kapinaseikkailun lopun tunti tunnilta lähenevän. Ja varhainen aamutieto näyttää nyt vahvistavan olettamuksen.

Vielä klo 3.50 tänä aamuna vastasi Mäntsälästä kuitenkin kapinallisten puhelinmies, joka jyrkästi kieltäytyi antamasta minkäänlaisia tietoja."

Myöhään sunnuntai-iltana saapuivat vangittaviksi määrättyt LL:n johtajat kenraali Malmbergin saattamana Helsingin poliisilaitokselle, joukkojen hajautuessa kotipaikoilleen.

„Mäntsälän kapina” oli päättynyt.

Myöhempien tutkimusten valossa mielenkiintoisena asiakirjana esitettäköön vielä *hallituksen selonteko eduskunnalle* Mäntsälänviikon tapahtumista, jonka eduskunnan sihteeri täysistunnossa maalisk. 9 p:nä luki julki:

„Eduskunnalle.

Nojautuen V. J:n 36 §:ään antaa valtioneuvosto täten eduskunnalle seuraavan tiedonannon äskeisistä kapinatapahtumista.

Lauantaina, viime helmikuun 27 päivänä toimeenpantiin Ohkolan työväentalolla Mäntsälän kunnassa sosialidemokraattinen iltamatilaisuus, jota häiritsi ja jonka lopulta kokonaan ehkäisi saapuville tullut 300 à 400 miehen suuruinen aseistettu joukko, piirittämällä talon sotilaallisessa järjestyksessä ja ryhtyen ampumaan taloa kohti, jolloin muutamia luoteja tunkeutui iltamahuoneistoonkin. Tämä tapaus oli käsitettävä yhdeksi sen välivaltapolitiikan ilmaukseksi, jota eräiden kansalaispiirien taholta pitemmän aikaa on harjoitettu ja joka viimeaikoina on ilmennyt työväentalojen tunnetuissa naulaamisissa ja hävityksissä, murhapolitoissa ja muissa ilkitöissä. Siten järjestettyä ja toimeenpantua sekä niin häikäilemätöntä hyökkäystä kuin Ohkolan tapaus oli, ei kumminkaan aikaisemmin ole sattunut. Näiden järjestelmällisesti toimitettujen ja ilmeisesti määrätietoisten johdon suunnittelemien väkivallan tekojen tarkoituksena on kaikesta päättäen ollut mieltenkuohua herättämällä ja horjuttamalla kunnioitusta lakia ja laillisia viranomaisia kohtaan valmistaa maaperä vallankaappaukselle. Tällaisiin hankkeisiin viitattiin jo siinä vastauksessa, jonka hallitus viime joulukuun 1 päivänä antoi edustaja Virkkusen kyse-

lyyn. Huolimatta tämän vastauksen jälkeen seuranneesta rauhallisemmasta väliajasta, jolloin yleinen mielenkiinto oli kohdistunut muihin sisäpoliittisiin kysymyksiin, ei silti kaappausaikeista nähtävästi oltu luovuttu. Päinvastoin näyttää siltä kuin olisi koko ajan kyseessä olevissa piireissä, välttämättä kuitenkin suunnitelmien paljastumista ja antamalla viranomaisille riittävää aihetta asiaan puuttumiseen, valmistauduttu sopivan tilaisuuden tullen panemaan aiheet täytäntöön.

Tällainen tilaisuus luultiin nähtävästi saatavan Ohkolan tapauksista. Ja todennäköistä on, että ellei tätä tilaisuutta olisi käytetty, olisi kauan valmisteltuja salahankkeita joka tapauksessa läheisessä tulevaisuudessa jossakin muussa sopivassa yhteydessä yritetty toteuttaa.

Ohkolassa sattuneiden tapausten jälkeen kokoontui samana iltana Mäntsälän suojeluskuntataloon suuri miesjoukko. Ei ole voitu suorastaan todeta, olivatko tähän joukkoon kuuluvat, ja missä määrin osallistuneet Ohkolan työväentalon piiritykseen, mutta on sangen luultavaa, että niin oli laita. Kokoontumisensyyksi ilmoitettiin aluksi eräät seuraavana päivänä toimeenpantavat hiihtokilpailut. Sunnuntaina iltapäivällä ilmoitti kuitenkin paikkakunnan nimismies, että aseistettujen miesten kokoontumista suojeluskuntatalolle jatkui sekä että maanteille oli asetettu aseilla varustettuja vartioita, jotka tarkastivat kaikki maanteillä liikkuvat. Nimismiehen ei sallittu vapaasti liikkua eikä hänen lain nimesä antamiaan määräyksiä noudatettu. Tilanne oli täten kehittänyt avoimeksi kapinaksi.

Tapahtumasta ilmoitettiin heti tasavallan presidentille ja valtioneuvostolle sekä asianomaisille sotilasviranomaisille, koska kapina ei enää ollut järjestysviranomaisten estettävissä ja kun kapinallisten joukon suurimmalta osaltaan muodostivat suojeluskuntiin kuuluvat tai niissä koulutuksensa saaneet ja niiden aseilla varustetut henkilöt.

Kun hallitus siis sunnuntaina iltapäivällä oli saanut tietää, että kapina oli puhjennut, ja että kapinalliset m. m. aikoivat ensi tilassa marssia pääkaupunkiin, ryhdyttiin kiireellisiin toimenpiteisiin kapinaliikkeen kukistamiseksi ja maassa vallitsevan mielialan rauhoittamiseksi. Samana iltana antoi tasavallan presidentti, neuvoteltuaan valtioneuvoston jäsenten ja korkeimman sotilaspäällystön kanssa, määräyksen, että pääkaupunki oli asetettava puolustustilaan

sekä ettei minkäänlaista kapinallisten marssia sinne sallitaisi.

Määräys pantiin heti täytäntöön. Seuraavana päivänä, kun tilanne yhä kärjistyi ja oli saatu tietoja siitä, että kapinallisiin liittymistä oli havaittavissa muillakin paikkakunnilla maassa, annettiin asetus eräistä tasavallan suojeluslakiin perustuvista toimenpiteistä. Sen perusteella ryhdyttiin viipymättä tilanteen vaatimiin toimenpiteisiin. Niinpä päätettiin muutamien Lapuan Liikkeen johtohenkilöiden vangitsemisesta, joiden otaksuttiin olevan kapinaliikkeen takana ja joiden vapaina olo joka tapauksessa katsottiin vaaralliseksi yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Samoin järjestettiin puhelin- ja lennätinliikenteen valvonta, estettiin eräiden painotuotteiden julkaiseminen, kiellettiin asetettujen henkilöiden luvaton liikuskeleminen maassa, annettiin määräys eräiden kokousten kieltämisestä j. n. e. Niinikään siirrettiin armeijan joukko-osastoja eräisiin tärkeisiin liikenteen solmukohtiin, kutsuttiin lomalla olevia asevelvollisia joukko-osastoihinsa ja sotilas- ja suojeluskuntaosastoja asetettiin estämään kapinallisten liikehtimistä. Samalla koetettiin ennen kaikkea moraalisesti painostamalla kapinallisia ja heihin liittymässä olevia saada nämä luopumaan puuhistaan.

Sittenkun tasavallan presidentti keskiviikkona maaliskuun 2 päivänä oli ilmoittanut ottavansa käsiinsä järjestyksen palauttamisen ylimmän johdon ja erikoisilla julistuksilla kääntynyt kansalaisten ja erikoisesti suojeluskuntalaisten puoleen, johtivatkin ponnistukset suotuisiin tuloksiin ja voitiin huomata tilanteen tuntuvasti helpottuneen. Kapinalliset ja eri paikkakunnille tapahtumien kehitystä seuraamaan kokoontuneet alkoivat vähitellen rauhoittua ja palata koteihinsa, niin että pian oli jäljellä enää vain pari rauhatomuuden pesäpaikkaa.

Tapahtumien myöhemmän kehittymisen yksityiskohtainen selostaminen voidaan tässä sivuuttaa.

Hallitus pyrki koko ajan siihen, että kapinaliike saataisiin kukistetuksi ilman verenvuodatusta, koska siitä olisi voinut olla monessa suhteessa vakavat seuraukset. Tämän vuoksi hallitus suuressa määrin turvautui edellämäinittuihin kehoituksiin ja varoituksiin, joilla useimmissa tapauksissa näyttää olleenkin tarkoitettu vaikutus. Lauantaina t. k. 5 päivänä oli Mäntsälä ainoa kapinallisten miehittämä paikkakunta, jonne kapinan johtajat jälellä olevine kannat-

tajineen olivat vetäytyneet. Nyt toimeenpantiin paikkakunnan järjestelmällinen eristäminen pääasiassa armeijan joukko-osastojen avulla. Tarkoitus oli pakottaa Mäntsälään keskittyneet kapinalliset antautumaan ylivoiman edessä kuminkin välttämättä aseiden käyttöä. Tämä onnistuikin lopulta sunnuntaina t. k. 6 päivänä, jolloin johtajat antautuivat viranomaisille, rivimiesten saadessa poistua leiriltään Mäntsälässä. Saman päivän iltana voitiin kapina pitää täydellisesti tukahdutettuna ja rauha palautettuna.

Jällellä on kapinaliikkeen tutkiminen ja asian oikeudellinen selvittäminen. Hallitus aikoo oikeudenmukaisesti ja perusteellisesti käsitellä tästä johtuvat kysymykset pyrkien tässä vaikeassa tehtävässään sellaiseen tulokseen, että maa saataisiin rauhoitetuksi ja että sen ei enää tarvitsisi esiintyä tämän tapaisten tapahtumien näyttämönä.

Helsingissä, 9 p:nä maaliskuuta 1932.

Pääministerin estettynä ollessa:

Ministeri *Juho Niukkanen.*"

Kun Mäntsälän tapahtumia erikoisen tutkimuskomitean toimesta yli neljän kuukauden ajan mitä tarkimmin oli tutkittu ja kanneviskaali heinäk. 14 p:nä jätti Turun hovioikeudelle syytekirjelmänsä, oli hänen siinä todettava, että *selvyyttä ei ole saatu, onko LL:n johtohenkilöillä tai joillain sen ryhmäkunnilla ollut joitakin salaisia sivutarkoituksia, kuten vallankumousaikomuksia, diktatuurin muodostamista maahan tai valtiosäännön väkivaltaista muuttamista.* Varmuudella voidaan kuitenkin todeta, huomauttaa syyttäjä, etteivät yhdistyksen jäsenet, joita ilmoituksen mukaan on ollut yli 30,000, ainakaan yleisesti ole olleet tällaisesta tietoisia. Kun Ohkolan tapauksista, jotka LL:n johdolle näyttävät sattuneen *aivan odottamatta*, levisi tieto ympäri maan ja mäntsäläiset pyysivät Lapuan Liikkeeltä kannatusta, niin annettiin liikkeen keskuskansliasta määräys keskusjohdon kokoontumisesta Hämeenlinnaan. Vasta tällöin päätti johto kannattaa liikehtimistä, lähettäen tasavallan presidentille sähkösanoman, jossa vaadittiin uuden hallituksen muodostamista.

Nämä toteamukset osoittavat siis hallituksen selonteon virheelliseksi ja siinä esitetyt väitteet *pohjaa vailla vieviksi.*

Syytteeseen on asetettu seuraavat henkilöt:

Mv. Viljo Ilmari Hannula Mäntsälästä, mv. Albert Vuori Mäntsälästä, mv. Pentti Mikael Säkkinen Mäntsälästä, mv. Otto Oskari Ollikainen Laukaan pit. Lievestuoreen kylästä,

resv.-luutn. Artturi Vilho Vuorimaa Helsingistä, taloudenhoitaja Joh. Walfrid Tuomisto Helsingistä, meriv. ltn. Esra Emanuel Terä Helsingistä, jääk.-kapt. Lahja Veijola Lahdesta, res.-vänr. Jalmar Julius Jaamala Helsingistä, res.-luutn., liikemies Erik Vilhelm Malm I. Malmi Helsingistä, res.-ltn. Rafael Armand Sigismund Svinhufvud Helsingistä, jääk.-ltn. Anton Rikhard Eonsuu Lapualta, res.-ltn., liikem. Uuno Armas Laine Lahdesta, jääk.-vänr., asioitsija Lauri Viktor Huuha Helsingistä, teknikko Eino Samuel Karjalainen Porin msk:sta, res.-vänr., liikem. Harry Matias Savolainen Lahdesta, liikem. Kosti Kare Lahdesta, aluep. Väinö Lorimer Kivinen Mäntsälästä, res.-vänr., paikall.-pääll. mv. Niilo Vihtori Nihtilä Kärkölästä, sähkött. Väinö Ville Virkki Helsingistä, mv. Vihtori Kytölä Urjalasta, mv. August Uotila Urjalasta, mv. Kalle Urho Fabian Tölö Forssasta, opisk. Jaakko Juhana Snellman Karttulasta, mv. Tauno Samuel Talanterä Mäntsälästä, kettufarmin hoitaja Harry Ludvig Helsingius Somerolta, eläinl. tri Armi Chorin Orimattilasta, sahanomistaja Karl Emil Kuoppala Orimattilasta, taloll. Kalle Edv. Rauskala Asikkalasta, P.-Uudenmaan sk.-piirin piirip., evl. Paavo Oskar Edv. Susitaival Keravalta, sotilasohj., kapt. Gunnar Sanfrid Wikström Keravalta, aluep., res.-luutn. Helmer Oskar Stenius Keravalta, sotilasohj., res.-vänr. Alfred Kastari Keravalta, aluep., kapt. Jose Vilh. Durchman Hyvinkäältä, res.-vänr. Kosti Petteri Niementaus Hyvinkäältä, opiskelija, res.-vänr. Pentti Osmo Olavi Siven Hyvinkäältä, asioitsija, res.-vänr. Emil Volmar Ekman Hyvinkäältä, mv. Iisakki Vihtori Kosola Lapualta, kenr.-majuri Kurt Martti Wallenius Helsingistä, konsuli Walde Sario Viipurista, pankinj. Kaarlo Iivari Koivisto Ilmajoelta, ins. Martti Aksel Tulenheimo Kangasalta, mv. Matti Malkamäki Ylistarosta, kauppaneuvos Toivo Rafael Haarla Tampereelta, mv. Paavo Oskar Rautala Alastarolta, mv. Boris Visa Urjalasta, mv. Toivo Pohjola Harjavallasta, rovasti Kaarlo Fredrik Salovaara Pieksämäeltä, ent. kaup.-viskaali Arvo Armas Lindh Kokkolasta, ins. Magnus Severin Hartman Hyvinkäältä, fil. maist. Heikki Veli Nieminen Hämeenlinnasta, varat. Vihtori Särkijärvi Kokkolasta, mv. Arvo Johannes Sihto Ilmajoelta, piiripääll., evl. Karl Edv. Ernesti Suolahti Hämeenlinnasta, mv. Frans Ahola Jyväsk. pitäjältä, isänn. Veli Johan Byström Jämsänkoskelta, konttoripääll. Aarne Kaarlo Koskelo Jämsänkoskelta, asutustarkastaja, agr., luutn. Aarno Tavaila Saarijärveltä, mv. Kauno Ilmari Ma-

tias Takkala Karstulasta, mv. Johannes Mikael Riipinen Laukaalta, joht. Karl Mauri Ellilä Laukaalta, toim. joht., majuri Valter Tolles Johannes. Viik Jyväskylästä, rak.-mest., res.-luutn. Simo Antero Valtonen Jämsänkoskelta, paikallis-pääll. Herman Viitanen Karstulasta, mv. res.-vänr. Väinö Elis Heikkilä Viitasaarelta, lennätinreviisori Vilho August Mustonen Jyväskylästä, aluep. Mauri Tuomas Manner Viitasaarelta, mv. Einar Johannes Sarlin Viitasaarelta, khra Matti Mikko Jaakkola Viitasaarelta, metsänhoit. Otto Aleksanteri Haglund Suolahdelta, sanomal.-toimitt. Arvo Lauri Lohi Kokemäeltä, mv. Yrjö Sigfrid Kares Nakkilasta, nahka-tehtailija Leo Eero Johannes Suominen Nakkilasta, sanomal.-toimitt. Johan August Savola Porista, ins. Matti Ikonen Porista, konttoristi Jalmari Arvid Soini Noormarkusta, kaup. Urho Akseli Palmu Kokemäeltä, kapt. Taavetti Ruuperti Kannisto Tyrväältä, kansak.-op. August Paul Arvola Huittisista, työnjoht. Uno Nikolai Helava Huittisista, isännöitsijä Toivo Johannes Ranta Keikyältä, paikall.-pääll., taloll. Uno Antero Koivisto Punkalaitumelta, varat., res.-luutn. Uno Ilmari Saloranta Salosta, maanv., ins. res.-luutn. Br. Kock Salosta, tehtailija Juho Vihtori Leino Salosta, kansak.-opett., res.-luutn. Eljas Johan Ananias Viinämäki Salosta, mv., ins.-luutn. Yrjö Reino Saarinen Turusta, haastemies, res.-luutn. Paul Jalo Turusta, agr., res.-luutn. Eugen Aschan Turusta, kapt. Eino Alvar Laitakari Turusta, sotilasvirikailija Arvo Armas Nikolai Vismanen Turusta, säästö-p.-kamreeri August Vihtori Luoma Kuortaneelta, mv. Herman Vihtori Herttua Ylistarosta, liikem. Eino Ilmari Lahdensuu Lapualta, eläinl., kapt. Vilho Lauri Kosola Kauhavalta, luutn. Akseli Sölfvest Melart Seinäjoelta, paikallisp. Juho Kokkila Kuortaneelta, liikem. August Aaro Saarimaa Laihialta, res.-luutn. Yrjö Mikko Kanto Jalasjärveltä ja v. t. henkikirjoittaja, varat. Aarne Alvar Morja Pieksämäeltä.

Syyte on nostettu rikoslain 16. luvun 4. pykälän mukaan, joka kuuluu seuraavasti:

„Jos kokoontunut väkijoukko yksin toimin väkivallalla tai väkivaltaa uhaten pakottaa tai koettaa pakottaa virkamiestä tekemään tai tekemättä jättämään virkatoimen, taikka sanotulla tavalla tekee hänelle vastarintaa virkasioissa, taikka muuten harjoittaa väkivaltaa virkamiestä vastaan viran toimituksessa tahi kostaakseen hänelle virkatoimesta, rangaistakoon yllyttäjä ja johtaja sekä jokainen, joka sellaisen rikoksen tekemiseen on ottanut osaa, kapi-

nasta kuritushuoneella vähintään yhdeksi ja enintään yhdeksäksi vuodeksi, taikka jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vankeudella vähintään 6 kuukaudeksi. Muu kapinassa osallinen tuomittakoon kuritushuoneeseen tahi vankeuteen korkeintaan kolmeksi vuodeksi, taikka, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vähintään sadan markan sakkoon."

Samalla jättää syyttäjä hovioikeuden harkittavaksi ovatko syytetyt sitäpaitsi syyllistyneet kapinan yhteydessä yhdellä teolla tehtyyn valtiopetokseen tai sen valmisteluun ja heidät tuomittava rangaistukseen siitäkin rikoslain 11. luvun 2. ja 4. pykälän sekä 7. luvun 1. pykälän mukaan; sikäli kuin syytetyt ovat virkamiehiä, vaatii syyttäjä heille rangaistusta myös virkarikoksesta ja pidättää kanneviskaalivirastolle oikeuden myöhemmin tehdä ne lisä- ja loppuvaatimukset, joihin asia mahdollisesti antaa aihetta.

Kun tutkijatoimikunta on esittänyt syytteeseen pantaviksi myös piiripäällikkö Matti Edvin Hämäläisen ja kapteeni Kalle Kustaa Vierron, molemmat Jyväskylältä, sekä tehtailija Onni Sievon ja kauppias Erik Rafael Nordlinin, molemmat Salon kauppalasta, alistaa kanneviskaali hovioikeuden harkittavaksi, onko Hämäläistä ja Viertoa rangaistava, Hämäläistä siitä, että hän virkamiehenä olisi laiminlyönyt käytettävissään olevat keinot estääkseen liikehtijät kokoontumasta Jyväskylään ja estääkseen heidän toimiaan ja Vierito siitä, että hän välitti puheluita liikehtijöille ja oli muutenkin yhteydessä heidän kanssaan. Sievoon ja Nordliniin nähden ei kanneviskaali katsonut voivansa tehdä mitään vaatimusta.

Vangituiksi julistettiin tasavallan suojelulain perusteella: Kosola, Wallenius, Sario, Koivisto, Susitaival, Lindh, Byström, Koskelo, Tavaila, Valtonen, Veijola ja Terä sekä Vuorimaa, joka on kärsimässä rangaistustaan Rötökö-Pekkan kyydityksen johdosta.

2.

JA MILLAISTA SE OLI.

Muuanna päivänä paria vuorokautta ennen Ohkolan mellakkaa ilmoitti kenraali Wallenius, joka yksityisasioissaan oli saapunut kaupunkiin, puhelimitse tämän kirjoittajalle, että hän toivoi minun mikäli mahdollista heti voivan tulla häntä tapaamaan. Asian laatua ei hän puhelimesta kuitenkaan tahtonut kertoa. Kun „Ajan Sana" juuri oli mennyt painoon eikä minua siis toimituksessa enää tarvittu, kiiruhdin sovittuun kohtauspaikkaan. Siellä tapasin kenraalin, joka kertoi saaneensa kuulla, että mäntsäläiset aikoisivat estää Mikko Erichin puhetilaisuuden Ohkolassa seuraavana lauantaina. Kenraali Wallenius pyysi minua puhumaan mäntsäläisten kanssa ja tukemaan häntä harkitsemattomuuksien estämisessä.

Tapasinkin sitten joitakin mäntsäläisiä, joiden mieliala oli erinomaisen kiihtynyt. He kertoivat olleensa neuvotteluissa suojeluskuntain yliesikunnan kanssa tilanteesta Mäntsälässä, joka oli äärimmilleen jännittynyt. Vähää aikaisemmin oli nimismies yleiseksi tyydytykseksi evännyt Ohkolan työväenyhdistykseltä iltamaluvan. Silloinkin oli Erich ollut ilmoitettuna juhlapuhujaksi. Mäntsäläiset eivät kerta kaikkiaan sietäisi, että tämä luopio, joka kymmenkunta vuotta takaperin matkusteli maassa sankaripatsaita paljastamassa ja nyt liikkui niiden asioilla, jotka olivat syypäät näiden sankarien kuolemaan, heidän paikkakunnallaan esiintyisi. Kun Ohkolan työväenyhdistys siis uudemman kerran anoi iltamalupaa, ilmoittaen Erichin nytkin puhujaksi, katsottiin sitä Mäntsälässä aivan yleisesti tahalliseksi ärsyttelyksi, jollaista he eivät aikoneet kärsiä. Nimismies, joka tunsu mielialan, oli valmis estämään yhteentörmäyksen, mutta maaherra oli miesten tietämän mukaan nimenomaan määrännyt, että lupa oli myönnettävä.

Jo seuraavana päivänä olin unohtanut koko Mäntsälän jutun, josta en mitään ihmeitä enää odottanut. Suuri oli senvuoksi yllätykseni, kun lauantai-iltana myöhään kotiin saapuessani sain kuulla vakavien levottomuuksien Mäntsälässä puhjennun. Ohkolan työväentaloa oli ammuttu kiväärein ja konepistoolein ja sitä piirittänyt monisatainen miesjoukko oli nyt vetäytynyt suojeluskuntatalolle pysyen edelleenkin koolla. Kenraali Jalander oli antanut poliiseille käskyn sen vangitsemisesta. „Ajan Sanan” toimitusjohtaja, joka minulle näistä tapahtumista nyt puhelimessa lähemmin kertoi, pyysi minua heti lähtemään hänen kanssaan Mäntsälään, huomauttaen, että siellä saattaisi käydä miten hyvänsä joukon johdon ollessa nuorten ja kokemattomien upseerien käsissä.

Klo 3:n aikaan yöllä saavuimme Mäntsälään. Ajoimme suoraan suojeluskuntatalolle, jonka edustalla seisoivat miehiä kiihtyneessä odotuksessa. Talossa meidät ohjattiin erääseen pieneen huoneeseen, jossa tapasimme osaksi samoja miehiä kuin Helsingissä pidetyssä kokouksessa, muutamia helsinkiläisiä rintamamiehiä, luutnantti Vuorimaan sekä vähän myöhemmin Eerolaisenkin. Luutn. V. istui kirjoituskoneen ääressä jotakin kirjoittaen ja pöydällä hänen vierellään oli sekä käsin että koneella kirjoitettuja papereita. Tiedustellessani tapahtumia antoi luutn. Terä minulle niistä yksityiskohtaisen kuvauksen. Hän vakuuttamalla vakuutti minulle poliisien ensimmäiseksi ampuneen ja ainakin yksi miehistä ilmoittautui siihen silminnäkijäksi. Miten asia lienee ollutkin, en ainakaan osaa luutn. Terän hyvää uskoa epäillä. Hän valitti selkkauksen kehittymistä tälle asteelle. Kysyessäni miesten suunnitelmia he kertoivat maaherra Jalanderin antamasta vangitsemismääräyksestä, jonka mukaan heidät kaikki olisi tuotava käsiraudoissa Helsinkiin. Tällaiseen he eivät kuitenkaan halunneet alistua ja siksi he olivatkin päättäneet jäädä yhteen, jolloin poliisi ei heille mitään mahtaisi. Kotitarkastuksia kuului jo pidetyn kylällä ja muutamia miehiä, jotka olivat joukosta eronneet, oli heidän tietojensa mukaan vangittukin.

Pitemmälle ei asiaa vielä oltu ajateltu. Minulle näytettiin kirjelmä, joka oli suunniteltu heti aamulla lähetettäväksi tasavallan presidentille. Parhaillaan neuvoteltiin, kuka tai ketkä sen allekirjoittaisivat. Kysymys oli myös yhteyden oston Lapuan liikkeen johtoon. Kosolan tiedettiin olevan esitelmämatkalla Kangasalla.

Käväistessäni talon suuressa juhlasalissa näin sen olevan täynnä miehiä, joista monet tekivät hyvin kiihtyneen vaikutuksen. Kaikki vakuuttivat, etteivät he missään tapauksessa aio antautua maaherra Jalanderin vangeiksi. Kesken kaikkea tuli ilmoitus, että poliisit olivat tulossa suojeluskuntatalolle. Juhlasalin ovelle asettui heti muutamia miehiä ladatut konepistoolit käsivarrella ja heidän taakseen kokoontuivat toiset kiväärejiään hypistellen. Kiihtymys kohosi sellaiseen mittaani, että kipinä nyt saattoi aiheuttaa kohtalokkaan räjähdysen.

Menin ulos poliiseja vastaan estääkseni yhteentörmäyksen. Suuri oli helpotukseni huomattessani vain nimismiehen ja kahden poliisin lähestyvän taloa. Sangen levollisina he astuivat sisälle, jääden kuitenkin eteiseen, jossa syntyi sangen rauhallinen keskustelu illan tapahtumista ja tilanteesta. Poltettuaan tarjotun savukkeen ja saatuaan yleiskatsauksen he jälleen poistuivat.

Mentyäni takaisin „esikunnalle” varattuun huoneeseen, huomautin siitä sekasorrosta, jonka suuremman poliisivoiman äkillinen ilmestyminen aikaansaisi. Todellista johtoa vailla olevat miehet voisivat pelkästä kiihtymyksestä avata tulen, jonka seuraukset kävisivät arvaamattomiksi. Kehoitin työntämään vartioita riittävän etäälle lähestymisteille suojavyöhykkeen muodostamiseksi. Näin tapahtuikin. Mutta tällaisen alkeellisen varovaisuustoimenpiteen laiminlyönti todisti minulle, etteivät joukon johtajat, mikäli ketään n. s. esikunnasta sellaiseksi saattoi nimittää, lainkaan olleet asioita pitemmälle ajatelleet. Yksinkertainen joukkovaisto ja sen antama turvallisuudentunne näyttivät olevan suojeluskuntatalolla hallitsevina. Johtajien puutetta ilmaisi myös pitkällinen keskustelu tasavallan presidentille osoitetun kirjeen allekirjoittamisesta ja kysymyksen sattumanvaraisesta ratkaisusta.

Aamulla yritin turhaan saada yhteyttä kenraali Wal-leniukseen Lapualla, tiedoittaakseni hänelle tapahtumista. Soitin tämän jälkeen ins. Tulenheimolle Kangasalle, pyytäen häntä ilmoittamaan niistä Kosolalle tämän saapuessa. Kun tilanne tuntui vakautuvan ja aseellisen yhteentörmäyksen vaara päiväsaikaan oli varsin pieni miestenkin jo huomattavasti rauhoituttua, palasin Helsinkiin.

Paluumatkalla en voinut olla ajattelematta niitä mahdollisuuksia, joita tuolla 400–500 miehen joukolla todellisuudessa oli, mikäli se olisi tahtonut aktiivisesti esiintyä.

Siihen kuului sekä vanhaa että nuorta väkeä, jonka uhrivalmiutta ei voinut hetkeäkään epäillä. Pääkaupungin tähän aikaan miltei samankokoisen varuskunnan vielä nukkuessa ja hallituksen ollessa aivan valmistumaton tällaisten tapausten varalle se olisi voinut ilman pienintäkään estettä marssia kaupunkiin ja yllättää viranomaiset. *Tie vallankaappaukseen oli sille täysin avoinna!*

Miksi ei se sitä käyttänyt? Totuus on tarua ihmeellisempi: sillä ei ollut pienintäkään aikomusta anastaa itselleen valtaa. Sen johtajat eivät olleet niin yksinkertaisia, että he olisivat kuvitelleet itselleen pystyvänsä maan kohtaloita ohjaamaan. Heillä ei ollut takanaan mitään järjestöä, ei edes yksityisiä poliitikoltakaan. Yhtä vähän oli heillä kypsiä suunnitelmia valtiollisessa elämässämme vallitsevien epäkohtien poistamisesta. Heidän ainoa vaatimuksensa oli, että heidän vihaamansa marxilaisuus, jonka todellisesta olemuksesta kai vain harvalla oli jonkinlainen käsitys, mutta jonka he vaistomaisesti tunsivat vapaussodan saavutuksia uhkaavan, perinpohjin hävitettäisiin. He rakensivat kaiken toivonsa sille yleiselle mielipiteelle, jonka he tiesivät samaa vaativan ja jonka he nyt, tilanteen näin äkkiarvaamatta kärjistyttyä, uskoivat voimakkaana nousevan.

He perustivat kaiken olettamuksiin eikä mitään realiteetteihin. He olivat suuria idealisteja eikä mitään kapinoitsijoita!

Sunnuntain kuluessa olin yhteydessä sekä poliittisiin että hallituspiireihin. Käsitvksenäni lausuin, että Mäntsälän jupakka "olisi nyt levollisesti selvitettävä, varsinkin, kun kokoontuneella joukolla ei suinkaan näyttänyt olevan aktiivisia aikeita. Pääkaupungissa oltiin melko ymmällä eikä hallitukseen tuntunut vielä omaavan mitään selvää mieltä siitä, miten tapahtumaan olisi suhtauduttava. Maan eri osista alkoi saapua tietoja, jotka viittasivat siihen, että liikehtiminen tulisi laajenemaan. Jäin jännityksellä odotamaan, miten LL:n johto aikoi kantansa määrätä.

Istuessani illalla klo 19 aikaan toimituksessa saapui luokseni muuan helsinkiläinen rintamamies, joka kertoi, että Mäntsälään olisi saapunut huomattavasti lisäjoukkoja ja että miesten lukumäärä täten nyt nousisi jo pariin tuhatteen. Tilanne oli muuten ennallaan eikä mitään marssia Helsinkiin joukkojen keskuudessa suunniteltu. Hän esitti minulle jäljennöksen julkilausumasta tasavallan presidentille, joka oli jätetty hänen vanhemmalle adjutantilleen väli-

tysmiesten kautta vasta myöhään iltapäivällä. Ihmettelin suuresti, miksi ei tämä ollut tapahtunut aikaisemmin oman lähetystön toimesta, joka samalla olisi voinut neuvotella tilanteen selvittelystä.

Maanantai-aamuna näytti selkkaus kohtalokkaan laajenemisen oireita. Maan eri osista kuului olevan lisäjoukkoja tulossa Mäntsälään. „Ajan Sanan” kyselyyn, oliko aikomus sieltä marssia Helsinkiin, vastattiin edelleenkin kieltävästi. Hallitus oli kuitenkin ryhtynyt tunnettuihin varotoimenpiteisiin, asettaen pääkaupunkiin johtavat liikenneväylät sotilaallisen vartiointin alaiseksi. Varuskuntaa oli vahvistettu sekä tykistöllä että hyökkäysvaunuilla, mikä osoitti hallituksen *pelkääviin*. LL:n johto kokoontui aamupäivällä Hämeenlinnaan ja päätti siellä asettua Mäntsälän miesten vaatimusten taakse, kuten Helsinkiin ilmoitettiin. Tämä uusi vaihe sai minut vielä samana päivänä lähtemään Mäntsälään, tutustuakseni tilanteeseen.

Jo matkalla läpi Mäntsälän pitäjän huomasin sen saaneen varsin sotilaallisen leiman. Siviililiikenne maantiellä oli miltei kokonaan lopussa. Jo useita kilometrejä ennen kirkonkylää pysäytti kenttävartio auton, tiedustellen matkan tarkoitusta. Kohtasimme valkoisilla käsivarsinauhoilla varustetun partion. Tienristeyksessä ennen suojeluskuntataloa meidät pysäytti parivartio. Talon edustalla liikkui runsaasti miehiä, jotka katselivat meitä epäluuloisesti, kunnes saivat tietää nimeimme.

Pienessä huoneessa sisäänkäytävästä vasemmalle vallitsi sotilaallinen järjestys. Lähetettä tuli ja meni, saaden käskyjä ja ohjeita. Joukot oli järjestetty komppanioittain ja joukkueittain ja kullakin oli vastuunalainen päällikkönsä. Luutn. Terä, joka otti minut vastaan, kertoi ankarasta kurinpidosta. Niinpä oli tiedoitettu paikkakuntalaisille, että trokareille sellaisia tavatessa tultaisiin antamaan raipparangaistus. Esikuntaan tuotiin mies, joka olematta humalassa nähtävästi kuitenkin oli nauttinut väkijuomia. Antamatta hänelle tilaisuutta selityksiin käski luutn. Terä hänet heti poistumaan kotiinsa, kieltäen häneltä kerta kaikkiaan pääsyn suojeluskuntatalolle.

Sain tutustua järjestelyyn, josta ilmeni, että joukkojen pääosa oli majoitettu suojeluskuntatalolle ja vakinainen tiedustelu- ja kenttävartiopalvelus järjestetty kaikille Mäntsälään johtaville teille. Hyökkäysaikeista ei ollut puhuttakaan, mutta sitävästoin oli joukko päättänyt olla antautu-

matta ja ryhtyä aseelliseen puolustukseen, mikäli armeijan joukot Mäntsälään hyökkäisivät. Mutta tähänkään mahdollisuuteen ei uskottu. Helsingistä saatujen tietojen mukaan oli nim. suuri osa sen varuskuntaa upseereja myöten mäntsäläisille myötätuntoinen. Samaa oli ilmoitettu monesta muustakin varuskunnasta. Kun LL:n johtokin nyt oli ryhtynyt vaatimaan hallituksen eroa, luotettiin lapualaismielisten nousuun ja tukeen ympäri maata. Mäin toivottiin selkkauksen verettömästi selviävän. Kiihtyneessä äänilajissa puhuttiin kuitenkin kenr. Sihvosta, jonka kerrottiin pyytäneen valtuuksia mäntsäläisten kukistamiseksi asevoimalla. Jos tällainen suunta hallituksessa voitaisi, uskottiin sen merkitsevän veristä kansalaissotaa, jonka seurauksena maa vielä voisi menettää itsenäisyytensäkin.

Illalla saapui tieto, että hallitus olisi päättänyt lakkauttaa „Ajan Sanan”. Tämä suututti suojeluskuntatalolle koontuneita miehiä, sillä tämä ei heidän mielestään luvannut hyvää *marxilaisuuden* vastustamisesta. Ihmetellen kysyttiin, oliko sitten „Ajan Sana” maalle vaarallisempi kuin sos.-dem. lehdet, joiden sallittiin vapaasti jatkaa kiihoituskylvöään.

Vastoin Helsinkiin levitettyjä huhuja saatoin todeta, ettei miesten lukumäärä ollut sunnuntai-aamusta mainittavasti kasvanut. Pohjanmaalta oli saapunut joukkue, joka osittain oli suojeluskuntapuvuissa, ja muilta paikkakunnilta pienempiä ryhmiä. Mutta nytkään ei joukon vahvuus liene ylittänyt 500:tä ja sellaisena se tietääkseni pysyi selkkauksen loppuun asti.

Suojeluskuntatalon suuri juhlasali ja parvekkeet oli järjestetty kenttämajoitusta varten peittämällä permanto oljilla. Käytävässä tarjoilivat lotat ruokaa ja virvokkeita. Kysymykseeni, mistä varat ylläpitoon saatiin, minulle vastattiin kaikkien ruokatarpeiden olevan lahjoituksia pitäjäläisiltä, jotka olisivat valmiit uhraamaan vaikka viimeisen lehmänsä valkoisille miehille. Rahavaroja ei joukolla ollut, eikä se niitä näinollen tarvinnutkaan. Tupakat ja kahvit sai kukin itse kustantaa.

Yöllä saapui auto tuoden konekivääriltä, joita kerrottiin olevan vielä enemmänkin tulossa. Niiden hankintatapaa en tahtonut tiedustella. Keskiyöstä ilmoitettiin, että Valkoinen Kaarti olisi lähtenyt liikkeelle Helsingistä pohjoista kohti ja että myös Lahteen sijoitetut joukot olisivat jättä-

neet majapaikkansa. Tämän katsottiin merkitsevän, että kenr. Sihvon kanta olisi valtioneuvostossa voittanut. Aseellisen taistelun mahdollisuus vielä ennen aamunkoittoa kiihdytti herkät mielet äärimmilleen. Moottoripyöräpartioita lähetettiin eri suunnille tiedustelulle. Puolustusasemat oli jo edeltäkäs määrätty. Pidin varmana, ettei joukko tulisi mihinkään uhkavaatimukseen alistumaan, vaan tarpeen tullen taistelisi viimeiseen panokseensa asti. Muutaman tunnin ajan tilanne näytti mitä synkimmältä, kunnes saapui tieto, että armeija ei tapahtumiin sekaantuisi, mutta että suojeluskunnat kyllä olivat saaneet määräyksen sulkea Mäntsälään johtavat tiet. Suojeluskuntien kanssa oltiin Mäntsälässä valmiita neuvottelemaan. Aamun valjetessa rauhoitui mieliala. Kenraali Walleniuksen ilmoitettiin saapuvan Hämeenlinnasta. Niin mielelläni kuin olisinkin hänet tavannut ja kuullut LL:n johdon aikeista, täytyi minun lehden takia, jonka kohtalosta ei vielä ollut varmuutta, matkustaa Helsinkiin. Lähtiessäni tapasin W:n, joka juuri oli tullut, ennättäen vaihtaa hänen kanssaan kuitenkin vain pari sanaa. Hän näytti erinomaisen väsyneeltä.

Kun „Ajan Sanan” toimitukselle ei ollut annettu virallista tietoa ilmestymiskiellosta, työskenneltiin siellä tiistain aamupäivä totuttuun tapaan. Vielä keskipäivälläkään ei mitään kieltoa saapunut, joten annoin määräyksen lehden painattamisesta. Juuri silloin tuotiin toimitussihteerille kirjallinen kiello, jonka johdosta työt luonnollisesti heti keskeytettiin. Nyt olin vapaa toimitushuolista, voin käyttää aikani Mäntsälän jutun selvittelyyn. Päivän mittaan olin yhteydessä useiden johtavien poliitikkojen, Rintamamiesliiton johtokunnan ja LL:n johdon kanssa. Tilanne maassa oli aivan epäselvä, sillä mitään varmoja tietoja eri paikkakunnille kokoontuneitten joukkojen vahvuudesta ei ollut edes LL:n johdolta saatavissa. Viimemainitun vangitsemisesta annettu käsky ei ollut omiaan mielialoja rauhoittamaan. Kokoomuspuolueen ministerien eroaika oli katsottava ehkä ainoaksi valopilkuksi, sillä sitä tietä kävisi koko hallituksen uudestijärjestely mahdolliseksi ja riidan syvin aihe häviäisi.

Illalla olin kodistani Kulosaarella puhelinkeskustelussa erään kokoomuslaisen ministerin kanssa, kertoen hänelle olevani aikeissa taas seuraavana aamuna lähteä Mäntsälään tilannetta seuraamaan. Keskustellessamme LL:n johtajien vangitsemismääräyksestä kysyin häneltä leikilliseen sä-

vyyn, milloin hallitus tulee kohdistamaan minuun samanlaisen huomion. Hän vastasi tarmokkaasti, ettei sellaista oltu ajateltu ja ettei siihen toki ole mitään aihettakaan. Niin ehdottomaksi kuin hänen vilpittömyytensä tiesinkin kehoitti jokin sisäinen ääni minua varovaisuuteen. Miltei välittömästi keskustelumme jälkeen täytin matkalaukkuni viikon vaatetarpeilla ja, sanoen hyvästit perheelleni, lähdin kaupungille ilmoittaen vain puhelinnumeron, jonka välityksellä olisin tavattavissa.

Helsingin rintamamieskerhossa käväisten otin yhteyden Vanajalle tiedustellen kenraali Walleniukselta mielenosoitukseen kokoontuneiden joukkojen vahvuutta. Hän ilmoitti minulle eri tahoilla olevan koolla noin 20,000 miestä. Tämä osoitti, ettei LL:n johtokaan ollut tilanteesta edes suunnilleen tietoinen, vaan yliarvioi aktiivisen kannatuksensa huomattavasti. Syötyäni kerhossa vielä illallista poistuinkin sieltä noin 5 minuuttia ennen „yllätyksellistä” kotitarkastusta. Menin „Ajan Sanan” toimitukseen, jossa tunnin työskenneltäni jälleen painuin kaupungille — yöpuulle.

Keskiviikko-aamuna käväisin ensimmäiseksi kerhossa kahvilla, saaden tietää poliisien sekä tuntemattomien „ystävien” minua sieltä kyselleen. Senjälkeen soitin „Ajan Sanan” toimituksesta kotiini, josta ilmoitettiin, että lähes puoli komppaniaa poliiseja klo 7 aikaan oli saapunut sinne, tutkien talon kellarista kattoon, jopa sitä ympäröivän puistonkin puunlatvat. — Nämä tapaukset ehkä selvittävät kahden sittemmin eronneen ministerin ihmeellisen paljastuksen, jonka mukaan „muutamia sisäasiainministeriön poliisiasiat valmisteltiin *ulkopuolella ministeriön salaisina*”. —

Viivyttyäni toimituksessa vielä yli lehdessä ilmoitetun päätoimittajan vakinaisen vastaanottoajan lähdin erääseen tunnettuun keskikaupungin ravintolaan aamiaiselle. Ollen pahasti influenssassa pysyttelin senjälkeen kuitenkin enimmäkseen sisällä luopuen myös toistaiseksi suunnitellusta Mäntsälän-matkasta. Helsingin poliisin tehokkuus „rikollisten” kiinniotossa ei kuitenkaan ollut sen suurempi, kuin että vielä torstainakin keskipäivällä kävin kaupungilla julkisissa laitoksissa järjestelemässä kiireellisiä asioita. „Ajan Sanan” konttorin eteen sijoitettu konstaapeli ilmoitti kysymykseen tehtävästään, että hänen oli määrä pidättää allekirjoittanut, valittaen kuitenkin, ettei hän minua tuntenut. Valokuvaa ei minulla ollut hänelle tarjota. „S. Sosialidemo-

kraatista" sain lukea käyneeni asemalla ja matkustaneeni pois kaupungista.

Torstai-iltana olin pitemmässä keskustelussa eräitten koomuslaisten kansanedustajien kanssa, jotka kehoittivat minua lähtemään Mäntsälään ja yrittämään saada joukkoja hajalle. Asetuin puhelinyhteyteen erinäisten korkeiden viranomaisten kanssa, joilla oli sama toivomus. Minulle ilmoitettiin, että vangitsemismääräykseni tulitisiin peruuttamaan, mikäli suostuisin puhumaan joukoille tähän suuntaan. Tuntien hyvin mielialan Mäntsälässä vastasin, ettei sellaisesta olisi mitään hyötyä, mutta että kuitenkin olin valmis tekemään parhaani jutun mahdollisimman nopean likvidoinnin puolesta, arvelen siihen tarvittavan vielä päivän tai pari. Vangitsemismääräyksen peruuttaminen ei mielestäni ollut lainkaan välttämätöntä; olin lähdössä Mäntsälään ja saapuisin sinne joka tapauksessa, vaikkakin ehkä tarpeellisten varotoimenpiteitteni johdosta matka kestäisikin tuntia tai kahta kauemmin. Saatuaani luotettavan yleiskatsauksen tilanteesta maan eri osissa lähdin matkalle, ollen perillä noin kolme tuntia myöhemmin. Joutuen odottamaan autoani Vantaanjoen sillan takana, puolisen tuntia viimeisellä maantiellä kylmetyin itseni pahanpäiväisesti, jonka seurauksena influenssa puhkesi nyt täyteen voimaansa.

Mäntsälässä tapasin kenttävärtiossa tutut rintamamiehet, jotka minua sydämellisesti tervehtivät. „Esikunnassa" istui LL:n johto koolla leppoisan kahvipöydän ääressä, Kosolaa lukuunottamatta, joka jo oli mennyt levolle. Totesin uudelleen, että johdolla oli liian optimistinen käsitys tilanteesta. Sen tiedot eivät suurelta osaltaan pitäneet paikkaansa. Selostin lyhyesti asemaa, jonka jälkeen lähdin tapaamaan maanv. Kosolaa.

Siinä noin kymmenen minuuttia kestävässä öisessä keskustelussa, joka meidän välillämme sukeutui, ilmoitti Kosola jo alunperin valmiutensa alistumiseen. Mutta kysymys ei hänen mielestään ollutkaan johdosta vaan joukoista, jotka yksinkertaisesti kieltäytyivät jättämästä johtoaan. Neuvottelu siitä, mitä nyt olisi tehtävä, jätettiin aamuun.

Kierros miehistösalissa todisti minulle, että joukkojen vahvuus oli maanantaista entisellään. Keskustelut valvovien kanssa toivat esille miehistön lujan uskon asiansa oikeuteen ja heidän vakaan päätöksensä kestää loppuun saakka, tuli mitä tuli. LL:n johtoa ja omia johtajiaan he eivät aikoneet

antaa vangittavaksi. Tässä en havainnut mitään eroa eri paikkakuntalaisten mielipiteissä.

Aamupuoleen yöstä saapui everstil. Rihtniemi tasavallan presidentin valtuuttamana. Hänellä oli pitkä neuvottelu LL:n johdon kanssa, johon en kuitenkaan ottanut osaa. Tarkoitus oli jatkaa neuvotteluita aamulla. Klo 9 tienoissa kokoontui LL:n johto omaan neuvotteluunsa, jossa läsnä ollen huomautin selkkauksen nopean likvidoinnin välttämättömyydestä. Yksikään johtajista ei ollut periaatteessa antautumista vastaan, mutta he halusivat kuitenkin selvyttä kysymykseen, ketkä mahdollisesti joutuisivat syyteseen sekä miten tasavallan presidentin radiopuheessa mainitut sanat „valtiollisessa elämässä vallitsevien epäkoh-tien” poistamisesta oli ymmärrettävissä. Kun everstil. Rihtniemellä ei ollut valtuuksia näihin kysymyksiin vastata, päätettiin lähettää lähetystö tasavallan presidentin luokse. R:n välityksellä saatiin tähän lupa, ja keskipäivän aikaan lähtivät maanv. Vuori, Talanterä ja Säkkinen Mäntsälässä kä-räjiä istuvan puolueettoman tuomari Järveläisen mukana Helsinkiin.

Ihmeekseni tapasin nyt myös everstil. Susitaipalen suo-jeluskuntatalolla. Kyselin häneltä hänen aikeitaan huo-mauttaen, että hänenhän pitäisi ymmärtää tilanne toivotto-maksi. Hänen vastauksensa oli lyhyt ja selvä:

„Juuri siksi olen tullutkin. Nythän täällä tarvitaan mie-hiä, jotka ottavat syyn niskoilleen!”

Perjantain kuluessa valmistettiin miehistöä alijohtajien välityksellä johtajien antautumiseen ja käsitykseen joukko-jen hajaantumisen välttämättömyydestä. Mutta jo iltapäi-vällä oli havaittavissa sen keskuudessa suurta kiihtymystä. Kaikella moraalisisella voimallaan se nousi sitä ajatusta vas-taan, että sen olisi luovutettava johtajansa viranomaisille, itse säilyen vapaana. Jokainen, jonka kanssa keskustelin, vakuutti, että hän mieluummin kaatuisi kuin sellaiseen tai-puisi.

Illalla palasi lähetystö. Lehtien ilmoitukset Helsingissä käytyjen neuvottelujen kulusta on tässä todettava *virheelli-siksi*. Jos ne olisivat rajoittuneet muutamaan lyhyeen sa-naan, kuten on koetettu tehdä uskottavaksi, ei lähetystö olisi viipynyt montaakaan minuuttia tasavallan presidentin luona. Sana sanalta toisti tuomari Järveläinen LL:n ja Mäntsälän joukkojen kokoontuneelle johdolle hänen vas-tauksensa lähetystön kysymyksiin. Everstiluutn. Rihtnie-

men selostus keskustelusta (katso liite 2.) on oikea, vaikka ei täydellinen. Paikkaansa ei myöskään pidä se virallinen peruutus, joka n. s. presidentin lupauksista äskettäin on annettu sanomalehdistölle. Tähän asiaantässä lähemmin puuttumatta totean vain, että mainittu käynti Helsingissä herätti Mäntsälän johtomiehistä toiveita, jotka valitettavasti eivät ole toteutuneet.

Eräänä tuloksena lähetystön palaamisesta oli miehistön mielialan huomattava rauhoittuminen. Tarkattuani sitä ja neuvoteltuani LL:n johdon kanssa saatoin seuraavana aamuna, lauaintaina, puhelimitse tiedoittaa everstil. Rihtniemelle Suojeluskuntain Yliesikuntaan, että antautuminen nyt voisi tapahtua, mikäli siitä saataisiin neuvotteluja aikaan. R. lupasi tiedustella tällaisten mahdollisuuksia. Ilta-päivällä soitti hän minulle ilmoittaen saaneensa tasavallan presidentiltä valtuudet järjestää Mäntsälän joukkojen koti-lähdön, ehdolla, että aikaisemmin vangittaviksi määrätty ilmoittautuisivat poliisiviranomaisille. Erehdysten välttämiseksi everstil. Rihtniemi luetteli heidät minulle puhelimes-sa: Kosola, Wallenius, Koivisto, Sario, Eerolainen, Vuorimaa, Susitaival, Somersalo. Ilmoittaen heidät tähän suos-tuviksi kehoitin häntä saapumaan Mäntsälään.

Joukkojen tietoon oli tullut, että armeijan joukko-osastot tällä välin olivat saartaneet Mäntsälän. Vielä ennen everstil. Rihtniemen saapumista ilmoitettiin, että ne olisivat lähteneet liikkeelle Mäntsälää kohden. Tämän katsoivat Mäntsälän miehet sopimuksen rikkomiseksi ja nyt kiihtyi mieliala äärimmilleen. Miesten hermot alkoivat ilmeisesti pettää. He ilmoittivat menettäneensä luottamuksen suoje-luskuntaankin, vaatien valmistautumista taisteluun. Mie-luummin sanoivat he kaatuvansa Mäntsälän kirkon ympä-rille viimeiseen mieheen kuin antautuvansa. Yhtä vähän tu-lisivat he sallimaan johtajiensa pettämistä neuvotteluilla, jotka heidän käsityksensä mukaan eivät olleet edes todeksi tarkoitetut.

Tilanne oli kehittymässä romahdukselliseksi. Otin yh-teyden Mäntsälää saartavien joukkojen komentajiin sekä tasavallan presidentin vanhempaan adjutanttiin, vannottaen heitä heti lopettamaan turmiota tuottavan liikehtimisen. Tämä tietääkseni tapahtuikin. Mutta everstil. Rihtniemen saapuessa Mäntsälään oli mieliala valitettavasti jo siinä määrin muuttunut, ettei joukkojen kanssa toistaiseksi voinut puhua. Minun oli mentävä maantielle häntä vastaan ja va-

roittaa häntä miehistölle näyttäytymästä. Kun hetkeä myöhemmin suojeluskuntatalon yläkerrassa neuvottelimme LL:n johdon kanssa, kaikui alhaalta yhä paisuen ja uhmaavana :

„Kytösavun aukeilla mailla on kansa - - -“

Tuskin oli se lakannut, kun se jo uudelleen kajahti lupauksena taistelusta viimeiseen asti. Ja miesten ilmeet ennustivat onnettomuutta.

Saavuttuamme yläkertaan esitti everstil. Rihtniemi minulle seuraavanlaisen valtakirjan:

„Määrään everstiluutnantti Elja Rihtniemen Suojeluskuntain Yliesikunnasta järjestämään Mäntsälässä olevien joukkojen kotiinlähdön ja ratkaisemaan sen yhteydessä ilmenevät kysymykset.

Helsingissä, maaliskuun 5 p:nä 1932.

*Tasavallan Presidentti P. E. Svinhufvud.
Suojeluskuntain Päälikkö L. Malmberg.“*

Keskustelussa LL:n johdon kanssa ilmoitti everstil. Rihtniemi uudelleen, että vain edellämainitun kahdeksan vangittavaksi määrätyn henkilön oli ilmoitauduttava sekä kysymyksen ollessa Mäntsälän mainitsemattomista johtajista, että tasavallan presidentti ministeri Oeschin jättäessä näiden kahdeksan henkilön luettelon Rihtniemelle oli ministerille lausunut, „ettei valtioneuvostolla tämän jälkeen ole syytä antaa suojelulain perusteella vangitsemismääräyksiä, ei ainakaan hänen tietämättään“.

Hyväksyen everstil. Rihtniemen esittämät antautumisehdot lausui konsuli Sario vangittavien puolesta kuitenkin sen toivomuksen, että koska vangitsemisaikaa ei ollut lähemmin määrätty, nämä saisivat sunnuntain ajan järjestää yksityisasiotaan ja ilmoittautua poliisiviranomaisille vasta maanantaina. Kenr. Walleniuksen kehoituksesta asettui R. heti puhelinyhteyteen ministeri Oeschin kanssa, jonka jälkeen R. omasta puolestaan ehdotti LL:n johdolle, että vangittavat ainakin suostuisivat poliisivalvontaan maanantai-aamun asti. Tätä vastaan ei esitetty muistutuksia ja everstil. Rihtniemen tehtäväksi jäi hankkia selvyys, suostuttai-siinko siihen Helsingissä.

Tämän jälkeen kutsuttiin joukkojen alipäällystä koolle ja everstil. Rihtniemi alkoi selittää tilannetta. Mutta mieliala ei ollut puheille altis. Yhteentörmäyksen estämiseksi

oli puhujan poistuttava viereiseen huoneeseen, sillä välin kun Kosola, Wallenius, Veijola, Susitaival ja allekirjoittanut koettivat saada miehiä tyyntymään. Vain ankara vetoisuus sotilaalliseen kuriin ja alistuvaisuuteen sai heidät lopuksi taipumaan. Keskiyön tienoilla voitiin joukot kutsua koolle saamaan tietoa antautumisesta. Senjälkeen lähetti everstil. Rihtniemi seuraavan ilmoituksen Helsinkiin:

„Ilmoitan, että Kosola, Sario, Wallenius, Somersalo, Susitaival ovat kunniasanallaan luvanneet ilmoittautua maanantaiaamuna kello 10,00 Helsingin poliisilaitoksella saapuen Kosola, Sario, Wallenius, Somersalo tänä yönä mukanani Helsinkiin asettuen asumaan Lapuan Liikkeen kansliaan, Sario ja Wallenius hotelli Carltoniin. Wallenius huomenna nähtävästi asuisi kotonaan Topeliuskatu 17 A. Somersalo Kulosaarella.

Koivisto on samoin luvannut ilmoittautua, mutta haluaa hän käydä kotonaan, mutta katsoen, että hän nähtävästi joutuisi tulemaan Helsinkiin sairaalaan, sillä makaa hän täällä sairaana kovassa kuumeessa. Susitaival jäisi Keravalle kotiinsa, mutta on hän valmis perhettään tavattuaan vaikka tänä yönä ilmoittautumaan poliisille Helsingissä. Joukot lähtevät edellytyksellä, että edellä oleva voi tapahtua heitä varten varattavalla kolme vaunua käsittävällä junalla, joista yksi yhdistetty toisen ja kolmannen luokan vaunu ja kaksi pitkää kolmannen luokan vaunua Järvenpään asemalta Lapuulle mukanaan aseistuksensa ja oma päällystönsä.

Lähtö tapahtuisi kello 12 tienoilla päivällä oltuaan täällä sitä ennen kirkossa jumalanpalveluksessa.

Päätös syntyi sangen pitkien neuvottelujen jälkeen vaikuttaen ratkaisuun ratkaisevasti Kosolan ja kenraali Walleniuksen puheissaan esittämät mielipiteet.

Ehdoton vakaumukseni on, että vain edellä sanotuilla edellytyksillä joukot lähtevät kotiseuduilleen Mäntsälästä."

Tähän ei saapunut yön mittaan mitään vastausta. Everstil. Rihtniemi lähti Tuusulan päällystökoululle, jonne yöpyi. Kun sunnuntaina keskipäivään mennessä ei vastausta vieläkään ollut saapunut, soitti kenr. Wallenius everstil. Rihtniemelle kehoittaen häntä saapumaan Mäntsälään antautu-

mistä järjestämään, saaden siihen vastaukseksi, että mitään ratkaisua ylemmältä taholta ei vielä ole tapahtunut. Parin tunnin kuluttua tiedusteli everstil. Rihtniemi kenraali Walleniukselta, olisivatko vangittavaksi määrättyt valmiit myös heti ilmoittautumaan, jos hän saapuisi heitä hakemaan. Tähän hän sai *myöntävään* vastauksen ja sen perusteella tapahtuikin antautuminen klo 5 iltapäivällä.

Kun hallituksen virallisessa tiedonannossa n. s. presidentin lupauksista elok. 26 p:ltä m. m. väitetään, että

„Mitä erityisesti tulee Turun hovioikeudessa kapinarikoksesta syytettyjen taholta esitettyihin väitteisiin, että olisi tapahtunut vangitsemisia vastoin Mäntsälän kapinallisille muka annettuja lupauksia, on huomautettava, *ettei niitä ole annettu* ja että kaikki aluksi yritetyt sovittelutkin, m. m. kysymys siitä, että ainoastaan nimitetyt johtajat olisi vangittuina tuotava Helsinkiin, *raukesivat sen johdosta*, että kapinalliset *eivät alistuneet* hallitusvallan taholta heille samassa yhteydessä asetettuihin *vaatimuksiin*”

osoittavat ylläesitetyt tosiasiat, joita ei ole edes yritettykään kiistää, että tämä väite ei pidä paikkaansa. Ehdotus ilmoittautumisesta vasta maanantaina ei ollut mikään *perusvaatimus*, johon neuvottelut olisivat saattaneet kompastua, vaan ainoastaan *pyyntö*. Siihen ei annettu vastausta puoleen eikä toiseen, yhtä vähän kuin mitään ilmoitusta neuvottelujen nyt väitetystä raukeamisestakaan tehtiin. Kenr. Walleniuksen ja everstil. Rihtniemen puhelinkeskustelusta vain muutamaa tuntia ennen viimemainitun saapumista antautumista järjestämään selviää vielä, ettei tämän valtakirjaa lainkaan ollut peruutettu. Antautuminen tapahtui lopulta tästä pyynnöstä luopuen hyvässä uskossa sopimukseen, jonka pohjaksi oli esitetty peruuttamaton tasavallan presidentin valtakirja.

Vielä sunnuntaina päivällä, muutamaa tuntia ennen antautumista, tapahtui välikohtaus, joka uhkasi ajaa sovinnon karille. Mäntsälän joukot sieppasivat puhelinsanomien kenr. Sihvolta hänen agentilleen Mäntsälässä, jossa varoitettiin luottamasta suojeluskuntiin, sekä toisen, jossa hän vaati Mäntsälän nimismiestä vangitsemaan LL:n johdon. Viimemainittu herätti joukoissa naurun myrskyn ja nimismies, joka pyysi kenr. Walleniuksen luokseen, ihmetteli mi-

ten hänen olisi se täytöntöön pantava! Mutta samalla oli tämä sotaväen päällikön menettely joukoille uutena todistuksena siitä, ettei sopimuksia aiottu pyhänä pitää. Siinäkin tapauksessa, että joukot jo olisivat Mäntsälästä lähteneet, kuten sotaväen päällikkö kai erheellisesti uskoi, ja LL:n johto suojattomana olisi odotellut everstil. Rihtniemen saapumista, eivät tällaiset ohjeet olisi olleet ymmärrettävissä. Joukkojen kiihtymystä oli uudelleen asetettava, sillä paljoa ei puuttunut, että eteläpohjalaiset vielä tällä hetkellä olisivat toteuttaneet uhkauksensa läpimurrosta pohjoiseen käytettävissä olevilla kuorma-autoilla ja autobusseilla, jolloin johtajat olisivat saaneet seurata heitä suojeluvankeina. Kenraali Walleiuksen oli heille taas sekä kauniisti että tarmokkaasti puhuttava.

Keskellä ylitsekuohuvaa poliittista kiihkoa, suuria joukko-osastojen siirtoja, suojeluskuntien mobilisointia ympäri maata ja liikehtiviä „lapualaisia” olivat Mäntsälän kirkonkylä ja sen nelisensataa miestä koko viikon päivät pysyneet ainoana „lepäävänä pisteenä”, jossa ei muutoksia eikä yllätyksiä tapahtunut. Joukot ajattelivat vain puolustusta hyökkäystä vastaan, jota ei milloinkaan tullut, ja sen johtajien suurin huoli oli vain kysymys, miten he saisivat nämä miehet hajalle – siinä totuus

„Mäntsälän kapinasta”!

LIITTEITÄ

Liite 1.

Mäntsälän joukkojen kirjelmä Tasavallan Presidentille:

TASAVALLAN HERRA PRESIDENTILLE,

Helsinki.

Lapuan Liike on julistanut taistelun marxilaista sosiaalidemokratiaa vastaan. Tämän maan isänmaallinen kansa tahtoo työllään tätä taistelua tukea. Me muistamme jokainen vuoden 1917 ja 1918 ajat, jolloin marxilainen sosialidemokraattinen puolueemme nousi kapinaan omaa isänmaataan vastaan. Olemme raskaasti saaneet kokea punaisten marxilaistemme hirmuvallan kidutuksen ja julmat roiston työt. Tuhannet sankareina isänmaan puolesta kaatuneet, tapetut, murhatut ja silvotut vainajamme olivat se hinta, millä me vuonna 1918 marxilaisuuden kukistimme.

Olisi luullut, että hallitus ja valtiovalta olisi sen verilöylyn jälkeen ainiaaksi lopettanut marxilaisen kiihoituksen maasta. Voimaa ja valtaa siihen kyllä oli. Mutta kävikin päinvastoin. Hallitusvalta asettui ikäänkuin suosimaan ja suojelemaan marxilaisuutta eikä kestänyt pariakaan vuotta, ennenkuin tässä maassa alkoi sen historian häpeällisin olo-tila. Kapinalliset sosialidemokraatit ja kommunistit saivat lainsuojaamina ja valtiovallan tukemina harjoittaa toistakymmentä vuotta vapaussotaan osaaottaneiden ja suojeluskuntiin kuuluvien painostusta, kiristystä, piinausta ja sortoa niin, että sadat aseveljemme ovat saaneet kärsiä julmaa sortoa täällä vapaassa isänmaassaan, jonka lunnaiksi he ovat vertaan vuodattaneet. Sadat ovat vuosien kuluessa tulleet julkisesti taikka salaa surmatuiksi eikä valtiovalta ole pienimmälläkään tavalla yrittänyt asettaa sulkua marxilaisuudelle.

Kansa on tuonut esiin vaatimuksensa. Lapuan Liike on kerta kerran perään esittänyt pyyntönsä, mutta kaikki on

ollut turhaa. Meidän pyyntöihimme ilkkuvana vastauksena lähettää valtiovalta poliisinsa suojelemaan marxilaisuuden levittämistä. Valtion poliisivoimain turvissa yritetään tästä maasta nyt uudelleen sellaista punaista yhteiskuntaa kuin v. 1917 ja 1918 tammikuussa oli.

Me olemme isänmaallista, lainkuuliaista väkeä, joka ei ole noussut valtiovaltaa vastaan, vaan punaista marxilaisuutta vastaan. Me emme tahdo taistella sitä valtiovaltaa vastaan, jonka aikaansaamiseksi me olemme vuodattaneet viljalti verta ja jonka puolesta me olemme taistelleet henkeen ja vereen saakka. Kaiken tapahtuneenkin jälkeen olemme me yhä vieläkin valtiiovallan ja järjestyneen yhteiskuntaelämän ylläpitäjänä, me vetoamme siihen ja seisomme sen takana. Me emme ole nousseet valtiovaltaa, vaan punaista, verenvuotoon ja kansalais-sotaan johtavaa marxilaisuutta vastaan.

Mutta, sanottakoon se nyt kerta kaikkiaan niin selvään ja suoraan, että yksinkertaisinkin sen ymmärtää, ellei valtiovalta tahdo kuulla ääntämme ja jos valtiovalta yhä edelleenkin sallii kirotun marxilaisen sosialidemokraattian jatkaa kiihoitustyötään ja sallii Jalanderin ja Bornin laisten miesten johtaa perikatoon tätä maata ja kansaa, niin me emme voi siihen tyytyä.

Me olemme nyt jo joutuneet tekemään joukon tekoja, jotka eivät sovi lakipohjaisen yhteiskuntaelämän puitteisiin. Nämä teot eivät kuitenkaan ole olleet valtiovaltaa vastaan. Mutta ellei muutosta tule ja valtiovalta yhä kaikesta tapahtuneesta huolimatta asettuu tukemaan punaista marxilaista sosialidemokraattia, niin meidän on katkera pakko todeta, että valtiovalta on meitä vastaan.

Mitä sitten seuraa ja mitä tapahtuu, siitä saavat kantaa vastuun ja historian tuomion ne, jotka typeryydessään ovat asettuneet marxilaisuutta suojelemaan. Me emme peräänny, emme hellitä, emmekä alistu. Marxilaisuus on kukistettava ja se kukistetaan, silläkin uhalla, että meidän ensin on hävitettävä sitä tukeva ja suojeleva valtiovalta ja sen edustajat.

Katkerin mielin ja verta vuotavin sydämin olemme olleet pakotettuja lähtemään sille tielle, jonka yhtenä seurauksena eilisen illan tapahtumat Mäntsälässä ovat. Vielä on olemassa mahdollisuuksia valtiovallalla korjata suhteensa meihin ja saada rauha ja järjestys palautetuksi. Nopeat, päättäväiset toimenpiteet voivat vieläkin pelastaa maan kansalaissodasta, joka nyt muuten on selvästi edessä. Me emme nyt jätä työtämme keskeneräiseksi, vaan ajamme nyt sen hengen ja elä-

män hinnalla voittoisaan loppuun. Valtiovalta voi lähettää poliisinsa ja sotaväkensä meitä kukistamaan ja se tulee kohtaamaan meidät aseädessä ja kuolemaan tai voittoon valmiina. Valtiovalta voi mahdollisesti nujertaa meidän joukkomme, mutta se ei pysty voittamaan sitä isänmaallisen kansan joukkovyöryä, joka meidän ruumiidemme yli ryntää.

Valtiovallalla on nyt tilaisuus valita, kohtelee se meitä kapinoitsijoina ja lähettää joukkonsa meitä teurastamaan, vai ymmärtääkö se Suomen isänmaallisen kansan mielen ja katkeruuden ja ryhtyy kukistamaan marxilaisuuden.

Historia kerran antaa tuomionsa niin meille kuin vastustajillemmekin.

Mäntsälässä 28 päivänä helmikuuta 1932.

Mäntsälään kokoontuneiden joukkojen puolesta:

Otto Ollikainen.

Albert Vuori.

Liite 2.

SELOSTUS

n. s. „Mäntsälän tapahtumista” sikäli kuin allekirjoittanut on niitä virka-asemansa vuoksi joutunut seuraamaan.

Helmikuun 16 taikka 17 p:nä 1932 ilmoitettiin Keravalta, Pohjois-Uudenmaan piiriesikunnasta, Yliesikuntaan allekirjoittaneelle, että Mäntsälässä mieliala oli kovin kiihtynyt sen johdosta, että tohtori Mikko Erich tulisi pitämään puheen Ohkolan työväentalolla helmikuun 21 p:nä. Samalla mainittiin, että mäntsäläiset tulisivat tämän puhetilaisuuden estämään. Mitään järjestyksen häiriötä ei Mäntsälässä kuitenkaan sunnuntaina helmikuun 21 päivänä tapahtunut sen johdosta, että Mäntsälän piirin nimismies oli evännyt kokouksen pidon Mäntsälässä Ohkolan työväentalolla.

Helmikuun 21 p:nä ilmoitettiin Pohjois-Uudenmaan piiriesikunnasta Yliesikuntaan allekirjoittaneelle, että sinne oli saapunut kaksi Mäntsälän suojeluskunnan jäsentä erittäin huolestuneina siellä kiihtyneen mielialan johdosta, koska tietoon oli tullut, että tohtori Mikko Erich tulisi pitämään edellisenä sunnuntaina Ohkolan työväentalolla pidetyksi suunnitellun puheensa seuraavana lauantaina eli 27/2. 32. Allekir-

joittanut, jolla oli tehtäviä suoritettavana mainittuna päivänä Suojeluskuntain Päälystökoululla Tuusulassa, ilmoitti saapuvansa piiriesikuntaan keskustelemaan sinne saapuneiden suojeluskuntalaisten kanssa. Allekirjoittaneen tultua piiriesikuntaan Keravalle tapasi hän siellä everstiluutnantti Susitaipaleen, kapteeni Vickström'in sekä maanviljelijä Albert Vuoren ja maanviljelijä Talanterän Mäntsälästä. He olivat huolestuneita sen johdosta, että tilanne voi muodostua erittäin vakavaksi, kun tohtori Erich'in esitelmän mahdollistuttamiseksi Ohkolan työväentalolla tultaisiin Uudenmaan läänin maaherra Jalanderin toimesta sinne asettamaan poliisivoima, koska järjestyshäiriöiden pelosta viikko takaperin puhetilaisuus oli evätty ja kun mäntsäläisten yhteinen päätös kerta kaikkiaan oli, että tohtori Erich ei tule esiintymään Mäntsälässä. Tilanteen, jonka seurauksia ei voitu arvioida, vakavuuden vuoksi, tahtoivat he näin kääntyä piiriesikunnan ja Suojeluskuntain Yliesikunnan puoleen hartaalla, vakavalla pyynnöllä; että Yliesikunnan toimesta saatettaisiin hallitusvallan tietoon uhkaava ja vakava tilanne Mäntsälässä sekä että Yliesikunta koettaisi vaikuttaa siihen, että tohtori Mikko Erich ei tulisi puhumaan Mäntsälässä lauantaina 27/2. Kun en heille tässä vaiheessa voinut mitään varmaa ilmoittaa edellämainitussa, suhteessa ja kun huomasin, että mieliala Mäntsälässä oli erittäin kiihtynyt, mikäli sen voi näiden kahden suojeluskuntalaisen olemuksesta ja mielialasta päättää, en nähnyt olevan minkäänlaisia mahdollisuuksia suusanallisesti vaikuttaa heihin siinä mielessä, että he päätöksensä toteuttamisessa eivät menisi äärimmäisyyksiin, jos asettamansa päämäärän saavuttaminen sitä vaati, niin katsoin välttämättömäksi hyväksyä heidän ehdotuksensa saapua kanssani Helsinkiin Yliesikuntaan. Saman päivän illalla 24/2, saapuivat mainitut Vuori ja Talanterä kehoitukseni mukaisesti Yliesikuntaan klo 18,00, jolloin he esikuntapäällikön virkahuoneessa, esikuntapäällikön, eversti Palojärven, joka suojeluskuntain päällikön matkoilla ollessa hoiti hänen tehtäviään, everstiluutnantti Sigell'in ja allekirjoittaneen läsnäollessa esittivät asiansa. Tässä tilaisuudessa selittivät asianomaiset asiansa samaan suuntaan kuin Keravalla piiriesikunnassa allekirjoittaneelle. Koska tässäkään tilaisuudessa ei heille mitään varmaa vastausta voitu antaa, vaan luvattiin toimia heidän toivomaansa suuntaan, niin kehoitettiin heitä saapumaan seuraavana päivänä, 25/2, Suojeluskuntain Yliesikuntaan. Muistaakseni soitti eversti Palojärvi heti kes-

kustelun jälkeen eversti Kekonille ilmoittaen, mitä tietoonsa oli saanut, sekä huolestumisensa asian johdosta.

Helmikuun 25 p:nä klo 12 päivällä saapuivat maanviljelijät Vuori ja Talanterä Yliesikuntaan, jolloin he esikuntapäällikön virkahuoneessa esikuntapäällikön, eversti Palojärven ja allekirjoittaneen läsnäollessa edelleen esittivät asiansa. Heidän mielialansa tuntui edelleen olevan erittäin kiihtynyt, jota omiaan oli lisäämään se seikka, että tässä vaiheessa ei voitu mitään varmempaa puoleen tai toiseen esittää. Osoitukseksi heidän ajatustavastaan mainittakoon keskustelussa ilmenneen lausuntoja sellaisia kuin, että tohtori Mikko Erich, monien sankaripatsaiden paljastaja, nykyisin sosialisteihin liittynyt luopio, ei ole se henkilö, joka tulee esittämään käsityksiään ja ajatuksiaan mäntsäläisille ja levittämään aatteita ja oppeja, jotka v. 1918 veivät kansamme kansalaissootaan. He mainitsivat, että kiihtymys maaherra Jalanderia ja sisäasiainministeri von Born'ia vastaan oli erittäin katkera, koska he eivät voineet käsittää, että valtiovallan taholta koetettaisiin tukea ja suojata sellaisten oppien levittämistä kuin edellä on mainittu. He ilmoittivat edelleen, että mieliala maaherra Jalanderia ja sisäasiainministeri von Born'ia vastaan ei ollut kiihtynyt ainoastaan Mäntsälässä vaan myöskin lähipitäjissä, kuten esim. Kärkölässä, minkä oli aiheuttanut kärköläisten lähetystön käynti sisäasiainministeri von Born'in luona, joka kuulopuheiden mukaan oli suhtautunut lähetystöön tönkeästi. Samoin olivat Mommilan tapahtumat olleet omiaan kiihoittamaan mieliä. Kun poliisit, joiden turvin tohtori Erich tulisi pitämään puheensa varmastikin olivat aseistettuja, oli heidän käsityksensä mukaan selvä, että he eivät voisi toteuttaa päätöstään estää tohtori Mikko Erich'ia puhumasta Ohkolan työväentalolla muuten kuin varustautumalla tilaisuutta varten aseilla. Tässä yhteydessä lausuivat he, että kun he katsovat ehdottomasti toimivansa oikean asian puolesta, niin eivät he tule sallimaan, että heitä nimitetään tai kutsutaan lapualaishuligaaneiksi, jonka johdosta heillä on syntynyt „sakin” päätös, että he tulevat esiintymään suojeluskuntapukimissa ja suojeluskunta-aseilla varustettuina. Eversti Palojärven tiukka käsky ja määräys, että mitään tällaista ei saisi tapahtua, näytti saattavan mainitut henkilöt arvelemaan edellä lausumansa mielipiteen toteuttamista ja käsitykseksemme jäi, että mäntsäläiset eivät tulisi esiintymään suojeluskuntapukimissa ja suojeluskunta-asein. Eversti Palojärven sen enempää kuin muidenkaan Yliesikun-

nan jäsenten puheet ja lausunnot siitä, että olisi pyrittävä saamaan tapahtumien kulku kaikissa tapauksissa rauhalliseksi, eivät näyttäneet saavuttavan heidän kiihtyneissä miellissään vastakaikua siinä tapauksessa, että poliisivoima todella aikoi voimakeinoin suojata tohtori Mikko Erich'in esiintymistä niin, että se saisi tapahtua. Pääasiaan nähden — tulisiko tohtori Mikko Erich'in esitelmä valtiovallan taholta estetyksi tai ei — ei eversti Palojarvi voinut antaa mitään varmaa vastausta, vaan lähtivät maanviljelijät Vuori ja Talanterä siinä olettamuksessa, että Mikko Erich'in esiintyminen tulisi sallituksi valtiovallan taholta. Eversti Palojarvi lupasi puolestaan edelleenkin vaikuttaa siihen suuntaan, että mainittu puhetilaisuus viranomaisten toimesta kiellettäisiin, mutta ei katsonut voivansa antaa mitään lupauksia siitä, että hän tässä onnistuisi.

Tilanne näytti, kuten edelläolevasta jo voi havaita, erittäin vakavalta. Tähän nähden määräsi eversti Palojarvi allekirjoittaneen antamaan määräyksen Etelä-Hämeen piirin piiripäällikölle, everstiluutnantti Ernesti Suolahdelle, saapua seuraavana aamuna Helsinkiin, koska oli oletettavissa, että Etelä-Hämeen piiristä osallistuisi miehiä myöskin toimenpiteisiin tohtori Erich'in puheen estämiseksi. Edelleen sai allekirjoittanut tehtäväkseen määrätä Pohjois-Uudenmaan suojeluskuntapiirin v. t. piiripäällikkö, kapteeni Vickström'in, matkustamaan Mäntsälään tutustumaan tilanteeseen ja neuvottelemaan siitä suojeluskunnan valitun esikunnan kanssa. Molemmat määräykset toimitin perille.

Perjantaina 26/2 32 saapui everstiluutnantti Suolahti Yliesikuntaan klo 13,00. Hänelle selitti esikuntapäällikkö allekirjoittaneen läsnäollessa tilanteen. Eversti Palojarvi, joka suojeluskuntain päällikön matkoilla ollessa hoiti suojeluskuntain päällikön tehtäviä, harkitsi tilanteen niin vakavaksi, että hän katsoi välttämättömäksi henkilökohtaisesti tiedottaa siitä Suojeluskuntain Ylipäällikölle Tasavallan Herra Presidentille katsoen tärkeäksi, että everstiluutnantti Suolahti, joka tarkoin tunsu Etelä-Hämeen suojeluskuntapiirissä vallitsevan mielialan, sekä allekirjoittanut, joka tapauksien kulkua alusta oli ollut tilaisuudessa tarkkaamaan, seurasivat hänen mukanaan. Tasavallan Herra Presidentti otti edellämainitut henkilöt vastaan 11,30. Tilaisuudessa selitettiin hänelle tilanne sellaisena kuin edellä on kuvattu. Selvitykset kuultuaan määräsi Tasavallan Herra Presidentti alle-

kirjoittaneen menemään sisäasiainministeri von Born'in luo selostamaan tilannetta.

Klo 10,20 ilmoittautui allekirjoittanut sisäasiainministeri von Born'ille sisäasiainministeriössä. Seurasi noin tunnin kestänyt keskustelu asiasta. Tällöin erikoisesti selitin, miten Mäntsälän miesten mielet olivat kuohuksissa tohtori Erich'in aiotun puheen johdosta, ja että he eivät missään tapauksessa sallisi hänen pitää esitelmäänsä, koska he eivät voineet hyväksyä tohtori Erich'iä entisenä sankaripatsaiden paljastajana ja luopiona selittämään mäntsäläisille oppeja ja ajatuksia, jotka v. 1918 johtivat kansamme kansalaissotaan. Samalla tehostin erikoisesti, että voidakseen ymmärtää mäntsäläisten mieliala, on otettava huomioon, että vapaussodan aikana joutuivat mäntsäläiset paljon kärsimään punaisten väkivallan tekojen johdosta, sekä mainitsin vakaumukseni olevan, että he tulevat kaikin keinoin estämään tohtori Mikko Erich'in puhetilaisuuden Mäntsälässä. Tilanne oli niin vakava, että huolestuneet, rauhaa rakastavat kansalaiset olivat sen Yliesikunnan tietoon saattaneet toivomuksella, että Yliesikunta vaikuttaisi siihen, jotta viranomaisten toimesta estettäisiin tohtori Mikko Erich'in esitelmätilaisuus Mäntsälässä, Ohkolan työväentalolla. Näin esitettyäni Yliesikunnan hartaan pyynnön selitti ministeri von Born, hänen tehtävänänsä sisäasiainministerinä olevan valvoa, että jokainen maan kansalainen saa nauttia niitä oikeuksia, joita valtakunnan perustuslait kullekin kansalaiselle suovat, ja että hän ei voi laillista tietä estää tohtori Mikko Erich'iä puhumasta Mäntsälässä Ohkolan työväentalolla, jolloin hän luki laista ne kohdat, jotka koskivat yleisiä kokouksia ja viranomaisten mahdollisuuksia toimia niihin nähden. Samalla esitti ministeri von Born, että suojeluskuntalaisten ei tulisi sekaantua mihinkään järjestyshäiriöihin, koska se oli vastoin suojeluskuntavalaa, suojeluskuntalakia- ja asetusta. Tähän vastasin, että Herra Ministerin oli otettava huomioon, että suojeluskuntalaiset ovat vapaita kansalaisia ja ovat he kaaderipäällystönsä käskyvallan alaisia ainoastaan silloin, kun he toimivat suojeluskuntalaisina ja lienee lähemmittä selittelyittä ilmeistä, että käskyvaltatietä ei voida määritellä, mitä he poliittisesti ajattelevat tai tekevät, joten suojeluskuntajärjestön päällystökaaderin vaikutusvalta viimeksimainitussa suhteessa rajoittuu siihen, mitä he mielipiteillään ja persoonallisesti vaikutusvallallaan voivat saada aikaan silloin, kun he katsovat, että joku poliittinen mielipide tai sen

aiheuttama teko ei heidän käsityksensä mukaan ole suojelus kuutahengen mukainen. Selvää myöskin on, että tässä suhteessa on suojeluskuntajärjestön kaaderin asema erittäin arkaluontoinen, sillä sen on säilytettävä sotilaallinen vaikutusvaltansa miehiin, jotka kuuluvat kaikkiin porvarillisiin puolueisiimme. Tässä yhteydessä huomautin vielä, että päälystön taholta on koetettu vaikuttaa mäntsäläisten mielialaan niin paljon kuin mahdollista rauhoittavasti.

Keskustelun aikana mainitsi ministeri von Born, että hän ymmärsi suojeluskuntien aseman, joten hän, kuten jo eräässä aikaisemmassakin tilaisuudessa oli maininnut, että hän ei tule pyytämään tämänluontoisissa järjestyshäiriötapauksissa kuin nyt Mäntsälässä mahdollisesti sattuvassa suojeluskunnilta virka-apua.

Mitä lakien määräyksiin tuli, niin huomautin, että ne selvaisinaan voivat tyydyttää kansalaisten rauhallisen ja onnellisen elämän vain normaaliaikoina, mutta silloin kuin mielialat ovat niin kiihtyneet kuin nyt Mäntsälässä, on pelättävissä, että nämä lain säännökset eivät ole omiaan suojaamaan kansalaisten rauhallista toimintaa ja elämää, sekä mainitsin, että hallituksen käsitykseni mukaan oli nyt käytettävä valtuuksia, jotka sille suo valtakunnan suojelulaki, jonka puitteissa hallitus voi täysin laillisesti ja lain kirjainta seuraten ehkäistä mahdolliset uhkaavat järjestyshäiriöt Mäntsälässä. Suojelulain voimaan saattamisesta ja soveltamisesta syntyi pitempi keskustelu. Ministeri von Born kysyi tarkoitinko, että vain sosialistien taholta toimeenpannut tilaisuudet estettäisiin sekä lisäsi samalla, että suojelulakia selvaisenaan ei voitu käyttää, koska sitä varten ei ollut olemassa asetusta, joka panisi sen täytäntöön. Selitin, että en tarkoittanut sitä, että nykyisessä tilanteessa kiellettäisiin vain sosialistien toimeenpanemat iltamatilaisuudet, vaan, että tällaisen kiellon tulisi koskea kaikkia kokouksia Mäntsälässä, sillä oli otettava huomioon, että samanaikaisesti kuin Ohkolan työväentalolle kokoontuisi yleisöä kuulemaan tohtori Mikko Erich'in esitelmää, kokoontuisi Mäntsälään monin verroin ehkä suurempi kokous, jonka osanottajien toiminta tähtäsi tohtori Mikko Erich'in puhetilaisuuden estämiseen, joten siis ehdotin, että kaikki kokoontumiset Mäntsälässä kiellettäisiin, joka ainakin nykyisen tilanteen vallitessa tyydyttäisi kiihtyneitä mieliä ja saattaisi kansalaisten elämän rauhallisesti kulkemaan eteenpäin. Tällöin ministeri von Born esitti, että hän oli noin kaksi viikkoa sitten esittänyt

hallitukselle valmistamansa asetuksen suojelulaki toimeenpanosta, mutta ei se ollut tullut hyväksytyksi, mainiten samalla, että suojelulakia olisi sovellettava pikakokouksiinkin. Tässä yhteydessä Mäntsälässä ehkä kehittyvästä tilanteesta puheenollen, johduin siihen käsitykseen, että ministeri von Born olisi valmis sovelluttamaan suojelulakia myöskin Mäntsälän uhkaavan tilanteen johdosta. Jatkuvassa keskustelussa selitti ministeri von Born m. m., että suojelulain voimaanoasetus voitaisiin seuraavana päivänä lauantaina ehkä hallituksessa esitellä, mainitsematta mikä siinä olisi esteenä. Keskustelun yhteydessä mainitsi hän myöskin siihen tapaan, että hänen olisi saatava avustusta suojelulain läpiviemiseen, mainitsematta miltä taholta hän sitä halusi, vielä vähemmin, että hän tässä suhteessa olisi pyytänyt Suojeluskuntain Yliesikunnan, jonka taholta juuri esitettiin suojelulain sovellettamista, avustusta, joka olisikin edellyttänyt, että hän olisi ilmoittanut minkälaista avustusta hän halusi, tai millä taholla Suojeluskuntain Yliesikunnan olisi vaikutettava, että suojelulaki olisi voimaan saatu. Tästä sangen ylimalkaisesta keskustelusta en saanut varmaa käsitystä siitä, mikä oli ministeri von Born'in tarkoituksena asetukseen nähden: esitelläkö asetus lauantai-aamuna valtioneuvostossa vai eikö.

Saamani määräyksen mukaisesti ilmoittaudivin Tasavallan Herra Presidentille heti sisäasiainministeri von Born'in luona tapahtuneen käynnin jälkeen. Tasavallan Herra Presidentille esitin keskusteluni sisäasiainministeri von Born'in kanssa siihen tapaan kuin edellä olen esittänyt. Selitin, painostaen huolestumistani tilanteeseen nähden, että Suojeluskuntain Yliesikunnassa harkittiin se erittäin vakavaksi, koska oli todennäköistä, että aseistettu poliisivoima tulisi suojaamaan tohtori Erich'in esitelmätilaisuutta, joten Mäntsälän kiihtyneillä miehillä ei ollut mahdollisuutta muuten kuin asevoimin estää tämä tilaisuus.

Iltapäivällä 26/2 selitin käyntini sisäasiainministeri von Born'in ja Tasavallan Presidentin luona esimiehelleni Suojeluskuntain Yliesikunnan esikuntapäällikkö eversti Palojärvelle, tilaisuudessa, jossa oli läsnä myöskin everstiluutnantti Suolahti. Tässä tilaisuudessa antoi eversti Palojärvi määräyksen everstiluutnantti Suolahdelle, että hänen oli matkustettava Hämeenlinnaan ja toimittava kaikin tavoin mielialan rauhoittamiseksi piirissään ja ennenkaikkea valvoa, että miehiä Etelä-Hämeen suojeluskuntapiiristä ei me-

nisi Mäntsälään suojeluskuntapukimissa ja suojeluskunta-aseilla varustettuna.

Helmikuun 27 p:nä aamulla tuli Yliesikuntaan kapteeni Vickström'in toimesta Mäntsälässä pidetyn Mäntsälän suojeluskunnan esikunnan kokouksen pöytäkirja, joka kuuluu seuraavasti:

„Pöytäkirja tehty Mäntsälän suojeluskunnan esikunnan kokouksessa Saaren kartanossa 26. 2. 32 klo 15,00. Saapuvilla kaikki esikunnan jäsenet ja aluepäällikkö Väinö Kivinen.

1 §.

Päätettiin lähettää Suojeluskuntain Yliesikunnalle seuraava kirjelmä: Mäntsälän suojeluskunnan esikunta on tänään pitämässä kokouksessa keskustellut paikkakunnalla vallitsevan kiihkeän mielialan johdosta, joka tietomme mukaan saattaa ensi lauantaina Ohkolassa pidettävän sosialistisen puhetilaisuuden yhteydessä aiheuttaa mitä vakavimpia seurauksia ja on esikunta katsonut välttämättömäksi pyytää Suojeluskuntain Yliesikuntaa tekemään voitavansa, jotta mainitun tilaisuuden pitäminen rauhattomuuksien välttämiseksi estettäisiin.

Pöytäkirja paikalla luettu ja päätöksen mukaiseksi havaittu.

Aluepäällikkö Väinö Kivinen.

Esikunnan jäsenet:

K. K. de la Chapelle.
Anton Jokinen.

Kalle Gestrin.
Henrik Herlevi.

Otteen oikeaksi todistavat:

Väinö Kivinen.

Anton Jokinen."

Esikuntapäällikkö, eversti Palojärven määräyksestä ilmoit-
tauduin sisäasiainministeri von Born'ille 27. 2 klo 11,30 tar-
koituksella saada selvää siitä, tultaisinko tohtori Erich'in
puhetilaisuus kieltämään suojelulain perusteella vai eikö ja
esittääkseni Mäntsälän suojeluskunnan pöytäkirjan hänelle.
Ministeri von Born luki pöytäkirjan sanomatta sen johdosta
mitään erikoista, vaan lausui, että oli kovin valitettavaa, jos

suojeluskuntalaiset ottaisivat osaa mahdollisiin järjestyshäiriöihin Ohkolan työväentalolla lauantai-iltana tohtori Erich'in puheen estämiseksi. Syntyi lyhyt keskustelu ministeri von Born'in suojeluskuntalaisia koskevan lausunnon johdosta, jonka aikana esitin käsitykseni tässä suhteessa samaan tapaan kuin edellisenä päivänä, mainiten käsityksenäni, että suojeluskuntalaisina he eivät tulisi esiintymään, sillä on tässä suhteessa annettu ankarat määräykset. Lausuin myöskin käsityksenäni, että mielipiteet ja mieliala Mäntsälässä ovat nyt niin kiihtyneet, että suojeluskuntajärjestön kaaderi ei voi enempää asiain kulkuun vaikuttaa kuin mitä se on tehnyt. Erotessamme lausui ministeri von Born, heti tekemäni muistiinpanomerkinnän mukaan: „Toivottava on, että suojeluskunnat eivät ota osaa tapahtumien kulkuun”, johon vastasin käsitykseni olevan, että näin ei tapahtuisi. Mitään lupausta siitä, että ketään suojeluskuntalaisia ei ottaisi osaa lauantaina Mäntsälän Ohkolan työväentalolla mahdollisesti sattuviin järjestyshäiriöihin tai että suojeluskuntalaisina ei siellä esiinnyttäisi, en ole Suojeluskuntain Yliesikunnan puolesta antanut, vielä vähemmin mitään sellaista, jonka vastaehtona olisi ollut, että ministeri von Born ei tulisi pyytämään virka-apua suojeluskunnilta mahdollisten järjestyshäiriöiden sattuessa. Tällaisen lupauksen antaminen monituhatlukui- seen järjestöön nähden oli sinänsä jo mahdottomuus.

Tapaamisemme aikana ei ministeri von Born maininnut mitään suojelulaista.

Heti tultuani sisäasiainministeri von Born'in luota esitin käyntini tulokset ja siellä tapahtuneen keskustelun esimehelleni eversti Palojärvelle.

Käyntini ministeri von Born'in luona lauantai-aamuna 27/2 antoi minulle varman vakaumuksen siitä, että tohtori Erich'in puhetilaisuutta ei saman päivän iltana tultaisi kieltämään, joten hän, kertomukseni ensi osassa lausumat seikat huomioonottaen tulisi aseistetun poliisivoiman suojaamana pitämään esitelmänsä Ohkolan työväentalolla. Toiselta puolen oli varma vakaumuksemme Suojeluskuntain Yliesikunnassa että mäntsäläisten mieliala oli niin kiihtynyt, että he tulisivat tavalla taikka toisella estämään tämän puhetilaisuuden. Koska oli otettava huomioon, että huolimatta Mäntsälän suojeluskuntalaisille lausutuista määräyksistä ja ohjeista, että väkivaltaisuuksia ei saisi tapahtua, sellainen mahdollisuus kiihtyneen mielialan vuoksi sittenkin oli olemassa, määräsi esikuntapäällikkö eversti Palojärvi Suojelus-

kuntain Päälystökoulun johtajan, everstiluutnantti Wichmann'in sekä Pohjois-Uudenmaan sk.-piirin v. a. piiripäällikön kapteeni Wickström'in seuraamaan tapahtumia Ohkolan työväentalolla lauantaina 27/2. 32 sekä vaikuttamaan asioiden rauhalliseen kulkuun, mikäli heillä harkintansa mukaan siihen oli tilaisuutta, ollen heidän velvollisuutensa ennen kaikkea vaikuttaa siihen suuntaan, että mitään verenvuodatusta ei tapahtuisi ja, jos sellaista todella sattuisi, toimimaan niin, että se rajoittuisi mahdollisimman vähin.

27/2 32 klo 21,00 tienoilla sai m. m. allekirjoittanut everstiluutnantti Wichmann'ilta raportin, että Ohkolan työväentalolla oli sattunut laukaustenvaihtoa, mutta mitään verenvuodatusta ei ollut tapahtunut sekä että mielenosoittajat olivat palaamassa kotiin ja että tohtori Mikko Erich oli tullut estetyksi pitämästä aikomaansa puhetta. Ketään suojeluskuntapukuista ei hän ollut huomannut, eikä myöskään sellaisia, joista olisi joltisellakaan varmuudella voinut sanoa, että niillä oli suojeluskunnille kuuluvat aseet.

28/2. klo 3 tienoilla ilmoitti allekirjoittaneelle everstiluutnantti Susitaival Keravalta hänelle ilmoitetun, että mielenosoitukseen osaaottaneet joukot olivat kääntyneet kotimatalla takaisin menen Mäntsälän suojeluskuntatalolle, jonka he olivat ottaneet haltuunsa päätöksellä pysyä siellä. Everstiluutnantti Susitaival ilmoitti, että aineena tähän oli ollut joukkojen keskuuteen levinnyt huhu, että maaherra Jalander oli määrännyt kaikki Ohkolan työväentalon tapahtumaan osaaottaneet vangittaviksi, jota huhua oli ollut omiaan vahvistamaan se, että maanviljelijä Albert Vuoren luona olivat poliisiviranomaiset käyneet tarkoituksella vangita hänet. Tässä he kuitenkin eivät olleet onnistuneet, koska maanvilj. Vuori oli silloin ollut Mäntsälän suojeluskuntatalolla toisten mukana. Tiedon näistä tapahtumista olivat tuoneet everstiluutnantti Susitaipaleelle Mäntsälän aluepäällikkö Kivinen ja maanviljelijä Vuori. Everstiluutnantti Susitaival ilmoitti samalla, että mieliala oli Mäntsälän suojeluskuntatalolle kokoontuneiden keskuudessa kiihtynyt ja jyrkkä sikäli, että he eivät sieltä poistuisi ennenkuin oli varmuus siitä, ettei heitä vangittaisi ja sisäasiainministeri von Born ja maaherra Jalander olivat jättäneet virkansa. Samalla kerralla puhuin myöskin aluepäällikkö Kivisen kanssa, joka selitti asian samaan tapaan kuin everstiluutnantti Susitaival. Tiedusteluuni, onko aluepäällikkö Kivisellä mahdollisuuksia vaikuttaa joukkojen hajaantumiseen kotiseu-

duilleen, ilmoitti tämä varmana vakaumuksenaan, että näitä mahdollisuuksia ei nyt ollut olemassa. Tällä hetkellä ja asioiden näin ollen en katsonut olevan muuta tehtävissä kuin määrätä aluepäällikkö Kivisen saattamaan Pohjois-Uudenmaan suojeluskuntapiirin v. a. piiripäällikölle kapteeni Wickström'ille, joka tällöin ei ollut piiriesikunnassa, tiedoksi määräykseni, että hänen oli pikimiten mentävä Mäntsälään suojeluskuntatalolle seuraamaan tapahtumien kulkua ja heti sinne saavuttua ottaa yhteys kanssani.

Heti edelläolevan puhelinkeskustelun jälkeen ilmoitin asiasta eversti Palojärvelle ja Tasavallan Presidentin adjutantille eversti Heikki Kekonille.

Klo 7 tienoilla soitti kapteeni Wickström Mäntsälästä ja ilmoitti, että Mäntsälässä ei ollut suojeluskuntapukuisia miehiä eikä suojeluskunta-aseilla varustettuja, vaan että sinne oli saapunut viisi miestä aseistettuina ja suojeluskuntapuvuissa, mutta oli hän ne saanut käännetyksi takaisin kotipaikkakunnalleen, samoin olivat tehneet myöskin kaksi kuorma-autollista suojeluskuntapukuisia miehiä, jotka Kärkölästä olivat matkalla Mäntsälään saatuaan tietää kapteeni Wickström'in käskyn, mikäli oli kuullut. Samalla lausui hän oletuksen, että Mäntsälään oli odotettavissa miehiä lähipaikkakunnilta. Samalla ilmoitti kapteeni Wickström, että hänen vaikutusvaltansa ei riittänyt miesten poislähtöön vaikuttamaan. Määräsin kapteeni Wickström'in toistaiseksi jäämään Mäntsälään seuraamaan tilanteen kehitystä ja huolehtimaan siitä, että, jos suojeluskuntapukuisia miehiä saapuisi Mäntsälään, nämä palaisivat kotiseuduilleen, ja vaikuttamaan siihen, että kaikki muutkin lähtisivät koteihinsa.

Tästä puhelinkeskustelusta ilmoitin eversti Palojärvelle ja Tasavallan Presidentin adjutantille, eversti Kekonille.

28/2. klo 9 tienoissa selitin käskystä tilanteen sellaisena kuin se edellä on kuvattu Tasavallan Herra Presidentille sekä mainitsin, että olimme määränneet kapteeni Wickström'in Mäntsälään estämään suojeluskuntapukuisten ja -aseisten miesten saapumisen sinne ja vaikuttamaan mikäli mahdollista sinne kokoontuneiden poistamiseksi sieltä, jossa suhteessa toiveet eivät tuntuneet olevan suuret.

28/2. päivällä saapui everstiluutnantti Wichmann komennettuna Helsinkiin tekemään selvää tapahtumista ja tilanteesta Mäntsälässä. Tämän selostuksen johdosta päätti esikuntapäällikkö eversti Palojärvi, että hän henkilökohtaisesti, mukanaan everstiluutnantti Wichmann ja allekirjoittanut,

menisivät selittämään tilannetta Suojeluskuntain Ylipäällikölle Tasavallan Herra Presidentille. Tähän järjestäytyikin tilaisuus klo 14,00 tienoilla. Tasavallan Presidentille selitettiin tilanne saatujen raporttien perusteella antaen everstiluutnantti Wichmann suullisen selostuksen tapahtumista Ohkolan työväentalolla sekä lausui vakaumuksenaan, että sellaisena kuin tilanne nyt oli, näytti vaikealta saada miehet hyvällä poistumaan Mäntsälästä kotiseuduilleen. Keskustelu päättyi siihen, että Tasavallan Herra Presidentti määräsi everstiluutnantti Wichmann'in ja allekirjoittaneen tekemään selvää sisäasiainministerille tapahtumista Ohkolassa ja sen jälkeen Mäntsälässä.

Sisäasiainministeri von Born'in määrämänä aikana muistaakseni klo 15,30 ilmoittautuivat everstiluutnantti Wichmann ja allekirjoittanut sisäasiainministeriössä ministerin virkahuoneessa ministeri von Born'ille. Tässä tilaisuudessa selitti everstiluutnantti Wichmann tilanteen sellaisena kuin hän oli sen havainnut Ohkolan työväentalolla käsityksensä mukaan runsaslukuisten toispaikkakuntalaisten yhdessä mäntsäläisten kanssa ehkäistessä tohtori Erich'in puhetilaisuuden. Sisäasiainministeri von Born tuntui olevan hieman kiihtynyt moittien everstiluutnantti Wichmann'ia siitä, että hän ei ollut ilmoittanut läsnäolostaan Ohkolan työväentalolla siellä olleille poliisiviranomaisille sekä ihmetteli, että everstiluutnantti Wichmann ja kapteeni Wickström eivät olleet voineet vaikuttaa tapahtumien rauhalliseen kulkuun. Tähän everstiluutnantti Wichmann selitti olleensa siinä käsityksessä koko ajan, että Mäntsälän piirin nimismies Laitinen olisi ollut tietoinen aluepäällikkö Kivisen kautta siitä, että hän, kapteeni Wickström ja aluepäällikkö Kivinen tulisivat olemaan tapahtumia seuraamassa Ohkolan työväentalolla k. o. tilaisuudessa, sillä aluepäällikkö Kivinen pyrki puhe-lyhteyteen nimismiehen kanssa Ohkolan asian johdosta vielä silloin, kun miehiä kerääntyi Mäntsälään lähteäkseen Ohkolaan. Everstiluutnantti Wichmann ja kapteeni Wickström olivat silloin aluepäällikkö Kivisen luona Mäntsälässä. Myöhemmin on aluepäällikkö Kivinen kuitenkin ilmoittanut, ettei hän onnistunut k. o. yhteyttä nimismiehen kanssa saamaan. Huomattakoon tässä yhteydessä, että suojeluskuntaviranomaisilla ei ollut mitään velvollisuutta ottaa yhteyttä poliisiviranomaisten kanssa, sitä suuremmallakaan syyllä kun, enempää sisäasiainministeri neuvotellessaan allekirjoittaneen kanssa, kuin poliisiviranomaisetkaan eivät tehneet

minkäänlaista ilmoitusta suojeluskuntaviranomaisille siitä, tulisivatko poliisiviranomaiset ja miten esiintymään Ohkolan työväentalolla. Everstiluutnantti Wichmann'in vakauksen mukaan he eivät voineet vaikuttaa rauhoittavasti tapahtumien kulkuun m. m. siksi, että sotilaallista arvovaltaansa, ylen kiihtyneen mielialan ja sen kautta, että huomamaansa osanottajat olivat tuntemattomia ja siviilipuvuissa ja kaikista päättäen omin asein, ei olisi arvosteltu niin, 'että heillä olisi ollut jotain mahdollisuutta saada osanottajia seuraamaan käskyjään, ja lisäsi, että poliisivirkailijoiden maltillinen ja tahdikas esiintyminen oli omiaan estämään verenvuodatuksen Ohkolan työväentalolla sekä että hän ei ollut huomannut ketään suojeluskuntapukuista, eikä henkilöitä, joista olisi joltisellakaan varmuudella voinut sanoa, että niillä oli suojeluskunnille kuuluvat aseet; myöskin k. o. tilaisuudessa toiminnassa kuultu Bergmann-konepistooli on ase, joita yksityisetkin omistavat.

Ministeri von Born selitti, että häiriön Ohkolan työväentalolla olivat toimeenpanneet suojeluskuntalaiset, sillä se oli täysin sotilaallisesti järjestetty ja tapahtui estäjien taholta toiminta siellä sotilaallisten komentojen mukaisesti. Tähän vastasin, että ministerin lausuma oletamus oli ehkä lähellä, mutta mikäli olen everstiluutnantti Wichmann'in kertomuksesta saanut oikean kuvan, niin sotilaallinen toiminta kokouksen estäneiden puolelta ei suinkaan ollut erikoisemmin taidokkaasti sotilaallisesti järjestetty, joten sen järjestämiseen ei erikoista sotilaallista koulutusta tarvittu, vaan riitti siihen hyvin kunkin asevelvollisuusaikanaan saama harjaantuminen ja, mitä erittäin tulee alipäällystöön, sen reserviharjoituksissa saama kertauskoulutus, joten Herra Ministerin esittämä todistus sotilaallisesta toiminnasta, joka ehdotomasti osottaisi, että toimeenpanijat olivat suojeluskuntalaisia, ei suinkaan sellaisenaan pitänyt paikkaansa. Ministeri von Born lausui, että poliisiviranomaiset olivat toimineet juuri niinkuin niiden pitikin toimia, sillä muu toiminta kuin mitä siellä tapahtui, ei voinut tulla kysymykseenkään sen johdosta, että poliisiviranomaiset olivat joutuneet tekemisiin sotilaallisesti järjestyneiden joukkojen kanssa. Ministeri von Born kysyi allekirjoittaneelta, oliko lauantaina esittämissäni Mäntsälän suojeluskunnan esikunnan pöytäkirjan allekirjoittajien joukossa eräs nimeltään mainitsemansa henkilö, jonka nimeä en nyt muista, joka oli tullut pidätetyksi Ohkolan työväentalolla iltamatilaisuudessa sen häiritsijänä.

Tähän vastasin, etten voinut sitä tällä hetkellä muistaa, vaan epäilin, että näin ei ollut asianlaita, johon ministeri von Born vastasi, että hän muistelee asianlaidan näin olleen, lisäten vielä, että täten on mukana Ohkolan työväentalolla epäjärjestystä aikaansaamassa ollut suojeluskunnan esikunnan jäsenkin. Mainittakoon, että ministeri von Born'in tarkoittama henkilö ei kuulu suojeluskunnan esikuntaan.

Tässä tilaisuudessa ilmoitti everstiluutnantti Wichmann, että maaherra Jalanderin käskystä oli Tuusulan nimismies käsenyt hänet kuulusteltavaksi läsnäolonsa vuoksi Ohkolassa k. o. iltana, asetuksen määräyksen vastaisesti ilmoittamatta tästä mitään hänen esimiehilleen. Ministeri von Born mainitsi edellä olevan johdosta, että hän tulisi huolehtimaan, että viranomaiset tässä suhteessa tulevat seuraamaan asetuksen määräyksiä, sekä että everstiluutnantti Wichmann'in ei tarvitse alistua k. o. kuulusteluun, kun hän oli nyt saanut selvityksen asiaan. Lopuksi mainitsi sisäasiainministeri von Born: Herrat kai tietävät, mitä Mäntsälässä nyt tapahtuu, kuinka ne ovat muodostaneet oman esikuntansa, tottelevat vain omia päälliköitään, tiedustelematta lähemmin tätä koskevia seikkoja. Vastasimme: tiedämme kyllä. Tähän päättyi käyntimme sisäasiainministeri von Born'in luona.

Esikuntapäällikkö eversti Palojärven kanssa tilannetta harkitessa käynnin jälkeen ministeri von Born'in luona johduttiin tulokseen, että tilanne tällä hetkellä oli aivan epäselvä, eikä ollut myöskään tietoa mihin suuntaan se tulisi kehittymään ja inistä syvimmältä oli kysymys Mäntsälässä. Tämän johdosta määräsi eversti Palojärvi everstiluutnantti Wichmann'in ja allekirjoittaneen matkustamaan Mäntsälään ottamaan tilanteesta selvää ja vaikuttamaan, mikäli siihen oli mahdollisuuksia, siellä olevien miesten pois lähtemiseksi. Näin saamansa määräyksen mukaan matkustivat allekirjoittanut ja everstiluutnantti Wichmann 28/2. Mäntsälään saapuen sinne klo 20,00 tienoilla. Matkalla havaitsivat he, että Mäntsälään sijoittuneet miehet olivat järjestäneet vartioteille ja järjestäneet muutenkin toimintansa sotilaalliseen tapaan. Mäntsälän suojeluskuntatalolle saavuttaessa oli siellä paljon liikettä. Ensimmäisiä tehtäviä oli saada selvitettyksi, mikä oli syynä miesten jäämiseen Mäntsälään. Tällöin minulle annetuista selityksistä tulin siihen käsitykseen, että miesten jääminen Mäntsälän suojeluskuntatalolle oli yksinomaan johtunut siitä, että miesten tietoon oli tullut, että Uudenmaan läänin maaherra Jalander olisi määrännyt kaikki

Okkolan työväentalolla sattuneisiin tapahtumiin osaaottaneet vangittaviksi, jolloin he, suojatakseen itseään tätä toimenpidettä vastaan, olivat jääneet paikoilleen, joten tapahtunut oli ehdottomasti ennakolta suunnittelematon ja siten aivan tilapäinen sattuma. Nimenomaan kysymyksiäni ja tiedustelujeni johdosta vakuutettiin, että Lapuan Liikkeen johdolla ei ollut mitään tekemistä miesten tänne jäämisen kanssa ja että vaatimuksia heillä oli, että he voisivat vapaasti päästä kotiinsa, sekä että heidän vaatimuksensa nyttemmin oli kiteytynyt siihen, että he eivät Mäntsälästä poistuisi ennenkuin sisäasiainministeri von Born ja maaherra Jalander olivat eronneet viroistaan, tuntuen allekirjoittaneesta siltä, että kiteytymässä oli ajatus, että koko hallituksen olisi vaihduttava. Allekirjoittanut tuli näistä keskusteluista vakuutetuksi, että mäntsäläisillä ei ollut pyrkimyksenä muuttaa valtiomuotoamme toimenpiteittensä kautta Mäntsälässä. Vakuutettiinpa lisäksi, että jos tällaisia pyrkimyksiä ilmeneisi, niin siellä olevat joukot lähtisivät kotiin niitä tukematta. Kysyin erikoisesti, tulisiko tilanne muuttumaan, jos joltakin taholta tahdottaisiin ajaa laajemmalle tähtääviä pyrkimyksiä kuin mitä minulle oli selitetty ja vastattiin silloin varmana voitavan pitää, että miehistö ei tulisi hyväksymään tällaisia hankkeita. Keskusteluissani siellä olevien henkilöiden kanssa totesin mielialan erittäin kiihtyneeksi ja katkeraksi sisäasiainministeri von Born'ia ja maaherra Jalanderia vastaan sekä että mieliala edellä esittämiäni vaatimusten toteuttamiseksi tuntui järkähtämättömältä. Samoin havaitsin, että ei ollut erikoisempaa mahdollisuutta vaikuttaa siihen, että miehet olisivat sinä iltana lähteneet pois Mäntsälästä. Tähän mielialaan osittain oli vaikuttamassa eri paikoista Suomea saapuneet tiedot, joiden mukaan Mäntsälään saapuisi miehiä heitä auttamaan. Mikäli sain tietooni, olivat sunnuntai-aamuna Mäntsälän suojeluskuntatalolle jääneet soitelleet eri puolille maata ilmoittaen tilanteesta Mäntsälässä samalla esittäen pyynnön, että saavuttaisiin heidän pyrkimyksiään tukemaan. Mielialan vakavuuden ja päättävyyden sain erittäin todeta, kun mäntsäläisten tietoon oli tullut, että armeijan joukkoja oli alettu siirrellä heidän käsityksensä mukaan Mäntsälää kohti. Tämän johdosta oli mieliala erittäin vakava, mutta päättäväinen. Kuului vakavien miesten suusta lausuntoja, että armeija saapi tulla heidät tuhoamaan Mäntsälään, mutta paikoiltaan he eivät liiku. Olin puheluista huomaavinani, että päivän kuluessa oli usealta

paikkakunnalta Suomea pistäytynyt Mäntsälässä tilanteesta selvänottajia. Tultuamme everstiluutnantti Wichmann'in kanssa siihen tulokseen, että tällä kertaa emme voineet vaikuttaa tilanteen ratkaisemiseksi ja kun olimme käsityksemme mukaan saaneet ainakin suurin piirtein siitä selvän, lähdimme pois Mäntsälästä saapuen allekirjoittanut Helsinkiin maanantai-aamuna 29/2. klo 3. Arvostelin tilanteen Mäntsälässä seuraavaksi: mieliala oli kiihtynyt ja päättäväinen asetettujen vaatimusten läpiviemiseksi, erikoista sotilaallista järjestäytymistä ei vielä ollut havaittavissa. Mäntsälän tapahtuma oli käsitettävä aivan irralliseksi mistään suunnitelmista riippumattomaksi tapahtumaksi, joka voi aiheuttaa liikehtimistä muuallakin Suomessa. Täten muodostui vakaukseni, että syntynyt selkkaus täytyi valtiovallan arvovalalla rauhallisin keinoin saada järjestetyksi.

Maanantaina 29/2. esitin aamulla käsitykseni ja huomioni asiasta kenraali Malmbergille, joka tänä aamuna oli saapunut Karjalasta Helsinkiin ja eversti Palojärvelle. Saamani määräyksen mukaisesti seurasin mukana kenraali Malmberg'ia ja eversti Palojärveä valtioneuvostoon, johon heidät oli kutsuttu klo 11,00. Valtioneuvostossa, pääministerin virkahuoneessa olivat kokoontuneina Tasavallan Herra Presidentti, v. t. pääministeri Niukkanen, puolustusministeri Lahdensuo, kenraali Malmberg, eversti Palojärvi ja allekirjoittanut. Puuttumatta lähemmin tilaisuudessa lausuttuihin mielipiteisiin totean tässä vain Tasavallan Herra Presidentin ratkaisun, joka oli, että kenraalien oli tultava yksimielisyyteen tilanteesta ja esitettävä ajatuksensa hänelle sen jälkeen, kaiken tuli tapahtua mahdollisimman pian. Jouduin kenraali Malmbergin kanssa Yleisesikuntaan, jossa Sotaväen Päällikön, kenraali Sihvon huoneeseen olivat kokoontuneet kenraali Sihvo, kenraali Österman, kenraali Malmberg, kenraali Oesch ja allekirjoittanut. Tässä tilaisuudessa esitin huomioni Mäntsälästä ja käsitykseni tilanteesta sellaisena kuin se edellä on esitetty. Allekirjoittaneen läsnäollessa ei mitään ratkaisuja tehty ja käsitykseni on, että tällöin ei myöhemminkään mitään sellaista tapahtunut, vaan hajaantuivat kenraalit todennäköisesti sen johdosta, että muistaakseni kenraali Sihvo kutsuttiin valtioneuvostoon.

Kenraali Malmberg määräsi 1/3. everstiluutnantti Wichmann'in matkustamaan Mäntsälään, josta matkasta hän m. m. minulle on kertonut seuraavaa:

„1. 3. n. klo 17,00 ajoissa soitti kenraali Malmberg Päälystökoululle ja käski allekirjoittaneen matkustamaan Mäntsälään Tasavallan Presidentin toivomuksesta ottamaan selvää tilanteesta ja aikomuksista. Mukanani seurasi pyynnöstäni tällä matkalla kapteeni Wickström, jolle Mäntsälässä ollessani myöhemmin annoin kehoituksen palata yksin takaisin Keravalle.

Kun lähestyin Mäntsälän seutuja, havaitsin, että sikäläisiä järjestelyjä ja toimenpiteitä oli huomattavasti sotilaalliselta kannalta arvostellen äskettäin parannettu. Kun tulin perille, oli Mäntsälässä pankinjohtaja Koivisto. Pyysin johtohenkilöitä sk.-talon erääseen huoneeseen, voidakseni heidän kanssaan keskustella hetkisen. Keskustelun aikana pyysin, että he esittäisivät aikomuksensa ja käsityksensä tilanteestaan. Omaa tilannettaan tuntuivat he pitävän valoisana ja mieliala näytti huomattavasti kehittyneen yhä päättäväisemmäksi. Mitä heidän aikomuksiinsa tuli, niin sanoivat he olevansa nyt toisen johdon määräyksen alaisia ja selittivät Mäntsälässä olevat joukot jonkinlaiseksi kärkijoukoksi, joka aikoo edelleenkin siellä pysyä. Minulle ilmoitettiin, että olisi syytä jatkaa matkaa Lapuan Liikkeen johdon luo saadakseni haluamani tiedot. Soitin ehdotuksen johdosta kenraali Malmbergille, joka kehoitti allekirjoittanutta täydentämään tietojaan ehdotetun matkan avulla. Allekirjoittaneelle luovutettiin opas, jonka piti tietää Lapuan Liikkeen oleskelupaikka. Tämä opas johdatti allekirjoittaneen Hämeenlinnaan, josta sanoi saavansa täyden selvyyden k. o. johdon silloisesta olinpaikasta. Niin ei kuitenkaan käynyt. Allekirjoittaneeseen suhtauduttiin hyvin hermostuneesti ja epäillen, nähtävästi siitäkkin syystä, että olin outo paikkakunnalla. K. o. tilanteesta, en nähnyt muuta mahdollisuutta kuin palata takaisin Mäntsälään samana yönä. Mäntsälässä olin harmistunut turhasta matkasta. Minulle selitettiin, että johto oli joutunut muuttelemaan oleskelupaikkaansa siinä määrin, että sen löytäminen on sen takia mennyt hukkaan. Pyysin kuitenkin Mäntsälässä, että johdolle ilmoitettaisiin minun pyrkineen yhteyteen sen kanssa. Myöhemmin tulinkin siihen käsitykseen, että ilmoitus oli saatettu perille. Keskusteltuani vielä jonkin aikaa Mäntsälässä jatkoin matkaa edelleen suoraan Helsinkiin siinä varmassa vakaumuksessa, etteivät Mäntsälässä olevat joukot alkaisi vielä lähipäivinäkään poistua sieltä. Eversti Palojärven kotona selostin matkani hänelle sekä kenraali Malmbergille. Tilaisuuteen saapui myö-

hemmin myös everstiluutnantti Rihtniemi. Näin olin suorittanut tämän matkani, joka alkoi 1. 3. klo 18,30 Päälystökoululta ja päättyi 2. 3. klo 8,30 Helsingissä."

Kun tilanteeseen Mäntsälässä ei näyttänyt tulevan mitään selvyttä ja kun sotilaalliset toimenpiteet näyttivät johtavan siihen, että aseellinen yhteenotto armeijan ja Mäntsälässä olevien joukkojen välillä ei ollut vältettävissä, johdettiin kenraali Malmberg 3/3 illalla ehdottamaan Tasavallan herra Presidentille, että allekirjoittanut lähtisi Mäntsälään tarkoituksella saada joukot poistumaan kotipaikoilleen.

Kenraali Malmbergin kanssa saapui allekirjoittanut yleisesikuntaan päämajaan, jossa silloin olivat Tasavallan Presidentti, puolustusministeri Lahdensuo, kenraali Oesch, kenraali Österman, kenraali Sihvo ja kenraali Malmberg, jolloin matkani Mäntsälään esiteltiin ja antoi Tasavallan Presidentti klo 23,00 allekirjoittaneelle seuraavan määräyksen:

„Määrään everstiluutnantti Elja Rihtniemen Suojeluskuntain Yliesikunnasta tiedoksi saattamaan Mäntsälässä oleville joukoille maaliskuun 2 p:nä 1932 radiossa antamani julistuksen.

Helsingissä, maaliskuun 3 p:nä 1932.

Tasavallan Presidentti *P. E. Svinhufvud.*

L. Malmberg
Suojeluskuntain Päällikkö."

Kenraali Malmberg määräsi mukaani sk. päälystökoulun johtajan, everstiluutnantti Wichmannin. Kello 21,00 lähdin Helsingistä, liittyen päälystökoululla mukaan everstiluutnantti Wichmann, jonka kanssa saavuvin Mäntsälään suojeluskuntatalolle, jonne tulostani olin ilmoittanut 4/4 klo 3 tienoilla. Suojeluskuntatalolla tapasin ensimmäisenä luutnantti Vuorimaan, joka orientoi minua siellä vallitsevaan tilanteeseen nähden erikoisesti mainiten, että joukkojen mieliala oli kiihtynyt ja päättäväinen Mäntsälään jäämiseen nähden, huomauttaen, että vaikka johdon kanssa Mäntsälässä voisi päästä yksimielisyyteen, niin vaikeuksia varmasti kohtaisi joukkoihin nähden, joilla oli päätöksenä voittaa tai kaatua Mäntsälässä.

Tiedustellessani häneltä kenen johtohenkilön kanssa voisin siellä neuvotella, ilmoitti hän koko Lapuan liikkeen johdon olevan nyt Mäntsälässä lukuunottamatta kenraali Walleniusta. Pian saapuivatkin suojeluskuntataloon alakerran

kansliahuoneeseen Kosola, Sario ja Koivisto, ollen läsnä myöskin luutnantti Vuorimaa. Mieliala oli tilaisuudessa huomattavasti pingoittunut, joten keskustelujen alkuun oli vaikea päästä. Esitin kuitenkin Tasavallan Presidentiltä saamani määräyksen lukematta kuitenkaan hänen radiossa lukemaansa julistusta, koska sen ilmoitettiin olevan tunnetun. Konsuli Sario piti pitemmän puheen, jossa hän kosketeli viime vuosien poliittisten olojen kehitystä maassa, ollen puheen pääasiallisena sävynä, että heidän saamiaan lupauksia ei oltu valtiiovallan taholta voitu tai ei tahdottu täyttää. Tässä mielessä puhui erittäinkin Kosola. Käytin puheenvuoron, jossa esitin ajatukseni mikäli ne poikkesivat konsuli Sarion esittämästä käsityksestä ja koetin Mäntsälässä olevien joukkojen kannalta arvostella tilannetta johtuakseni siihen, että heidän kannaltaan ainoa ja järjellinen ratkaisu oli, että joukot Mäntsälästä poistuisivat. Mitään tuloksia keskustelusta ei ollut, vaan päätettiin asiaan palata aamulla. Kello oli tällöin noin 5.

Seuraavana aamuna 4/3 klo 9,00 jälkeen kokoontui Lappuan liikkeen johto erikoiseen huoneeseen, josta se noin ½ tuntia neuvoteltuaan siirtyi viereiseen huoneeseen. Tällöin muistaakseni Kosola esitti, että he olivat johtuneet siihen tulokseen, että joukot hajaantuisivat, mutta halusivat kuitenkin sitä ennen saada selvitystä lähemmin siitä, mitä Tasavallan Presidentin julistuksessa antamat lupaukset sisälsivät.

Ennenkaikeksi tuntui tällöin olevan huomion kohteena uuden hallituksen aikaansaaminen ja kysymys siitä, missä määrin ja miten tapahtuman jälkiselvittelyihin, kuten pidätyksiin ja rankaisemisiin ryhdyttäisiin. Tästä seikasta en luonnollisestikaan voinut mitään lähempiä selostuksia antaa.

Ehdotettiin, että presidentin luo lähetettäisiin lähetystö ottamaan edellämäinuita seikoista selvää, mikä tulikin päätökseksi. Lähetystöön tulivat tuomari Järveläinen Porvoosta, joka sillä viikolla oli asianajomatkalla Mäntsälän käräjillä sekä maanviljelijät Vuori ja Talanterä, kuuluen lähetystöön kai myöskin maanviljelijä Säkkinen, vaikkakaan en tätä nimeä tilaisuudessa huomioinut.

Ilmoitin lähetystöstä Tasavallan Presidentin adjutantille, eversti Kekonille, joka minun puhelimesta vastausta odottaessani ilmoitti, että Tasavallan Presidentti ottaisi lähetystön vastaan. Lähetystö lähti matkalle Helsinkiin klo 12 tienoilla. Everstiluutnantti Wichmann ja allekirjoit-

tanut lähtivät Helsinkiin klo 15,30 tienoilla koska katsoimme, että emme sillä kertaa voineet tilanteeseen vaikuttaa sen enempää. Huomioistani tältä matkalta on jäänyt erikoidesti mieleen, että sotilaallinen järjestys näytti joukkojen keskuudessa vallitsevan, että mieliala ei suinkaan ollut rauhoittumaan päin vaan päinvastoin sangen kiihtynyt, ja mikäli voin olettaa huomioitteni perusteella, johtui tämä siitä, että joukkojen keskuuteen oli levinnyt tieto, jonka mukaan johto neuvotteli antautumisesta ja omasta ilmoittautumisestaan poliisiviranomaisille ja tulin siihen vakaumukseen, että joukot olivat valmiit puolustamaan ja taistelemaan Mäntsälän kirkonkylässä.

En kuullut mainittavan, enkä saanut myöskään sitä käsitystä, että suunnittelujen alaisena olisi tai olisi ollut marssi Helsinkiin.

Paluumatkalla Mäntsälästä noin klo 17,00 tienoilla tapasimme Helsingistä Tasavallan Presidentin luota palaavan lähetystön Järvenpäässä eräässä kahvilassa. Lähetystö ilmoitti Tasavallan Presidentin puheessaan lähetystölle selittäneen uudistavansa radiopuheensa sisällön, mainiten josakin yhteydessä, tarkoittaen Mäntsälässä olevia, menkää rauhassa kotiin, mutta vastauksena toivomukseen, että kaikki pääsisivät rangaistuksetta, lausui Tasavallan Presidentti mielipiteenään, että joitakin täytyy tukistaa.

5/3 aamupäivällä soitti eversti Somersalo Mäntsälästä allekirjoittaneelle Suojeluskuntain Yliesikuntaan mainiten, että johtajat olisivat ehkä nyt valmiit ilmoittautumaan ja joukot palaamaan kotiseuduilleen, kun siitä saataisiin jonkunlaisia neuvotteluja käyntiin. Koska olin tullut edellisillä matkoillani siihen vakaumukseen, että Mäntsälässä olevat joukot eivät taistelutta missään tapauksessa luovuttaisi aseitaan, johduin ajatukseen, että koettaisin päästä sellaiseen tulokseen, että joukot tunnustaisivat suojeluskuntajohdon käskynalaisuuden, jonka jälkeen ne voitaisiin sen alaisina joukkoina kuljettaa kotiseuduilleen aseineen ja muine tarveaineineen. Päivällä kenraali Malmbergin kanssa, jolle olin asian esittänyt menimme Yleisesikuntaan päämajaan, jossa silloin olivat läsnä Tasavallan Presidentti ja aikaajoittain kenraali Malmberg, kenraali Sihvo ja muistaakseni myöskin ministeri Lahdensuo ja ministeri Oesch. Tällöin esitin kenraali Malmbergin kehoituksesta Tasavallan Presidentille edelläolevan ajatuksen, jonka hän hyväksyi, samalla

määräten, että vangittavaksi määrättyjen henkilöiden oli ilmoitettava poliisiviranomaisille.

Ministeri Oesch jätti näistä henkilöistä minulle luettelon ollen siinä seuraavat nimet: Kosola, Wallenius, Koivisto, Sario, Eerolainen, Vuorimaa, Susitaival ja Somersalo. Ilmoitin puhelimitse Mäntsälään eversti Somersalolle edellämäintut poislähdön ehdot, jolloin hän ilmoitti, että johto ja joukot varmasti tulisivat näihin ehtoihin suostumaan. Ilmoitin tämän Tasavallan Presidentille ja määräsi hän laatimaan määräyksen asioiden järjestelyä varten. Saamani määräys oli seuraava:

„Määrään everstiluutnantti Elja Rihtniemen Suojeluskuntain Yliesikunnasta järjestämään Mäntsälässä olevien joukkojen kotiinlähdön ja ratkaisemaan sen yhteydessä ilmenevät kysymykset.

Helsingissä, maaliskuun 5 p:nä 1932.

Tasavallan Presidentti *P. E. Soinhufoud.*

Suojeluskuntain Pällikkö *L. Malmberg.*”

Kun ministeri Oesch jätti minulle luettelon vangittavaksi määrättyistä henkilöistä, lausui Tasavallan Herra Presidentti ministeri Oeschille: „Tämän jälkeen ei valtioneuvoston ole syytä antaa suojelulain perusteella vangitsemismääräyksiä, ei ainakaan minun tietämäntäni.” Klo 17,00 lähdin Helsingistä liittyen mukaan kenraali Malmbergin määräyksestä everstiluutnantti Wichmann. Eversti Somersalon puhelinkeskustelusta olin tullut siihen käsitykseen, että asiat olisivat Mäntsälässä täysin selvät ilmoittamallani tavalla. Tämän johdosta määräsi suojeluskuntain päällikkö everstiluutnantti Wichmannin Mäntsälässä olevien joukkojen päälliköksi siltä varalta, että asioiden kulku olisi suunnitelman mukainen. Everstiluutnantti Wichmann järjesti aktiiviupseerikurssin päällystökoululle valmiiksi siltä varalta, että heitä tarvittaisiin Mäntsälässä olevien joukkojen johtajatehtäviin. Koska oli luultavaa, että Mäntsälässä oli Pohjois-Uudenmaan piirin omaisuutta, määräsi v. t. piiripäällikkö Wickström kansliapäällikkö Wisurin ja sotilasohjaaja Iksen Mäntsälään ottamaan haltuunsa joukkojen sieltä poistuessa piirin mahdollisen omaisuuden.

Kello 20,00 tienoilla saavuttuamme Mäntsälään oli suureksi hämmästyksekseni tiellä sängen kaukana suojeluskuntatalolta kapteeni Weijola ja eversti Somersalo meitä vastassa ja pysähdyttivät automme kumpikin erikseen maini-

ten, että mieliala miehistön keskuudessa oli erittäin kiihdytynyt, joten he toivoivat, että sanamme asettaisimme hyvin rauhallisesti ja sopivasti, emmekä missään tapauksessa osoittaisi mitään komentavia tai määrääviä eleitä. Kun saavuimme suojeluskuntatalolle, niin näytti mieliala olevan todellakin kiihdyksissä päättäen kiivaasta liikehtimisestä huoneissa ja kiihkeäsävyyisistä keskusteluista, menimme aluepäällikkö Kivisen suojeluskuntatalon yläkerrassa olevaan asuntoon, jossa tapasimme Kosolan, Sarion ja hetkistä myöhemmin kenraali Walleniuksen, jonka ensi kerran tapasin Mäntsälässä. Jonkun aikaa saapumisemme jälkeen siirryimme yksityiseen huoneeseen keskustelemaan asioista, ollen läsnä muistini mukaan Kosola, "Wallenius, Sario, Wichmann ja allekirjoittanut. Mukana ei ollut Koivisto, sillä hän makasi kuumeessa. Esitin Tasavallan Presidentin antaman määräyksen, jonka jälkeen ryhdyttiin keskustelemaan vangittavaksi julistetuista henkilöistä. Tällöin ilmoitin ministeri Oeschiltä saamani luettelon mukaisesti keiden oli ilmoitettava. Tällöin virisi keskustelu siitä, mitenkä tulis käymään toisiin osallisiin nähden ja siitä, mitenkä laajalle oli ulotettava johtaja- ja yllyttäjäkäsitem. Tällöin ilmoitin, että tässä suhteessa en voi sanoa sen enempää kuin mitä Tasavallan Presidentti julistuksessaan on lausunut, mutta mitä omaan käsitykseeni tulee, niin päättäen siitä, että Tasavallan Presidentti määrätessään, että vangittavaksi määrättyjen oli ilmoitettava, oli heti tämän jälkeen ministeri Oeschille lausunut, että valtioneuvoston ei ole tämän jälkeen annettava suojelulain perusteella vangitsemismääräyksiä ei ainakaan ilman Tasavallan Presidentin tietämättä, lausuin käsityksenäni, että pidätyksiä ei tultane laajasti toimeenpanemaan ja että käsitettä johtaja ja yllyttäjä tulkittanee rajoitetusti. Vangittavaksi määrättyjen poliisiviranomaisille ilmoittautumisesta keskusteltaessa ilmoittivat he haluavansa ilmoittautua maanantaina 7 p:nä maaliskuuta, jotta he voisivat kuten he sanoivat, järjestää yksityisasiansa, jossa suhteessa konsuli Sario tuntui olevan erittäin huolestunut. Koska katsoin, että en ilman muuta voi tällaista lupausta antaa ja kun kenraali Wallenius kehoitti heti ottamaan selvän suostuttaisiinko siihen, että ilmoittautuminen saisi tapahtua vasta maanantaina, otin yhteyden päämajaan ja ilmoitin asiasta, jolloin ministeri Oesch mainitsi, että tällaiseen ehtoon ei voida suostua, vaan oli heidän heti ilmoitettava.

Tätä määräystä en katsonut vallitsevassa tilanteessa voiden saada menemään läpi, jonka johdosta koetin kulkea välitietä ja esitykseksi tulikin, että asianomaiset ilmoittautuisivat kello 10, 7.3., mutta olisivat väliajan poliisivalvonnan alaisina. Keskusteluissa kävi ilmi, että tässä vaiheessa oli mahdoton toteuttaa sitä suunnitelmaa, joka lähtiessään Helsingistä oli omaksuttu, vaan, oli, jos mieli asiaa lainkaan saada alkuun, muodosteltava ehdotukseni sellaiseksi, että joukot saisivat poistua oman johtonsa alaisina aseineen. Jos tällaiseen suostuttaisiin päämajassa, niin katsoin tärkeäksi, että rautateitse matkustavat vähän huomiota herättäen saataisiin pois kuljetetuksi, niin että he mahdollisimman vähän joutuisivat yleisön kanssa kosketuksiin. Siitä johtui, että esitin päämajalle, että joukot saisivat mennä heitä varten varatussa junassa. Kun näin pitkälle oli päästy, selitettiin johdon taholta, että joukkoihin nähden ei tilanne suinkaan ollut näin selvä, vaan täytyisi siinä tapahtua erinäisiä selvittelyjä ja mainittiin, että suotavaa ei ollut nykyisen tilanteen vallitessa allekirjoittaneen joukoille esiintyä. Kun asiat eivät näyttäneet edistyvän tulivat eversti luutnantti Wichmann ja allekirjoittanut siihen tulokseen, että oli syytä ehkä kutsua joukkojen päällystö koolle ja heille esittää asia ja saada selvyyttä heidän mielialastaan. Tämän ajatuksen johdosta neuvottelin kenraali Walleniuksen kanssa ja piti hän sitä sangen sopivana yrityksenä ja kehoitti koettamaan vaikuttaa päällystön mielialaan tällä tavalla.

Täten kutsutin joukkojen päällystön eri huoneeseen, ja selittelin nykyistä tilannetta ja koetin sitä käsitellä heidän kannaltaan johtuen siihen, että edullisinta olisi, että joukot hajaantuisivat. Tämän jälkeen esitin, että mielelläni kuulisin heidän ajatuksiaan asiasta. Heti huomasin, että selvittelylläni en ollut suinkaan päässyt toivomaani tulokseen, vaan näytti mieliala entistäänkin kiihtyneemmältä ja johduin ajattelemaan tilaisuuden nopeaa päättämistä sopivalla tavalla.

Mieliala oli niin kiihkeä, että kenraali Walleniuksen täytyi selvittelyllä ja puheella puuttua asiaan, samoin Kosolan ja puhuipa tilaisuudessa samaan suuntaan sangen voimakkaasti eversti Susitaival. Tällöin kutsui kapteeni Weijola allekirjoittaneen viereiseen huoneeseen mainiten, että tilaisuus olisi mitä pikemmin saatava lopetetuksi ja harkitsi hän tilanteen kovin vakavaksi.

Ollen samaa mieltä hänen kanssaan sainkin tilaisuuden poistua huoneesta kapteeni Weijolan käyttäessä puheenvuoron, joka tähtäsi mielen rauhoittamiseen ja sen käsityksen vakauttamiseen, että edullisinta oli, että joukot lähtisivät kotiseuduilleen. Katson, että kapteeni Weijolan esiintymisen tässä vaiheessa vaikutti erittäin rauhoittavasti mielialaan. Puhuttuaan näin suljettujen ovien takana jonkun aikaa sai kapteeni Weijola tilaisuuden lopetetuksi esiintyksen aikana luullakseni myös eversti Susitaival ja eversti Somersalo.

Tämän jälkeen syntyi tilanteen kehityksessä noin ½ tai tunnin tauko, jonka aikana kapteeni Weijola tiedusteli allekirjoittaneelta, oliko hänen ilmoitauduttava pidätettäväksi, jolloin lausuin, että hän ei ole vangittavaksi määrättyjen listalla, joten saamieni ohjeiden mukaan ei hänen nyt ilmoitauduttava. Myöhemmin sain tietooni, että kapteeni Weijola tuli Helsinkiin saavuttuaan vangituksi suojelulain perusteella sunnuntaiaamuna annetun määräyksen nojalla. Tästä määräyksestä ei minulle tehty minkäänlaista ilmoitusta.

Kenraali Walleniuksen toimesta joukot koottiin suojeluskuntatalon isoon saliin, jossa „Kytösavun aukeilla mailla” laulettua Kosola puhui. Puhe tähtäsi ja päättyi ajatukseltaan siihen, että joukot nyt hajaantuisivat. Sitten puhui kenraali Wallenius samassa hengessä. Tilaisuus päättyi kellon ollessa 24 tienoilla. Näiden puheiden vaikutus oli ilmeisesti mielialaa rauhoittava. 6. 3. kello 0,55 sanelin päämajaan seuraavasisältöisen ilmoituksen hyväksyttäväksi.

„Ilmoitan, että Kosola, Sario, Wallenius, Somersalo, Susitaival ovat kunniasanallaan luvanneet ilmoittautua maanantaiaamuna kello 10,00 Helsingin poliisilaitoksella saapuen Kosola, Sario, Wallenius, Somersalo tänä yönä mukana Helsinkiin asettuen asumaan Lapuan Liikkeen kansliaan, Sario ja Wallenius hotelli Carltoniin. Wallenius huomenna nähtävästi asuisi kotonaan Topeliuskatu 17 A. Somersalo Kulosaarella.

Koivisto on samoin luvannut ilmoittautua, mutta haluaa hän käydä kotonaan, mutta katsoen, että hän nähtävästi joutuisi tulemaan Helsinkiin sairaalaan, sillä hän makaa täällä sairaana kovassa kuumeessa. Susitaival jäisi Keravalle kotiinsa, mutta on hän valmis perhettään tavattuaan vaikka tänä yönä ilmoittautumaan poliisille Helsingissä. Joukot lähtevät edellytyksellä, että edellä oleva voi tapahtua heitä

varten varattavalla kolme vaunua käsittävällä junalla, joista yksi yhdistetty toisen ja kolmannen luokan vaunu ja kaksi pitkää kolmannen luokan vaunua Järvenpään asemalta Lapuulle mukanaan aseistuksensa ja oma päällystönsä.

Lähtö tapahtuisi kello 12 tienoilla päivällä oltuaan täällä sitä ennen kirkossa jumalanpalveluksessa.

Päätös syntyi sangen pitkien neuvottelujen jälkeen vaikuttaen ratkaisuun ratkaisevasti Kosolan ja kenraali Walleniuksen puheissaan esittämät mielipiteet.

Ehdoton vakaumukseni on, että vain edellä sanotuilla edellytyksillä joukot lähtevät kotiseuduilleen Mäntsälästä."

Ilmoituksen päämajassa otti vastaan everstiluutnantti Nurmi, Kosolan ja Walleniuksen kanssa odoteltuani vastausta ilmoitukseen noin tunnin ajan m. m. puhelinhuoneessa lähtivät Kosola ja Wallenius levolle, kun ei mitään lähempää ilmoitusta saapunut. Tämän jälkeen päätimme everstiluutnantti Wichmannin kanssa poistua Mäntsälästä, koska käsityksemme oli, että olomme siellä ei ollut omiaan edistämään asian ratkaisua, jos ilmoitukseeni tulisi kielteinen vastaus. Mukaani otin eversti Susitaipaleen, joka oli ilmoittautunut minulle pidätettäväksi. Kello 1 tienoilla saavuimme päällystökoululle Tuusulaan, johon yövyimme.

Aamulla olin puhelinyhteydessä v. t. pääministerin Niukkasen, ministeri Oeschin, eversti Kekonin ja eversti Erik Heinrichsin kanssa, joka lupasi puolestaan kiiruhtaa ratkaisua ilmoitukseeni nähden. Kun vastaus viipyi, käsitin, että ehdotustani ei sellaisenaan oltu hyväksytty.

Päivällä tiedustellessani eversti Kekonilta, mihinkä ratkaisuun oli johduttu, ilmoitti hän, että Tuusulan päällystökoululle saapuu eräs henkilö, jolla on mahdollisuudet järjestää asia.

Tällä välin soitti kenraali Wallenius Mäntsälästä allekirjoittaneelle tiedustaen, miksi asia ei edisty, vaikka sen piti jo olla selvä edellisenä iltana ja pyysi allekirjoittanutta saapumaan Mäntsälään sitä järjestämään. Huomautin hänelle, että en ollut saanut mitään ratkaisua ilmoitukseeni, johonka yölläkin yhdessä odotimme vastausta, joten asia ei suinkaan vielä ollut tämän ilmoituksen lähettämällä selvä. Kello 2 tienoissa soitti eversti Kekoni minulle päällystökoululle, jossa yhteydessä Tasavallan Presidentti mainitsi saaneensa tietoonsa, että vangittavaksi määrätyt henkilöt ilmoittautuisivat heti, jos minä menisin heitä hakemaan. Näihin aikoihin noin kello 14 saapui Tuusulan

päällystökoululle kenraali Malmberg, jonka ilmoituksesta ja maininnasta sain sen käsityksen, että hän järjestäisi loppuvaiheessa asian.

Tämän jälkeen soitin kenraali Walleniukselle Mäntsälään ja tiedustellessani, kuinka oli heidän ilmoittautumisensa laita, mainitsi hän, että jos minä saattaisin heidät poliisilaitokselle, niin asia olisi selvä. Lupasin tämän. Tämän lupaukseni vakuudeksi vaati hän vielä kunniasanan siitä, että todella kuljettaisin heidät Helsingin poliisilaitokselle ilman, että poliisiviranomaiset sekaantuisivat asiaan.

Tällä välin oli Tuusulan päällystökoululle saapunut Keravan nimismies Vienola vangitsemaan erään poliisin kanssa everstiluutnantti Susitaivalta. Esitin hänelle Tasavallan Presidentin minulle antamat valtuudet ja selitin, että Susitaival oli ilmoittautunut minulle ja minä vastuullani toimitan hänet Helsingin poliisilaitokselle, jonne hän nyt on matkalla. Saadakseni asiani järjestykseen otin puhelinyhteyden eversti Kekonin kanssa, jolle selitin asian todellisen laidan, jolloin eversti Kekoni samassa yhteydessä oli tilaisuudessa nimismies Vienolalle ilmoittamaan Tasavallan Presidentin määräyksenä, että minä veisin vastuullani eversti Susitaipaleen Helsingin poliisilaitokselle.

Kello 15 tienoilla lähdin keskusteltuani kenraali Malmbergin kanssa yksinäni kahdella autolla, ilmoitettuani ensin asiasta kenraali Walleniukselle, Mäntsälään hakemaan siellä olevia vangittaviksi julistettuja ja joukkoja. Sitä ennen olin saanut kenraali Malmbergiltä ilmoituksen, että hän tulisi joukkoja vastaan Kellokoskelle, varmistautuakseni minkälaisia määräyksiä sotaväen joukko-osastojen komentajilla oli otin Järvenpäässä yhteyden everstiluutnantti Melanderin kanssa, joka ilmoitti, että jos kenraali Malmberg oli järjestämässä joukkojen kulkua, niin on hänen määräyksiään tässä suhteessa noudatettava.

Kello 16,30 tienoilla saavuin Mäntsälän suojeluskuntatalolle, jossa joukot ja vangittavaksi määrätyt henkilöt olivat valmiina lähtemään. Joukot olivat järjestäytyneet autoihin mukanaan aseistuksensa, jota ilman heidän en ollut aikaisemmin eikä nytkään katsonut olleen halukkaat taistelematta lähtemään.

Kello 17,30 tienoilla lähti autokolonna kohti Kellokoskea ollen autossani kenraali Wallenius, Kosola, eversti Somersalo ja allekirjoittanut. Vähän ennen Kellokoskea tuli vastamme kenraali Malmberg autolla, jolloin autokolonna py-

sähtyi ja kenraali Wallenius siirtyi kenraali Malmbergin autoon. Tämän auton edellä kulkiessa saavuttiin Kellokoskelle, jossa oli piikkimatto tien yli ja kulku siten estetty. Kenraali Malmbergin ja allekirjoittaneen noustua autoista ilmoittautui everstiluutnantti Melander kenraali Malmbergille, ilmoittaen saamansa käskyn olevan, että joukot ovat riisuttavat aseista Kellokoskella ja vangittavaksi määrättyjen on jätävä Kellokoskelle.

Tämä oli siis toinen määräys, jonka Mäntsälään mennessäni olin kuullut everstiluutnantti Melanderilta. Tämän johdosta soitti kenraali Malmberg Tasavallan Presidentille.

Samassa yhteydessä olin tilaisuudessa ilmoittamaan Presidentille, että olin kenraali Walleniukselle luvannut kunniasanalla, että veisin vangittavaksi määrättyt Helsingin poliisilaitokselle ilman, että siviiliviranomaiset sekaantuvat asiaan, jolloin Tasavallan Presidentti määräsi, että näin tuli tapahtua.

Kenraali Malmbergin lopetettua puhelunsa Tasavallan Presidentin kanssa ilmoitti hän everstiluutnantti Melanderille, että asia on selvä ja joukot saavat kulkea sellaisenaan ohi Kellokosken. Näin syntyi Kellokoskella viivytys. Kellokoskelta jatkui matka edelleen. Junalla matkustavat poikkesivat Järvenpään aseman tienhaarassa Järvenpään asemalle ja Helsinkiin tulevat muistaakseni kolme autobussia, seurasivat vangittavaksi määrättyjä autoja. Tuusulan päällystökoululla liittyi mukaan eversti Susitaival. Päällystökoululla oli poliisikomennuskunta, joka kuultuaan meille annetut määräykset, poistui edeltä Helsinkiin. Matka jatkui Hyrylään, jossa eversti Mellin pysäytti kolonnan ja aikoi toimittaa tarkastuksen autobusseissa, mutta kenraali Malmbergin ilmoitettua, että hänellä on Presidentin käsky toimittaa joukot Helsinkiin, ilmoitti eversti Mellin, että autobussit saavat jatkaa matkaa. Malmin hautausmaan kohdalla pysäytettiin autot, jolloin saatiin huoltopataljoona yhden komentajalta everstiluutnantti Heinrichsiltä ilmoitus, että autobussien on määrätyn väliajoin ajettava. Matka jatkui edelleen ja niin saavuttiin Helsingin poliisilaitokselle, jonne vangittavaksi Kosola, Wallenius, Koivisto, Sario, Susitaival, Somersalo täten olivat tulleet saatetuiksi. Heidät otti vastaan Helsingin poliisimestari Vilkmän.

Helsingissä 10 päivänä maaliskuuta 1932.

Elja Rihniemi.

Everstiluutnantti, jaostopäällikkö Suojeluskuntain Yliesikunnassa.

Mikäli edelläoleva kertomus koskee osuuttani siinä mainittuihin tapahtumiin ja niiden yhteydessä olevia seikkoja on se totuudenmukainen.

Helsingissä, 31 päivänä maaliskuuta 1932.

M. V. Wichmann.

Everstiluutnantti ja Suojeluskuntain Päälystökoulun johtaja.

Jäljennöksen oikeaksi todistaa Helsingissä, Sisäasiainministeriön tutkijatoimikunnassa.

Toukokuun 31 päivänä 1932.

Yrjö Bergström.

Liite 3.

Pöytäkirja tehty kuulusteluissa, jotka allekirjoittanut Helsingin poliisilaitoksen v. t. komisario Yrjö Bergström toimitti Helsingin poliisilaitoksessa jäljempänä merkittävänä päivinä vuonna 1932.

P i e t i l ä , A n t t i J a a k k o , teologiantohtori, professori, asuva Runeberginkatu 26, uudisti antamansa kirjallisen selostuksen sisällön, joka selostus on seuraavansisältöinen:

„Huomioita ja vaikutelmia allekirjoittaneen käynneistä Mäntsälän kärkijoukkojen leirillä helmikuun 29:n ja maaliskuun 1:n sekä maaliskuun 4:n ja 5:n päivän välisinä öinä.

Ensimmäisen käyntini aihe oli kokonaan yksityinen, ja oli matkatoverinani rovasti K. V. Hurmerinta.

Mäntsälän miesten ensimmäinen vartiosto Tuusulasta päin tultaessa oli kääntynyt meidät takaisin, mutta vartioston päällikkö taipui kuitenkin antamaan meidän jatkaa matkaamme, kun olin ilmaissut nimeni. Myöhemminkin meidät vielä eri kertoja pysäytettiin, mutta vartiomiehet käyttäytyivät joka kerta erinomaisen kauniisti ja nuhteettomasti. Joskus lausuimme nuorukaisille jonkun leikkisanankin, joka otettiin oikealla tavalla vastaan. En tahdo salata, että minua lämmitti jonkinlainen valkoisen Suomen pyhä yhteis-

tunne nähdessäni noita ilmeisesti riittämättömästi vaatettuja ja aseistettuja, aatteen innoittamia miehiä, jotka olosuhteet olivat johtaneet yritykseen, jota minä en voi hyväksyä. Tämä tunnelma yhä kasvoi, kun sain Mäntsälän pappilassa läheltä nähdä yhden niitä intoa hehkuvia nuorukaisia, joita ei mikään voinut saada väistymään yrityksestään, jolla he vakaumuksensa mukaan palvelivat Jumalaa ja isänmaata. Hänessä oli ilmeisesti nähtävänä sama pyhälle asialle vannoutuneiden nuorukaisten henki, joka kautta historian on silloin tällöin pannut nuoret miehet vieläpä isän kirouksen uhallakin suorittamaan tekoja elämän korkeitten arvojen puolesta. Kalpeana ja hentona hän painui ohkaisissa pukimissaan pakkasyöhön kieltäytyttyään päättävästi seuraamaan häntä noutamaan tullutta isäänsä.

Ajoimme ensiksi Mäntsälään pappilaan, jonka isäntäväki oli kokenut samalla paikalla punakapinan kauhut ja siitä alkaen seurannut mielialojen kehitystä seurakunnassa. Mäntsälähän oli, meille muistutettiin, punaisen ajan suurten murhien paikkoja — 32 veriuhrina, joista noin 30 osaksi kiduttaerikin murhattu. Siellä oli vaikuttanut kuuluisa kommunististen henkilöiden johtama orpokoti. Siellä oli maaherra Jalander aivan äsken kiihoittanut mieliä myöntämällä työväentalon vahtimestarille aseenkanto-oikeuden vastoin paikallisen nimismiehen mieli- ja toimenpidettä. Siellä oli vihdoin sisäasiainministeri von Born arvovaltaisten paikkakuntalaisten esityksistä huolimatta avannut monenlaista pahennusta aiheuttaneet työväentalot sekä vihdoin kaikkien järkevien hallitusperiaatteiden vastaisesti sallinut kuuluisaksi tulleen esitelmätilaisuuden, josta koko puheenaoleva valkoisten miesten liikehtiminen oli johtunut. Tämä kaikki meille pappilassa esitettiin, ja tämän esityksen eräästä yksityiskohdasta sain vielä toisella käynnilläni vapaaherra de la Chapellelta tarkemman kuvauksen. Vapaaherra de la Chapelle oli nim. kuten hän kuulteni kertoi, aikanaan käynyt yhdessä maanviljelijä Herlevin kanssa sisäasiainministeri v. Bornin luona paikkakuntalaisten puolesta esittämässä, ettei työväentaloja avattaisi, ja joutunut silloin todistajaksi ministerin mielenpurkaukselle, joka julkisuudessa esitettynä varmaankin selvittäisi hyvin paljon niitä tunteita, jotka Ohkolassa sattuneen hyvin valitettavan tapauksen aikoina Mäntsälän valkoisessa väestössä vallitsi.

Pappilasta pyrin puhelimitse suojeluskuntatalolle. Sieltä vastattiin ensin jyrkästi kieltäen. Kun minä kuitenkin jär-

kähtämättä vaadin pääsyä, niin ennen pitkää tulikin ystävällinen kutsu saapua. Menijöitä oli kolme: rovastit Hallio ja Hurmerinta sekä allekirjoittanut.

Oli yösydän ja suurin osa miehistöä oli levolla. Näimme ainoastaan muutamia miehiä, joita pitäisin päivystäjinä, sekä lottia. Vastassamme oli meitä kohteliaasti tervehtivä päällikkö, joka sittemmin osoittautui luutnantti Vuori-
maaksi. Hänen kanssaan sukeusi parituntinen keskustelu, jossa molemmin puolin esitettiin tilanteesta mielipiteitä.

Mielenkiintoista oli seurata Vuorimaan ajatusjuoksua, jota hän sangen taitavasti ja johdonmukaisesti kehitteli. Kun en tehnyt mitään muistiinpanoja ja minulle on kuluneiden päivien aikana puhuttu hyvin monenlaista, en uskalla käydä hänen esityksiään referoimaan. Yleisesti puhuen hän edusti Lapuan Liikkeen tunnettua ajatusjuoksua äärimmäiseen yksipuolisuuteen saakka, joka ilmenee tässä lauseessa: „Vain valkoisella miehellä on oikeus elää Suomessa.” Paljon hän puhui myöskin valkoisen Suomen monista nöyryyksistä ja siitä, että sille annettuja lupauksia ei ole toteutettu. Tasavallan presidentistä hän puhui suurella kunnioituksella, vaikka oli sitä mieltä, että hänessä kihlakunnan tuomari voittaa liian usein valtiomiehen. Mitä tilanteen arviointiin tulee, hän piti Mäntsälän miehiä ainoastaan pienenä kärkijoukkona, ja väitti, että heidän edustamansa asia oli heitä kannattavien joukkojen suunattoman voiman painolla voittava muutamassa päivässä ilman, että laukaustakaan ammuttaisiin. Hänestä oli selvää, että valkoinen suomalainen ei ampuisi valkoista suomalaista, kuuluipa hän armeijaan tai suojeluskuntiin. Mitä taas Mäntsälän joukkoihin tulee, hän luotti niiden ehdottomaan uskollisuuteen. „Miehet eivät luovu johtajistaan”, hän sanoi. „Emme pidä täällä ketään. Herrat voivat viedä täältä pois poikansa, mutta herrat saavat nähdä, etteivät he lähde”, — väite, joka kyllä osoittautui paikkansa pitäväksi. Erikoisesti hän puhui kristillisen uskon suuresta voimasta tämän kansan sielussa. Panipa hän meidän pappismiesten sydämelle erikoisesti, ettemme unhottaisi suurta pääasiaa pienten opillisten erimielisyyksien vuoksi.

Yleisesti puhuen hänen esityksessään oli paljon suggeroivaa tehoa ja vilpittömän vakaumuksen sävyä. Viitaten m. m. siihen, kuinka hän perheen isänä oli pannut lastensa tulevaisuudenkin alttiiksi ajamansa asian vuoksi hän innoittavasti puhui isänmaalle annettavan suuren uhrin puolesta, jossa

säätyläistenkin pitäisi käydä yhtä rintaa rahvaan miehen kanssa.

Pyydän huomauttaa, että tämä on ainoa kerta, jonka olen tavannut luutnantti Vuorimaan, ja minun on sanottava, että tämä ainoa vaikutus ei ollut epäedullinen. Niissä asioissa, joista hän mielipiteensä lausui, hän tosin puhui yksipuolisuuden asti päätelmiä tehden, mutta sanoissa tuntui samalla tosi tunne ja voima. Oli aivan ilmeistä, että hänessä asui huomattava taito innostuttaa nuoria ihmisiä.

Millaiseen intoutumiseen saakka Vuorimaan ja muiden Lapuan miesten aatteet olivat nostaneet mukana olleiden nuorukaisten mielet, näkyy Mäntsälässä maaliskuun 3:n päiväystä kirjeestä, jonka veli on kirjoittanut veljelleen. Siitä käy ilmi niin hyvin sielun täydellinen antauminen kuin myöskin elämää kokemattoman, vielä kehitysiässä olevan henkilön kyvyttömyys kaikin puolin arvioida elämän todellisuuksia. Sanat kuuluvat:

„Rakas Tappara (Tapani). Tiedän, että olet hengessäsi mukana täällä. Nyt minä olen kokenut jo enemmän kuin lähtiessäni — olen kokenut ja tuntenut sen, miten ihanaa on seistä isänmaan kasvojen edessä — olla valmiina antamaan kalleimpansa sille maalle, joka on miehen kasvattanut. Tapani. — Sinä olet mies. Sinä tiedät, mikä sinun velvollisuutesi on, jos veljesi veri tulee vuotamaan Suomen puolesta — valkoisen Suomen puolesta. Älä koskaan tule tinkimään suurimmasta asiasta — isänmaan onnesta. Pidä pyhimpänä Jumala — koti — isänmaa, siinä minun testamenttini sinulle. Ja vielä — tässä maassa ei ole oikeutta elää kuin ainoastaan valkoisella miehellä — L.L:n miehellä. Olin vartiossa, kun isä kävi täällä. Olen onnellinen siitä, että isäkin . . . nyt ymmärtää minua. Kysy häneltä: Onko hän ylpeä siitä, että hänellä on poika, jonka hän voi uhrata isänmaalle, kun se sitä kutsuu. Me emme tule peräytymään, me tulemme voittamaan . . .”

Minun on tunnustettava, että minun täytyy mennä taaksepäin Tyrtaioksen ja Epinondaan aikoihin voidakseni nuorukaisessa tavata sielunvirettä, joka täysin vastaisi tässä kirjeessä ilmenevää. Siinä on selvä klassillisuuden tuntu. On aivan ilmeistä, että nämä nuorukaiset olivat niin kaukana kapinallisuudesta, että isänmaallisuus oli kohonnut heissä eräänlaiseksi runolliseksi hurmioksi, joka onnea antavan pakkoajatuksen tavoin piteli heitä jonkinlaisessa ylitodelli-

sessä olotilassa, josta ainoastaan aika ja lisääntyvä elämänkokemus voivat heidät vapauttaa.

Toisen matkani tein Tasavallan Presidentin tietien rovasti Kilpeläisen, tuomari Linnoven ja luutnantti Oljemarkin kanssa perjantain ja lauantain välisenä yönä. Syynä siihen, että tämäkin matka sattui yöllä, oli yksinkertaisesti se, että keskusteluni Presidentin kanssa tapahtui perjantailtana ja että neuvottelun Mäntsälän johdon kanssa oli suoritettava mahdollisimman nopeasti pikaisen ratkaisun aikaansaamiseksi.

Liite 4.

Kilpeläinen, Kaarlo Edvard, rovasti, asuinpaikka nykyään Perniö, mutta 1/3 –32 lähtien Rauma, uudisti antamansa seuraavansisältöisen selostuksen sisällön:

Yhtyen pääpiirteissään siihen selostukseen, jonka professori Antti J. Pietilä on antanut käynnistään Mäntsälässä t. k. 5:n ja 6:n päivän välisenä yönä pyydän lisäykseenä vielä esittää seuraavaa:

Mitä ensinnä eversti Somersaloon tulee, jonka „makuuhuoneessa” Mäntsälän suojeluskuntatalon yläkerrassa p. o. keskustelu suoritettiin, niin näytti hän siinä määrin levolliselta ja välinpitämättömältä, että hän nukkui melkein koko keskustelun ajan, joka kesti lähes 2 tuntia. Tuntui siltä kuin olisi hän vain sivullinen, jota Mäntsälän asia ei liikuta (S. nukkui vuoteessa huoneeseen tultuamme, heräsi ja kätteli meitä, lausui jonkun sanan ja — jatkoi hyvää untaan).

Kenraali Wallenius sitävastoin keskusteli koko ajan innokkaasti, mutta säilyttäen silti mielen tasapainon. Hän selitti heti alussa, ettei ole ollut kyseessä mikään kapina — Mäntsälän tapaus on siinä mielessä irrallinen ja paikallisten seikkojen aiheuttama —. Se seikka, että hän ja joku muu LL:n johtomies joutuivat asettumaan liikehtijöiden taakse, johtui siitä, että he tahtoivat painostaa hallituksen eroamisen tarpeellisuutta, joka hallitus heidän mielestään liian paljon orienteerautui vasemmalle sisäpolitiikan hoidossa. Tasavallan Presidentistä hän sensijaan puhui kunnioittavasti. Muuten on professori Pietilän esitys p. o. kes-

kastelusta oikea pääkohdissaan. Vain parissa kohden haluan merkitä eriävän käsitykseni. En näet muista Walleniuksen verranneen heidän voimiaan hallituksen joukkojen voimiin. Ja toiseksi: En käsittänyt, että keskustelumme olisi päättynyt „epäsointuun”, vaikkakaan emme päässeet yksimielisyyteen W:n kanssa. Hän toi sitäpaitsi mielestäni liian usein esille oman persoonansa.

Eversti Susitaival oli sensijaan W:n vastakohta. Hän sanoi suoraan, että hän on täydelleen meidän („herrojen”) kannallamme, eikä voi hyväksyä kenraali W:n omaksumaa kantaa. Sain sen käsityksen, että hän kannatti miesten kotiin lähtemistä ja johtajien antautumista viranomaisille, oli johtajien kohtalo sitten mikä tahansa. Kerroin hänelle, että Mäntsälään tullessani oli aikomukseni tuoda Vuorimaa Helsinkiin, mutta kun Vuorimaata emme nyt tapaa, niin veisin hänet (S:n) autossamme pääkaupunkiin, jossa hän heti ilmoittautuisi viranomaisille. Tähän hän vastasi, että hän mielellään suostuisi ehdotukseeni, mutta hän piti velvollisuutenaan huolehtia Mäntsälässä olevista miehistään ensin ja sitten vasta antautua viranomaisille. Susitaipaleen esiintyminen oli miehekkään rehtiä. Hän tuntui olevan henkilö, joka on valmis uhrautumaan toisten hyväksi.

Lapuan Liikkeen varsinaisen johdon, Kosolan, Koiviston ja Sarion kanssa neuvottelimme lauantai-aiomuna klo 3—5 välillä Saaren kartanossa Mäntsälässä. Tämän johdon kanta oli myös reilu: heidän persoonansa ei saa olla esteenä asian järjestelylle. He eivät ole pohjaltaan tahtoneet toimia muuta kuin kodin, isänmaan ja uskonnon puolesta. Kunnioittavasti hekin puhuivat Tasavallan Presidentistä, mutta hallituksen omaksumia sisäpoliittisia otteita he pitivät vahingollisina. He olivat sitä mieltä, että jos tätä suuntaa jatketaan, luisutaan vähitellen samallaiseen tilaan, jossa yhteiskuntamme oli pari vuotta sitten. L.L:n toivomukset tai ehdot mainitsee professori Pietilä selostuksessaan, joten niitä ei tarvitse tässä toistaa.

Kosola teki jonkunverran hermostuneen vaikutuksen. Ei senvuoksi, että hän itse ehkä joutuisi kärsimään, vaan senvuoksi, että hänen ajamansa aatteet, joita hän on pitänyt kalliina ja ylevänä, saattaisivat ainakin toistaiseksi jäädä hoi-toa vaille.

Koivisto esiintyi rauhallisesti ja esitti sanottavansa tyyneesti. Sekä hänen, että Kosolan puheissa esiintyi jalo, isänmaallinen henki, joka ei uhrauksia pakene.

Sario puhui eniten. Ehkä senvuoksi, että hänellä on hyvä „ulosanti". Hän esitti sanottavansa tiukasti, mutta en saanut puolestani sitä käsitystä, että hän olisi tehnyt „vihaisen ja leppymättömän" vaikutuksen (katso prof. Pietilän selostusta).

Käsitykseni mukaan on Mäntsälän laittomaan tekoon samoin kuin „liikehtimiseen" yleensä seuraavia syitä huomattavissa.

1. Yhtenä syynä on luullakseni ollut se, että L.L:n liikkeeseen on päässyt tunkeutumaan seikkailijaluonteita., jotka osaltaan ovat johtaneet p. o. liikettä pois sen alkuperäisiltä raiteilta. Näistä aineksista on L.L. puhdistauduttava, jos mieli toimia puolue-elämän tervehdyttämiseksi ja yhteisen isänmaan, vapauden ja itsenäisyyden lujittamiseksi.

2. Toisena syynä yhteiskunnassamme ilmenevään rauhattomuuteen ovat olleet muutamat sisäpolitiikan alalla suoritetut tai suunnitellut toimenpiteet. Lapua, Mommila ja Mäntsälä puhuvat tässä kohden selvää kieltä. Kun nykyinen hallitus maaliskuussa 1931 ryhtyi toimeensa, oli maassa rauhallista, ja tätä rauhaa jatkui yleensä siihen asti, kunnes Lapuan työväentalon avaamiskysymys tuli päiväjärjestykseen. Senjälkeen on rauhattomuutta jatkunut ja mielet ovat olleet jännitettyjä.

3. Kolmantena syynä on ollut se vasemmalle luisuminen, joka on ollut havaittavissa visseissä piireissä. Parin viime vuoden aikana on lakkautettu maassamme n. 2,000 kommunistista järjestöä, joiden jäseniä sittemmin on pyrkinyt sosialidemokraattisiin ja Suomen Pienviljelijäpuolueen alaisiin yhdistyksiin. Vieläpä on kuluneen vuoden aikana perustettu 60—70 sellaisiinkin yhdistystä, joiden hallituksiinkin kuuluu kommunisteja, usein heidän kärkimiehiäänkin. Että tämä kaikki osaltaan vaikuttaa k. o. yhdistyksen toimintaan ja varsinkin kokousten ja iltamien ohjelmaan, on sanomattakin selvä. Tämä on luisumista vasemmalle, joka on omansa kiihoittamaan isänmaallisesti ajattelevien kansalaisten mieltä ja johtamaan laittomuuksiin.

Olen rojhennut esittää avoimesti nämä ajatukseni rauhattomuuden syistä, joihin uudelleen sain lisävahvistusta k. o. Mäntsälän matkalla. Siinä toivossa, että asianomaiset tutkijat ja tuomarit kiinnittävät niihin huomiotansa syyllisiä kansalaisiamme tutkiessaan ja tuomitessaan, olen ne tuonut esille.

Helsingissä, maaliskuun 18 p. 1932.

E. Kilpeläinen."

Liite 5.

Pöytäkirja tehty kuulustelussa, jonka allekirjoittanut Helsingin poliisilaitoksen v. t. komisario Yrjö Bergström toimitti Helsingin poliisilaitoksessa huhtikuun 22 päivänä 1932.

P e r h e e n t u p a, E r k k i, maanviljelijä, kansanedustaja, asuva Loimaan kauppalassa, syntynyt huhtikuun 18 päivänä. 1891 Laitilassa ja kirkonkirjoilla Loimaan kauppalassa, kertoi, että perjantaina viime maaliskuun 4 päivänä aamulla hänet oli puhelimitse kutsuttu tšekäläiseen Hansanimiseen hotelliin, missä kansanedustaja Mäkelän huoneessa kuulusteltava oli tavannut paitsi Mäkelää, maanviljelijä Paavo Rautalan Alastarolta, jääkäriluutnantti Mauri Rantasalon Loimaalta ja myöhemmin oli sinne saapunut maanviljelijä Jaakko Kankaanpää Ypäjältä. Rautala oli maininnut, että hänen kotipuolellaan oli päätetty, että Lapuan Liikkeen kannattajien taholta pitäisi saada aikaan se, että tilanne rauhoittuisi. Rautala oli ehdottanut, että kuulusteltava ja Rantasalo ryhtyisivät välitysmiehiksi. Oli ensin soitettu silloiselle sisäasiainministeri Oeschille ja ilmoitettu, että jos katsotaan tarpeelliseksi lähettää rauhanneuvottelijoita Mäntsälään, ovat kuulusteltava ja edellämäin mainitut henkilöt käytettävissä. Kenraali Oesch oli kehottanut kääntymään asiassa kenraali Malmbergin puoleen, joka hoitaa Mäntsälän juttua. Kun kenraali Malmbergille oli soitettu asiasta, oli tämä kehoittanut kuulusteltavaa ja hänen tovereitaan käymään Suojeluskuntain Yliesikunnassa, missä sitten olivat käyneetkin kuulusteltava, Mäkelä, Rantasalo ja Kankaanpää. Keskusteluissa täällä kenraali Malmberg oli pitänyt suotavana, että kuulusteltava ja hänen toverinsa ryhtyivät neuvotteluihin Mäntsälän miesten kanssa. Kenraali Malmberg oli antanut kirjallisen luvan saada matkustaa Mäntsälään tarkoituksella tutustua tilanteeseen. Kun everstiluutnantti Rihtniemi ja Wichmann parillaan olivat olleet neuvottelemassa Mäntsälässä, eivätkä olleet vielä palanneet matkaltaan, ei kenraali Malmberg ollut antanut kuulusteltavalle ja hänen tovereilleen minkäänlaisia ohjeita vastaiselle toiminnalleen Mäntsälässä.

Samana maaliskuun 4 päivänä olivat kuulusteltava, Mäkelä, Rantasalo ja Kankaanpää lähteneet Mäntsälään kello 16 aikaan yksityisautolla. Niin sanotulla Mäntsälän alueella olivat vastaan tulleet everstiluutnantti Rihtniemi ja

Wichmann, jolloin kuulusteltava ja hänen seuralaisensa olivat näiltä tiedustelleet, minkälainen tilanne on Mäntsälässä. Rihtniemi oli maininnut, että tilanne tuntuu varsin kireältä ja ilmoittanut samalla, että mäntsäläisten lähetystö on samana päivänä lähtenyt Tasavallan Presidentin puheille. Rihtniemi oli lausunut epäilyksensä kuulusteltavan ja hänen tovereittensa mahdollisuuksista rauhan aikaansaamiseksi Mäntsälässä. Kun sitten oli saavuttu Mäntsälän kirkonkylän suojeluskuntatalolle, oli maanviljelijä Kosola johdattanut kuulusteltavan seuralaisineen neuvotteluihin erääseen talon toisen kerroksen huoneeseen, jossa heidän sinne tullessaan olivat olleet everstiluutnantti Susitaival ja Somersalo ja jonne myöhemmin olivat saapuneet konsuli Sario, pankinjohtaja Koivisto, luutnantti Vuorimaa ja entinen poliisimies Eerolainen. Huoneessa olivat myös käyneet vapaaherra de la Chapelle, kapteeni Veijola ja myöhemmin edellämäinnuttuun Tasavallan Presidentin luona käyneeseen lähetystöön kuullut tuomari Järveläinen samoin kuin maanviljelijät Vuori ja Säkkinen.

Neuvottelut olivat alkaneet heti, jolloin kuulusteltava ja hänen seuralaisensa olivat selostaneet vastaneuvottelijoilleen tilannetta muualla maaseudulla, sikäli kuin sen tunsivat. Tarkoituksena oli ollut selvittää mäntsäläisille, ettei apujoukkoja muualla maassa ollut koossa eikä Mäntsälään odotettavissa. Kuulusteltava ja hänen toverinsa olivat koettaneet vakuuttaa mäntsäläisille, että Mäntsälässä olon jatkamisella ei enää ollut mitään tarkoitusta ja kehoittaneet laskemaan kerääntyneet joukot hajalle. Kuulusteltava seuralaisineen oli tiedustellut Mäntsälän miesten hajaantumisehtoja ilmoittaen olevansa valmiit Helsinkiin tultua esittämään ne kenraali Malmbergille.

Mäntsälän miesten vaatimukset olivat olleet Sarion esittäminä seuraavat:

että silloisen hallituksen on jätettävä paikkansa ja että tilalle on muodostettava hallitus, joka nauttisi isänmaallisten kansalaisten ja suojeluskuntajärjestön luottamusta ja edustaisi näiden poliittista suuntaa, tahi ellei hallitus kokonaisuudessaan vaihtuisi, oli von Bornin ja maaherra Jalanderin ehdottomasti jätettävä paikkansa;

että muut Mäntsälään kerääntyneet miehet saisivat aseineen palata kotiseuduilleen, ja ettei näitä tulnaisi viranomaisten taholta tutkimaan ja syyttämään lukuunottamatta vangittaviksi määrättyjä Lapuan Liikkeen johtajia Kosolaa,

Koivistoa, Sariota ja Walleniusta. Tällöin olivat Susitaival ja Vuorimaa ilmoittaneet, että jos edellämainittuihin ehtoihin talli vaatimuksiin voidaan olettaa suostuttavan, ovat he valmiit tulemaan Helsinkiin heti kuulusteltavan ja hänen tovereittensa matkassa ilmoittautuakseen viranomaisille.

Hallituskysymyksestä keskusteltaessa Sario oli ilmoittanut Lapuan Liikkeen johdon kääntyneen sähkösanomalla kenraali Waldénin puoleen pyynnöllä, että hän tarvittaessa ottaisi hallituksen muodostamisen tehtäväkseen. Samoin oli myös kääntynyt Tasavallan Presidentin puoleen pyynnöllä, että hallituksen muodostaminen annettaisiin kenraali Waldénille. Sario oli selittänyt, että uusi hallitus olisi muodostettava parlamentaarisella pohjalla. Tämän johdosta kuulusteltava tovereineen oli selittänyt olevan Tasavallan Presidentin asia määrätä kenelle hän jättää hallituksen muodostamisen ja kehottanut ilmoittamaan kenraali Waldénille, että Lapuan Liikkeen johto on luopunut pyynnöstään, että Waldén ottaisi muodostaakseen hallituksen. Tähän olivat johtohenkilöt suostuneetkin.

Kello 20—21 aikaan edellämainittu Helsingissä käynyt lähetystö oli saapunut suojeluskuntatalolle, jolloin neuvottelut olivat keskeytyneet siksi aikaa, kun lähetystö oli selostanut käyntinsä tuloksia. Samoihin aikoihin oli myös kenraali Wallenius saapunut suojeluskuntatalolle. Walleniukselle oli sitten selostettu lyhyesti edellämainitut neuvottelujen tulokset. Wallenius oli ilmoittanut aluksi kantansa olevan, ettei heillä joukkoja kuulematta ole oikeutta antaa sitovia lupauksia. Tähän olivat kuulusteltava ja hänen seuralaisensa esittäneet, että sillä aikaa, kun kuulusteltava ja hänen toverinsa palaavat Helsinkiin selostamaan neuvottelujen tuloksia, valmistaisivat vastaneuvottelijat joukkonsa mahdolliseen hajaantumiseen edellä esitetyillä ehdoilla. Tähän oli suostuttu. Vastaneuvottelijat olivat nimenomaan pyytäneet, että kuulusteltava ja hänen toverinsa tulisivat uudelleen Mäntsälään, jos neuvotteluja tullaan jatkamaan.

Samana iltana kello 23—24 aikaan olivat kuulusteltava ja hänen toverinsa lähteneet Mäntsälästä paluumatkalle Helsinkiin.

Seuraavana aamuna eli maaliskuun 5 päivänä kello 8 aikaan kuulusteltava oli ilmoittanut everstiluutnantti Palojärvelle saapumisestaan Helsinkiin samoin kuin, että kuulusteltava ja hänen toverinsa olisivat tilaisuudessa selostamaan kenraali Malmbergille neuvottelujen tulokset. Oli kehoitettu

saapumaan Yliesikuntaan kello 10. Mainittuun aikaan olivat kuulusteltava ja hänen toverinsa tavanneetkin kenraali Malmbergin Yliesikunnassa ja selostaneet hänelle neuvottelujen tulokset samoinkuin havainnoltaan yleensä Mäntsälässä sekä ilmoittaneet olevansa tarvittaessa edelleenkin käytettävissä. Kenraali Malmberg oli ilmoittanut esittävänsä tiedot Tasavallan Presidentille sekä pyytänyt, että kuulusteltava ja hänen toverinsa, olisivat edelleenkin tavattavissa. Samana päivänä kello 16 aikaan everstiluutnantti Rihtniemi oli soittanut kuulusteltavalle ja ilmoittanut, että mikäli hän ymmärtää, on mahdollisuuksia neuvottelujen jatkamiseen aikaisempien neuvottelujen pohjalla. Rihtniemi oli ilmoittanut, että jos kuulusteltava ja hänen toverinsa haluavat seurata häntä Mäntsälään, lähdetään matkalle heti. Noin kello 16,30 aikaan olivat sitten Helsingistä Mäntsälään lähteneet everstiluutnantit Rihtniemi ja Wichmann sekä kuulusteltava ja hänen toverinsa.

Mäntsälän suojeluskuntatalolle tultua Rihtniemi ja Wichmann olivat alkaneet neuvottelut Lapuan Liikkeen johtomiesten kanssa, kun taas kuulusteltava ja hänen toverinsa olivat jääneet alakertaan odottelemaan, jos heitä tarvittaisiin. Neuvotteluihin, jotka olivat kestäneet noin kello 24 asti, ei kuulusteltavaa ja hänen tovereitaan oltu kutsuttu.

Kello 24 aikaan olivat ensin Kosola ja sitten Wallenius puhuneet kerääntyneille joukoille ilmoittaen, että leirin hajaantumista ja joukkojen kotiinpaluusta on sovittu ja että jo ennen vangittaviksi määrätty kahdeksan nimitettyä henkilöä ilmoittautuivat viranomaisille Helsingissä samoinkuin, ettei muita tulnaisi pidättämään eikä viranomaisten taholta tutkimaan asiassa. Kello 1 aikaan yöllä olivat Rihtniemi ja Wichmann sekä kuulusteltava tovereineen lähteneet paluumatkalle Helsinkiin. Oli sovittu Rihtniemen kanssa, että kuulusteltava ja hänen toverinsa kaiken varalta edelleenkin olisivat tavattavissa vielä seuraavanakin päivänä.

Sunnuntaina maaliskuun 6 päivänä kello 11 aikaan everstiluutnantti Rihtniemi oli soittanut kuulusteltavan asuntoon, missä kuulusteltava ja hänen toverinsa olivat olleet ja ilmoittanut, että tilanne on jälleen perin kiristynyt ja ettei hän ole saanut vastausta yöllä puhelimitse Helsingin päämajaan ilmoittamiinsa ehtoihin, Rihtniemi oli pyytänyt, että kuulusteltava yrittäisi vaikuttaa siihen suuntaan, että vastaus saataisiin heti. Samalla kertaa Rihtniemi oli lukenut kuulusteltavalle ne ehdot, joista yöllä oli sovittu neuvotte-

luissa ja joihin vastausta odoteltiin. Mainitut ehdot oli Rihtniemen sanelun mukaan merkitty paperille ja olivat ne seuraavan sisältöiset:

"Käytyjen neuvottelujen tuloksena ilmoitan, että Kosola, Sario, Koivisto, Wallenius, Somersalo ja Susitaival ovat kunniasanallaan lupautuneet ilmoittautumaan maanantaina 7. 3. kello 10,00 Helsingin Poliisikamarilla, saapuen Kosola, Sario, Wallenius ja Somersalo tänä yönä Helsinkiin, asetuen Kosola asumaan Lapuan Liikkeen kansliaan, Sario ja Wallenius Hotelli Carltoniin. Wallenius on huomenna sopimuksen mukaan kotonaan Topeliuskatu 17 A. Somersalo kotonaan Kulosaarella, Susitaival Keravalla, mutta on valmis kotona pistäytyttyään heti ilmoittautumaan Helsingin poliisille. Koivisto ilmoittautuu samoin kuin muutkin, mutta haluaa käydä Pohjanmaalla kotonaan. Käsitykseni mukaan olisi hänen saavuttava sairaalaan Helsinkiin, sillä hän makaa täällä ankarassa kuumeessa. On sovittu, että tänne Mäntsälään kokoontuneet miehet lähtevät tänään kello 12 tienoilla, Jumalanpalveluksen päätyttyä kotiseuduilleen, aseineen ja osan päällystönsä valvonnan alla, junalla, joka käsittää II—III luokan vaunut ja kaksi kolmannen luokan pitkää vaunua.

Tällaiseen tulokseen on päästy monien vaikeuksien kautta, vaikuttaen asiaan ratkaisevasti Kosolan ja Walleniuksen puheet, joissa kehoitettiin alistumaan neuvottelujen tulokseen.

Ehdoton vakaumukseni on, että jos ei hajaantuminen voi tapahtua näillä ehdoilla, tulevat joukot taistelemaan."

Kuulusteltava oli koettanut puhelimitse tavoitella kenraali Malmbergia, eversti Kekonia ja Palojärveä y. m. mutta tuloksetta. Kello 14 aikaan oli Yliesikunnasta soitettu kuulusteltavalle ja pyydetty, että kuulusteltava ja hänen toverinsa edelleenkin olisivat tavattavissa. Tämän jälkeen ei ollut tullut enää mitään tietoja. Illalla oli saatu tietää, että Mäntsälään kerääntyneet joukot olivat hajaantuneet.

Kuulusteltava selitti käsityksensä olevan, että Lapuan Liikkeen johtajien ja yleensä niiden henkilöiden, joiden kanssa neuvotteluja edellisenä perjantaina oli käyty, osuus Mäntsälän joukoissa oli enemmän välittäjä- kuin johtajaominaisuudeksi käsitettävä.

Lopuksi kertoi kuulusteltava, että neuvottelijoina mäntsäläisten puolella esiintyneet henkilöt olivat koettaneet rauhoittaa joukkoja ja olivat luottaneet rauhalliseen ratkaisuun,

minkä olisi pitänyt käydä ilmi kenraali Walleniuksen puheesta perjantai-iltana Mäntsälän suojeluskuntatalolla. Tätä puhetta selostaessaan kuulusteltavalle Wallenius vakuutti, ettei taistelua Mänsälään kerääntyneiden taholta aloiteta eikä heidän taholtaan vielä heti ensimmäisiin laukauksiin lulla vastaamaan. Wallenius oli sanonut antaneensa edellämainitusta seikasta joukoille ankan kaskyn.

Kuulustelussa oli läsnä vahtimestari Erik Vilhelm Holmström.

Vakuudeksi:
Y r j ö   B e r g s t r ö m .

Liite 6.

Sen johdosta, että Yleisesikunta oli lähettänyt Sisäasiainministeriön asettamalle Tutkijatoimikunnalle selostuksen puhelimen 43021 (Craucher, Minna, neiti, Mechelininkatu 23) kuuntelusta, Ministeri Arvo Manner oli kutsunut Uudenmaan läänin maaherran, kenraalimajuri *Bruno Jalanderin* Sisäasiainministeriöön selostamaan edelläsanoitusta ilmoituksesta johtuvia seikkoja. Huhtikuun 18 päivänä 1932 maaherra Jalander, allekirjoittaneen lakitieteen tohtori Tapio Tarjanteen pitäessä pöytäkirjaa kertoi seuraavaa:

Yliesikunnan lähettämä selostus kertojan ja neiti Craucherin puhelinkeskustelusta maaliskuun 5 ja 6 päivän välisenä yönä oli pääasiassa totuudenmukainen. Kuitenkin kertoja selitti, että selostuksen toinen kappale, joka alkaa sanoilla: „Kysymyksen ollessa kenr. Walleniukselta - - -“, ei ole tosi. Kertoja ei lainkaan puhunut Craucherin kanssa Tannerista, vaikka keskustelussa ehkä jotain mainittiin Suomen Sosialidemokraatin joitakin päiviä aikaisemmin julkaisemasta Craucherin haastattelusta.

Muuten kertoi maaherra Jalander, että helmikuun 11 päivänä 1932 oli Craucher, jota kertoja ei aikaisemmin tuntenut ja josta hän ei edes aikaisemmin kuullut puhuttavankaan, tullut vastaanottoaikana kertojan puheille lääninhallitukseen ja tällöin kertonut olevansa Lapuan Liikkeen finanssien järjestäjä, keränneensä Lapuan Liikkeelle rahoja noin 300 henkilöltä, jotka säännöllisemmin rahoittivat Lapuan Li-

kettä. Tämän vuoksi ja kun Lapuan Liikkeen salaiset kokoukset oli pidetty Craucherin luona, hän oli kertojalle vakuuttanut olevansa tietoinen kaikista Lapuan Liikkeen asioista ja suunnitelmista. Tämän perusteella Craucher oli kertojalle selittänyt, että valtiovallan oli ryhdyttävä kahden viikon kuluessa toimenpiteisiin Lapuan Liikkeen sihteerin kenraalimajuri Kurt Martti Walleniuksen vangitsemiseksi, koska muuten tulisi tapahtumaan onnettomuus. Kertojan vaadittua Craucherilta tarkempia tietoja siitä, mihin hän esityksensä perusti, ja selitettyä, ettei hän ilman todisteita voisi ryhtyä sanotunlaisiin toimenpiteisiin, Craucher oli kieltäytynyt antamasta lähempiä yksityistietoja, vaikka, kuten Craucher oli maininnut, hänen olisi tarvinnut sanoa vain yksi sana, jotta Wallenius vangittaisiin. Craucher oli lähemmin selittänyt toimenpidettään siten, että hän ei tahtonut pettää Lapuan Liikettä eikä vastustaa tämän suunnitelmia sellaisinaan. mutta että kun hän ymmärsi, että Lapuan Liikkeen suunnitelmat eivät vielä voisi onnistua, hänen tarkoituksenaan oli estää ennenaikaiset vallankaappausyritykset. Craucher oli maininnut, että hän yhdessä Walleniuksen kanssa oli viime marraskuussa niinkään estänyt kaappausyrityksen alkamisen. Tällöin oli Wallenius selittänyt ei olevansa valmis ennen helmikuun loppua, mutta Craucher selitti olevansa varma siitä, että Lapuan Liike ei vielä tällöinkään olisi ollut valmis kaappaukseen.

Craucher oli tällöin pyrkinyt myöskin Sisäasiainministerin puheille, mutta ei sanonut uskaltavansa mennä Sisäasiainministeriöön, koska lapualaiset voisivat hänen siellä käynnistään arvata hänen tarkoituksensa. Kun Sisäasiainministeri von Born taas ei suostunut kertojan Craucherin ehdotuksesta tekemään pyyntöön, että hän saapuisi lääninhallitukseen, ei Craucher saanut asioitaan esitetyksi ministerille henkilökohtaisesti. Sitävastoin kertoja tämän samoin kuin muidenkin Craucherin puhelujen jälkeen puhelimitse ilmoitti niiden sisällön Sisäasiainministeri von Born'ille.

Kun kertoja oli selittänyt ei voivansa ilman todisteita ryhtyä toimenpiteisiin kenraali Walleniuksen suhteen, oli Craucher ilmoittanut itse ryhtyvänsä toimiin Walleniuksen poistamiseksi Lapuan Liikkeestä. Craucher oli tällöin kertonut jostain aikomuksistaan nostaa Walleniusta vastaan kunnianloukkajuttu. Niinkään Craucher oli kertonut Walleniuksen olevan syyppään siihen, että Lapuan Liike ei ollut saanut viime aikoina rahoja. Useat henkilöt, jotka aikaisemmin

olivat Lapuan Liikettä rahoittaneet, olivat siitä kieltäytyneet heti sen jälkeen, kun Wallenius oli valittu Lapuan Liikkeen sihteeriksi.

Craucher oli kertonut aikovansa julkaista noin 2,000 sivua käsittävät muistelmat Lapuan Liikkeestä. Tätä varten oli eräs Ithiel Renvall ollut Craucherin luona puhtaaksi kirjoittamassa Craucherin sanelun mukaan näitä muistelmia.

Helmikuun 13 päivänä tuli Craucher jälleen lääninhallitukseen ja kertoi tällöin, että hänen luonaan oli tammikuun 28 päivänä ollut Lapuan Liikkeen kokous, jossa oli päätetty 4:n eri komennuskunnan lähettämisestä eri puolille maata polttamaan ja naulaamaan työväentaloja. Insinööri Martti Tulenheimo oli pari päivää tämän jälkeen keskustellessaan hotelli Kareliassa Craucherin kanssa siitä, miten Craucherin oli selvitettävä asiansa Lapuan Liikkeen kanssa, selittänyt, Craucherin tiedustellessa syytä erottamiseensa, että „mitä Lapuan Liike tekee apulaisella, joka 29/1 ilmoittaa viranomaisille, mitä Lapuan Liike oli 28/1 päättänyt”.

Helmikuun 29 päivänä Craucher oli väärää nimeä käyttäen uudelleen ilmoittautunut kertojan puheille ja tällöin kertonut m. m., että johtaja Sven Fazer oli hänelle samana päivänä kertonut johtaja Voss-Schraderin Fazerin puolesta samana päivänä antaneen tohtorinna Gudrun Lindrothille 50,000:— markkaa Lapuan Liikkeelle toimitettavaksi. Niinikään Craucher oli kertonut Lapuan Liikkeen aikaisemmista rahoittajista, mainiten vuorineuvos Hackmannin, yleensä puunjalostusteollisuuden, Julinin, Waldenin ja j. n. e. Mäntsälän kapinasta puheenollen Craucher, joka luuli sen onnistuvan, oli peloissaan omasta puolestaan, sen takia, että hän oli sitä vastustanut.

Maaliskuun 1 tai 2 päivänä oli Craucher taas kertonut, kertojalle, että Lapuan Liikkeen kansliassa oli päätetty toimittaa kertojan murha seuraavana aamuna.

Alussa mainitun puhelinkeskustelun oli Craucher ottanut epätavalliseen aikaan ja kertoja oli Craucherin puheista tullut siihen käsitykseen, että Craucherin luona tällöin oli joku muu henkilö, jolle Craucher tahtoi, vaikutusvaltaansa osoittaakseen näyttää, että hän siihen aikaan vuorokaudesta saattoi soittaa kertojalle. Tämän puhelinkeskustelun jälkeen kertoja ei ollut tekemisessä Craucherin kanssa. Maaliskuun 8 päivänä noin kello 15 aikaan oli kyllä Suomen Sosialidemokraatin toimittaja Lehmus tullut kertojan luo Lääninhal-

litukseen ja ilmoittanut Craucherilta kuulleen murhalistasta, jossa olisi ollut myöskin kertojan nimi.

Yleensä oli kertoja Craucherin puheista tullut siihen käsitykseen, että Craucher oli vihainen ainoastaan kenraalimajuri Walleniukselle, mutta että hän piti muita Lapuan Liikkeen johtajia rehellisinä miehinä. Kuten sanottu oli Craucher selittänyt kyllä periaatteessa olevansa vallankaappauksen kannalla, mutta pelkäävänsä sen epäonnistumista.

Helmikuun 13 päivän keskusteluissa Craucher oli edelleen kertonut, että maaliskuun 6 päivänä pidettäisiin hänen luonaan kokous, johon tulisivat m. m. Kosola, Olkinuora, Vuorimaa y. m. Lapuan Liikkeen, Rintamamiesten, Maakuntain Liikkeen ja Pulaliikkeen johtajat ja jossa päätettäisiin näitten eri järjestöjen yhtymisestä ja sen jälkeen yhteisten suunnitelmien toteuttamisesta. Craucher oli selittänyt, että hän oli koettanut päästä tohtori Kai Donnerin puheille, koska hän uskoi Donnerin kykenevän estämään nuo suunnitelmat. Mutta kun Donner ei ollut ottanut häntä vastaan, oli Craucher samassa tarkoituksessa pyytänyt myöskin kertojan toimenpidettä, siinä luonnollisestikaan onnistumatta.

Yleisenä käsityksenään kertoja selitti, että mikäli hän oli voinut kontrolloida Craucherin antamien tietojen todenperäisyyttä, nämä yleensä olivat osoittautuneet paikkansa pitäviksi. Muuten kertoja oli saanut sen käsityksen, jolle hänellä kuitenkin ei ollut objektiivisia todistusperusteita, että Craucher kurjuudessa ja huonoissa oloissa kasvaneena oli pohjimmaltaan kommunisti ja sellaisena pyrki aikaansaamaan levottomuutta ja kapinaa siten aikaansaadakseen edellytykset kommunistisen kumouksen toimeenpanemiseksi.

Merkitään, että tähän liitetään jäljennös alussa mainitusta puhelinkeskustelun selostuksesta, joka on näin kuuluva:

„Selostus puhelimen 13021 (Craucher, Minna, neiti, Mechelinkatu 23) kuuntelusta 8/3 32.

Aikaisemmin oli puhelin 13021 (Craucher) kuuntelun alaisena yöllä 5–6. 3. 32 parin tunnin ajan, jolloin Craucher kello 00,50 soitti tuntemattomaan numeroon kysyen kenraali Jalanderia. Saatuaan tietää kysymänsä henkilön olevan puhelimesta sukeutui molempien kesken pitkä, noin 45 min., kestänyt puhelu, jonka aikana puhuttiin enimmäkseen Lapuan Liikkeestä, josta Craucher tuntui olevan erikoisen hyvin selvillä. M. m. seuraavista henkilöistä oli puhetta: Kosola, Wallenius, Gröning, Ignatius, Walden, Talvela. Näiden henki-

löiden kanssa sanoi Craucher olleensa läheisessä kosketuksessa ja antoi heistä luonnekuvauksia sekä arvosteli heitä. Talvelasta m. m. Craucher sanoi, että „missähän se nyt piileskelee — kuten tavallista”. Kosolasta antoi maininnan: „Itsepäinen”. Kehui olleensa paljon tekemisissä Gröningin kanssa, mutta ettei tällä haavaa ole hänelle muuta asiaa, kuin että pitäisi tältä saada takaisin (n. 2,000:— markan arvoinen neula). Mainitsi, että Lapuan Liike on saanut huomattavia avustuksia, eri liikemiehiltä, m. m. Waldenilta. Yhteissummana mainitsi 3 ½ miljoonaa markkaa. Keskustelu koski sen jälkeen Craucherin raha-asioita, jolloin kenraali Jalander kysyi: „Millä kannalla ovat raha-asianne. Onko Teillä velkoja?” josta kysymyksestä Craucher aluksi tuntui hämmästyvän, mutta vastasi sitten, että „ei, ei minulla velkoja ole. Kyllä raha-asiani ovat hyvin.”

Kysymyksen ollessa kenraali Walleniuksesta mainitsi kenraali Jalander, että: „Tanner on teille hyvin vihainen.” Craucher tiedusteli syytä tähän, mihin kenraali Jalander ei voinut antaa selvää vastausta. Luultavasti oli asia koskenut jotain Craucherin antamaa haastattelua Suomen Sosialidemokraattiin kenraali Walleniuksesta, koska Craucher väitti Sosialidemokraatin kirjoittaneen asiasta toisin, kuin hän (Craucher) oli tahtonut.

Keskustelu päättyi siihen, että kenraali Jalander pyysi Craucheria uudelleen ottamaan yhteyden häneen ja tiedoitamaan hänelle, jos saa tietoonsa jotain mielenkiintoista, luultavasti jotain Lapuan Liikettä koskevaa.

Craucher soitti kenraali Jalanderille tiedustellen aluksi kuulumisia, mihin kenraali Jalander vastasi, että asia on nyt päättynyt niinkuin pitikin, mutta että pitäisi saada vaan kunnollisesti asiaa ajetuksi loppuun saakka ja myöskin rahoittajat armotta julkisuuteen. Craucher epäili myöskin viranomaisten saamattomuutta sekä mainitsi kapinallisia kohdellun liian lempeästi, johon kenraali Jalander yhtyi. Lopuksi Craucher selvitteli omaa osuuttaan asioiden kulkuun sanomalla:

„Onhan minullakin ollut oma osuuteni asioiden järjestämisessä — kenraali kai tietää?”

Jalander: „Kyllä minä tiedän ja kyllä se muistetaan.”

Lopuksi kenraali Jalander pyysi Craucheria taas soittamaan, kun tietää asioita. Craucherin luvattua tämän päättyi puhelu.

Kuuntelijan pikakirjoitustaidon puutteessa jäi selostus vaillinaiseksi.

Yleensä voidaan Craucherin kuuntelun perusteella sanoa, että hän esittää ajatuksensa erinomaisen täsmällisesti ja selvästi sekä osoittautuu hyvin joustavaksi keskustelijaksi osaten sitä samalla taitavasti johtaa haluamaansa suuntaan."

Aika ja paikka edellämainitut.

V a k u u d e k s i :
Tapio Tarjanne.

Liite 7.

Todistus Helsingin poliisilaitoksen etsivässä osastossa. (F 1)

Lyhennysote sanomalehdentoimittaja Kalle Lehmuksen, asuva Helsingin kaupungissa, maaliskuun 21 päivänä 1932 Helsingin poliisilaitoksen etsivään osastoon jättämästä kertomuksesta.

Ensi kerran kuulin Minna Craucherista kesällä 1930, jolloin toimittaja Jussi Ahokas kertoi minulle tietävänsä mainitun henkilön luona lapualaisjohdon usein pitävän kokouksiaan. Painoin nimen, osoitteen ja puhelinnumeron muistiini, ja koetin, mikäli mahdollista, saada selville, missä määrin lapualaisjohtajain askeleet Helsingissä todella ohjautuivat Craucherin asuntoon. Tulos jäi niukaksi, koska en ollut tilaisuudessa järjestämään kunnolla edes tilapäistäkään silmälläpitoa.

Tämän vuoden maaliskuun 1 p:nä mainittu nimi sukeltautui uudelleen silmiini Turun Sanomain sanottuna päivänä julkaisemassa pakinassa „Nainen ja Lapua“, jossa vain nimi oli sikäli erheellinen, että alkukirjain kirjoitettiin K:11a. Tiesin heti, kenestä oli kysymys, ja soitin saman päivän iltana Craucherille, kyselläkseni, mitä hän arveli T. S:n pakinasta, ja parhaassa tapauksessa olisiko hän halukas kertoilemaan lehteäni varten jotakin lapualaisjohdon asioita. Asunnosta vastasi puhelimeen naisen ääni, joka tiedusteluuni ilmoitti, että C. oli sairas, eikä kernaasti voisi tulla puhelimeen, ellei asia ole erikoisen tärkeä. Sanoin siinä tapauksessa mielelläni lykkääväni soittoni seuraavaan aamuun, mihin mennessä C. puhelimessaolijan sanojen mukaan jo olisi

parempi ja voisi tulla puhelimeen. Pyysin puhelun päättäjäsiksi sanomaan C:lle terveisiä toimittaja Lehmukselta, siitä huolimatta, että tiesin olevani C:lle täysin tuntematon henkilö.

Seuraavana aamuna soitin sitten hänelle klo 9:n ja 10:n välissä, ilmoittaen nimeni sekä sen, mistä lehdestä olen. Tämä viimeksimainittu ei tuntenut C:a hämmästyttävän, ja hän ehdotti kahdenkeskistä tapaamista, koska hän sanojensa mukaan ei luottanut oikein puhelimeen. Aluksi hän ehdotti tapaamisajaksi iltapäivää klo 15, mutta suostui sitten, kun taas minä puolestani ajattelin tarkistaa eräitä seikkoja, pääasiassa kapinan alkuvaihetta jo aamupäivällä saadakseni niistä selonteon jo saman päivän lehteen (tästä en hänelle kyllä maininnut), siirtämään tapaamisemme aamupäiväksi klo 10.50:ksi. Ajoin autolla hänen asunnolleen sanotuksi ajaksi. Oven avasi minulle nuorehko naishenkilö, arviolta noin 21–24 vuoden ikäinen, mitaltaan keskikokoa pidempi. Tiedustelin nti Craucheria, ja hän tiedusteli minun henkilöllisyyttäni. Heti sen jälkeen tuli paikalle myöskin neiti C. Hän kutsui minut istumaan Caloniuksenkadun puoleiseen salonkiin, lähettäen tytön, joka avasi oven, jollekin asialle ja tiedustellen minulta kahden jäätyämme, mistä lehdestä taas olinkaan. Oven avannut tyttö omien arvelujeni mukaan tuskin oli palvelustyttö, vaikka C. häntä sellaiseksi sanoi. Häntä en enää toisten nähnyt ja oli hänen käyttäytymisensä „emäntäänsä” kohtaan toisenlaista kuin palvelijattaren. C. varoitti minua kyselemästä liikaa tytön läsnäollessa. Hän sanoi kyllä pitävänsä tätä ehdottomasti luotettuna, mutta sanoi, ettei varovaisuus koskaan ole haitaksi. Tyttö tuli kohta takaisin, mutta C. lähetti hänet jollekin uudelle asialle, miltä tämä ei palannut minun aikanani. Kahden jäätyämme alkoi juttu, joka kesti, klo 12,25:een. Siinä C. kertoili mielellään alkuvaiheitaan lapuaniiikkeessä ynnä muuta pikkujuttua. Koetin häneltä tiedustella tärkeimpiä päiväjärjestyksessäkin olevia asioita, ja aina väliin sain yhtä ja toista tietääkin. Tärkeimmät tiedot kapinaliikkeen alkuvaiheista julkaisin sitten keskiviikon, maaliskuun 2 p:n Sosialidemokraatissa. C:n mukaan hän, Lindh ja Koivisto olivat koko kesän puhanneet ympäri maan ulottuvan tukimiesverkoston luomisessa, mikä puuha kesti lokakuun puoliväliin saakka. Mukana oli myöskin ollut Nikula. Alunperin oli aikomus järjestää kapina jo marraskuun 20 p:nä, mutta kun se silloin meni myttyyn (mitkä seikat sen lopulta aiheuttivat, sitä ei Craucher tahtonut sanoa

silloin) siirrettiin se maaliskuun 13 p:n tienoille. Paljon huhuttu kapina joulukuun 5 tai 6 p:nä oli C:n sanojen mukaan tarkoituksellisesti liikkeelle laskettua provokatiota. Marraskuussa suunnitellun kapinan puolelle oli tarkoitus voittaa presidentti ja siinä tarkoituksessa yrittivät, luultavasti loka-kuun lopussa, C. ei aikaa varmuudella minulle maininnut, m. m. Olkinuora, Sario, Koivisto ja Martti Tulenheimo presidentin puheille. He olivat joko kaikki tai useat heistä niin juovuksissa, ettei presidentti ottanut heitä vastaan, vaan käski heidän mennä kotiinsa. Eräät rintamamiespiirit, C:n sanojen mukaan, lähinnä Vapaussodan Kenttäharmaat, valmistelivat tarmokkaasti veretöntä vallankaappausta täällä Helsingissä. C. mainitsi tässä yhteydessä usein kenraali Ignatiuksen nimen sekä myöskin eversti Paavo Talvelan, jota hän näkyi rajattomasti „halveeraavan”. Myöskin olen merkinnyt muistiin nimet Honkanen, Gröning, Runolinna. Mutta tarmokkaimpana tämän suunnitelman puoltajana hän mainitsi minulle majuri Nordströmin Loviisasta, jonka luona hän kerran mainitsi käyneensä. N. oli silloin sairaana ja vuo-teenomana.

C. kertoi vielä samana päivänä, että "Wallenius tahtoi voimallista esiintymistä, ja että tämä suunta oli lopulta saanut voiton.

Kapinasuunnitelmista mainitsi C. edelleen, että tarkoitus oli saada vissi joukko valmiiksi Helsingissä, joka nopeasti ryhtyisi määräaikana toimimaan. Samana aikana menisi käsiky tukimiehille yli maan, että he olisivat valmiina, jos tarvitaan, ja kun suurin piirtein kaikki jo olisi Helsingissä selvää, marssisi Wallenius paraatille tänne muutaman tuhannen miehen kanssa. Vapaussodan Kenttäharmaiden sanoi C. toimittaneen Lapuan Liikkeen johdon kenraali Mannerheimin yhteyteen. Mannerheim liittyi tärkeänä renkaana suunnitelmiin, mutta hän ei liene taipunut antautumaan mukaan. Mäntsälän miesten aikomuksena sanoi C. olevan ehdottomasti tulla Helsinkiin. Eerolaisen C. sanoi lähteneen maanantaita vasten yöllä Helsingistä autolla Mäntsälään. Samassa autossa menivät hänen tietojensa mukaan Tuomisto, Jaamala ja Kairenius. Puhe livahti sitten samalla kerralla myöskin Vuorimaahan. Hänen kertoi C. olleen Mommilan kartanossa etsinnänkin aikana, kertoen piilopaikkana olleen jääkellarin.

Myöskin sanoi W:n olleen pakomatallaan useissa paikoissa Helsingissä, m. m. Varoman ja Tuomiston luona. Tämän ensimmäisen käyntini aikana kertoi C. myöskin eräästä havainnollisesta kartasta, johon oli merkitty maan kaikki tukikohdat ja miten monta miestä niihin saadaan määräämäärä kootuksi. Karttaan piti sisältyä selitykset yhteyksistä, tukimiehistä ja liikkeelle lähtöjärjestyksestä. Olin tietysti hyvin utelias näkemään sellaisen kartan, mutta epäröityään hetken, C. sanoi hakevansa sen esille jollakin toisella kerralla. Sain sen käsityksen, että hän ei tahtonut minulle näyttää piilopaikkaansa.

Tämän korvaukseksi C. sanoi näyttävänsä minulle erästä toista piirrosta, joka paljasti L. L:n organisation, sekä salaisen että julkisen. Kohta sen jälkeen hän toi nähtäväkseni kirjoituspöytänsä jostakin lokeroista piirroksen, joka sitten julkaistiin seuraavan päivän, eli torstain Sosialidemokratissa. O. kyllä epäröi ensinnä antaa julkaisemislupaa, mutta kun piirroksia hänen sanojensa mukaan oli maassa eri puolilla noin kahdeksansataa kappaletta, niin ehkä häntä ei voitaisi epäillä sen antajaksi, varsinkin, jos pantaisiin harhaanjohtava selitys piirroksen alkuperästä, niinkuin sitten tehtiinkin. C. Sanoi itse laatineensa piirroksen ja sen olleen ohjeena jo syksyllä tukimiesverkostoa luotaessa. Hän pyysi minua myöskin Turun Sanomille toimittamaan matriisin tästä piirroksesta, ja hänen nimenomaisesta vaatimuksestaan sen teinkin, julkaisten T. S. piirroksen perjantaina aamulla. Alkuperäisen kappaleen palautin hänelle heti sen jälkeen, kun siitä oli kuvalaatta saatu valmiiksi. Palauttaminen tapahtui saman päivän iltana, uudelleen käydessäni C:n luona.

Kuten sanoin, sovimme seuraavasta tapaamisesta saman päivän iltana. Aikaa en voi tarkalleen muistaa, mutta lienee se ollut noin kello 18,30. Palautin siis ensinnäkin hänelle piirroksen. C. kertoi juuri saaneensa tietää, että Vapaussodan Kenttäharmaita olisi päivän mittaan mennyt useita Riihimäelle, mainiten hän m. m. Ignatiuksen. Tässä suhteessa hän oli epävarma kenraaleista Åkermannista ja Wetzteristä. Myöskin hän mainitsi saaneensa etsivän keskuspoliisin taholta tietää, että joko „tänään tai huomenna on jo kaikki selvää ja kapina kukistettu”. Tällöin hän kertoi Gudrun Lindrothin rahankeräyspuuhista, mainiten, ettei suinkaan L. läheskään kaikkia saamiaan rahoja tilittänyt, vaan että hän käytti melkoiset osat omiin tarkoituksiinsa.

Craucher kertoi ehdottomasti varmana asiana, että Helsingin S. K:n piiripäällikkö, everstiluutnantti Levälahti kannatti Walleniusta, ja että juuri Levälahti oli valmistanut suunnitelman Helsingin valtaamiseksi. C. sanoi Levälahden heti ensimmäisenä kapinapäivänä koonneen pieniä iskujoukkoja Helsingistä eri paikkoihin, joihin hän jo ennakolta oli jakanut joitakin määriä aseita. Viimemainituista puhuessaan kapinalliset olivat käyttäneet nimeä „Ammukset”.

Liikkeen pääjohtajain, joiden joukossa mainitsi Waldenin ja Donnerin, pyrkimyksenä oli jo pitkän ajan ollut Kosolan ja Koiviston syrjäyttäminen sekä Walleniuksen tehokas kurissa pitäminen. Tässä tarkoituksessa m. m. L. L:n pääkansliaa oli yritetty saada siirretyksi Helsinkiin, mutta hanke oli rauennut Kosolan jyrkän vastustuksen vuoksi. C. oli ehdottoman varma siitä, että nyt, kun on saatu Kosola, Koivisto ja Wallenius syrjäytetyksi onnettoman kapinayrityksen takia, pian todelliset johtajat tulevat valmistamaan kapinan uudelleen. Samana päivänä kuulemistani seikoista m. m. Presidentti Svinhufvudin syrjäyttämisestä, Latvalasta sekä uudesta hallintosuunnitelmasta olen kertonut lähemmin toht. Tarjanteelle ja tuomari Bangille.

Nikulaa ja Lindhiä C. piti hyvin vaarallisina miehinä. Lindh oli uhannut Craucheria pistoolilla kapinan edellisenä torstaina, ja vaatinut häneltä kaikkia L. L:n papereita pois. Craucher mainitsi tähän sanoneensa, ettei hän niin hullu ole, että hän niitä luonaan pitäisi, jolloin Lindhiä olivat Koivisto ja Malkamäki rauhoittaneet. (Tästäkin on tuom. Bangin pöytäkirjassa). Nikulalla kertoi C. olevan hyvin tärkeitä papereita hallussaan. Nikula on ne kuitenkin hyvin viisaasti piilottanut. Hänen rouvansa hallussa kertoi C. olevan erään tärkeän paperin, joka paljastaisi Eerolaisen suhteen Vaasan kuuluisaksi tulleeseen pommijuttuun, (josta ylioppilas Häggström tuomittiin. C. sanoi H:n olevan viattoman). Paul Sinervä.

1-3/3 1932 ilmoittautui tutkimustoimikunnalle toimittaja Kalle Lehmus ja antoi seuraavan kertomuksen :

Samana päivän iltana eli maaliskuun 1 päivänä, kun Turun Sanomissa oli ollut pakina („Nainen ja Lapua”) soitin neiti Craucherille ja tiedustelin Lapuan asioita. Keskustelussani-

rae tulimme sopimukseen, että seuraavana päivänä 10,50 menin C:n luokse Mechelininkatu 23. Lapuan Liikkeen puheeksi tullen C., joka oli puhelias, kertoi osallisuuttaan siihen ja sellaisia yksityisiä seikkoja Lapuan Liikkeestä, joilla ei minun käsitykseni mukaan ollut erikoisempaa merkitystä. Mutta tällöin sain tilaisuuden miltei joka päivä joko puhelimitse tai henkilökohtaisessa tapaamisessa keskustella C:n kanssa. Viimeksi tiistaina kello 13,55–14,55 välillä olin hänen kanssaan puheissa. Jo 2/3 C. ikäänkuin osoittaakseen tärkeyttään ja sitä, että hänellä on tärkeitä tietoja, oli omasta alotteestaan kertonut, että kaupunginvouti Arvo Lindh, joka C:n tietojen mukaan pitäisi olla tärkeä henkilö Lapuan Liikkeen aktiivisessa osastossa, oli torstaina tullut C:n luokse yhdessä Iivari Koiviston ja Malkamäen kanssa. Sain sen käsityksen C:n puheista, että läsnä oli tällöin ollut muitakin henkilöitä. Illan kuluessa oli Lindh vaatinut C:ltä Lapuan Liikkeen papereita ja C:n sitä koskevia muistiinpanoja. C:n kieltäytyessä oli Lindh suuttunut ja pistoolia C:n ohimoilla pitäen edelleen vaatinut papereita. Tässä tilanteessa oli C. selittänyt, ettei hän niin hullu ole, että pitäisi papereita kotonaan, vaan että ne ovat varmassa tallessa pankinholvissa. Tämän jälkeen kertoi C. Koiviston ja Malkamäen rauhoittaneen Lindhiä, joka sitten luopuikin uhkailuistaan. Aikansa tämän jälkeen vielä keskusteltuaan olivat vieraat lähteneet pois. Myöhemmin pankkiholvista puheentullen sanoi C. luottavansa ainoastaan Rydin pankkiin luotettavana säilytyspaikana. Jonain myöhempanä päivänä, C:n kerrottua laajoista muistiinpanoistaan, pyysin saada niitä silmättäväkseni, mutta sanoi C., että ei viitsi nyt penkoa niitä esille, vaan voidaan joskus toiste niitä tarkastaa. Tästä C:n maininnasta tulin siihen käsitykseen, että muistiinpanot, samoin kuin muutkin tärkeät paperit olivat tallessa hänen kotonaan.

Eräänä päivänä ollessani C:n luona kysyin häneltä, mikä oli syynä Latvalan itsemurhaan ja pitkän epäröimisen jälkeen vaitiololupaustani vastaan C. ilmoitti seuraavaa:

L. L:ään oli perustettu, mainitsematta milloin, rankaisuosasto, johon kuuluu viisi-miehinen keskuselin, mikä käsitykseni mukaan vielä totteli jotakin ylemmältä taholta tulevia määräyksiä. Tähän rankaisuosastoon kuului ensimmäisenä miehenä Latvala, toisena Lindh ja kolmantena Koivisto, joiden tässä järjestyksessä oli käskyt täytäntöön pantava. C. ilmoitti Latvalan tehneen itsemurhan sen takia, että hänelle oli annettu tehtäväksi erittäin tärkeä täytäntöönpano-

tehtävä ja että Latvala siitä päästäkseen oli katsonut välttämättömäksi tehdä samoin kuin Hissa ja Perämäkikin. Tiedusteltuani toimeksiannon laatua, sanoi C. ensin, että jos hän näyttäisi hallussaan olevat paperit presidentille, olisi se L. L:n viimeinen henkäys, ja kun tämän johdosta tiedustelin, koskiko toimeksianto suorastaan presidenttiä, vastasi C., että L. L:n eräällä taholla jo kolmen kuukauden ajan oli ollut tarkoituksena Svinhufvudin syrjäyttäminen ja nyt kapinan puhjettua pyrkimys vielä, enemmän oli valmistunut. Kun tämän johdosta kysyin, oliko siis tarkoituksena suorastaan Svinhufvudin murha selitti C., että tarpeen vaatiessa ei sitäkään olisi sillä taholla kammoksuttu. Kehoitettuani tämän johdosta Craucheria heti lähtemään presidentin puheille, sanoi hän jo olleensakin tässä eräänä päivänä sinne matkalla, mutta havaittuaan, että häntä seurattiin, luopui sillä kerralla. Tässä yhteydessä C. kertoi vielä, että Koivisto oli kerran, päätään käsien varaan nojaten, sanonut: „Hissa ja Perämäki tekivät ajoissa sen, joka kerran varmasti tulee meidänkin eteemme”. Tällä käsitin C. tarkoittaneen, että Koivisto uskoi hänelle vuorollaan tulevan sellaisen tehtävän, jota rehellisenä miehenä ei voi täyttää.

Tiedustellessani erikoisesti Mäntsälän tapauksia ja aikaisempia kapinasuunnitelmia, halusi C. siirtää vastauksen antamisen kapinan jälkeen tapahtuvaksi. C. kertoi ainoastaan sen, että jo marraskuussa 1931, silloisen kapina-aikkeen rauettua oli päätetty uuden kapinan ajaksi 13/3 tienoo ja että Mäntsälässä oli toimintaan ryhdytty liian aikaiseen Vuorimaan ja Walleniuksen toimesta. C. selitti vielä, että Lapuan Liikkeen johto jo ennen marraskuuta oli ollut kosketuksessa Saksan Natzien kanssa ja kun siellä Natzit alkavat toiminnan, oli täällä alettava yht'aikaa.

Walleniuksen tarkoituksina C. kertoi olleen muodostaa viisikymmentämiehinen eduskunta sekä diktatuuri, jossa diktaattorina tulisi olemaan Wallenius itse ja pääministerinä kenraali Walden. Suhtautuminen Svinhufvudiin oli kapinan aikana tarkistettu siihen suuntaan, että S. kokonaan sivuutetaan. C. mainitsi vielä kapinaviikon aikana olleensa jatkuvasti yhteydessä L. L:n johdon kanssa, tarkoittaen nähtävästi Kosolaan ja Koivistoon, Vielä selitti C., että oli vetäytynyt syrjään Lapuan Liikkeen toimista sentähden, että siinä oli päässyt vallalle Walleniuksen aktiivinen suunta, jota ei itse hyväksynyt.

V a k u d e k s i :
V ille B a n g .

Liite 8.**N.s. Mäntsälän jutussa hovioikeudelle jätetty yleisvastine.**

P. M.

Syytekirjelmässään on kanneviskaali vaatinut ei ainoastaan nyt kuulustelluille, vaan kaikille tässä asiassa syytteen asetetuille henkilöille rangaistusta kapinasta R.L. 16:4 mukaan ja alistanut sen ohella hovioikeuden harkittavaksi, ovatko jotkut syytetyistä lisäksi syypäät myöskin kapinan yhteydessä yhdellä teolla tehtyyn valtiopetokseen tai sen valmisteluun ja onko heidät tuomittava rangaistukseen sitäkin R.L. 11. luvun 2. ja 4. §:n sekä 7. luvun 1. §:n mukaan.

Kuu syyte on näin määritelty, osoittaa se, että siihen osittain on vaikuttanut poliisikuulustelupöytäkirjojen silmänpistävän tendenssimäinen luonne. Tästä syystä ja kun muutenkin on ilmeistä, että poliisipöytäkirjoille ei olisi annettu ilman määrättyä tarkoitusta sitä vahvasti väritettyä leimaa, mikä niillä on, onkin heti alussa syytetyjen puolesta esitettävä jyrkkä vastalause sitä tapaa vastaan, millä hallituksen asettama tutkijatoimikunta on tätä sille jätettyä asiaa käsitellyt, samoin kuin sitä tässä maassa ennen tuntematonta tapaa vastaan yleensä, mitä viranomaiset ovat katsoneet sopivaksi tässä *ulkonaisilta* mittasuhteiltaan valtaavan laajaksi paisutetussa asiassa noudattaa, *ennenkuin* asia on saatettu tuomioistuimen tutkittavaksi. Sen sijaan, että poliisiviranomaiset olisivat, kuten heille olisi kuulunut, otaneet asiassa täysin objektiivisen kannan ja pyrkineet etsimään asiassa vain totuutta sekä selvittämään sen, mitä todella oli tapahtunut, ovat he joko käskystä tai jostain muista syistä omaksuneet heti asian alkuvaiheissa määrättyt mielipiteet, asettaneet itselleen määrätyn päämäärän, johon he sitten koko kuulustelujen ajan ovat pyrkineet ja koettaneet, kuten tuntuu, aivan epätoivon vimmalla pitää kiinni omasta rakennelmastaan sekä etsiä tukea, joka osoittaisi heidän kannanottonsa oikeaksi. O.K. 17 luvun 24 §:ssä määrätään, että todistajain pitää todistaa, mitä he itse ovat nähneet tai asiassa kuulleet *eikä mitä muiden puheista tietävät*, ja O.K. 17 luvun 7 §:ssä säädetään, että todistaa rikosasioissa ei saa ne, jotka ovat muilta sen vain kuulleet. Mutta tästä huolimatta, ja vaikka ainakin tutkijatoimikunnan herra pu-

heenjohtajalla tunnetusti ja tunnustetusti on hyvin perusteelliset tiedot meidän prosessioikeudessamme, muodostaa esim. yksi poliisikuulustelupöytäkirjan osa, LL IV, suurelta ja epäilemättä tärkeimmiltä osiltaan sellaisten henkilöiden kertomuksia, jotka eivät asiassa itse ole mitään havainneet, vaan ovat siitä ainoastaan muilta kuulleet. Tämän lisäksi on pöytäkirjoihin erittäin runsaasti koottu todistajina kuulujen henkilöiden omia „käsityksiä” j. n. e., vaikka todistajan tulee tyytyä vain siihen, että hän kertoo itse tapahtuman ja asian sellaisenaan kuin se on, ja vasta oikeus määrää ja päättää, mikä johtopäätös siitä on tehtävä.

Mutta ei siinä kyllin, että tutkijatoimikunta on koonnut tällaiset poliisipöytäkirjat. Se on myöskin oikein hallituksen auktoriteetin turvin mennyt julistamaan asiassa jo ennen sen tuomioistuimeen tuloa perustellun päätöksen, sillä eihän sen sanomalehdissä julkaisema ja „sisäasiainministeriön hyväksymä tiedonanto”, „tutkimuksen tulokset” tosiasiallisesti ole muuta kuin puhtaaseen mielikuvitukseen nojautuva lausunto, päätös, syytettyjen syyllisyydestä; siitä ei puutu mitään muuta kuin rangaistusmääräyksien suuruus. Kaikki tämä osoittaa, että tutkijaviranomaiset per fas et nefas ovat tahtoneet saada tapahtumista kehitetyksi suuren rikoksen, mitä suuremman, sen parempi. Tästä on viimeisimpänä selvänä todistuksena se, että tutkijatoimikunnan jäsen Österberg vielä t. k. 17 p:nä Wasabladet-nimisessä lehdessä julkaisemassaan haastattelussa on ryhtynyt polemisimaan sitä kantaa vastaan, jonka kanneviskaali syytekirjelmässään on omaksunut. Jutun luonne on puhtaasti poliittinen, eikä voi vapautua siitä käsityksestä, että tätä asiaa myös on tahdottu käyttää puhtaasti poliittisten tarkoituserien saavuttamiseksi: sillä on lopullisesti tahdottu lyödä vaaralliseksi osoittautunut tai ainakin vaaralliseksi arvosteltu poliittinen vastustaja. Heti alusta pitäen ovat tutkijat ilmeisesti tahtoneet päästä siihen, että kaikkia sitä, mikä Mäntsälässä ja muualla maassa tapahtui viime helmikuun 27 ja maaliskuun 6 päivän välisenä aikana, on pidettävä ennakolta suunniteltuna yhtenä jatkettuna tekona, „kapinana”, jonka tarkoituksena oli vallankaappauksen toimittaminen ja jonka takana oli Lapuan Liike r. y.-niminen järjestö haaveiltuine salaisille elimineen, mutta joka — kiitos hallituksen erinomaisen valppauden ja pontevan esiintymisen — meni täydellisesti myttyyn.

Jokaisen, jonka on ollut pakko tutustua tuhatsivuisiin

poliisipöytäkirjoihin, lienee myönnettävä, että ne tätä päämäärää ja tätä taustaa vastaan katsottuina ovat — huolimatta tuhansista sivuistaan ja sadoista kuulluista henkilöistään — aivan erinomaisen vähäsisältöiset. Tuutunpa melkein siltä, että kosketellun ulkonaisen laajuuden on katsottu edes jossain määrin ja ainakin ulospäin sekä niille, joilla ei ole tilaisuutta arvostella asiaa muiden kuin sanomalehti-uutisten perusteella, korvaavan sen paljon, mitä sisällöstä edelläesitetystä näkökohdasta lähtien puuttuu. Tätä käsitystä ei voi olla saamatta, kun toteaa, että poliisipöytäkirjoissa saa kääntää pitkät matkat sivun sivulta ilman, että siellä voi tavata mitään sellaista, jolla voisi olla suoranaista tai edes välillistä vaikutusta asiaan, taikka että yhä uudelleen ja uudelleen toistuu samoja asioita. Kiistämätöntä on, että, hyvin paljolla näin kootulla „todistusmaterialilla" ei ole vähintäkään oikeudellista merkitystä, minkä parhaiten osoittaa se, ettei kaikesta päättäen edes tutkijatoimikunta itse niissä kirjelmässään, joissa se on lähettänyt tutkimuskirjat ja muun aineiston kanneviskaalinvirastolle, ole esittänyt edes syytteesen pantaviksi niitä henkilöitä, joiden tuon „todistusmateriaalin" perusteella pitäisi kait olla pääsyytettyjä. Ja jos selostus tutkimusten tuloksista olisi ollut objektiivinen, olisi siinä tyydytty toteamaan, mikä on näytetty tapahtuneen. Mutta jos taas näin olisi menetelty, ei syytettyjen väitetty syyllisyys olisi lukijoille käynyt selväksi, ja juuri nähtävästi se on tahdottu selväksi ja muka kiistämättömäksi saada.

Kaiken tämän perusteella eivät syytetyt voikaan antaa mitään arvoa poliisipöytäkirjoille, mikäli ne poikkeavat heidän omista kertomuksistaan. On näet huomattava, että tämä niin monessa suhteessa tavallisista jutuista poikkeava asia on myöskin poikkeuksellinen siinä suhteessa, että syytetyt eivät yleensä ainakaan omaksi hyväkseen ole jättäneet mitään heitä itseään koskevaa kertomatta eivätkä sitä tahtoneet millään tavoin koristella, päinvastoin. Mikäli he ovat tahtoneet jättää jotakin kertomatta, ei se — jotakin ainoata poikkeusta ehkä lukuunottamatta — ole tapahtunut mistään muusta syystä, kuin siitä, että he ovat pelänneet — osaamatta asiaa oikein arvostella — että jos he sen tekisivät, he sillä mahdollisesti voisivat aiheuttaa jollekin kanssasytetylleen ikävyyttä.

Tutkijaviranomaisten ennakkokäsitys, että nyt oikeuden käsiteltäväksi joutuneet tapahtumat olisivat olleet seurauksia jonkinlaisista määrätietoisista valtiopetoksen valmistelutoimista, on ilmeisesti ollut lähtöisin heitä ylempänä olevalta taholta. Jo viime syksynä alettiin, kuten tunnettua, yhä enemmän julkisuudessa puhua siitä, että valtakunnan väestön joissakin piireissä suunniteltaisiin joitakin vallankaappaushankkeita. Asia kehittyi tunnettuun toimittaja Hiekkalan pääministeri Sunilan ja ministeri Heikkisen käsikystä lähetettyyn asiaa koskevaan kiertokirjeeseen. Kun edustaja Virkkunen sitten viime marraskuussa eduskunnassa teki niinikään tunnetun asiaa koskevan kyselynsä, vastasi sisäasiainministeri, vapaaherra von Born m. m.: „valitettavasti on kuitenkin näiden kansanliikkeiden yhteydessä esiintynyt pyrkimyksiä, jotka osoittavat, että ajatus tarpeen vaatiessa toteuttaa päämääränsä valtio- ja oikeusjärjestyksestä poikkeavalla tavalla, ei ole ollut erälle aineksille vieras. Epämääräisiä, osittain suoranaisia viittauksia tästä on sekä puheissa että kirjoituksissa esitetty. Sitäpaitsi on tosiasioita tiedossa, jotka selvästi viittaavat siihen, että eräiden vastuuttomien kansalaisten keskuudessa on haudottu mainitunlaisia suunnitelmia, enemmän tai vähemmän vakavassa tarkoituksessa. Riittänee tässä yhteydessä, jos niistä mainitaan, että m. m. on käynyt selville, että eräissä piireissä on suunniteltu jonkinlaista poliittista järjestöä, joka osaksi esiintyisi julkisena osaksi salaisena, ja joka jälkimmäisessäkin muodossa ulottaisi solutustoimintansa m. m. suojeluskuntiin ja joukko-osastoihin. On myöskin olemassa muuan järjestö, joka jäsenilleen lähettämälleen „päiväkäskeyllä" antaa heille määräyksiä „hälytysvalmiudesta" y. m. Niinikään voidaan vielä huomauttaa samassa mielessä pidetyistä salaisista poliittisluonteisista kokouksista, joita viimeaikoina on järjestetty eri puolilla maata. - - - Voidaan siis todeta, että huolenilmaisut eri yhteiskuntapiireissä eivät ole olleet perusteettomia, vaikka ne osaksi ovat olleet liioiteltuja ja harhaanjohtavia." (Ktso 1931 vuoden valtiopäivien pöytäkirjat siv. 1347 ja 1348.) Eduskunnalle taas viime maaliskuussa jättämässään valtioneuvoston tiedonannossa mainitsee vapaaherra von Born m. m. seuraavaa: „Näiden järjestelmällisesti toimitettujen ja ilmeisesti määrätietoisen johdon suunnitteleminen väkivaltekojen tarkoituksena on kaikesta päättäen ollut mielten kuohua herättämällä ja horjuttamalla kunnioitusta lakia

ja laillisia viranomaisia kohtaan valmistaa maaperää vallankaappauksille. - - - Huolimatta - - - seuranneesta rauhallisemmasta väliajasta, jolloin yleinen mielenkiinto oli kohdistunut muihin sisäpoliittisiin kysymyksiin, ei silti kaappaushankkeista nähtävästi oltu luovuttu. Päinvastoin näyttää siltä, kuin olisi koko ajan kyseessäolevissa piireissä, välttämättä kuitenkin suunnitelmien paljastumista ja antamatta viranomaisille riittävää aihetta asiaan puuttumiseen valmistauduttu sopivan tilaisuuden tullen panemaan aikeet täytäntöön. Tällainen tilaisuus luultiin nähtävästi saatavan Ohkolan tapauksista. Ja todennäköistä on, että ellei tätä tilaisuutta olisi käytetty, olisi kauan valmisteltuja salanhankkeita joka tapauksessa lähitulevaisuudessa jossakin muussa sopivassa yhteydessä yritetty toteuttaa."

Toimitetut kuulustelut osottavat selvästi, että tämä käsitys samoin kuin tutkijaviranomaisten ennakkokäsitykset ja kanneviskaalin epäily valtiopetoksellisesta toiminnasta, ovat kaikkea perää vailla. Ei näet voi olla epäilystäkään siitä, että ainakin yhtenä sellaisena järjestönä, joka näitä vallankaappaussuunnitelmia tämän mukaan olisi haunonut, tarkoitetaan Lapuan Liike r. y. järjestöä, mikä asian johdosta myöhemmin syntyneessä eduskuntakeskustelussa selvästi tulikin ilmi, sekä että niillä muka salaisilla kokouksilla, joita sanottiin ympäri maan pidetyn, on tarkoitettu niitä Lapuan Liikkeen järjestäytymistarkoituksessa pidettyjä kokouksia, joihin kenraali Wallenius Lapuan Liikkeen johdolta saamansa määräyksen mukaisesti on matkustellut. Nyt toimitetuissa poliisikuulusteluissa näytään, niinkuin luonnollista onkin, kiinnitetyn juuri tähän asian puoleen aivan erikoisen suurta huomiota. Mutta jos sitten tarkastetaan, mikä on näiden kuulustelujen tulos poliisipöytäkirjan mukaan, havaitaan, että todistajana kuultu Herlevi (Katso Mäntsälä I siv. 276) kertoo saaneensa „kuulla”, että Lapuan Liikkeessä on olemassa jokin klikki, joka edustaa edesvastuutonta ja laittomiin tekoihin valmistavaa suuntaa ja että se on tavoitellut Lapuan Liikkeessä sisällistä diktatuuria, jonka avulla se voisi saattaa koko LL:n toimimaan haluamaansa suuntaan. Myöhemmin sanoo todistaja *kuulleensa* everstiluutnantti Susitaipaleen nimittävän sitä klikkiä sisärenkaaksi. — Todistajan lausunto on juuri siis sellainen, johon jo edellä on viitattu ja jolla todistajan kertomuksella ei oikeudenkäymiskaaren määräysten mukaan ole mitään merkitystä. — Edelleen sisältyy LL IV merkittyy

poliisipöytäkirjojen osaan kaikki mun tätä koskeva näytös. Siinä on erinomaisen perusteellisesti tutkittu, minkäluontoinen viime marraskuussa Turun kaupungissa pidetty kokous oli, jossa kokouksessa Lapuan Liikkeen vasta valittu sihteeri esiteltiin turkulaisille Lapuan Liikkeen kannattajille ja jossa myöskin Lapuan Liikkeen valtuuskunnan jäsen Rautala piti erään puheen. Kaikki todistajat ovat suunnilleen samalla tavalla kertoneet näiden puheiden sisällöstä ja voidaankin tämän perusteella varmuudella todeta, että ne eivät sisältäneet mitään kehoitusta tai yllytystä mihinkään vallankaappaukseen. Useimmat ja arvostelukykyisimmät todistajista, kun on kysytty todistajien kokouksesta saamaa käsitystä, ovat yksimielisesti lausuneet, että he eivät saattaneet kokouksessa havaita tapahtuneen mitään sellaista, mikä olisi viitannut kapinan tai vallankaappauksen valmisteluun, mutta ovat kuulustelijat muutamilta kokouksessa saapuvilla olleilta saaneet puristettua ulos sellaisen „käsityksen” tai vieläpä „varman vakaumuksen”, että jotakin erikoista oli tekeillä ja että se olisi viitannut Ohkolan tapaukseen, mikä „käsitys” tai „vakaumus” heissä kuitenkin syntyi sanotun tapauksen jälkeen. Kun tämä todistajien tekemä johtopäätös perustuu Rautalan ja Walleniuksen puheisiin, jotka tarkoin ovat selostetut, ei tällaisilla todistajien „käsityksillä” tai „varmoilla vakaumuksilla” saata olla mitään oikeudellista merkitystä, tämä sitäkin vähemmän, kuu arvostelukykyisimpien kokoukseen osanottajien käsitykset — kuten jo edellä on huomautettu — menevät tasan päinvastaiseen suuntaan. Todistajana kuultu tohtori Johansson on tosin kertonut, että Wallenius muka olisi hänelle maininnut jostakin Lapuan Liikkeen salaisesta elimestä sekä maininnut sen puheenjohtajankin, mutta jo todistajana kuullun eversti Somersalon kertomus menee vallan toiseen suuntaan. Syytetty Wallenius on taas samoin yhtäpitävästi eversti Somersalon kertomuksen kanssa jyrkästi kieltänyt minkään salaisen elimen löytymisen Lapuan Liikkeestä. Ja etteivät viranomaisetkaan ole antaneet mitään arvoa tälle, voi sanoa ainoalle, todistukselle, osoittaa paraiten se jo edelläviitattu seikka, että tämän muka salaisen komitean jäseniä ei ole asetettu syytteeseen, vaikkei kait kaiken järjen nimessä, jos viranomaisten rakennelmat ja väitteet olisivat olleet oikeat, näitten olisi pitänyt tässä oikeudessa esiintyä pääsyytettynä. Kaikki muut asiasa kuullut todistajat, lukuunottamatta johtaja Aarne Runolinnaa, ovat kertoneet vain sitä, mitä he huhupuheista ovat

saaneet kuulla. Mutta huippukohdan näissä kuulusteluissa muodostavat epäilemättä ne kertomukset, joita Minna Craucher on kertonut maaherra Jalanderille ja sanomalehdentoimittaja Kalle Lehmukselle. Näihin kertomuksiin tutustuessa, joille viranomaiset kaikesta huolimatta näyttävät antaneen jonkinlaista arvoa, löytää sen todellisen pohjan, mistä kaikki nostettu huuto Lapuan Liikkeen salaisista elimistä, vallankaappaus suunnitelmista y. m. on saanut alkunsa. Nehän sopivat täydelleen niihin ilmoituksiin, mitä hallituksen taholta vallankaappaus suunnitelmista eduskunnalle on tehty. On sanomattakin selvä, mikä arvo tällaisilla Minna Craucherin kertomuksilla on. Niistä uhkuu ennen kaikkea viha Walleniusta vastaan. Kuten poliisipöytäkirjoista ilmenee, irtisanoi Wallenius yhdessä Malkamäen kanssa Craucherin Lapuan Päiväkäskeynimisen lehden ilmoitusten kerääjän toimesta viime loka—marraskuun vaihteessa. Heti tämän jälkeen syntyivät vallankaappaus huhut, ja ihmetellen täytyykin sen vuoksi kysyä, kuinka hallitus on voinut vain tällaisiin ja tämänluontoisten ihmisten levittämiin hulluihin vakavasti suhtautua ja niihin perustaa kaikki ne vakavassa mielessä esitetyt syytteet, joita eduskunnassa on esitetty ja kuinka tutkijaviranomaiset ovat voineet ottaa ne ennakkokäsityksensä perusteeksi. Se mahdollisuus tosin on olemassa, että kuu vapaaherra von Born vastatessaan edustaja Virkkusen kysymyksiin, väitti, että olisi käynyt selville, että olisi suunniteltu jonkinlaista, osaksi salaisena toimivaa järjestöä, hän tällä olisi tarkoittanut Lapuan Liikkeen n.s. tukimiesjärjestöä, joka, kuten on täysin selvitetty, oli yksi sanotun liikkeen järjestelymuodon osa ja, kuten niinkään on selvitetty, on ollut tarkoitus pitää salaisena. Jos todella näin on, täytyy ihmetellen kysyä, eikö hallituksen jäsenellä ole ollut tiedossa, että ainakin useat meidän poliittisista puolueistamme käyttävät vaalitaistelujen varalta juuri samanlaista, milloin milläkin nimellä esiintyvää tukimiesjärjestöä, ja että sellaisen tehtävä ei suinkaan ole soluttaa suojeluskuntia, kuten vapaaherra von Born on väittänyt, vaan että kuten aivan selvästi poliisipöytäkirjoista ilmenee, sen ainoana tarkoituksena on ollut kiinteän yhteyden ylläpitäminen Lapuan Liikkeeseen kuuluvien jäsenten kesken vaali y. m. sellaisia tarkoituksia varten. Näin ollen ei tästä tukimiesjärjestöstä olekaan saatu minkäänlaista valtiolle vaarallista elintä. Poliisipöytäkirjoista ilmenee myös, että se järjestö, joka jäsenilleen lähettämällään päiväkäskyllä on

antanut heille määräyksen hälytysvalmiudesta, on Helsingin Rintamamiesyhdistys. Mutta tämän yhdistyksen puheenjohtajan selityksestä on eittämättömästi käynyt ilmi, ettei päiväkäskyllä ollut vähintäkään valtiopetoksellista luonnetta, eikä missään tapauksessa sillä ole mitään tekemistä Lapuan Liikkeen kanssa. Näin onkin osoitettu, että niillä „todistuksilla”, joita asian nyt kysymyksessä olevan puolen selvittämiseksi on esitetty, ei ole minkäänlaista pienintäkään oikeudellista merkitystä, eivätkä ne voi ennakkoluulot tomalle lukijalle tehdä edes todennäköiseksi, että minkäänlaista tällaista salahankeita suunnittelevaa elintä olisi Lapuan Liikkeessä koskaan ollut olemassa.

Jo edellä, viitattaessa niihin todistuksiin, joita asiassa on esitetty, on erotettu johtaja Runolinnan todistus, joka sisältyy LL IV merkittyyn poliisitutkintopöytäkirjojen osaan. Siinä herra Runolinna kyllä tunnustaa, *itsenään* olleen, jos niin tahdotaan sanoa, vallankaappaussuunnitelmia, mutta kun tähän lisätään, että ne Runolinnan ilmoituksen mukaan olivat syntyneet sen takia, että Lapuan Liike hänen mielestään ei mitään toiminut ja kun tämän suunnitelman mukaan maan asioiden hoidon piti ottaa haltuunsa direktorio, jonka olisivat muodostaneet kenraali Ignatius, majuri Gröning ja herra Runolinna itse, ei tarvitse pitemmälti jatkaa, eikä pitemmälti käydä osoittamaan, että suunnitelma on ollut sairaaloinen haave, johon kukaan terveellä ymmärryksellä varustettu henkilö ei vakavasti voi suhtautua. Että viranomaiset tässäkin kohden ovat samaa mieltä, siitä on paraana todistuksena se, että herra Runolinna ei tämän takia ole syytteeseen asetettu, eikä toki koskaan hallitusmiesten tarvinne olla hermostuneita siitä, että herra Runolinna kävisi valtiolle vaarallisena henkilönä suunnitelmaansa toteuttamaan.

Sensijaan, että Lapuan Liikkeen tarkoitusperät on koetettu saada epäilyksenalaisiksi, puuttuu tutkintoainehistosta kokonaan esitys Lapuan Liikkeen todellisista päämääristä, niistä syistä, jotka sen synnyttivät sekä sen toimintatavoista. Puolustuksen kannalta on se välttämätöntä tässä lyhyesti esittää. Se on välttämätöntä senkin vuoksi, että sisäasiainministeri v. Born useinmainitussa eduskunnalle antamassaan tiedonannossa viittaa siihen, että ne väkivallanteot, mitkä maassa olivat tapahtuneet, olivat muka määrätietoisen joh-

don suunnittelema, mistä taasen on tehty se johtopäätös, että tämä määrätietoinen johto juuri olisi ollut Lapuan Liike.

Syyt Lapuan Liike-nimisen kansanliikkeen syntymiseen ovat yleisesti tunnetut. Se poliittinen tausta, joka on huomioonotettava syytä siihen tutkittaessa, ei ole haettava, parin vuoden takaa, vaan oloista maassamme ennen vapaussotaa ja siitä kehityksestä, joka poliittisessa elämässämme sen jälkeen on ollut havaittavissa. Meillä vallitsi, varsinkin sitten kun Venäjän vallankumous oli puhjennut, täydellinen anarkia; maassa ei ollut sota- eikä poliisivoimaa, joka olisi turvannut kansalaiset työssään pelloillaan ja työmaillaan, ei kodeissaan eikä konnuillaan. Erinomaisen raskain uhrein tästä tilanteesta selvittiin, samalla kun maan itsenäisyys saavutettiin. Tämän jälkeen oli oikeus uskoa, ettei samanlainen olotila yhtävähän valtiolliseen asemaamme kuin sisäiseen järjestykseenkään nähden koskaan palautuisi. Pian kuitenkin ilmeni oireita, jotka mitä suurimmalla huolestumisella täyttivät kansalaisten mielet. Maanpetoksellisen kommunistisen puolueen syntyminen ja sen yhä räikeämmäksi käyvä toiminta; työmaaterrori, joka jo oli kehittynyt niin pitkälle, että suojeluskuntaan kuuluva työmies, ei voinut saada työtä, että yksinpä, yhden esimerkin mainitakseni, Lapin Rajavartiostossa v. 1924 palvelleen täytyi tunnustaa sen tehneensä ymmärtämättömyydestä ja katua ja pyytää järjestyneeltä työväeltä anteeksi, luvaten, ettei hän vastedes menisi mokomiin hommiin, saadakseen luvan tehdä työtä, terrori, joka ei suinkaan rajoittunut yksinäisiin tapahtumiin, lakot, joita tehtiin vapaussotaan osaaottaneiden tai suojeluskuntaan kuuluvien pois saamiseksi työstä; yksinpä kouluihin ulotettu kommunistinen propaganda; uskonnon rienaus; puolueriidat eduskunnassa ja käsitys — oikea vaiko väärä, ei vaikuta asiaan — hallitusten heikkoudesta; kaikki tämä ja monet muut ilmiöt synnyttivät käsityksen, että oltiin hyvää vauhtia luisumassa samanlaiseen olotilaan kuin ennen vapaussotaa. Kun vetoamukset eduskuntaan ja hallitukseen olivat turhia, eikä muuta keinoa olojen korjaamiselle luultu löydettävän, toimeenpantiin tunnettu talonpoikaismarssi, jonka yhteydessä Lapuan Liike-niminen kansanliike on saanut alkunsa.

Lapuan Liike toimi aluksi erikoisesti järjestämättömänä maaliskuun 28 päivään 1931 saakka, jolloin sille hyväksyttiin säännöt. Kun sanottuna päivänä pidetyssä Lapuan Liikkeen vuosikokouksessa siihenastinen valtuuskunta jätti La-

piian Liikkeen järjestölle ja valtuuskunnalle selonteon aikaisemmasta toiminnasta, mistä selonteosta myöskin selvenee kansanliikkeen päämäärät, jätetään sanotun valtuuskunnan selostus tämän ohella hovioikeudelle. Siinä mainittua ohjelmaa noudatti Lapuan Liike, kunnes se viime marraskuun 14 päivänä Tampereella pitämässään kokouksessa vahvisti uuden ohjelman, joka perustui Lapuan Liikkeen kokouksessa lokakuun 11 päivänä 1930 ja maaliskuussa 1931 käsiteltyihin ohjelmakohtiin ja joka ohjelma tämän ohella niinkään hovioikeudelle jätetään. Tästä uudesta ohjelmasta ilmenee, että Lapuan Liikkeen ohjelmaa todella jossain määrin, kuten kanneviskaalikin sanoo, laajennettiin, mutta nämä laajennukset eivät suinkaan tähänneet mihinkään vallankaappausaikomuksiin, yhtävähän kuin diktatuurin muodostamiseen maahan taikka valtiosäännön väkivaltaiseen muuttamiseen. Tässä uudessa ohjelmassa tosin ehkä vieläkin selvemmin kuin vanhassa puhutaan myöskin sosialistien kiihoitus-toiminnan päättäväisestä estämisestä, ja tästä ilmeisesti johdetaan, että sanotun liikkeen taholta, sittenkuin kommunistinen julkinen toiminta oli saatu lopetetuksi, on niin paljon puhuttu marxilaisen kiihoituksen estämisestä. Mutta tosiasiallisesti ei tämä ole mikään ohjelman nimenomainen laajennus, sillä verrattaessa tätä edelläviitattuun kansanliikkeen valtuuskunnan antamaan julkilausumaan, havaitaan jo siinäkin samasta asiasta puhutun. Sitäpaitsi on enemmän kuin ymmärrettävää, että sanotun liikkeen taholta ei ole katsottu voitavan tehdä hyvinkään suurta eroa marxilaisen sosialismin ja kommunismin välillä, sillä vaikea on uskoa, ettäsuuri osa juuri samoja henkilöitä, jotka v. 1918 kapinan aikana olivat aktiivisesti kapinassa mukana ja sittemmin kuuluivat kommunistiseen viralliseen puolueeseen, ja jotka ovat viimeksimainitun toiminnan loputtua yhtyneet sosialisteihin, vaikea on uskoa, että nämä henkilöt, yhtymällä sosialidemokraatteihin, samalla olisivat luopuneet kommunistisista ihanteistaan, puhumattakaan siitä, että sosialidemokraattien v. 1930 puoluekokouksessa hyväksytty ohjelma tähtää kumoukselliseen toimintaan.

Mitä Lapuan Liikkeen toimintaan tulee, on se niinkään ollut täysin laillista. Siitä on parhaana todistuksena Lapuan Liikkeen valtuuskunnan 1/9 —31 pidetyn kokouksen pöytäkirja, josta lyhennysote tämän ohella hovioikeudelle jätetään ja josta nimenomaan ilmenee, että lähetettäessä vastaus n. k. pulamiesten taholta tulleeseen kirjelmään, tässä vastauksessa

nimenomaan alleviivataan, että vaikka eduskunnan porvarillinen enemmistö ei kaikissa tapauksissa vastaakaan Lapuan Liikkeen toivomuksia, „niin täytyy meidän kuitenkin näiden edustajien avustuksella yrittää saada suunnitelmat läpiajetuksi". Tässä yhteydessä tietysti on myönnettävä, että irralliset kansalaisryhmät eri puolilla maata menneen ajan kuluessa ovat tehneet itsensä syypäiksi erinäisiin rangaitaviin tekoihin, ja tekojen luonteesta saattaa päätätä, että teon tekijät ovat olleet lapualaismielisiin kuuluvia kansalaisia. Mutta Lapuan Liike r.y.-nimisellä yhdistyksellä sellaisenaan ei näiden kanssa ole ollut mitään tekemistä eivätkä ne suinkaan ole olleet minkään määrätietoisien johdon suunnittelemlia. Lapuan Liikkeen suhteista tapahtuneisiin omavaltaisuuksiin on parhaana todistuksena Lapuan Liikkeen syyskuussa 1930 antama julkilausuma, joka niinikään tämän ohella hovioikeudelle jätetään. Samaa todistaa myöskin 10/2—31 Lapuan Liikkeen valtuuskunnan kokouksen Aktivistinimiselle sanomalehdelle antama paheksumislausunto, joka tähän oheen liitetään ja josta ilmenee, että Lapuan Liikkeen valtuuskunta ei edes hyväksynyt sitä räikeätä kirjoitustapaa, mitä sanotussa sanomalehdessä oli käytetty. Lapuan Liikkeen toiminta ja jo sen ohjelma on kyllä luonteeltaan sellainen, että se suurimman osan toiminta-aikaansa on joutunut olemaan voimakkaassa oppositiossa varsinkin nykyistä hallitusta vastaan, mutta tätä oppositiota se ei suinkaan ole harjoittanut salassa eikä siinä suhteessa pannut kynttiläänsä vakan alle. Päinvastoin ovat sen lähetystöt epäluokuisia kertoja vaivanneet milloin Tasavallan Presidenttiä, milloin hallitusta ja milloin eri eduskuntaryhmiä. Näille on se voimakkaassa muodossa esille tuonut sen suuren huolestumisen, mikä sillä maan asioiden kehittymiseen nähden on ollut. Tämän ohella on se kyllä ylläpitänyt omissa jäsenissään valpasta mielialaa vastaisten vaalien ja muun siihen verrattavan toiminnan varalta.

Lapuan Liikettä ja sen toimintaa taas yleisesti arvioitaessa on siitä parhaana ja puolueettomimpana todistuksena silloisen pääministerin, tasavallan nykyisen Presidentin eduskunnassa 21 päivänä lokakuuta 1930 tästä antama lausunto. Hän lausuu m. m.: „Tilanne viime vuonna tähän aikaan oli jokseenkin se, että kommunismi toimi julkisesti sen naamarin peitossa, jonka turviin sen oli joku vuosi, pari sitten, onnistunut verhoutua ja jota naamaria viranomaiset eivät katsoneet voivansa lain perusteella siltä riistää, vaikka-

kin yleisesti tunnettiin, mitä naamarin takana oli. Kommunismihan käytti puhe-, paino- ja kokoontumisvapautta hyväkseen julkisessa propagandassaan, s. o. juuri maanpetoksellisen päämääränsä ajamisessa, vaikkakin tämän julkisen toiminnan takana ja sen salaisena ohjaajana oli lakkautettu Suomen kommunistinen puolue. Kommunistien julkinen propagandatyö silloin jokseenkin katsottiin lain kirjaimen mukaan sallittavaksi, sen työ sujuikin mainiosti ja se oli päätukena kommunistien salaiselle toiminnalle.

Mutta tällainen olotila ei ollut lain hengen mukaista. Tällainen kommunistien propaganda oli aivan päinvastoin lain henkeä vastaan. Ajatelkaa vain sitäkin seikkaa, että tässä eduskunnassa istui yli 20 lainsäätäjää, jotka käyttivät edustajatoimintaan ja myöskin eduskunnan puhujalavaa kommunistisen toiminnan edistämiseksi. Ja kuitenkin säädetään valtiopäiväjärjestyksen 11 §:ssä, että edustajan tulee toiminnassaan noudattaa oikeutta ja totuutta. Tämä ristiriita lain kirjaimen ja lain hengen välillä lepäsi painostavana yli yhteiskuntamme ja tuntui siltä kuin kansan oikeudentunto olisi turtunut. Juuri tähän tilanteeseen kansanliike toi parannuksen. Kun se tarttui asiaan, niin lopulta päästiin siitä laittomuudesta, missä viime vuonna oltiin ja jota kommunistien julkinen toiminta tiesi. Siitä me nyt olemme päässeet ja se on suuri edistysaskel juuri laillisuuden kannalta katsoen. Lain kirjain ja lain henki ovat nyt taas sopusoinnussa ja tämä on kansanliikkeen ansio." (Vrt. 1930 valtiop. pöytäkirjat siv. 53.)

Yhteenvetona edelläolevasta voidaan siis todeta,

että Lapuan Liikkeessä ei ole ollut mitään salaista järjestöä ei „sisärengasta" eikä „rangaistusosastoa" eikä mitään muuta senluontoista elintä;

että mitään vallankaappaussuunnitelmia ei Lapuan Liike r.y.-nimisessä yhdistyksessä ole haudottu; sekä

että sanottu yhdistys ja koko Lapuan Liike on myönteinen, yhteiskuntaa rakentava liike, jonka päätarkoituksena on lujan ja voimakkaan hallitusvallan aikaansaaminen, hallitusvallan, joka kaikissa oloissa kykenee puolustamaan tämän maan itsenäisyyttä ja pitämään yllä voimakasta hallitusmenoa.

Yhtä vähän kuin Lapuan Liike on ollut maassa siellä täällä sattuneita omavaltaisuuksia järjestämässä tai niiden takana, ylitä vähän sillä on ollut mitään osuutta Mäntsälässä 27/2 sattuneisiin tapahtumiin. Kanneviskaali onkin

syytekirjelmässään myöntänyt, että sanottu tapaus näyttää Lapuan Liikkeen johdolle sattuneen aivan odottamatta. Tähän on vain lisättävä, että se ei tapahtunut ainoastaan odottamatta, vaan sikäli kuin Lapuan Liikkeen sihteeri oli saanut tietää, että tri Erichin puhetta aiottiin estää, vieläpä vastoin tämän kieltoa ja nimenomaista varoitusta, ettei tilannetta saisi mitenkään kärjistä.

Mitä itse Ohkolan tapaukseen tulee, käyvät ne syyt, jotka sen aiheuttivat poliisitutkintopöytäkirjoista ilmi. Ne eivät kuitenkaan anna tapahtumista täydellistä selvitystä. Asian oikein ymmärtämiseksi on muistettava, että kysymystä työväentalojen vastaisesta kohtalosta ei valitettavasti järjestetty kommunistilainsäädännön yhteydessä vuonna 1930. Svinhufvudin hallitus oli heinäkuussa 1930 lähettänyt kiertokirjeen, jossa se oikeutti maaherrat, milloin järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sitä vaati, väliaikaisesti sulkemaan sellaiset työväentalot sekä muut kokous- ja seurahuoneustot, jotka olivat *kommunististen yhdistysten* ja järjestöjen tai muiden kommunististen elimien hallinnossa. Tämän mukaisesti olikin näitä taloja sitten suljettu. Mutta ei kestänyt kauan, ennenkuin talojen omistusoikeus ainakin muodollisesti järjestettiin sos.-dem. yhdistyksille ja nämä alkoivat vaatia niitä itselleen ja niiden avaamista. Kun taloja sitten nykyisen hallituksen aikana alettiin uudelleen avata, antoi Lapuan Liikkeen valtuuskunta kokouksessaan 10 p:nä lokakuuta 1931 julkilausuman, jonka kokouksen lähetystö jätti presidentille ja pääministerille ja josta nyt myöskin jätetään jäljennös hovioikeudelle. Tämän jälkeen on kysymys näistä taloista ollut jatkuvana kiistanaiheena. Kuten viitatusta julistuksesta ilmenee, pidettiin talojen avaamiseen johtavaa kehitystä Lapuan Liikkeen taholta erittäin arveluttavana. Lapuan Liikkeen vastustajia taas työväentalojen suljettuna pitäminen yhä uudelleen „muistutti n. s. Lapuan kesiin laittomuuksista” ja „laillisuuden palauttaminen” oli heidän käsissään havainnollistunut muotoon, joka tarkoitti punaisten agitatioliesien jälleen pystyttämistä poliisivoiman avulla, enemmän tai vähemmän onnistuneena sosialidemokraattisessa naamiossa”, kuten siitä on sanottu. — Kuten edellä jo mainittiin, täytyy Mäntsälän tapahtumia arvostella tätä taustaa vastaan. Siellä ei tosin ollut kysymys mistään entisestä kommunistitalosta. Mutta nyt tahdottiin taata poliisivoimin erikoisen vihatulle sosialidemokraattiselle puhujalle ja poliittiselle kiipijälle oikeus valistaa kansaa yhdessä

niistä pitäjistä, joissa punainen hirmuvalta julmimmin rai-vosi.

Tapausten esihistoriasta on todettava, että paikallinen nimismies, joka tunsu mielialan paikkakunnalla, oli kieltänyt tri Erichin puhetilaisuuden helmikuun 21 p:nä ja että hän olisi sen tehnyt edelleenkin seuraavana sunnuntailla ellei hän olisi saanut maaherra Jalauderilta nimenomaista kehoi-tusta — siis määräystä — siitä, että hänen on sallittava oikeus pyydettävän juhlan pitoon. Kovin oudolta tuntuu tämä, verrattaissa sitä maaherra Jalanderin tapahtumasta antamaan kertomukseen. (Katso Mäntsälä III siv. 1). Kun maaherra Jalander sanoo näet siinä, että *saatuaan kuulla*, että Ohkolan työväentalolla Mäntsälän pitäjässä aiottiin toimeenpanna *nimismieheltä saadulla luvalla* sosialidemo-kraattinen iltama j. n. e., osottaisi tämä, että maaherra Ja-lander olisi saanut kuulla asiasta vasta sen jälkeen, kun nimismies jo oli luvan myöntänyt. Kuitenkin ilmenee tri Ericliin kertomuksesta (katso Mäntsälä III siv. 8), *että tri Erich jo mainittuna helmikuun 21 p:nä oli maaherra Jala-nderin kanssa sopinut siitä, miten asia oli hoidettava helmi-kuun 27 päivääsi ja tämä tri Ericliin kanssa tehty sopimus sitten ilmeisesti aiheuttikin maaherran nimismiehelle anta-man määräyksen siitä, että iltamanpitolupa on annettava*. Erikoisen mielenkiintoiset ovat ne maaherran nimismiehelle lähettämät „tarkemmat ohjeet” — maaherra Jalanderin omia sanoja käyttäen — „siitä, miten hänen oli meneteltävä mah-dollisen häiriön sattuessa”. Nämä ohjeethan eivät sisällä — kuten saattaisi odottaa — minkäänlaisia määräyksiä ehkä kokoontuneen väkijoukon rauhoittamisesta t. m. s. Ne sisäl-tävät vain määräyksen siitä, että nimismiehen oli otettava huomioon ja täytettävä kaikki ne muodolliset määräykset, jotka rikoslaki edellyttää, jotta voitaisiin vaatia rangais-tusta R.L. 16 luvun mukaan. Maaherra Jalander tiesi, että Erichin puhetilaisuus aiottiin estää. Mutta hän ei vielä sil-loin tiennyt, miten tämä estäminen tulisi tapahtumaan. Mutta selväähän oli, että tapahtui tämä miten tahansa, jon-kinlainen yleisen järjestyksen häiritseminen siinä joka tapauksessa täytyi tapahtua. Tällöin on maaherran ainoana huolena — ei kysymys siitä, miten järjestys parhaiten ja vähimmän ikävyyksiä tuottavalla tavalla saataisiin säily-mään, siitähän hänen ei tarvinnut olla huolissaan, sillä voi-han hän rauhassa luottaa sinne lähettämäänsä poliisivoi-maan — vaan se, miten mahdollisesti tai varmastikin ko-

koontuva väkijoukko voidaan saattaa mahdollisimman ankaaraan rangaistukseen. Kun tämän asettaa yhteyteen sen „siivon“, 45 min. kestäneen puhelinkeskustelun kanssa, mikä maaherralla viime maaliskuun 5—6 päivän välisenä yönä salaiseen numeroonsa oli madame Minna Craucherin kanssa ja jonka maaherra Jalander on myöntänyt oikeaksi (vrt. L. L. IV siv. 2377 j. s.) sekä jossa tällä, yön hiljaisena hetkenä keskustelevalle parilla oli yhteisenä ja yksimielisenä murheena se, että kapinallisia oli kohdeltu liian lempeästi, ymmärtää hyvin maaherran illalla helmikuun 27 p:nä Mäntsälään ilman tarkempaa tutkintoa antaman ylimielisen määräyksen, *että kaikki Mäntsälään kokoontuneet kokouksen estäjät olivat ilman muuta vangittava ja käsirauchoissa tuotava Helsinkiin.*

Tästä maaherra Jalanderin erinomaisen taitamattomasta ja maaherra Jalanderin nyt tapahtuneesta vapauttamisesta päättäen, hallituksenkin jo siksi myöntämästä menettelystä, sillä muuksi sitä lievää sanontaakin käyttäen ei voi nimittää, johtui ensinnäkin se, että kokouksen estäminen sai sen luonteen kuin se sai. Tosin ei tällainen virkamielien taitamattomuus voine kokonaan poistaa itse tekoon osallistuneiden rangaistavaisuutta, mutta se ei voi olla merkitystä vailla rangaistavaisuuden määrää arvosteltaessa. Olihan se luonnollisesti omiaan kiihdyttämään mitä suurimmassa määrin jo muutenkin kiihdyksiin saatettuja mieliä. On näet muistettava, että paitsi sitä kiihtyneisyyttä, minkä Erich'in ilmoitettu paikkakunnalle tulo oli aiheuttanut, olivat mielet jo sisäasiainministeri v. Born'in menettelyn kautta yhä enemmän ärsytetyt. Sisäasiainministeriltä oli pyydetty, saattaa sanoa miltei rukoiltu, kaikin mahdollisin tavoin suojaa, oli pyydetty, että hän laillisin keinoin, joihin hänellä muodollisenkin lainopin mukaan olisi ollut mahdollisuuksia, estäisi tämän agitatioilaisuuden. Lisäksi oli koetettu tämä tulos saada aikaan pyytämällä Presidenttiäkin vaikuttamaan sisäasiainministeri v. Born'iin. Edellä on jo viitattu siihen, miksi apua pyytäjien mielestä marxilainen sosialidemokratia oli rinnastettava kommunismiin ja miksi siis myös tämän tilaisuuden estämistä oli pidetty niin tärkeänä. Nyt oli tultu siihen tilanteeseen, että nähtiin asianomaisten syvän vakauksen mukaan, miten — aikaisemman oikeusministeri Kailan sanoja lainataksemme — laillisin keinoin pyrittiin laitomiin päämääriin, että viranomaiset, joiden vallassa se olisi ollut, eivät tätä tahtoneet estää. Toistaiseksi kokonaan sel-

vittämättä myöskin on, ampuivatko Ohkolassa ensimmäisen laukauksen poliisit, minkä käsityksen työväentalon piirityksessä mukana olleet olivat saaneet, vai piirittäjätkö. Poliisit ovat itse kieltäneet ampuneensa ensimmäistä laukausta, mutta heidän kertomuksillaan ei tietysti tässä suhteessa saata olla todistusvoimaa, yhtä vähän kuin todistaa mitään vasta seuraavana päivänä toimitettu aseitten tarkastuskaan.

Mutta maaherra Jalanderin edellä kerrotulla taitamattomalla menettelyllä oli paljon ikävämmätkin seuraukset. Kaikkien asiassa kuultujen tässä suhteessa joka kohdassa yhtä pitävän kertomuksen mukaan oli kaikilla niillä, jotka olivat ottaneet osaa kokouksen estämiseen, yksimielisenä tarkoituksena heti tämän jälkeen hajaantua. Samaa osoittaa kaikki muutkin asianhaarat, kuten se, että helsinkiläiset olivat tilanneet autobussinsa viemään heidät takaisin määrättyllä tunnilla j. n. e. Teko oli loppuun saatettu ja lähtökahvin juotua piti poistuttaman. Mutta kun sitten saatiin tietää maaherra Jalanderin antamasta vangitsemismääräyksestä, kokoonnuttiin uudelleen eri kokoukseen asiasta neuvottelemaan. Vasta tässä kokouksessa, — kuten kanneviskaalikin syytekirjelmässään mainitsee — tehtiin uusi päätös ryhtyä niihin uusiin tekoihin, mitkä sisältyvät paikalleen jäämiseen ja Presidentille jätettävän julistuksen hyväksymiseen. Tämä oli siis, se on vieläkin alleviivattava, kokonaan uusi, edellisestä tri Erich'in puheen estämisestä riippumaton ja maaherra Jalanderin vangitsemismääräyksestä johtunut teko.

Syytekirjelmästä saa sen käsityksen, että kanneviskaali katsoisi, että kysymyksessä olisi yksi, jatkettu teko. Jos tämä käsitys vastaa kanneviskaalin kantaa asiassa, on siinä yksi syytekirjelmän kaikkein suurimpia erehdyksiä. Ei näet voi olla mitään epäilystä siitä, että puhetilaisuuden estämistä tarkoittava teko oli loppuun saatettu, että sitä suunniteltaessa ei kenelläkään ollut ajatustakaan mistään jatkettavasta toiminnasta, että uuteen, iltayöstä pidettyyn kokoukseen kokoonnuttiin syystä, josta ennakolta ei edes tiedetty ja että näin, toistamme sen vieläkin, kaikki mitä sen jälkeen tapahtui muodosti näin ollen uuden teon, rangaistavanko vai teon, josta rikoslaki ei mitään rangaistusta määrää, siitä myöhemmin.

Toinen sellainen kohta, jossa syytekirjelmän selostus eroaa tositahtumista, koskee kysymystä siitä, kokoontuiko Lapuan Liikkeen johtokunta ja osa sen valtuuskunnan jäseniä Hämeenlinnaan käsitelläkseen, kuten syytekirjelmästä

ilmenee, kysymystä siitä, antaako Lapuan Liike r. y.-niminen järjestö tukensa Mäntsälässä esitetyle kirjelmälle ja yleensä Mäntsälään kokoontuneita tukeakseen, vai ei. On kyllä totta, että Mäntsälästä oli Lapuan Liikkeen sihteerille, kenraali Walleniukselle ilmoitettu siitä, mitä oli tapahtunut ja luutnantti Vuorimaa kertoo samalla tiedustelleensa kenraali Walleniukselta sitäkin, tuleeko Lapuan Liike mäntsäläisten avuksi, mutta erehdys on, että mitään Lapuan Liikkeen johdon kokousta olisi pidetty jo Lapualla, samoin kuin sekin, että Lapuan Liikkeen johto tämän avunpyynnön johdosta olisi Hämeenlinnaan kokoontunut. Voidaan todistaa, että Lapuan Liikkeen johdon puheenjohtaja Kosola, joka sanottuna päivänä oli Kangasalla, antoi määräyksen johdon kokoonkutsumisesta Hämeenlinnaan, koska katsottiin, että tilanne maassa oli niin kärjistynyt, että Lapuan Liikkeen oli oma-alotteisesti, itsenäisesti neuvoteltava ja määriteltävä, minkä asenteen sen näin syntyneessä tilanteessa tuli omaksua. Tällä kokouksella ei näin ollen ollut mitään elimellistä yhteyttä Mäntsälän kokouksen ja siellä tehtyjen päätösten kanssa. Näin ollen muodostavat nekin päätökset ja toimenpiteet, joihin Hämeenlinnassa ja Vanajassa ryhdyttiin, erillisen teon, jota on sellaisenaan arvosteltava.

Syytekirjelmässä sanotaan sitten Hämeenlinnassa ensimmäiseksi päätetyn ryhtyä kannattamaan mäntsäläisiä. Tästä kanneviskaalin sanonnasta ei tarkasti ilmene, mitä kanneviskaali tällä tarkoittaa. On muistettava, että kun päätökset Hämeenlinnassa tehtiin, siellä ei tunnettu mäntsäläisten Presidentille ja Valtioneuvostolle jättämän kirjelmän sisällystä. Tiedettiin ainoastaan, että Mäntsälään kokoontuneet olivat päättäneet toistaiseksi jäädä koolle ja että he olivat sekä Presidentille että Valtioneuvostolle esittäneet käsityksensä maaherra Jalanderin sopimattomuudesta virkaansa, samoin kuin senkin, että sisäasiainministerin vaihdos olisi aikaan saatava. Kun Lapuan Liikkeen kokous asettui sille kannalle, että sisäpoliittisista syntä ei vain sisäasiainministerin vaihdos, vaan keko hallituksen vaihdos olisi aikaan saatava, sisälsi tämä luonnollisesti myös mäntsäläisten esittämän, tiedossa olevan kannan. Tässä mielessä, mutta vain tässä päätti kokous ryhtyä kannattamaan mäntsäläisiä. Jos kanneviskaalin maininta on näin ymmärrettävä, on se oikea. Mutta jos kanneviskaali tarkoittaisi sitä, että Lapuan Liike otti ikäänkuin omakseen mäntsäläisten asian, on se

erehdyttävä, sillä tarkoin huomattava on, että Mäntsälän tapauksia katsottiin edelleenkin erillisiksi, joita nämä itse hoitaisivat. Vallan väärä on se kuva asiasta, että Lapuan Liike olisi ottanut Mäntsälässä ylimmän johdon käsiinsä, minkä kanneviskaalikin katsoo tapahtuneen muka jo ainakin helmikuun 29 p:nä. On kyllä totta, että Koivisto sanottuna päivänä matkusti Mäntsälään, mutta tämä lähtö tapahtui hänen omasta aloitteestaan eikä suinkaan Lapuan Liikkeen johdon päätöksestä taikka mitenkään sen edustajana. Tutustuttaessa taas Mäntsälässä olleiden kertomuksiin asiassa, ilmenee selvästi, että Koivisto ei siellä mitenkään ottanut osaa johtoon, hän siellä vain oleili ja seuraili tapausten kehitystä. Että asia tosiasiallisesti on näin, ilmenee siitäkin, että Wallenius sanotun 29 päivän iltana, lähti Mäntsälään, nimenomaan vain siinä tarkoituksessa, että tapauksesta siellä saataisiin oikea kuva ja tarkka tieto. Koko matkalla ei siis ollut muuta tarkoitusta kuin tiedustelu. On kyllä totta, että m. m. Wallenius antoi, jos niin tahtoo sanoa, jonkinlaisia „määräyksiä” Mäntsälään jo maanantaina 29. 2. *Mutta tutustuttaessa näihin „määräyksiin” eivät ne sisältäneet mitään muuta kuin yhä toistuvia varoituksia siitä, että mihinkään toimintaan ei saa ryhtyä.* Nämä määräykset eivät näin ollen olleet mitään määräyksiä siinä mielessä, että johto sen kautta oli siirtynyt Lapuan Liikkeen johdolle, vaan olivat samoja varoituksia, joita oikealta ja vasemmalta sillä viikolla Mäntsälään annettiin. Mutta nämä varoitukset, joiden tarkoituksena oli Lapuan Liikkeen johdon itselleen asettama päämäärä: saada selkkaus rauhallisesti selvitettyksi, olivat kyllä sikäli muista annetuista varoituksista poikkeavia, että niillä voitiin toivoa olevan parempi vaikutus kuin noilla muilla sivusta annetuilla määräyksillä. Ei edes silloin, kun eräät Lapuan Liikkeen johtomiehet siirtyivät Mäntsälään estääkseen heitä kohdanneen vangitsemismääräyksen toimeenpanon mistään Lapuan Liikkeen johdosta ei tämän jälkeen tosiasiallisesti voida puhua, sillä johdon ja valtuuskunnan viimeinen kokous oli ollut Vanajassa — voida sanoa, että johto siellä olisi näille siirtynyt. He eivät antaneet siellä koossa oleville mitään määräyksiä eivätkä mitenkään sekaantuneet siellä olevaan komentoon; kaiken tämän hoitivat täysin itsenäisesti edelleenkin ne elimet ja johtajat, joille nämä tehtävät heti alusta asti oli uskottu. Presidentin lähettämien neuvottelijoiden samoin kuin muidenkin siellä käyneiden oma-alotteisten neuvottelijani kanssa he kyllä neuvotte-

livat: se on kyllä totta, mutta näin muodostivat he vain yhden väli-asteen hallitusvallan ja mäntsäläisten välillä. He yrittivät auttaa mäntsäläisiä ja ajaa näiden asiaa parhaaksi katsomallaan tavalla, mutta tällöinkin he muodostivat oman erillisen osapuolensa, mikä ilmenee parhaiten siitä, että kun ehdot antautumisesta oli saatu niin edullisiksi kuin ne heidän mielestään voitiin saada, he puolestaan lupasivat tehdä parhaansa, jotta kokoontuneet sen hyväksyisivät. Tämän jälkeen oli tarkoituksena, että Presidentin edustajat suoraan kääntyisivät asiallaan kokoontuneiden puoleen, kuten lie sitten, mitä upseeristoon tulee, tekivätkin, mutta kun miehistön mielet olivat edelleen kovin kiihtyneet, pysyivät he, että Kosola ja Wallenius, joilla tiedettiin olevan suurempi vaikutusvalta koossa oleviin, esittäisivät asian näille, ilman että Presidentin edustajat ollenkaan näyttäytyivätkään. — Asioiden tällainen järjestely ja neuvottelukäyntitapa ei suinkaan ole mitään uutta tällaisten selkkausten aikana. Niinpä vain yhden esimerkin mainitaksemme, kun Turun kaupungissa syksyllä 1917 olivat suuret liikkeiden ryöstöt, neuvottelivat niiden lopettamisesta sekä niistä ehdoista, millä ne saataisiin lopetetuksi toiselta puolen Turun kaupungin edustajat, toiselta puolen eräät silloisen sos.-dem. eduskuntaryhmän edustajat. Silloinkin nämä keskenään lopullisesti sopivat kaikista ehdoista, mutta vaikka näin oli ja vaikka joku näistä sos.-dem. ryhmän edustajista oli käynyt Turussa tilanteeseen tutustumassa, ei silti kenenkään mieleenkään tullut, että ryöstäjien korkein todellinen johto olisi ollut näillä neuvottelijoilla. — Aivan sama asema kuin näillä eduskuntaryhmän edustajilla oli mainituissa neuvotteluissa oli Mäntsälässä siellä olevilla Lapuan Liikkeen johtohenkilöillä.

Ryhdyttäessä sitten yleisesti tarkastamaan, mitä kysymyksessä olevalla viikolla eri paikoissa maata tapahtui ja mikä oikeudellinen merkitys eri teoilla kullakin paikkakunnalla oli, on ensinnäkin todettava, että Mäntsälässä on — kuten jo edellä on mainittu — erotettava toisistaan *kaksi* eri tekoa, nim. lauantai-iltana Ohkolassa tapahtunut teko, jonka alkuperäisenä tarkoituksena oli, ilman että haluttiin kohdistaa sitä kehenkään virkamieheen, saada estetyksi tri Erich'in puhetilaisuus, mutta jolla teolla, sitten kun havaittiin, että poliisit olivat komennetut suojelemaan Erich'iä ja juhlaa yleensä, tahdottiin vaikuttaa nimismieheen siten, että hän kieltäisi Erich'in puhettaan pitämästä, sekä toiseksi pidetty uusi kokous, jossa päätettiin olla koolla, jotta

vangitsemismääräystä ei toimeenpantaisi, ja jossa kokouksessa edelleen hyväksyttiin Presidentille lähetetty julistus.

Mitä ensiksi mainittuun näistä teoista tulee, ilmenee kanneviskaalin syytekirjelmässä, että hän pitää tekoa R.L. 16 luvun 4 §:n mukaan rangaistavana tekona. Pidättäen syytetyille oikeuden myöhemmin asian jatkuvan käsittelyn aikana niin tässä kuin muissakin kohdin tarkemmin kosketella esiintyvien eri tekojen rikosoikeudellista luonnetta, on jo tässä yhteydessä alleviivattava, että mainittu teko kohdistuu yksinomaan *nimismiehen* virkatoimeen. Siinäkin tapauksessa, että tekoa olisi pidettävä R.L. 16 luvun 4 §:n mukaisena, ovat, kuten jo on edellä viitattu ja myöhemmin vielä lähemmin tullaan esittämään, asianhaarat olleet erittäin lieventävät.

Mitä sitten Mäntsälän toiseen tekoon tulee, siihen nimittäin. että jo tosiasiallisesti hajaantumassa olevat miehet uudessa kokouksessa päättivät jäädä yhteen, erottaa sen edellisestä jo sekin, että tarkoitus yhdessäololla oli aivan toinen kuin aikaisemmalla kokoontumisella, nimittäin, kuten kanneviskaalikin sanoo, „kokoontuneena ollen puolustaa vapauttaan”. Teko ei voi muodostua R.L. 16: 4 mainituksi rikokseksi, koska vangitsemismääräystä ei paikalla olleiden viranomaisten taholta edes yritetty panna täytäntöön. Itse koossaolo sinänsä luonnollisestikaan ei myöskään muodosta rikosta, ylitä vähän kuin sekään, että koossaolijat ryhtyivät järjestäytymään sotilaallisesti, *sitäkin vähemmän kuin viiksimainittu tapahtui ja oli välttämätöntä sisäisen järjestyksen ylläpitämiseksi*. Kapinaksi rikoslain mielessä eivät tätä tekoa muodosta myöskään kanneviskaalin mainitsemat puhelinkeskuksen ottaminen kokoontuneiden haltuun tai eräiden henkilöiden majoittaminen Mäntsälän kirkonkylän työväentalolle.

Kanneviskaali katsoo rangaistavaksi edelleen sen, että Tasavallan Presidentille lähetettiin kirjelmä, jossa, kuten sanat syytekirjelmässä kuuluvat „väkivaltaa uhaten vaadittiin nykyisen hallitussuunnan muuttamista ja m. m. viitattiin sisäasiainministeri, vapaaherra Ernst v. Born'in ja Uudenmaan läänin maaherra Bruno Jalanderin sopimattomuuteen mainittuihin toimiin”.

Ryhdyttäessä arvostelemaan tätä asiakirjaa, on ensinnäkin huomattava, että sen sanamuodolle ei saa eikä voikaan ratkaisevaa arvoa antaa. Se on syntynyt erittäin kiihkeän mielialan vallitessa, se on edelleen muodostettu — kuten po-

liisipöytäkirjoista ilmenee — alkuaan kokonaan toista tarkoitusta varten laaditusta asiakirjasta ja se on muovailtu erinomaisen suuressa kiireessä. Epäilemättä kestää tuskin mikään tämäntapainen poliittinen, kiireessä ja kiihtymyksen vallassa laadittu ja julkisuuteen tai milloin millekin viranomaiselle jätetty asiakirja tällaista arvostelua. Siihen voidaan hyvin soveluttaa ent. sisäasiainministeri Linturin, sisäasiainministerinä, vuoden 1930 valtiopäivillä antama lausunto, kun häntä sosialistien taholta oli vaadittu asettamaan syyteeseen eräässä kokouksessa annettujen lausuntojen johdosta sanottujen lausuntojen antajat. Hän vastasi: „Yleensä kokouksessa annetut arveluttavat lausunnot ilmaisevat ainoastaan puhujan valmiutta hyväksymään laillisuudesta poikkeavia menettelytapoja, jollaisessa tapauksessa kyllä useimmiten on olemassa hyvästä tavasta poikkeava, mutta ei lain suorastaan rankaisema teko”. (Katso 1930 valtiopäivien pöytäkirjat sivu 835.) Juuri tällainen on epäilemättä kosketeltu Presidentille lähetetty kirjelmäkin. Mitä siinä vaaditaan, on vaikea ymmärtää. Se olisi kai marxilais-sosiaalidemokraattisen, maan ja kansan perikatoon vievän kiihoituksen lopettaminen valtiovallan avulla. Tällainen „vaatimus” ei voi olla muuta kuin poliittinen iskulause. — Ja mikä sekä ketä vastaan siinä oleva uhkaus on kohdistettu? Kirjelmässä on erittäin voimakkaita sanoja — mutta ei asiallisesti otettuna mitään muuta. Ainakaan ei siinä löytyväksi väitetty uhkaus ole kohdistettu ketään virkamiestä vastaan eikä R.L. 16 luvun määräykset siis mitenkään ole siihen soveltuvia.

Vihdoin mainitsee kanneviskaali, että Mäntsälässä on laadittu Sisä-Suomi-nimisessä sanomalehdessä Jyväskylässä julaistu „Mäntsälän karkijoukkojen esikunnan julistus kansalaisille”. Tässä julistuksessa, joka myönnettävästi sisältää joukon väriä asiatietoja, kehoitetaan taisteluun punaista marxilaista kiihoitusta vastaan, mutta mitään rikollista ei sekään sisällä. Kun kanneviskaali on syytekirjelmänsä tästä julistuksesta lainannut sanat, joissa puhutaan kansan noususta yhteiseen taisteluun marxilaisuuden hävittämiseksi ja hallituksen epäisänmaallisen toiminnan ja väärän valtiollisen suunnan lopettamiseksi, näyttäisi siltä, että kanneviskaali katsoisi, että juuri tämä kohta sisältäisi jonkin rikoksen. Kysymys siitä, sisältääkö tämä kohta jotakin rikollista vai ei, riippuu luonnollisesti kokonaan siitä, miten sana „taistelu” tässä on ymmärrettävä. Jos se tarkoittaisi aseel-

lista taistelua, sisältäisi kehoitus ryhtyä siihen epäilemättä yllytyksen rikolliseen tekoon. Mutta sitähan se ei voi tarkoittaa. Eihän yksinkertaisesti voi ryhtyä aseelliseen taisteluun mitään aatesuuntaa vastaan ja kun näin on, *silloinhan se ei voi tarkoittaa muuta kuin poliittista taistelua*; julistus, toisin sanoen, sisältää kehoituksen kansalaisille yhtyä samaan valtiolliseen aatesuuntaan, johon julistuksen antajat kuuluvat. — Muuten on näitä molempia julistuksia arvosteltaessa muistettava, että Mäntsälässä aivan heti alussa oli annettu erinomaisen ankara kielto ampuma-aseen käyttämisestä missään olosuhteissa. Jo tämä tekee mahdottomaksi sen, että julistuksessa olisi voitu kehoittaa ryhtymään mihinkään aseelliseen toimintaan.

Hämeelinnassa ja Vanajassa pidetyissä Lapuan Liikkeen johdon ja valtuuskunnan kokouksissa katsoo kanneviskaali tehdyn viisi eri päätöstä, ilman, että syytekirjelmästä ilmenee, mitä näistä kanneviskaali pitää rikollisena, mitä ei.

Jo edellä on kosketeltu ensimmäistä, päätöstä ryhtyä kannattamaan mäntsäläisiä, joten siitä ei tässä yhteydessä tarvitse sen enempää lausua.

Toinen ja kolmas kohta, joita kait on pidettävä yhtenä, sisältävät Presidentille ja Valtioneuvostolle lähetetyn saman sisältöisen sähkösanoman. Kun sitä tarkastaa, on suorastaan mahdotonta ymmärtää, mikä kohta siinä voisi olla rikollinen. Siitähan ei parhaalla tahdollakaan voi löytää mitään muuta kuin ilmoituksen siitä, miten Lapuan Liike arvosteli silloista tilannetta. Sen tarkoituksena ilmeisesti oli, että saatisiin hallituksen muutos aikaan ja tutkijatoimikunnan yhteenvetoa lukiessa havaitsee tutkijatoimikunnan katsovan, että sähkösanomassa olevat sanat „*etemme katso voivamme rauhallisuutta maassa säilyttää*” sisältäisivät jonkinlaisen uhkauksen väkivallasta.

Ensinnäkin on huomattava, että sähkösanomaan ei sisällynyt nimenomaista *vaatimusta* hallituksen erosta. Siinähan vain sanotaan, että ellei hallitus eroa, ei maassa voida saada rauhallisuutta säilymään. Mutta tähän on jotakin vallan toista kuin vaatimus hallituksen erosta. Mutta vaikka niinkin tahtoisihan asian selittää, ei vaatimus hallituksen erosta sisällä minkäänlaista virkamiehen pakotusta tai sen yritystä ryhtyä määrätynlaiseen virkatoimintaan. Virkatoimiksi rikoslain käyttämässä merkityksessä, joiden suorittamiseen tai suorittamatta jättämiseen virkamiehen pakottaminen kohdistuu, on katsottava sellaiset toimet, joita virkakunnan

tai virkamiehen virkansa nojalla sekä paikallisen ja asiallisen kompetenssinsa puitteissa on suoritettava. *Virkamiehen päätös luopua virastaan ei sentähden ole mikään virkatoimi*, sillä virkamies ei tällaisessa tapauksessa joudu toimimaan virkaan kuuluvien tehtävien suorittamisessa eikä sen esivalan nimessä, jonka edustaja hän on, vaan omassa asiassaan ja omassa nimessään.

Vaikka sähkösanoman sanonnan ymmärtäisi sitenkin, että se olisi sisältänyt uhkauksen, ei se siinäkään tapauksessa sisällä mitään eikä mihinkään virkamieheen kohdistettua uhkausta. Mutta ymmärtääkseen sähkösanoman sanontatavan oikein, täytyy tietää, että Tasavallan Presidentti niin hyvin pääministerinä ollessaan kuin Presidenttinäkin useissa eri tilaisuuksissa ja viimeksi ainakin viime marraskuussa neuvotellessaan eräiden Lapuan Liikkeen johtomiesten kanssa oli, huomauttaen, että mainitut henkilöt voivat, jos sitä haluavat, vaikuttaa Lapuan Liikkeen kannattajiin siten, että nämä puolestaan eivät häiritse rauhaa maassa, velvoittanut heitä kosketellusta seikasta huolehtimaan. Jo kaikissa näissä tilaisuuksissa olivat mainitut henkilöt käsityksenään lausuneet, että he puolestaan luulevat voivansa säilyttääkin kannattajiensa keskuudessa rauhan, mutta vain sillä edellytyksellä, että hallituksen poliittinen suunta ei mene liiaksi vasemmalle. Nyt ilmoittivat sähkösanoman lähettäjät, että tilanne oli muuttunut sellaiseksi, etteivät he enää voineet vastata Presidentin heille antaman velvoituksen täyttämistä. Kosketeltu kohta sähkösanomassa oli siis vain aikaisempiin neuvotteluihin pohjautuva ilmoitus, eikä näin ollen voinut olla olemassa sitä vaaraa, että Presidentti, joka tunki kaiken edellä kerrotun, olisi voinut sitä väärin käsittää. Näin oikeaan yhteyteensä asetettuna ei sähkösanomasta voi löytää uhkauksen varjoakaan.

Kanneviskaalin mainitsema viides kohta: eri puolilta maata Presidentille tilatut sähkösanomat, ovat asetettavat samaan luokkaan kuin edellä jo kosketellut sähkösanomat: niihin ei mitään rikollista toimintaa voi sisältyä. Sitäpaitsi on huomattava, että selvitystä ainakin toistaiseksi puuttuu siitä, kenen toimesta nämä sähkösanomat tilattiin; ainoastaan yksi seikka on selvä, niiden tilaamista ei missään tapauksessa päätetty yhtä vähän Hämeenlinnassa kuin Vanajallakaan pidetyssä kokouksessa.

Vihdoin on koskettelematta kanneviskaalin syytekirjelmässä tässä yhteydessä mainittu neljäs kohta: kehoittaa

liikkeen kannattajia kokoontumaan eri paikkoihin maata ainakin mielenosoitustarkoituksessa, mutta ehkä myös muiden vastaisuudessa mahdollisesti sattuvien tapausten varalta.

Rikosoikeudellisesti tämän teon laatua arvosteltaessa on tietysti sillä kysymyksellä, niissä tarkoituksessa tuo kehoitus oli annettu ja niissä tarkoituksessa kehoituksen saajat eri puolilla maata kokoontuivat, keskeinen merkitys. Kanneviskaali katsoo tämän tapahtuneen ainakin mielenosoitustarkoituksessa, mutta ehkä myös muiden vastaisuudessa mahdollisesti sattuvien tapausten varalta. Etsittäessä poliisi-pöytäkirjojen avulla vastausta tähän kysymykseen, kertovat ensinnäkin kaikki määräyksen lähettäjät ja siitä päättäneet täysin yhtä pitävästi, että kokoontumisen tarkoituksena oli, toiselta puolen mielenosoitus, jolla tahdottiin antaa tukea sille Lapuan Liikkeen esittämälle kannalle, että maan rauhoittumisen kannalta oli hallituksen vaihdosta pidettävä välttämättömänä ja toiselta puolen se, että järjestys maassa oli saatava säilymään, kun pelättiin, että mielten ollessa aivan äärimmäisyyteen saakka jännittyneitä, helposti olisi saattanut sattua oma-alotteisia harkitsemattomia tekoja ja katsottiin, että kokoamalla eri puolille maata omasta aloitteestaan kerääntyneet miehet suurempiin keskuspaikkoihin, tämä helpommin voitiin estää. Samalla näet, kun miehiä kehoitettiin kokoontumaan, annettiin yhä uudelleen ja uudelleen *mahdollisimman tiukasti määräys siitä, että mihinkään toimintaan ei saanut ryhtyä ja mahdollisesti mukana olleita, ampuma-aseita ei saanut käyttää edes itsepuolustustarkoitukseen.* Oli vain odotettava tilanteen kehitystä. Sitäpaitsi saatiin tällä toimenpiteellä estetyksi miesten siirtyminen Mäntsälään, mikä ehdottomasti muuten olisi monella paikakunnalla tapahtunut. — Verrattaessa tähän sitä, niissä tarkoituksessa kokoontuneet itse katsoivat koolle saapuneensa, havaitsee, että tästä tarkoituksesta kaikki ovat puhuneet aivan yhtä pitävästi kokoontumiskehoituksen lähettäjien kanssa. Eri kertojien sanamuoto voi tässä vaihdella siinä suhteessa oliko kysymyksessä mielenosoitus Lapuan Liikkeen esittämän kannan vai Mäntsälään kokoontuneiden puolesta. Mutta mikäli kertojat ovat puhuneet Mäntsälään kokoontuneiden moraalisisesta tukemisesta on huomattava, etteivät he kukaan olleet nähneet Mäntsälän julistusta, vaan tiesivät siitä vain saman, minkä Lapuan Liikkeen johtokin Hämeenlinnassa, päättäessään Presidentille lähetetystä sähkösanomasta, tiesi, nim. sen, että mäntsäläiset olivat pitäneet

maaherra Jalanderia ja ministeri von Bornia toimiinsa sopimattomina sekä, että Lapuan Liikkeen johto puolestaan oli pitänyt välttämättömänä koko hallituksen vaihdosta. Mutta kaikki kertovat täysin yhtä pitävästi, että kysymyksessä oli vain mielenosoitus, useiden ollessa siinä käsityksessä, että tarkoitus oli uuden talonpoikaismarssin järjestäminen. Edelleen ilmenee poliisipöytäkirjoista monen käsittäneen asian myös siten, että tämän kautta oli Presidentin, jonka poliittinen katsantokanta tunnettiin hänen pääministerikaudeltaan ja jo sen aikaisemmalta ajalta, tietoon saatettava sekä mieliala maassa, että myös se, että hänen takanaan edelleen on miehiä ja voimaa, jos hän sitä tarvitsisi.

Yhtä kiistämättömästi selvä ei sitä vastoin ole se, missä muodossa itse kokoontumiskehoitus annettiin. Jotkut kertovat sen annetun siinä muodossa, ettämukaan oli otettava lyhyet ja pitkät aseet, toiset, että oli kokoonnuttava täyssissä varusteissa, jotkut taas, että oli tultava kuten aikoinaan talonpoikaismarssille j. n. e. Mutta tällä seikalla onkin onkin pienempi merkitys itse tekoa rikosoikeudellisesti arvosteltaessa.

Koettaessa sitten etsiä vastausta siihen kysymykseen, onko teko kanneviskaalin mainitsemien lainpaikkojen mukaan rangaistava joko kapinaan tai avunantona kapinaan, havaitaan, että kumpaakaan näistä se ei voi olla. Tällä teolla ei ole väkivallalla tahi sitä uhaten koetettu pakottaa virkamiestä tekemään tai tekemättä jättämään virkatointa, millekään virkamiehelle ei ole tehty vastarintaa virka-asioissa eikä myöskään ole harjoitettu mitään väkivaltaa virkamiestä vastaan virantoimituksessa.

Kun kanneviskaali on alistanut HO:n harkintaan, onko jotkut syytetyistä myöskin tuomittavat rangaistukseen valtiopetoksesta tai sen valmistelusta, on tässä yhteydessä, sen lisäksi, mitä siitä edellä jo on esitetty, tarkastettava voisiko kosketeltu teko muodostaa valtiopetoksen tai sen valmistelun. Tämä tarkastelu on tarpeellinen, vaikka kanneviskaali itsekin, syytekirjelmän sanamuodosta päättäen, on asiaa tässä kohden tutkiessaan tullut kielteiseen tulokseen. Edellä on jo todettu, että Lapuan Liikkeen johdon tarkoituksena ei ollut laittomalla tavalla kumota tai muuttaa hallitusmuotoa. Mutta on ehkä oletettu, että valtiopetos tai sen suunnittelu olisi ollut siinä, että nyt puheenaolevan toiminnan tarkoituksena olisi ollut riistää Tasavallan Presidentiltä kor-

keimman vallan käyttö tai estää häntä sitä valtiosäännön mukaisessa laajuudessa käyttämästä.

Ajatuskin kaikesta tällaisesta on siksi mahdoton, ettei monta sanaa sen kumoamiseksi tarvita. Jo edellä on osotettu, mikä oli kokoontumisen tarkoitus ja mitään muuta tarkoitusta sillä ei ollut. Mutta ennen kaikkea on tässä yhteydessä muistettava, että Lapuan Liike ja kaikki sen kannattajat ovat koko tämän liikkeen olemassa-olon ajan pitäneet Tasavallan Presidenttiä „omana miehenään“, jota kohtaan jokainen on tuntenut jakamatonta luottamusta, jota on tahdottu aina kannattaa ja jolle kaikki huolet epälukeisia kertoja on esitetty. Lapuan Liike ja sen kannattajat katsoivat, että Tasavallan Presidentti jo pääministeriksi tullessaan tuli siihen toimeen heidän erikoisehdokkaanaan ja heidän nimenomaisesta painostuksestaan. Samoin oli hän heidän ehdokkaansa presidentin toimeen, ja valitsijamiesvaaleissa kaikki n. k. lapualaismieliset tekivät parhaansa saadakseen valitsijamiehiksi valituiksi niin monta nykyisen Presidentin kannattajaa kuin mahdollista. Valitsijamiesten tultua valituiksi, koettivat lapualaismieliset edelleen parhaansa mukaan painostaa valitsijamiehiä ja vihdoin, kun presidentinvaali oli mennyt niinkuin sen toivottiin menevän, riensi Lapuan Liikkeen valtuuskunta edustajiensa kautta onnittelemaan vasta valittua Presidenttiä ja tuomaan julki ilonsa vaalin johdosta. Voitaisiin esittää aivan epälukeisia tapauksia Presidentin sekä pääministeri-, että presidenttikaudelta, jolloin juuri Lapuan Liike on hänelle vakuuttanut luottamustaan ja kunnioitustaan, mutta se lienee turhaa, siksi yleisesti tunnettua se on. Jo edellä, kun oli kysymys kokoontumisen tarkoituksesta, huomautettiin, että erinäisillä paikkakunnilla kokoustuilla olikin se käsitys, että he olivat koossa saattaakseen Presidentin tietoon, miten suuri kannatus hänellä persoonallisesti ja hänen henkilökohtaisesti omaamallaan aatesuunnalla maassa on. Miten kaiken tämän jälkeen ja tämän tuntien kukaan voisi edes väittää, että kokoontumisen ja liikehittimisen tarkoituksena yleensä olisi saattanut olla yritys riistää Presidentiltä korkeimman vallan vapaa käyttö, on mahdoton käsittää.

Kokonaan toinen asia on, ja sitä on turha kieltääkään, että epäilemättä suurella osalla kokoustuista oli se käsitys, että kokoontuminen voisi muodostua poliittiseksi painostukseksi hallitusta kohtaan. Mutta tällainen poliittinen painostus on valtiollisessa elämässä ei niinkään harvoin tavattava

ilmiö, mutta siitä on enemmän kuin pitkä askel valtiopetokseen tai sen valmisteluun. Tällaista poliittista painostusta tavataan kaikkien maiden historiassa, eikä se meilläkään ole mikään vieras ilmiö. Mitä muuta kuin poliittista painostusta ja sitäpaitsi varsin voimakasta sellaista oli talonpoikaismarssi, ilman että kenenkään mieleenkään olisi ainakaan julkisuudessa vakavissaan tullut edes ajatusta kutsua sitä valtiopetolliseksi. Ja jos mennään ajassa taaksepäin, on kaikkina suurina murroskausina tällaista, vieläpä monin verroin pahempaa painostusta harjoitettu ilman, että mistään valtiopetoksesta on sanaakaan puhuttu. Mainittakoon tällaisesta esimerkkeinä vain pari. Kun käsiteltiin eduskuntalaitoksen uudistusta ja pelättiin, että sitä ei hyväksyttäisi, piirittivät kansanjoukot säätytalon, vaatiin säätyjen päätöstä haluttuun suuntaan kaikellaisin uhkauksin. Minkälaiset nämä uhkaukset olivat ja miten ne käsitettiin ilmenee säätyvaltiopäivien pöytäkirjojen pikaisestakin silmäyksestä. Huomautettuaan miten sos.-dem. teollisuustyöväki ja punakaarti oli säätyjä uhkaillut, lausuu näiden uhkausten laadusta esim. Ernst von Wendt m. m.: „Och de lofva våga sig på att begå ett brott mot land och landets innebyggare, hvarsföljder skulle drabba hela vårt folk och dess framtid i ett ödesdigert ögonblick, om icke deras fordringar blifva af Ständerna bifallna". — Monet muut lausuivat samaan suuntaan. Toinen yleisemmin muistettu painostus tapahtui, kun yksikamarisessa eduskunnassa käsiteltiin 8-tunnin työpäivälakia. Sen painostuksen laadusta antaa kuvan esim. edustaja Lohen lausunto v. 1930 valtiopäivillä, kun hän siitä m. m. lausuu: „Minä olen ollut mukana tässä eduskunnassa myöskin lakia säätämässä silloin, kun tämä talo oli punakaartilaisten ja ryssäin piirittämä ja pistimet olivat myötään meitä uhkaamassa ja tämä piiritys tapahtui sosialismin nimellä." (Vrt. 1930 valtiopäivien pöytäkirjat, s. 859.) Jo nämä esimerkit riittävät. Niissä tosin kohdistui poliittinen painostus säätyihin ja eduskuntaan, mutta sehän ei muuta asiaa. Ja vaikka painostus, kuten jo lainatuista, aivan lyhyistäkin lausunnon otteista ilmenee, toki oli kokonaan erilaista kuin nyt mahdollisesti tapahtunut poliittinen painostus taikka oikeammin tällaisen painostuksen yritys, ei valtiopetoksesta silloin puhuttu sanaakaan.

Jo se mitä edellä on esitetty, lienee riittävä osottamaan, että ei myöskään tästä asiasta tekemälläkään voi saada mitään valtiopetosta tai sen valmistelua.

Jyväskylästä luetellaan kanneviskaalin syytekirjelmässä koko joukko tapahtumia, jotka kanneviskaali nähtävästi katsoo rangaistaviksi teoiksi. Tämä johtuu ilmeisestikin siitä, että poliisikuulustelijat käyttävät itse ja ovat tämän kautta saaneet syytetytkin käyttämään — sanonnan merkitystä ymmärtämättä — joukon sotilaallisia termejä vallan väärin ja harhaanjohtavasti. Niinpä puhutaan Suoja-talon „valtaamisesta”, joukon „esikunnasta”, lennätinkonttorin, valtion puhelimen, Keski-Suomen Puhelin OY:n puhelinkeskuksen sekä erään sanomalehden „valtaamisesta” j. n. e. Jos poliisipöytäkirjoista ilmenisi niinkuin niistä tulisi ilmetä, miten kaikki nämä „valtaukset” ja muut todella tapahtuivat, selvenisi jokaiselle heti, mistä on kysymys. Saattaa ehkä ymmärtää, että sen sotaisen mielialan vallitessa, mikä lähinnä hallituksen toimenpiteitten kautta oli tuona viikkona saatu syntyinään, tuollaiset termitkin ovat mieleen johtuneet, mutta laadittaessa juriidista asiakirjaa, kuten poliisipöytäkirja on, olisi puolueettoman tutkijan täytynyt tyytyä käyttämään kustakin tapahtuneesta asiasta myös oikeata sanontaa.

Tutustuttaessa sitten lähemmin näihin tapahtumiin, havaitaan ensinnäkin, mitä kokoontuneiden joukkojen Suoja-taloon majoittamiseen tulee, että sanottu talo ei ole suojeluskunnan omistama, vaan on se talo-osakeyhtiö, jossa m. m. hyvin monella kokoontujalla on itsellään osakkeita. Jo tätä taloa rakennettaessa, varattiin sinne yläkertaan suojia, jotka olivat alunperin tarkoitettut ympäristöstä kaupunkiin saapuille. Lisäksi oli jo talon osakkeita myytäessä ilmoitettu, että milloin kaupunkiin saapuu suurempia joukkoja, ne saavat taloon majoittua. Kun tähän vielä lisätään, että miesten taloon tullessa ei kukaan kieltänyt heitä siitä, että kaikki ovet olivat avoinna j. n. e., alkaa oikea kuva tämän „valtauksen” todellisesta luonteesta saada enemmän tosi-oloja vastaavan muodon. Mitään „esikuntaa” ei kokoontuneilla myöskään ollut. Sellaista ei koskaan valittu eikä kokoontuneet järjestäytyneet koko aikana mitenkään sotilaallisesti. Päinvastoin tunnettiin koko ajan, miten suuri johtajan puute oli ja sitä varten pyydettiin kahteen eri kertaan, että piiripäällikkö, jota kaikki kunnioittivat ja josta kaikki niinkään pitivät, ottaisi päällikkyuden, mihin hän virkamiehenä ei kumminkaan katsonut voivansa suostua. Itsestään johtui — niinkuin asianlaita on aina — että jonkun täytyi lopullisesti neuvotella ja päättää niistä kysymyksistä, jotka kokoontu-

neiden keskuudessa heräsi ja täten tässäkin tapauksessa muutamat tulivat jonkinlaiseen johtoasemaan, mutta mistään esikunnasta, kuten sanottu, ei voida puhua.

Kun Jyväskylään kokoonnuttiin, ei kenelläkään ollut mitään oikeita tietoja siitä, mitä maassa oli tapahtunut, ja mitä tulisi tapahtumaan. Ainoa tieto, mikä oli „toiminnasta” saatu, oli se, että ei saa ryhtyä mihinkään, oli vain odotettava. Päivä meni toisensa jälkeen ja odotusta kesti. Radio oli hankittu ja sitä kuultiin tarkkaan. Mutta paljon ei radiota jouduttu kuuntelemaan, ennenkuin voitiin todeta, että ainakin kaikki ne uutiset, mitkä Jyväskylästä ja sen lähimästä ympäristöstä siinä annettiin, ja jotka olot kokoontuneet tunsivat, olivat tasan päinvastaiset tosiolojen kanssa. Tämä herätti ihmetystä ja suuttumusta, mutta mikä vieläkin valitettavampaa, se aiheutti sen, että uskottiin varmaan, että kaikki muutkin radiossa annetut tiedot olivat yhtä vääriä kuin Jyväskylästäkin annetut. Tästä johtui myös, että ei ainoastaan kokoontuneiden joukossa, vaan eräissä muissakin piireissä se varma luulo pääsi vallalle, että Presidentille oli kaikkialta maasta annettu yhtä väärät tiedot kuin ilmeisesti Jyväskylästäkin, toisten taas epäillessä, kuullessaan Presidentin puheen varsinkin sen kohdan, jossa mainittiin yllyttäjien ja johtajien rankaisemisesta, jollaisista ei ainakaan Jyväskylässä mitään tiedetty, että Presidentti ei toiminut täysin vapaasti pitäessään puhettaan ja näistä syistä ei sanotulla puheella myöskään ollut mitään vaikutusta kokoontuneisiin.

Mitä muihin Jyväskylässä tapahtuneisiin „valtauksiin” tulee olivat ne luonteeltaan samallaisia kuin jo edellä kerrottu Suoja-talonkin „valtaus”. Tahdottiin saada estetyksi väärrien tietojen antaminen Jyväskylästä ja sitä varten lähetettiin miehet puhelinkeskuksiin kieltämään, että puheluita ei saa välittää muista kuin määrätystä numeroista. Kaikki asiassa kuullut todistajat ovat yhtäpitävästi kertoneet, että mitään väkivaltaa ei tehty. Mistään „valtaamisista” ja „haltuunsa ottamisesta” ei näin ollen saata olla puhettakaan. Eräs kokoustilaisuuden häiritseminen tapahtui, se on myönnettävä, mutta sekin, kuten jo syytekirjelmässäkin on mainittu, erehdyksestä. — Mitä vihdoon piiripäällikön ja sotilasohjaajan virasta erottamiseen tulee, on siitä sanottava, että mitään erottamista ei tapahtunut, kokoontujathan päinvastoin pysyivät ensin piiripäällikköä ja sitten sotilasohjaajaa päälliköksen, mutta nämä sen ristiriidan edessä, johon

olivat joutuneet, kun eivät katsoneet voivansa esimiehiltään yliesikunnasta saamiensa ohjeiden mukaisesti pyyntöön suostua. katsoivat itse, että heidän oli väliaikaisesti toimistaan luovuttava. Kuvaavaa on, että syytettyjen syyksi luetaan nyt jo sellaisiakin tekoja, kuin puhelinjohdon yhdistäminen Keski-Suomen OY:n puhelinkeskukseen, josta määräyksen antoi kokoontuneisiin liittymätön suojeluskunnan toimihenkilö, ylempää saamansa määräyksen mukaisesti. Heti kun Jyväskylään johtaja Pihkalan tuomana saatiin oikeita tietoja, päättivät kokoontuneet hajaantua. — Mitään kapinaa tai muuta sen luontoista ei tähän toimintaan siis saattanut sisältyä.

Liite 9.

Tapaukset Jyväskylässä.

Turun hovioikeuden istunnossa 28. 7. esitti tuomari Tulenheimo Jyväskylään kokoontuneiden miesten asian käsittelyssä seuraavan vastineen:

Jyväskylän tapaukset muodostavat käsitykseni mukaan kokonaan erillisen, muista kysymyksessä olevan viikon tapahtumista vallan oman osansa, jota on kokonaan erikseen arvioitava.

Kuten jo annetussa yleisvastineessa on huomautettu, rakentuu kanneviskaalin syytekirjelmä kuitenkin sille väärälle edellytykselle, että kaikkea sitä, mitä maassa puheenaolevalla viikolla tapahtui, on pidettävä yhtenä jatkettuna tekona ja että Jyväskylän tapaukset senvuoksi olisivat väitetyyn kapinan avunantoa. Kanneviskaalin olettamuksen paikansa pitämättömyyden osottavat parhaiten seuraavat seikat.

Ensinnäkin on huomattava, että päätös Jyväskylään kokoontumisesta, on eri paikkakunnilla syntynyt eri motiiveista.

Niinpä ovat monet kertoneet päättäneensä lähteä sinne, saamatta siihen keneltäkään kehotusta. Päätös oli johtunut vain siitä, että he sanomalehdistön ja radion välityksellä olivat saaneet kuulla, että miehiä Jyväskylään kokoontuu. Näihin kuuluu m. m. syytteessä oleva agronomi Tavaila. — Jämsänkoskella ja Jämsässä, joilla paikkakunnilla neuvo-

teltiin asiasta yhteisesti, oli pääsyynä lähtöön se, että oli ilmoitettu tri Erich'in tulevan koko seuraavaksi viikoksi pitämään jonkinlaista luentosarjaa Jyväskylään ja luultiin alkuun ainakin, että kokoontumisen päätarkoituksena oli tämän esiintymisen estäminen.

Tosin oli näillekin paikkakunnille kulkeutunut sana siitä, että kokoontumispaikkana oli Aholan talo, mutta selvitystä puuttuu kokonaan, että Lapuan Liikkeen taholta annettu kokoontumistarkoitus olisi näille paikkakunnille saapunut. Ainoastaan parille paikkakunnalle: Karstulaan ja Viitasaa- relle näyttäisi tuo Lapuan Liikkeen kehoitus tulleen.

Jo yksistään tämä tosiasia käsitykseni mukaan katkai- see Jyväskylään tapahtuneen kokoontumisen ja sikäläiset tapahtumat asiayhteydestä ei ainoastaan Hämeenlinnan ja Vanajan tapahtumien, mutta joka tapauksessa Mäntsälän tapauksiin. Jyväskylään kokoontuneet eivät myöskään pääs- seet, päinvastoin kuin syytekirjelmässä on väitetty, yhtey- teen Lapuan Liikkeen johdon kanssa.

Tätä yhteyttä koetettiin kyllä aikaansaada siinä yksin- omaisessa tarkoituksessa, että edes sitä tietä olisi saatu kiih- keästi kaivattuja oikeita tietoja todellisesta tilanteesta maassa, mutta siinä ei onnistuttu. Ainoa tällainen „yh- teys" oli Lapuan Liikkeen nimessä annettu määräys tasavallan presidentille lähetettävästä sähkösanomasta, jon- ka kertomuksensa mukaisesti isännöitsijä Byström sitten lähetti, mutta tässäkin yhteydessä ei saatu mitään tietoja tilanteesta ja selvitystä puuttuukin kokonaan, oliko tuo määräys, kuten asiakirjoissa esitetyn selvityksen perusteella täydellä syyllä saattaa epäillä, ollenkaan Lapuan Liikkeen johdon, vai jonkun syrjäisen, Lapuan Liikkeen johdon ni- messä, antama. Vasta aivan lopussa s. t. s. maaliskuun 4. päivänä oli kait kerran keskusteltu Mäntsälään Walleniuks- sen kanssa — ei silloinkaan siis Lapuan Liikkeen johdon kanssa — mutta tämä puhelu oli Walleniuksen ottama ja koski se vain tiedusteluja Jyväskylän tapahtumista, joten sillä ei voi mitään oikeudellista merkitystä tässä suhteessa olla.

Syytekirjelmässä esitetty käsitys yhteyden ylläpitämi- sestä Lapuan Liikkeen johtoon, on ehkä johtunut siitä, että eri henkilöt kertovat „kuriirien" Jyväskylässä käynnistä. Jos poliisitutkinnon pitäjät olisivat ottaneet lähemmin sel- vää näistä „kuriireista", olisi ilmennyt, että tässäkin taas on yksi noita vallankin Jyväskylän tapausten kohdalla poliisi-

kuulustelupöytäkirjoissa tiheään käytettyjä vääriä termejä. Kuriirilla kai tavallisen kielenkäytön mukaan ymmärretään sanantuojaa. Mutta tällaisia ei ollenkaan Jyväskylässä käynytään. Ne, jotka siellä kävivät, olivat henkilöitä, joita oli muilta paikkakunnilta lähetetty saamaan tietoja siitä, mitä Jyväskylässä tapahtui. Ne olivat samallaisia „kuriireja”, jollaisia olivat jyväskyläläisten matkaan lähettämät Koskelo ja Silvast. Koskelo lähetettiin yksinomaan siinä tarkoituksessa, että saataisiin oikeita tietoja ja yksinomaan samassa tarkoituksessa lähetettiin Silvastkin, jonka matka sitten varsin omituisella tavalla keskeytettiin. Mitään yhteyttä näiden „kuriirien” avulla ei siis ylläpidetty.

Tässä yhteydessä on edelleen huomautettava, että oikeudellista merkitystä vailla kosketellun kysymyksen arvostelemiseen on myöskin Sisä-Suomessa maaliskuun 4. päivänä julaistu uutinen, jonka otsikoksi oli merkitty: „Keski-Suomi yhtynyt Mäntsälän miehiin”. Puhumattakaan näet siitä, että koko uutisen sisältö on vallan virheellinen, joka suhteessa, ei tietysti jonkun teon väärällä nimityksellä, sen väärällä rubrisoinnilla, voi olla mitään merkitystä itse teon arvostelemiseen. Niinpä, vain yhden selvän esimerkin mainitakseni, ei tappo muutu murhaksi, vaikka teon tehnyt itse nimittääkin tekoaan murhaksi.

Vihdoin on tässä yhteydessä huomattava, että mitään päätöstä ei Jyväskylässä tehty Mäntsälään kokoontuneisiin yhtymisestä tai heidän tukemisestaan.

Jotkut ovat tosin kertoneet, kuten esim. syytteeseen asetettu Takala, että käsityksensä oli, että liikehtijät — kuten kokoontuneita on nimitetty — olivat lähteneet moraalisesti tukemaan Mäntsälän miesten vaatimuksia, mutta tämä on ymmärrettävä jo yleisvastineessa esitetyllä tavalla siten, että tarkoitus oli voimakas mielenosoitus „lujan hallituksen muodostamiseksi ja sellaisen hallitussuunnan aikaansaamiseksi, joka yrittäisi panna täyden sulun punaisuuden leviämiseksi”, käyttääkseni Takalan omia sanoja. Myöskin kaikki muut kuullut jyväskyläläiset ovat aivan yhtäpitävästi kertoneet samoin kokoontumisen tarkoituksena olleen vain mielenosotuksen.

Näin katsonkin asiakirjojen selvästi osoittavan, että Jyväskylän tapauksia on alussa esitetyllä tavalla kokonaan erillisinä arvosteltava.

Tarkastettaessa sitten, muodostaako kaikki se, mitä Jyväskylässä tapahtui, yhden jatkettun teon vai useampia eril-

lisiä, käy mielestäni selväksi, että Jyväskylän tapahtumat jakautuvat kolmeen eri tekoon, nim.

1:o itse kokoontuminen ja sen johdosta tapahtunut majoittuminen Suoja-taloon sekä vielä ne kokoontumisesta ja sen takia johtuneet tapaukset, jotka ovat yhteydessä piiripäällikön sekä suojeluskunnan sotilas- ja valistusohjaajien viroistaan luopumisen kanssa; 2:o maaliskuun 3. päivän tapahtumat, kokouksen häiritseminen sekä 3:o ne teot, joihin ryhdyttiin väärin tietojen levittämisen estämiseksi.

Kullakin näistä oli eri motiivinsa, mikäli päätöksiä yleensä tehtiin, tehtiin ne kustakin erikseen ja kullakin näistä oli eri tarkoitus ja oma päämääränsä.

Edellä on jo osotettu, että kokoontumisen ainoana tarkoituksena Jyväskylässäkin oli ainoastaan mielenosotus.

Mutta juuri Jyväskylässä katsottiin, että samalla kun mielenosotus kohdistuu hallitukseen, oli se osotus presidentille siitä, että hänen takanaan on sekä miehiä että voimaa, kun näet oli saatu se varma käsitys, että hallitus voimakkaasti oli painostanut presidenttiä, niin että hänen toimintansa ei ollut täysin vapaata. Katsottiin siis, että mielenosotus oli presidentin puolesta, ei häntä vastaan.

Jo yleisvastineessa on kosketeltu kokoontumiseen sisältyvän teon oikeudellista luonnetta, joten viittaa tässä suhteessa vain siihen. Samoin on siinä esitetty teon motiivit, joten niidenkin suhteen riittää vain viittaus siihen. Erikoisesti on tässä kuitenkin vielä alleviivattava, että Jyväskylään kokoontuneet miehet eivät järjestäytyneet mitenkään sotilaallisesti.

Ainoa „järjestäytyminen“, jos niin saa sanoa, oli siinä, että kunkin paikkakunnan jotakin vanhempaa miestä kehoitettiin „hoitamaan“, pitämään kuria oman paikkakuntansa miesten keskuudessa, niin ettei järjestyshäiriöitä pääsisi syntymään, niitä kun täydellä syyllä pelättiin monestakin syystä. Onhan näet niin, että kurin ylläpitäminen on normaali-oloissakin vaikeata, milloin suurempi miesmäärä kokoontuu. Erikoisen vaikeata se on, kun miesten täytyy olla — mielten ollessa erikoisen kiihtyneitä — toimettomina monta päivää. Vihdoin oli todettu, että osa koossa-olevia koetti kaikin tavoin saada väkijuomia ja tässä ei heiltä suinkaan auttajia puuttunut. Tämän takia olikin annettu kehoitus välttämätön. Tässä, mutta myöskin nimenomaan vain tässä tarkoituksessa asetettiin myöskin Suoja-taloon sisälle vartio ja miesten vapaata kaupungilla käyntiä rajoitettiin,

jota vastoin tämä rajoitus ei koskenut sellaista, joka halusi poistua kokonaan kaupungista. Mitään partioita ei myöskään, päinvastoin kuin syytekirjelmässä väitetään, pantu kaupungin kaduille.

Tästäkin jo myös johtuu, että mitään „esikuntaa” sen sanan teknillisessä merkityksessä ei ollut eikä edes olisi voinut olla, sillä asia on kait niin ymmärrettävä, että vain sotilaallisesti järjestyneellä joukolla on esikuntansa. Sellaista ei myöskään koskaan valittu tai muuten määrätty. Kun virallisissa asiakirjoissa pitkin matkaa näin väärin on puhuttu Jyväskylän „esikunnasta”, antaa se koko tapahtumien kullulle väärän ja kokonaan harhaanjohtavan kuvan. Tässä yhteydessä on myös oikaistava se kokonaan väärä, mutta nähtävästi varsin yleisenä ollut harhaluulo, että isännöitsijä Byström olisi jollain tavoin ollut joukon johtaja tai päällikkö. Mitään sellaista ei ollenkaan ollut ja juuri se oli, kuten myöhemmin tulen osottamaan, yksi niistä päämotiiveista, jota varten piiripäällikköä yhä uudelleen pyydettiin ryhtymään joukkojen johtajaksi. Tosiasiallisesti oli asianlaita se, että ne, jotka yleisvastineessa mainitulla tavalla joutuivat jonkinlaisiksi johtajiksi, joutuivat tekemään lopulliset päätökset vain niistä kysymyksistä, jotka koolla olevien miesten keskuudessa oli herätetty ja yksi näiden johtomiesten päätehtäviä oli näiden miesten rauhoittaminen. Sattumasta taas aivan riippuu, kuka kulloinkin näytteli johtajan osaa, s. o. joutui ilmoittamaan tehdyt päätökset edelleen. Asian oikeudellista puolta arvosteltaessa ja ratkaistaessa ei siis saa — tahdon sitä vieläkin painostaa — lähteä siitä, että Jyväskylään kokoontuneet miehet olisivat olleet sotilaallisesti järjestäytyneet ja että heillä olisi ollut oma esikuntansa.

Jo yleisvastineessa on osotettu, että Suoja-taloon majoittamista ei voida mitenkään pitää sanotun talon „valtaamisena”. Siitä ilmenee myös, mistä syyistä siirtymistä Suojaan pidettiin täysin luonnollisena eikä, se on vieläkin toistettava, sinne siirtymisen yhteydessä tehty pienintäkään väkivaltaa. Mitä piiripäällikön panemaan vastalauseeseen tulee, ymmärsivät ainakin syytetyt sen kohdistuneen — ei niin paljon siihen, että taloon oli tultu, vaan lähinnä siihen, että piirikansliaa ja sen puhelinta tulijat eivät saaneet ottaa käytäntönsä, niinkuin niitä ei aluksi käytäntöön otettukaan. Eri asia ja verrattain luonnollista oli, että sittenkuin piiripäällikkö oli sanonut luopuvansa virastaan ja poistunut koko talosta, talossa olijat katsoivat.

että he senjälkeen voisivat oleilla myös hänen huoneessaan. Kun kanneviskaali syytekirjelmässään sanoo Byströmin olleen „mukana ottamassa aluepäällikön huoneen kapinallisten käytettäväksi”, johtunee tämä erehdys — aluepäällikön huonetta ei näet otettu käytäntöön — ilmeisesti siitä, että kuulustelija on käyttänyt, tosin sulkumerkkien sisään pantuna, tätä nimistystä eräästä majoitushuoneuston yhteydessä olevasta pienemmästä huoneesta, joka ei ole Jyväskylän aluepäällikön huone, ja on erehdys näin korjattava. Muuten sivumennen huomautettuna näyttää sama huone olevan varsin kohtalokas, koska kaikki ne, jotka majoittuivat tähän huoneeseen nyt katsotaan ja juuri tällä perusteella kuuluneen „esikuntaan”. —

Edellä toimittamani jaottelun mukaan on nyt lähemmin kosketettava piiripäällikön toimestaan luopumisen yhteydessä olleita tapahtumia.

Jo edellä on viitattu siihen, — että koossaolijat koko ajan olivat tunteneet, miten mahdotonta oli pitää kurissa kiihdyksissä olevaa suurta miesjoukkoa, ellei löydy johtajaa, joka ottaa komennon käsiinsä. Tämän takia oli jo jokseenkin heti piiripäällikköä pyydetty päälliköksi, mistä tämä kuitenkin oli virkamiehenä katsonut olevansa pakotettu kieltäytymään. Kun sitten maaliskuun 3 päivänä oli sattunut alempana lähemmin kosketeltu kokouksen häiritseminen, joka heti, kun huomattiin mikä erehdys oli tapahtunut, ymmärrettiin skandaaliksi, josta nousisi suuri hälinä, katsottiin, että silloista oloilaa ei voinut jatkua, koska saattoi pelätä, että tottumattomia kun miehet tällaiseen komentoon olivat, milloin tahansa saattaisi sattua uusi, ehkä vieläkin pahempi skandaali, tahdottiin vielä kerran vakavasti vedota piiripäällikköön, joka ei ollut ainoastaan pyytäjien hyvä persoonallinen tuttava ja ystävä, vaan josta kaikkien koossa olevien tiedettiin pitävän ja suuresti häntä kunnioitettiin. Näissä oloissa esitettiin kyllä „pyyntö” ja „vaatimus”, miksi sitä sitten tahdottaneekin nimittää sellaisessa „tiukassa” äänilajissa kuin ystävien kesken saattaa olla mahdollista. Mitään väkivaltaa tai edes uhkausta siitä ei kukaan harjoittanut, sen syytetyt jyrkästi kieltävät. Hämmästys olikin senvuoksi suuri, kun piiripäällikkö sitten ilmoitti, että hän katsoi itsensä pidätetyksi. Kaikki ne tosiasiat, mitkä tämän yhteydessä tapahtuivat, osottavat myös aivan vastaansanomattomasti, että mikään vapaudenriisto ei tässä saata olla olemassa. Viitataan tässä yhteydessä vain siihen, että yksi

näistä „vangitsijoista” — Riipinen heti tämän jälkeen kutsui piiripäällikön kahville, mikä kaikessa rauhassa ja sovussa nautittiinkin. Jo tämä yksin osoittaa paljon puhutun „vangitsemisen” todellisen luonteen.

Eri asia kokonaan on, että piiripäällikkö todella — se on myönnettävä — tämän pyynnön kautta oli saatettu niin vaikeaan asemaan, että hän sen tahtoi rinnastaa pidätykseen, varsinkin huomioonottaen esimiehiltään saamat määräykset ja että hän mahdollisimman selvästi osottaakseen, ettei hän ollut yhtynyt mielenosottajiin, tahtoi jättää virkansa hoitamisen ja poistua koko siitä talostakin, niissä nämä olivat. Jos todellinen pidätys tai edes virasta erottaminen olisi ollut kysymyksessä, eihän silloin luonnollisesti myöskään tällaisen henkilön olisi annettu antaa määräystä siitä, taikka esittää siitä edes pyyntöä, miten suojeluskuntapiirin asioita tämän jälkeen oli hoidettava ja jos mielenosottajat olisivat tahtoneet todella ottaa itselleen määräysvallan suojeluskunnissa. eiväthän nämä tietysti koskaan olisi piiripäällikön ehdotukseen suostuneet. Luonnollisesti olisivat he itse silloin ottaneet asiat hoitoonsa. Mutta huomattava on, mitä on yhä uudelleen alleviivattava, että mielenosoittajilla ei ollut mitään tarkoitusta koko aikana ryhtyä, mihinkään „aktiiviseen” toimintaan. Tässä yhteydessä ehkä on kosketeltava erästä poliisikuulustelupöytäkirjoista ilmenevää mystifikaatiota; tarkoitan tällä Takalan nimessä annettua suojeluskuntien mobilisoimismääräystä. Ilmeisesti on sellainen puhelimessa pariin paikkaan annettu, mutta kuka sen on antanut ja kenen valtuuttamana se on annettu, siitä puuttuu selvitystä. Kukaan syytetyistä sitä ei ole antanut eikä ollenkaan tunnekaan sitä. Ilmeistä siis on, että kysymyksessä

on jonkun tuntemattoman, vallan sivussa olleen hommat, mutta syytettyjä ei siitä voida vastuuseen saattaa. Mutta palatakseni vielä piiripäällikön virasta erottamisasiaan, tahdon siitä vielä huomauttaa, että vaikka piiripäällikkö siis käsityksensä mukaan olikin virastaan erotettu tai eronnut, katsoi hän velvollisuudekseen, mikä luonnollista olikin, tämänkin jälkeen huolehtia määrätyistä virkatehtävistään ja edellämäinittujen lisäksi. Niinpä hän, kun pari aluepäällikköä virka-asioissa — saatuaan juuri mainitun mobilisoimiskäskyn — kääntyivät hänen puoleensa, hän antoi heille määräyksensä. Jos virasta erottaminen olisi ollut todellinen, ei tietysti tämäkään olisi saattanut olla mahdollista. — Kosketellun mielenosottajien syyksi lasketun teon ei siis voida

katsoa sisältäneen mitään vapauden riistoa, yhtävähän kuin se sisälsi mitään väkivaltaista, virkamieheen kohdistettua, virkatointa koskevaa uhkaustakaan.

Aivan samaa on sanottava sotilasohjaajan virasta erotamisesta. Mitä vihdoin valistusohjaajaan tulee, tunnettiin hänen poliittiset mielipiteensä ja sen vuoksi katsoivatkin koossa olleet miehet hänen Suoja-talossa kulkemistaan varsin karsaasti. Kun hän sitten tiedusteli epäilläkö häntä urkkijaksi ja Byström siihen vastasi, että hänen oli parasta mennä kotiin, tapahtui tämä valistusohjaajan henkilökohtaista koskemattomuutta suojaavassa tarkoituksessa, sanoja kun ei voinut olla varma siitä, etteivät kiihtyneet miehet mahdollisesti olisi jotakin hänelle tehneet.

Vihdoin on selitykseksi mainittava, että kun useat syytetyistä ovat ensi kerran heitä kuultaessa, myöntäneet, kuka uhanneensa väkivallalla piiripäällikköä, kuka olleensa mukana häntä pidättämässä ja joku tunnustanut olleensa vangitsemassakin häntä, johtui tämä kaikki siitä, että alussa otaksuttiin, ettei asiasta mitään oikeudenkäyntiä syntyisikään, vaan että se jäisi suojeluskunnan sisäiseksi asiaksi ja sen vuoksi koetettiin suojata piiripäällikköä mahdollisimman paljon.

Vihdoin on kokoontumista ja sen yhteydessä olleita tapah-tumia kosketellessa mainittava, että kun mielenosoittajat tarkasti tahtoivat rajoittaa kaikki toimintansa puhtaaseen mielenosoitukseen ja välittömästi sen yhteydessä oleviin kysymyksiin johtui tästä, että he eivät pienimmälläkään tavalla sekaantuneet tai häirinneet järjestysvallan yhtävähän kuin suojeluskunnan varsinaisia tehtäviä. Poliisit saivat rauhassa hoitaa omat tehtävänsä, samoin sai suojeluskunta rauhassa hoitaa vartioimis- ja muut toimensa. Vihdoin on mielestäni sekin seikka erikoisesti muistettava, että jos mielenosoittajilla olisi todella ollut joitakin muita, pidemmälle tähtäviä suunnitelmia, kuin ne, joista he ovat avoimesti kertoneet, selvää kait silloin olisi ollut, että he aivan ensimmäiseksi olisivat koettaneet saada haltuunsa Jyväskylässä sijaitsevan valtion kivääritehtaan ja siellä ehkä valmiina olleet aseet, mutta siitä ei edes nostettu kysymystä.

Kokouksen häiritsemisestä ei ole monta sanaa sanottavana. Poliisipöytäkirjoista ilmenevät täysin ne syyt, jotka tämän valitettavan erehdyksen aiheuttivat samoin kuin sekin, että asianhaaroja siinä on pidettävä mahdollisimman lieventävinä. Ainoastaan se erehdys on tämän yhteydessä oikais-

tava, että Valtonen kehottaessaan kokouksen hajaantumista ei uhannut väkivallalla.

Poliisikuulustelupöytäkirjoista käy epäämättömällä selvyydellä ilmi ne syyt, jotka vaikuttivat toimenpiteisiin ryhtymisen väärin tietojen levittämisen estämiseksi. Kun m. m. Takalan kertomuksesta voi saada sen käsityksen, että tämä olisi merkinnyt ryhtymistä „aktiiviseen toimintaan" sekä että siihen osaltaankaan olisi ollut vaikuttamassa Koskelon Mäntsälästä tuomat tiedot, on huomautettava, että niin ei suinkaan ollut asianlaita. Näin ei voinutkaan olla, koska suurimpaan osaan näistä toimenpiteistä oli päätetty ryhtyä jo ennenkuin Koskelo oli palannut Mäntsälästä.

Itse toimenpiteiden luonteesta on tässä vielä ennen esitetyn lisäksi huomautettava seuraavaa.

Tehty päätös ei tarkoittanut minkään sensuurin aikaansaamista yhtä vähän puheluihin kuin sähkösanomiinkaan nähden. Siitä on todistuksena se, että rautatien lennättimelle ei annettu mitään kieltoa sähkösanomien lähettämisestä ja jos olisi ollut tarkoitus estää sähkösanomien lähettäminen, tottakait silloin vastaava kielto olisi rautateillekin annettu.

Puhelinkeskuksissa ei taas tehty mitään väkivaltaa, kuten todistajien yhtäpitävistä kertomuksista ilmeneekin, eikä asianomaisia virkailijoita uhattu väkivallalla. Mistään „valtauksesta" ei näinollen voi olla puhetta. — Kuten Aittolan kertomuksesta nimenomaan ilmenee antoi hän määräyksen valtion puhelimen kaukojohtojen yhdistämisestä Keski-Suomein Puhelin O.Y:n puhelinkeskukseen. Tämän hän teki täyttääkseen suojeluskunnalta saamansa määräyksen. Hän ei myöskään liittynyt mielenosoittajiin, joten näillä ei sanotun asian kanssa ollut mitään tekemistä, päinvastoin kuin kanneviskaali syytekirjelmässä näyttää edellyttävän.

Kun Keski-Suomalaisen ilmestymisen estämiseksi tehtiin päätös, koski se ainoastaan perjantaina ilmestyvän lehden numeroa. Torstai-iltana oli tapahtunut tunnettu kokouksen häiritseminen ja kun sitten saatiin kuulla, että kansalaiskokous oli järjestetty Keski-Suomalaisen toimituksen aloteesta, oletettiin varmasti, että selostus tästä olisi lehdessä erinomaisen räikeästi kirjoitettu. Nyt on tiedettävä, että jo useampienvuosien kuluessa oli kaikilla puolilla maakuntaa suojeluskuntapiirissä herättänyt katkeruutta Keski-Suomalaista kohtaan sen nurjamielinen suhde suojeluskuntalaitokseen ja isänmaallisiin ilmiöihin yleensä. Tämä oli kiihoitta-

nut mieliä niin, että kysymyksessä olevan viikon aikana jo useampaan kertaan oli tiedusteltu kuinka kauan Keski-Suomalaisen annetaan ilmestyä. Kun nyt pelättiin, että viitattu räikeä selostus olisi perjantain numeroon ilmestynyt, oli silloisessa tilanteessa vaara tarjolla, että joku yksityinen ryhmä saattaisi ryhtyä väkivaltaisuuksiin lehteä kohtaan ja tämän vuoksi katsottiin, että käytetty menettelytapa, jolla siis vain tahdottiin estää sanotun lehden yhden numeron jakaminen, oli mahdollisimman lievä. Siten saatiin turvatuksi lehti mahdollisilta väkivallan teoilta ja mielenosoittajat siltä ikävyydeltä, mikä heitäkin olisi kohdannut, jos väkivaltaisuuksiin, olkoonpa vaikka pienemmän erillisen ryhmänkin taholta, olisi ryhdytty.

Työn Voiman puolestahan taas sovinnolla suostuttiin siihen, että sanottu lehti ei ilmesty ja vartiot sen edustalle asetettiin — kuten asiakirjoista ilmenee — vain sen vuoksi, että tuo annettu lupaus todella pidetään. |

Mitä vihdoinkin Sisä-Suomen toimituksen „omaan vastaanottamiseen”, käyttäkseni kanneviskaalinsanoja, tulee, on se lähinnä verrattavissa piiripäällikkö Hämäläisen tapaukseen. Tavalla, joka tehtävän sai suorittaakseen, on lehden entinen toimittaja, Byström sanotun lehden johtokunnan jäsen j. n. e. Jo tämä riittänee osottamaan esitetyn „liiikan vaatimuksen” ja „haltuun ottamisen” todellista luonnetta. Muuten on tämän asian yhteydessä vihdoinkin mainittava, että saapuvilla olleet poliisimiehet eivät sanoneet sanaakaan, mielenosoittajille, yhtä vähän kuin nämä puhuivat poliiseille mitään. — Lehdessä julaistuista kirjoituksista on jo yleisvastineessa kosketeltu „Mäntsälän kärkijoukon julistusta”. Uutinen „Oikea tilanne Mäntsälässä” perustui Mäntsälästä saatuihin tietoihin; „Keski-Suomi yhtynyt Mäntsälän miehiin” -niminen uutinen taas on, kuten jo edellä on huomautettu ja tapahtumia lähemmin tarkastettaessa havaitsee kokonaan virheellinen, mutta mitään rikollistahan se ei sisällä.